

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA
O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT ARXITEKTURA QURILISH
INSTITUTI**

Matniyazov Zafar Erkinovich

Adilov Zarif Ximmatovich

Vetlugina Anna Viktorovna

Aliyeva Manzura Xamidilla qizi

**5150900 – “Dizayn” (Arxitektura muhitlari dizayni) ta'lim
yo'nalishi uchun**

“DIZAYN ASOSLARI”

FANIDAN DARSLIK

Toshkent-2020

MUNDARIJA

So'z boshi.....	3
1- mavzu. Kompozitsiya va dizaynda rangning ahamiyati.....	6
2-mavzu. Rangni spektral tabiyati.....	20
3-mavzu. Rang va ton.....	27
4-mavzu. Axromatik kontrast.	41
5-mavzu. Rang doirasi.....	44
6-mavzu. Ranglarni ilmiy nomlanishi.....	49
7-mavzu. Ranglarni qo'shish qoidalari.....	55
8-mavzu. Rang uyg'unligi haqida tushuncha.....	58
9-mavzu. Kolorid haqida tushuncha.....	61
10-mavzu. Bitta tonda bo'lgan ranglarni uyg'unlikka keltirish.....	66
11-mavzu. Ranglar kontrastining 7 xil turi.....	70
12-mavzu. Rang va fazo.....	77
13-mavzu. Rangni idrok etish psixologiyasi.....	80
14-mavzu. Rangni obrazli-emotsional ahamiyati.....	92
15-mavzu. Dizaynda rangni funksiyasi.....	99
16-mavzu. Dizaynni turli hil sohalarida rangni qo'llash.....	112
17-mavzu. Interyerda rang.....	115
18-mavzu. Reklamada rangni ahamiyati.....	118
19-mavzu. Kirish ma'ruzasi.....	129
20-mavzu. Kompozitsiya elementlari. Nuqata, chiziq, dog'	135
21-mavzu. Tekilik, kontur.....	143
22-mavzu. Shakil, figura, fon.....	146
23-mavzu. Ritm, metr.....	152
24-mavzu. Statika va dinamika.....	159
25-mavzu. Kompozitsiyaning vosita va hususiyatlari.....	165
26-mavzu. Faktura, strukra, tekstura.....	171
27-mavzu. Simmetriya, assimetriya, muvozanat.....	177
28-mavzu. Kompozitsiyada proporsional nisbatlarni saqlash prinsplari.....	186
29-mavzu. Masshtab, masshtabiylik, nisbatlar.....	190
30-mavzu. Kompozitsiya turlari.....	196
31-mavzu. Xajimli kompozitsiya tuzilishi va kompozitsion yechimlar.....	198
32-mavzu. Chuqur fazoviy kompozitsiyani tuzilishi va yechimlari.....	201
33-mavzu. Umumiylik va yahlitlik, idrok etish, obyektivlik, ratsionallik kabi kompozitsiya tuzish prinsiplari.....	205
34-mavzu. Kompozitsiyani psixologik hususiyatlari.....	215
35-mavzu. Dizaynning turli xil soxalarida kompozitsiyani qo'llash.....	219
36-mavzu. Reklamada kompozitsiyani o'rni.....	247
Nazorat uchun umumiy savollar.....	260
Izohli lug'at.....	268

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.....	272
Mavzular tarkibi.....	273

SO‘ZBOSHI

Dizayn asoslari fani bo‘lajak mutaxassisning badiiy-fazoviy mushohadasini kengaytiradi, kasbiy mahoratini oshiradi.

Ma'lumki, arxitekturaning funksiya, konstruksiya va estetikadan iborat uch teng va ajralmas jihatlari mavjud. Mazkur fan rangshunoslik va kompozitsiyaning badiiy, ya'ni estetik jihatini, qisman umumiy tomondan o'rganadi. Demak, u mavhum narsalar to'g'risida so'z yuritadi. Bu "Dizayn asoslari" fanining asosiy ilmiy uslubidir.

Ushbu fanni ikki asosiy qismga bo'lish mumkin. Birinchi qismida rangshunoslik fani (ranglar fizikasi, rang uyg'unliklari, xilma-xilligi, kontrast, nyuans rang kabilar) o'rganiladi. Sodda informatsion belgi loyihasi bajariladi. Talaba ikkinchi kursda boshlanadigan me'moriy loyihalash fanini o'zlashtirishga tayyor bo'ladi. Fanning ikkinchi qismi kompozitsiya faniga bag'ishlangan. (nuqta, chiziq, tekislik, hajm, metr, ritm, kontrast, nyuans, rang kabilar) o'rganiladi. Har bir turdagi tizimni o'rganish yakunida insonga nisbat qilingan, shartli funksiya berilgan kompozitsiyalarning klauzuralari bajariladi. Kompozitsion izlanishlar loyihalarga yaqinlashtiriladi. Mavhum kompozitsion vositalar konkretlashtiriladi.

Fan jami 36 mavzudan iborat. Har mavzu ma'ruza (nazariya) hamda asosan maket tariqasida bajariladigan klauzura va vazifalardan iborat (amaliyot). Klauzuralar qisqa muddatda faqat darsxonada (auditoriyada) bajariladi. Ularda maketning texnik ijrosi bilan bog'liq yetishmovchiliklar (chiziqlarning qo'lda chizilishi, qirqishdagi biroz notekisliklar va h.k.) nazarga olinmaydi. Klauzurada maqsad qilib sarlavhasida ko'rsatilgan hamda hal etilishi lozim bo'lgan masalaning g'oyasi ravshan aks etishi kerak. Vazifalarda qo'shimcha ravishda maketlarning yuqori saviyada bajarilishi ham talab etiladi. Shakllarning qirralari yoriqsiz, aniq, tekis chiqarilishi lozim.

Amaliyot mashqlarini ko'proq 15x20 sm va 30x20 sm, ayrim hollarda 15x10 sm va 30x40 sm formatlardagi qattiq qog'ozlarda bajarish tavsiya etiladi. Kompozitsiya g'oyasi taqozo etgan hollarda tavsiyaviy o'Mchamlardan chiqish ham mumkin. Maket asosini (platformasini) uchburchak, kvadrat, doira va boshqa shakllarda bajarish kerak bo'ladi. Har bajarilgan amaliy ishda klauzuraning yoki vazifaning nomi va tala-baning familiyasi, ismi qalamda yoki tushda yozilishi shart. Yozuvlar old tomonda berilsa, uining umumiy kompozitsiyada ham ishtirok etishini nazarda tutish lozim.

Baholash quyidagicha tashkil etiladi. Klauzuralar dars tugagandan so'ng yig'ib olinadi va baholanadi. Vazifa darsxonada, o'qituvchi maslahati bilan eskiz tariqasida bajariladi. Vazifaning darsxonada bajarilgan eskiziga darsning oxirida reyting tizimida 40 foizgacha bo'lgan baho qo'yiladi. Qolgan 60 foizi uy sharoitida bajarilgan qismiga qo'yadi.

Ushbu kitobning ro'yxatida keltirilgan barcha amaliy mashqlarni bajarish shart emas. Klauzura va vazifalarni akademik guruhlarining tayyorgarlik darajasiga qarab ro'yxatda keltirilganlarining ichidan tanlab olish tavsiya etiladi.

Mazkur darslikda "Arxitektura tarixi va nazariyasi" fakultetining (avval Tosh PI, 1991 -yildan TAQI tarkibida) arxitekturaviy kompozitsiyadan to'plagan tajribasi mujassamlangan. Fan dastlab, 70-yillarda "Hajmiy - fazoviy kompozitsiya" deb atalgan. U Rossiyada 30- yillarda faoliyat ko'rsatgan "Oliy badiiy texnika ustaxonalari" (BXVTEMAC) va "Oliy badiiy texnika instituti" (BXVTEIH) tajribalariga asoslangan edi. Fanning dasturi rangshunoslik hamda kompozitsiyani birlashtirgani uchun ham "Dizayn asoslari" fani nomini oldi.

Fanni o'qitish tajribalari shuni ko'rsatmoqdaki, bunda eng muhimi talabalarning fazoviy tassavurlarini kengaytirish, mashg'ulotlar o'tkazish vaqtida kompozitsion yechimni ko'rsatib berish emas, balki mavzuga doir to'g'ri yo'nalish berish hamda talaba o'ylagan g'oyani ro'yobga chiqarishga yordam berishdir.

Mavzularda avval nazariya, keyin amaliy ishlar - klauzuralar (auditoriyada qisqa vaqt ichida bajariladigan mashq) hamda vazifalar (auditoriyada boshlab uy

sharoitida tugatiladigan mashq) beriladi, oxiridan nazariy bilimni va hosil etilgan ko'nikmalarni mustahkamlash uchun savollar keltiriladi. Klauzuralar maket yoki grafik shakllarda bajariladi. Talabalar tomonidan bajariladigan vazifa va klauzuralarining sonini qisqartirish mumkin.

Ushbu darslik mualliflar o'rtasida teng taqsimlanib yozilgan. Darslik "Introer va landshaft dizayni" kafedrasining talabalari uchun mo'ljallangan bo'lib, "Dizayn asoslari" fani bo'yicha namunaviy o'quv dasturi asosida yozilgan. Ushbu darslikda "rangshunoslik" hamda "kompozitsiya" faning mohiyati, asoslari, qonun - qoidalari, unsurlari, asosiy prinsiplari va kategoriyalari haqida batafsil ma'lumot berilgan. Darslikda nafaqat talabalarga nazariy berilgan bilimlarni mustahkamlashga imkoniyat beradi, balki ularni amaliyotda qo'llashga ham keng imkoniyatlar ochib beradi.

Darslikda fan bo'yicha tayanch bilimlar beriladi. Bu predmetni o'rganish nafaqat ranglarni va hajmlarni emotsional baholashdagi bog'liqlikni, ob'yektiv xususiyatlari va qonuniyatlarni o'rgatadi va shakllarni qanday hosil qilish va ularni egallash jarayonini ham o'rgatadi.

Butun nazariy materiallar auditoriyada bajariladigan amaliy va mustaqil ishlar seriyasi orqali o'zlashtiriladi.

Darslik arxitektura muhitlari dizayni talabalari uchun ham va boshqa oliy va o'rta maxsus oliygohi talabalari uchun ham ahamiyatlidir.

Mazkur kitobning mazmunini boyitishga qaratilgan barcha tanqidiy fikr-mulohazalari uchun kitobxonlarga mualliflar oldindan minnatdorchilik bildiradilar.

1-Ma'ruza. KIRISH. KOMPOZITSIYA VA DIZAYNDA RANGNING AHAMIYATI.

Ma'ruza rejasi: Rang haqida nazariyaning tarixiy taraqqiyoti. rang, muhit, fazo.

Mar'ruza: Rangshunoslik – bu rang va yorug'lik haqidagi fandır. Bularning bir biri bilan uyg'unlashuvi ko'pgina optik, fizik va psixologik ko'rsatkichlarni tug'ilishiga sabab bo'ladi, uni o'rganishni esa mana shu fan o'rgatadi.

Xalqlarning estetik madaniyati ranglarning uyg'unlashuviga o'zining qarama – qarshi ishtiyoqi bilan qaraydi. Bu iqlim, tabiat sharoitlari (yorug'lik va kunning uzoqligi) yon atrofning rangga boyligi (arxitektura, tabiat va xalqning psixologik yondashuvi) bilan bog'liq. Darslik ham bu barcha o'zgachalik va qonun – qoidalarga yo'naltirilgan. O'quv jarayonida talabalar rang klassifikatsiyalari, rang aralashmalari, yorug'lik va ularning rang tashkillashuvidagi roli kabi tushunchaga ega bo'ladilar.

“Rangshunoslik” fani bo'lajak dizaynerlarning badiiy – fazoviy mushoxadasini kengaytiradi, kasbiy mahoratini oshiradi. Fanni o'rganish jarayonida talabalar dizayn asarlari kompozitsiyasi, ularning turlari, vositalari, usullari, hamda elementlari haqida nazariy bilim olish bilan birga, uni amaliyotda qo'llash ko'nikmalarini egallab boradilar.

Asosiy masala – dizaynerlarni estetik ma'lumotga o'rgatish, ularni badiiy didini, estetik madaniyatini tarbiyalash.

Fanni o'rganishdan maqsad bo'lg'usi ijodkor mutaxassislar tomonidan tasviriy va amaliy san'atlarning, shuningdek dizayn sohasidagi turli maktab an'alarini nazariy o'rganish, davomiyligini saqlash, hamda rivojlantirishda hozirgi san'atining yanada – yangi pog'onalarini egallash, yaratilgan va yaratilayotgan badiiy asar va loyiha ta'sirchanligini anglash, his etish va uning badiiy g'oyasini oshirish, rivojlantirish yo'nalishlarini belgilab olish bo'yicha nazariy bilimlarini shakllantirishdan iboratdir.

“Rangshunoslik” fani dizayn asarlarini yaratishda muhim ahamiyatga egadir. Ushbu fan bo’lajak dizaynerlarning badiiy – fazoviy mushoxadasini kengaytiradi, kasbiy mahoratini oshiradi.

V. Kandinskiy shunday dedi: "rang insonga bevosita ta'sir qilish vositasidir" va albatta, rangning roli katta va XXI asrda rang zamonaviy brendingning asosiy elementlaridan biridir. Bizni o'rab turgan aloqa maydoni yanada to'yingan bo'ladi. Statistika ko'ra, bir kishi kuniga 3500 reklama xabarlarini oladi. Rangli uyg'unlik bilimidan mohirona foydalanish orqali siz turli muammolarni hal qilish va kerakli ta'sirni yaratishingiz mumkin. Ijodiy faoliyat jarayonida dizayner rang grafigini egallashi, rangning ramziy, hissiy, dekorativ rolini bilishi, muayyan ranglarning xususiyatlarini va ularning kompozitsiyada o'zaro ta'sirini bilishi, shakli va rangi o'rtasidagi munosabatni, Harmonik rang nisbatlarini yaratishning naqshini hisobga olishi kerak. "Rangshunoslik" mavzusini o'qitish metodologiyasida quyidagi tadqiqot strategiyasi mavjud: rangning sifati va xususiyatlarini o'rganishdan, samolyotda ham, hajmda ham eksperimentlarga qadar, bir xil rang uning miqdori va sifatida butunlay boshqacha ishlashi mumkin. Bitiruvchi dizayner chiroyli tasvirni shakllantirish va rang-baranglik asoslari, haqida tasavvurga ega bo'lishi kerak. Bundan tashqari, u "naturmort", "interyer", "portret" yoki "landshaft" vazifalari asosida chiroyli va rangli kompozitsiyalar ustida ishlash usullarini qo'llashi kerak; tabiatdan yozish, o'rganilgan qoidalar va metodlarni qo'llash, shuningdek, turli xil chiroyli materiallarga ega bo'lish qobiliyatlari.

Atrof- muhitni shakllantirishda rang va asoslarning rolini o'rganish insonning psixointelektual holatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Rang jihatidan muvozanatli muhit o'ziga jalb qiladi, ijodiy muhit yaratadi, tinchlantiradi va odamlar o'rtasidagi muloqotni yaxshilaydi.

Ranglar insonning mantig'iga emas, balki his-tuyg'ularga murojaat qiladi: - psixologik reaksiyaga sabab bo'ladi –

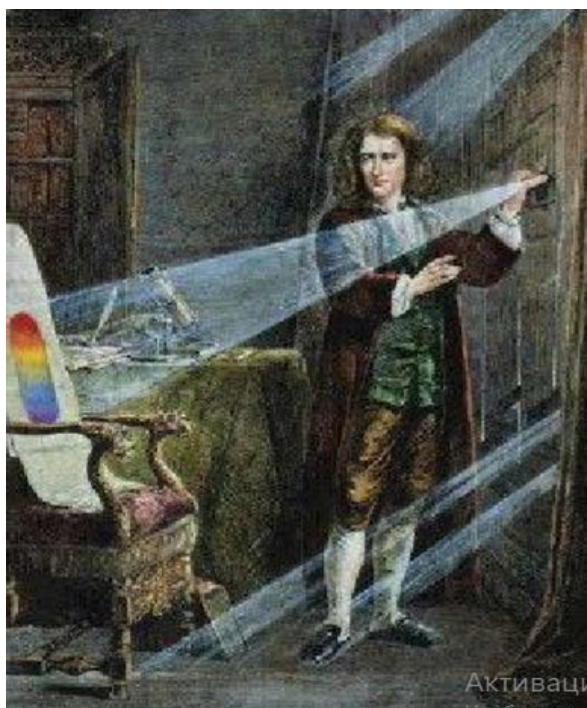
- sifat, kayfiyat, his-tuyg'ularni ta'kidlash;
- issiq yoki sovuq muhit yaratish; fasllarni aks ettirish va h.k.
- ijobiy va salbiy optik ogohlantirishlarning fiziologik ta'siriga ega;
- hissiyotlarga teginish: qoniqish, estetik zavq va h. k.
- his-tuyg'ularga "qo'ng'iroq": atrof-muhit va ob'ektlarga katta miqdorda sanoatdagi tovarlarning rangli echimi va insonning tabiiy idroklari o'rtasida muayyan bog'liqlik mavjud. Har bir rang subliminal uyushmalarga olib kelishi aniq belgilangan.

Dizaynning turli sohalarida ishlaydigan kelajakdagi mutaxassis har doim o'z kasbining ijtimoiy ahamiyatini tushunib, mahsulotning shakli va rangini tanlashga ehtiyotkorlik bilan va to'g'ri yondashishi kerak. Dunyoning rasmini insonning funksional-protsessual faoliyatining o'zaro ta'siri va uni amalga oshirish uchun ob'ektiv-mekansal sharoitlar sifatida tushunish, ijtimoiy ahamiyatga ega muammolar va jarayonlarni tahlil qilish qobiliyati jamiyatning yashash muhiti va madaniyatini rivojlantirishda ijodiy shaxsning rolini belgilaydi. Muallif va tomoshabinning ijtimoiy va badiiy madaniyati darajasi, shu jumladan, boshqa madaniyat va nuqtai nazarlarga bag'rikenglik, tarixiy merosga hurmat va hurmat bilan qarash, madaniy an'analar bilan namoyon bo'ladi.

Dunyoning tabiati haqidagi birinchi nazariyalar - korpuskulyar va to'lqin - 17 asrning o'rtalarida paydo bo'lgan. Korpuskulyar nazariyaga ko'ra, nur yorug'lik manbai tomonidan chiqarilgan zarralar (korpuslar) oqimi. (1.1-rasm). Bu zarralar kosmosda harakat qiladi va mexanika qonunlariga muvofiq modda bilan o'zaro ta'sir qiladi. Nazariya yorug'likning to'g'ri tarqalishi, uning aks etishi va sinishi qonunlarini yaxshi tushuntirib berdi. Ushbu nazariyaning asoschisi Nyuton. To'lqin nazariyasiga ko'ra, yorug'lik butun makonni to'ldiradigan maxsus muhitda elastik uzunlamasına to'lqinlardir – engil efir. Ushbu to'lqinlarning tarqalishi Guygens printsipli bilan tavsiflanadi. 1865da Maksvell, yorug'lik elektromagnit to'lqin degan

xulosaga keldi. Ushbu bayonotning foydasiga argumentlardan biri nazariy jihatdan Maksvell tomonidan hisoblangan elektromagnit to'lqinlarning tezligi, eksperimental tarzda aniqlangan (Remer va Foucault tajribalarida) yorug'lik tezligi bilan mos keladi. Yorug'lik ikki tomonlama korpuskulyar to'lqin tabiatiga ega bo'lgani uchun, ba'zi hodisalarda to'lqinlarning xususiyatlarini, boshqalarda esa zarrachalarning xususiyatlarini aniqlaydi.

1.1-rasm.



Oq ko'rinadigan oddiy quyosh nurlari ko'rinadigan nurlanishning butun spektrini o'z ichiga oladi. Nurning spektral tarkibi bo'yicha birinchi bo'lib Isaak Nyuton (FIG 1) quyosh tomonidan yoritilgan yorqin Kamalak rangli shisha prizmasining ko'rinishini tahlil qilib, e'tibor qaratdi. Olimning ta'kidlashicha, Kamalak ipi turli rangdagi nurlarning turli xil qiymatlari, ya'ni turli to'lqin uzunligi bo'lgan nurlar tufayli shakllangan. Eksperiment natijalarini tahlil qilib, Nyuton oq nur kamalakning barcha ranglarining yig'indisi degan xulosaga keldi. U rangning ob'ektning mustaqil xususiyati emasligini, har doim unga xos bo'lgan, shakli va o'lchamlari kabi, ilgari aytilganidek, topdi.

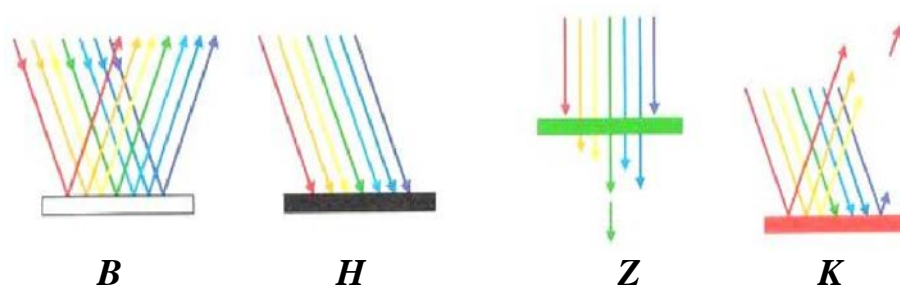
Rang-bu yorug'lik nurlarining ob'ekt yuzasi bilan muayyan nurda aks ettirish parametrlarining xarakteristikasi. Kim fotosuratlarni chop etishga majbur bo'lsa, qizil nurda fotosurat qog'ozining pushti to'plami oq va yashil hammom qora ko'rinadi. Oq qog'ozga mukammal ko'rinadigan prizma bilan bir xil Kamalak porlashi, qorong'i yuzada deyarli yo'qoladi. Rang va yorug'lik o'rtasidagi munosabatlarni kashf qilish nafaqat ilmiy asosni yangi paydo bo'lgan tasviriy san'at nazariyasiga aylantirishga imkon berdi, balki keyinchalik matbaa, kino va televidenie paydo bo'lishi uchun old shartlarni yaratdi. Oq yuzaning barcha ko'rinadigan spektrni aks ettirish qobiliyati kino ekranini yaratish uchun zarur shart edi. Luminoforning faqat uchta rangi porlashi televizor va kompyuter monitorlarida ko'p rangli tasvirni tasavvur qiladi. Va to'rtta rangni aralashtirishning matbaa usuli an'anaviy tasviriy san'at texnikasidan farq qilmaydigan shaklda har qanday tasvirni ko'paytirish va replikatsiya qilish imkonini beradi.

1. Vizual qarash shakllanish bosqichlari insonning nurni ko'rishi sababi ko'zning retinasiga ma'lum to'lqin uzunliklarining nurining ta'siri. To'lqin uzunligi bilan yorug'lik ko'rinadigan yorug'lik spektridagi eng uzundan (qizil rang) infraqizil deb ataladi (lotin so'zidan infra - past, ya'ni ko'zning sezishi mumkin bo'lgan spektrning bir qismidan pastda). Va to'lqin uzunligi bilan yorug'lik ko'rinadigan spektrdagi eng qisqa vaqtlarga qaraganda ultrabinafsha deb ataladi (lotin so'zidan ultra-ko'proq, ortiqcha, ya'ni ko'zning sezishi mumkin bo'lgan to'lqin uzunligi). Inson ko'ziga infraqizil yoki ultrabinafsha nurlari ham, to'lqinlarning boshqa ko'plab turlari ham mavjud emas. Shunga qaramay, biz turli xil ranglarni (to'lqin diapazoni) katta diapazonni sezishimiz mumkin. Ko'rinadigan spektrda inson ko'zlari 120 ranglarini ajratib turadi. Ushbu ranglar odatda uch guruhga bo'linadi:

1. Qisqa to'lqin (380-500 n. m). Ushbu guruhga ranglar kiradi: binafsha, ko'k-binafsha, ko'k, ko'k.
2. Markaziy to'lqin (500-600 n. m). Ushbu guruhga ranglar kiradi: yashil-ko'k, yashil, sariq-yashil, sariq, sariq - to'q sariq, to'q sariq.

3. Uzoq to'liqlik guruh (700-760 n. m.) bu guruhga ranglar kiradi: to'q sariq, qizil-to'q sariq, qizil.

Zamonaviy ilm-fan rangni nurga duch kelganida paydo bo'lgan tuyg'u sifatida belgilaydi. Ko'zimiz tomonidan ko'riladigan quyosh nurlari spektrida ranglar quyidagi ketma-ketlikda joylashgan: qizil, to'q sariq-qizil, to'q sariq, to'q sariq-sariq, sariq, yashil-sariq, sarg'ish-yashil, yashil, ko'k-yashil, ko'k, ko'k, binafsha. Spektrlardan tashqari, tabiatda spektrda mavjud bo'lmagan binafsha ranglar mavjud, ammo biz ularni qizil va binafsha ranglarni aralashtirish natijasida qabul qilamiz. Rang-yorug'lik xususiyati aks ettirilgan yoki chiqarilgan nurlanishning spektral tarkibiga muvofiq muayyan ingl. Bu yoki bu rang inson tomonidan vizual idrok jarayonida ob'ektlarga beriladi. Turli xil rangli his-tuyg'ular turli rangdagi narsalarni, ularning turli xil joylarini, shuningdek, yorug'lik manbalarini va ular yaratgan yorug'likni keltirib chiqaradi. Rangli his-tuyg'ularga olib keladigan narsalarning asosiy qismi rangni aks ettiradigan yoki o'tkazib yuboradigan organlardir. Ob'ektning rangi quyidagi omillarga bog'liq: uning rangi va sirt xususiyatlari, yorug'lik manbalarining xususiyatlari. 1.2.- rasmda 3da optik rang hosil qilish sxemalari ko'rsatilgan.



1.2- rasm. Optik rang sxemasi

B-sirt oq rangda, agar u spektrning barcha ranglarini aks ettirsa (optik aralashmasi oq rang beradi).

H-sirt spektrning barcha ranglarini butunlay so'rasa, qora rangda qabul qilinadi.

Z-yashil chiroq filtrlari tanlangan yashil, ko'k, ko'k, qisman sariq rangga ega bo'lib, ma'lum bir soyaning yashil rangini sezadi.

K-qizil aks ettiruvchi sirt tanlab qizil, to'q sariq, sariq, qisman binafsha rangni aks ettiradi, natijada ma'lum bir soyaning qizil rangi seziladi. Har bir kromatik tanasi (bo'yalgan, shaffof yoki shaffof) "o'z" rangining nurlarini aks ettiradi yoki uzatadi va o'ziga qo'shimcha rangni o'zlashtiradi.

Rangni idrok etish mexanizmi uchta jarayonga bo'linishi mumkin: yorug'lik nurlanishi (jismoniy); ko'zga nurning ta'siri va uni inson miyasiga (fiziologik) boradigan nerv impulslariga aylantirish; rangni anglash (psixologik). Har bir jarayon vizual in'ikosni shakllantirish bosqichiga mos keladi: jismoniy bosqich turli muhitlarda ko'rinadigan radiatsiya energiyasini o'zgaruvchan radiatsiya oqimining energiyasiga aylantirishdan iborat. Ko'rinadigan radiatsiya nur deb ataladi. Fiziologik bosqich ko'zning retinasida sodir bo'ladi, bu erda radiatsiya energiyasi miyaga uzatilgan ma'lumotlarga aylanadi. Psixologik bosqich insonning eng yuqori asabiy faoliyatini anglatadi. Ushbu bosqichda rang hissi uning idrokiga aylanadi. Bu barcha his-tuyg'ular va xotira organlarining ma'lumotlarini mantiqiy qayta ishlash natijasida yuzaga keladi. Rangni vizual his qilishni shakllantirish-turli fanlarni o'rganish ob'ekti: - fizikani jismoniy bosqich o'rganadi; kimyoviy-kimyo; fiziologiya, biologiya; - psixologik bosqich – ingl. Fizika nurlanishning tarqalishini, tarqalishini, yorug'likning turli muhitlar bilan o'zaro ta'sirini o'rganadi; rang fiziologiyasi-nur ta'sirida ko'rish organida yuz beradigan jarayonlar; vizual idrok psixologiyasi - ingl. Bu fanlar rang fanining asosini tashkil qiladi va ular gulshunoslikning ilm – fan bo'limlari. Rangni ko'paytirish, aniqlash, o'lchash vazifasi.

2. Hislarning xususiyatlari va rangning hissiy ta'siri insonning hissiy xususiyatlari rang idrokiga katta ta'sir ko'rsatadi (masalan, kunduzgi holatdan tungi ko'k ranglarga o'tish bir xil nashrida qizilga qaraganda engilroq ko'rinadi). Fon va ob'ekt o'rtasidagi kontrastlarning rangi va darajasi shaklning idrokiga katta ta'sir ko'rsatadi. Turli xil ranglar yoki turli xil to'yinganlik ranglari bilan taqqoslanadigan ranglar yorug'likda va ranglarda farq qiladigan yorug'lik kontrastlari mavjud. Barkamol va Harmonik bo'lmagan rangli birikmalar mavjud. Barkamol rangli eritma

rang doirasining eng oddiy naqshlari bilan turli xil ranglarning kombinatsiyasini o'z ichiga oladi. Mavhum rangli kombinatsiyalar mos kelishi mumkin, ammo rang guruhi ma'lum bir ob'ekt uchun va muayyan sharoitlarda tanlanishi kerak, faqat bu holda rang va shakl birlikni hosil qiladi.

3. Rangli kompozitsiyalarni qabul qilish rang va nurning insonga hissiy ta'siri bilan bog'liq. Rangning hissiy ta'siri bir qator uyushmalar bilan bog'liq. Misol uchun, qizil, to'q sariq va sariq ranglar olov, quyosh bilan bog'liq va issiqlik, ko'k va ko'k - osmon, dengiz, muz bilan taassurot qoldiradi va sovuq his qiladi. Rangning hayajonli yoki tinchlantiruvchi ta'siri ohang bilan bog'liq. Qizil, to'q sariq, sariq va binafsha-qizil, ya'ni issiq ranglar, qiziqarli. Ko'k, ko'k, binafsha, binafsha rangli, ya'ni sovuq, tinchlantiruvchi va hatto zulm. Umuman olganda, sariq, yashil va ko'k ranglar insonga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va eng kam charchagan va qizil, ko'k va binafsha ranglar, aksincha, tezroq charchashga yordam beradi. Engil akromatik ranglar issiq va sovuq o'rtasida oraliq joyni egallaydi. Ularning hissiy ta'sirida ular nisbatan betaraf. Oq va ochiq kulrang ranglar bo'shliq va sovuq taassurot qoldiradi, lekin yorqin rangli ranglar uchun yaxshi fon. Rang ohangidan tashqari, to'yinganlik va yorug'lik hissiy ta'sirga ega. Katta tortishish hissi qora va quyuq to'yingan ranglarni yaratadi.

Rang haqidagi dastlabki qarashlar qadim zamonlarda paydo bo'lgan. Ammo rang ta'limotiga tabiat hodisalariga nisbatan aniq nazariy yondashilmagan holda qaralgan. Ibtidoiy jamoa shaxslari uchun atrof – muhitdagi ranglarning xilma – xilligi ahamiyatsiz bo'lgan. Ular borliqdan faqat kundalik hayot bilan bog'lash mumkin bo'lgan ranglarni farqlashgan.

Masalan, qadimiy Afrikada uch rang ramziy hisoblanib, ahamiyatga ega bo'lgan: qizil – olov va qon, qora – yer va oq – ona suti bilan taqqoslanuvchi ranglar.

Ibtidoiy jamoada dehqonchilik va chorvachilik rivojlana boshlaganidan so'ng ularning ongga quyosh, osmon, suv, yer, o'simlik kabi yangi muhim tushunchalar

kirib borgan. Ular bilan qizil (quyosh), ko'k (osmon va suv), qora, sariq yoki qizil oxra (yer), yashil (o'simlik) ranglar bog'langan.

Rang muammolari bilan o'z vaqtida falsafa fani, keyinchalik tabiiy va texnik fanlar shug'ullana boshladi. Insoniyat antik davridayoq ranglarning o'zaro munosabatlari, ya'ni ularning uyg'unlashuvi haqida juda nozik didga ega bo'lgan. Jumladan, qadimgi Misr, Yunoniston, Rimning devoriy suratlari, har xil sopol idishlar, uy jihozlari qoldiqlari bundan dalolat beradi.

O'rta Osiyodagi devoriy suratlar qoldiqlari, haykallar, uy – ro'zg'or sopol buyumlaridan naqqoshlik san'atining xilma xil namunalari bizning ajdodlarimiz ham rang sohasida nihoyatda yuqori saviyaga ega bo'lganligini tasdiqlaydi.

Insonlarning ranglarga nisbatan, tabiatdagi atrof – muhitga munosabati va predmetli – fazoviy muhit materialidan kelib chiqib yaratilishi "ikkinchi tabiat"ga nisbatan jamiyatning madaniy fazosiga qarab, ma'naviy nuqtai nazardan rivojlanishiga qarab o'zgargan, bundan tashqari ranglarning ahamiyati, uning insonlar uchun yetti rangga ajratilib, afsonaviy fikrlashdan ranglarning tabiatdan doimiy yaralishiga qarab o'rganilgan.

Yorug'lik to'g'risidagi ilm Elladada vujudga kelgan. Bizning eramizgacha bo'lgan V asrda falsafashunos va din targ'ibotchisi Empedokol asosiy ranglarning mavjudligi to'g'risida o'z fikrini aytib o'tgan. Uning fikricha ular to'rt rangda bo'lgan: qizil va sariq, oq, qora, ya'ni ular "to'rtta asosiy element": olov, yer, havo va suv bo'yicha o'zaro mos bo'lgan. Ko'rish qobiliyatini Empedokl shunday tushuntirgan: ko'zdan mayda zarrachalar oqimlari chiqishi mumkin deb hisoblagan. Agar ular uchrashishsa ko'rishni his etish, ya'ni ranglarni ham his etish mumkin.

Eramizgacha bo'lgan I asrda Demokrit tabiatdagi alohida ranglarni bo'lishi mumkin degan atom nazariyasini ilgari surgan. U shuningdek to'rtta asosiy rangni ham e'tirof etgan.

Platon va uning shogirdi Aristotel' ranglar to'g'risidagi ilmga ko'proq e'tibor qaratishgan. Uncha katta bo'lmagan "Ranglar haqida"gi ilmiy asar (traktat), ranglarni his etish nazariyasida katta rol' o'ynamagan bo'lsa ham, bir qator qiziq va ahamiyatli fikrlarni o'z ichiga oladi.

Birinchilar qatorida, ranglar aralashmasi to'g'risidagi nazariyani Aristotel' tadqiqot qilgan (eramizchaga 384-322yy.). Uning kontseptsiyasi mantiqan fizik his etishga asoslangan inson tajribasidan kelib chiqqan. Butun dunyo – butunlikni chegaralanganligi kabi tundagi qorong'ulik va kunduz kundagi yorug'lik kabi biri bilan "kurashish" natijasida ko'rinadi. Har qanday ranglar tizimi bunday holatda oq rangdan boshlanib, qora rangda tugallanishi va o'zida to'g'ri chiziqni oddiy yaqinlashtirish sifatida namoyon etadi. Aristotel' chiziqli ketma – ketlikni kun davomida kuzatadi: oq rang kun yarmida sariq rangga ega bo'ladi, keyinchalik to'q sariq, undan keyin qizil rangga almashadi. Shafaqdan (kun botar) keyin qizil rang binafsha rangga aylanib qoladi va keyin tun to'q ko'k rangda kirib, osmon deyarli qora rangda bo'ladi.

Platon tomonidan taklif etilgan tizim qanchalik qiyin bo'lsa, Aristotel' tizimi shu qadar tushunarli va oddiydir (eramizgacha 427-348yy.). Platonning mantiqiy ta'rif: bu olov, alohida tanadan oqib turuvchi va qismlardan iborat, bizning ko'zimizda his etish qobiliyatiga mutanosiblashtirilgan.

Uning tizimi ko'z ichiga kiruvchi nur g'oyasiga, "ko'rish" esa ko'zdagi nurlarni chiqishga va o'rab turgan predmetlarni qisman o'zaro harakatlanish g'oyasiga asoslangan. Uning fikricha, oq rang – bu ko'rish nurlarining davomi, qora rang esa – uning qarama – qarshiligidir. Platon o'zining mulohazasini davom ettirib asosiy ranglar – qizil va "nurafshon" degan fikrga keladi. Masalan, agar biz olovga yaqin tursak, ko'zimiz yosh bilan to'ladi. Ko'zyoshlar suv va olovning aralashmasi hisoblanadi, ranglarni turlicha ko'rsatib, substantsiyani yaratadi. O'rab turuvchi predmetlar ham nurlanishni singdirib va rangga ega bo'ladi. Shunday qilib, Platon tushunchasiga ko'ra qizil rang, olov nurlari namlik orqali chaqnaydi va qonga

o'xshash. Bu kabi to'rtta asosiy ranglar bilan keyingi kombinatsiyalarni yaratish mumkin. Qizil va oq rangning nurlanishi oltindek – sariq, misol uchun, binafsha rang – bu qizil, oq va qora ranglar va h.k. aralashmasidir.

Garchi Platon o'zining mulohazalarini “Ranglarni tushuntirish” deb nomlagan bo'lsa ham, haqiqatda esa u ranglar tizimini yaratmagan. Biz uning mulohazalarini misol uchun keltirib, o'tmish davrdagi rangga va o'rab turgan olamni uyg'unligiga diqqatni qaratdik.

To'liq ranglar diagrammasi aniq mavjud bo'lgan, xuddi shunday bir qator qadimgi Empedokl sharhlarini – Pifagor davom ettirgan. N'yuton tizimigacha barcha asosiy ranglar o'tib Aristotel' Empedokl g'oyasini rivojlantirib (eramizgacha 500-430 yy.) to'g'ridan – to'g'ri yetti asosiy rangni yaratdi.

Asosiy qoida shundan iborat, ya'ni rang – bu predmetlarni ob'yektiv xarakteristikasi, yorug'lik oqimini xususiyatidan qat'iy nazar ko'z yoki miya orqali idrok etadigan fenomen emas.

Aristotel' (eramizgacha 384-322 yy.) shunday hisoblar edi, ya'ni rangni vujudga kelishiga sabab yorug'likni qorong'ulik bilan aralashmasi. Shunga o'xshash nazariyalarini kechroq bo'lsa quyidagi olimlar Rene Dekart (1596-1650), Iogan Kepler (1571-1630), Robert Guk (1635-1703) ilgari surganlar.

Ranglar klassifikatsiyasi tarixini ikki bosqichga ajratish qabul qilingan: XVII asrgacha va XVII asrdan keyin.

Mifologik bosqich. 3 rang ajratilgan: qizil, oq, qora.

Qadimgi Sharq. Xitoy. Asosiy kosmovujudga keluvchi son 5 edi (yorug'likning to'rt tomoni va yer markazi).

Qadimgi Xitoy madaniyatining kolorit xususiyati: sun'iylik va tabiiylikning uyg'unlashuvi, rangdorlik va ko'p ranglilik (afsuski, rangga nisbatan, monoxromda va tush' bilan axromatik rangtasvir nisbatan asketizmga o'zgarib bordi).

Qadimgi Sharq. Hindiston. Qadimgi Hindistonda 2 ranglar tizimi bo'lgan:

1) Arxaik va uchlik. Ranglar: qizil, oq, qora.

2) Vedylikka oid yoki Veda tizimiga asoslangan quyidagi ranglar: qizil (quyoshning sharqona nurlari), oq (janub nurlari), qora (g'arb nurlari), juda ham qora (shimol nuri), ko'rinmaydigan (markaz).

Saroylarning tashqi ko'rinishi asosiy uch rangda bajarilgan: oq, qizil, oltin rang (ayrim hollarda ko'k va havo rang qo'shilgan).

Qadimgi Hindistonda asosiy an'anaviy ranglar: Oq, Qizil, Qora, Sariq va Ko'k. (Xususan, Rerix kartinalarida Qadimgi Hindistonning an'anaviy koloritni aniq bergan).

Qadimgi Misr. Rangga munosabat tobe'lik qanchalik bo'lsa, quyosh nuriga ham tobe' bo'ladi.

Gretsiya – rim antik dunyosi. Eramizgacha bo'lgan 5 asrda Empedokl butun dunyo suvdan (qora), havodan (oq), olovdan (qizil) va yerdan (sariq, qizil tusli) iborat ekanligini ta'kidlagan. Qolgan ranglar esa ushbu to'rtta tabiiy hodisalar orqali olingan.

Aristotel' 3 asosiy rangni ajratgan: Oq (suv, havo, yer), sariq (olov), qora (vayron etish, holatdan o'tish).

Planid o'zining "Tabiiy tarixida" 4ta asosiy ranglarni ajratgan: qizil, oq, sariq va qora. Empedokl va Planid asosiy ranglarni aniqlash uchun ko'rish taassurotlaridan foydalanilgan, Aristotel' esa tajriba orqali ularni aniqlagan.

O'rta asr. Yaqin va O'rta Sharq. Islom belgisi ostida rang tasavvur etilgan. Ranglar VII asardan G'arbiy Ovrupadagidek qadrlangan, faqatgina yashil rang ajratilgan: bu jannat bog'i rangidir. Rangli kompozitsiyaning sevimli rangi - ko'pranglilik yoki rang – baranglik.

Renessans. (Uyg'onish davri) Leonardo da Vinchi – yangi rang tizimining asoschisi. U qizil, sariq, yashil, ko'k, oq, qora kabi – 6ta ranglarni asosiy ranglar deb hisoblagan.

Qadimgi davrdan beri olimlar tabiat ranglarini tushuntirishga harakat qilganlar. Biroq, XVII asrning 60 yillarigacha ushbu nazariyani ko'rinishi haqiqatga to'g'ri kelmaydi deb kelingan.

Qadimda insonlar nurli Xudolarga ibodat qilishgan, ularga madhiyalar aytilgan, hushbo'y narsalar yoqishgan. O'rta asrda Xudolar va avliyolarning boshlari ustidan zarhal doira, yuzlari, qo'llari, kiyimlarida yorug'lik gardishi tasvirlangan; ibodatxonalarni nur sochuvchi, rangli vitrajlar, yaltiroq mozaikali shishalar va ikonalarining oltin qoplamalari bilan to'ldirganlar.

Rang – bu yorug'likni nurlanishini ko'zimiz bilan manbaa orqali yoki yuzasidan aks etayotganlikni qabul qilishdir.

Rangshunoslik – bu rang haqidagi bilimlar majmuasi, u o'z ichiga fizika, kimyo, matematika, psixofiziologiya va psixologiya fanlaridagi tizimli ma'lumotlarni kiritadi, tabiiy rang fenomenini o'rganuvchi, shuningdek falsafa, estetika, san'at tarixi, filologiya, arxeologiya, etnografiya, adabiyot fanlaridagi, rangni xuddi madaniyatga kirishdek o'rgatadi.

Koloristika – bu inson faoliyatidagi turli sohalarda amaliyotda qo'llaniladigan ranglar to'g'risidagi fandir.

Rangshunoslik atrof – muhitning haqiqatligini anglash vositasi hisoblanadi, ya'ni rangdan ifodali foydalanib badiiy obrazni yaratish. Rang shaklni, hajmni, ashyoni, fazoviylikni ifodalaydi. Rang – hom ashyo dunyosining birlamchi xususiyatidir, u o'zida nurlanishni sifatli turlarini anglash, nurni spektiral tarkibini shartli kuzatish.

Badiiy faoliyatda qisqa aniqlashni butunlay qabul qilish va yorug'likning energetik nurlanishni vizual sezish deb nomlash. Ilmiy nuqtai nazardan qaraganda bu yorug'likni paydo bo'lishining ahamiyatli kichik qismidir, ya'ni bu rangni vujudga kelishi bilan bog'liqdir.

Tarixdan ilgari davrda inson rangning sirini egallashga urinib ko'rganlar, ya'niki dunyo xaritasini bir butun qilib qabul qilishda ajrata olmaganlar, biroq u vaqtda insonlarda ranglar tili vujudga kelgan va undan keng foydalanilgan. Insonlarda ranglarni ajratish qobiliyati darrov paydo bo'lmagan. Ehtimolki, ranglar spektrini inson tomonidan keng idrok etilishi homo sapiyens evolyutsiyasining fiziologik belgilaridan biri bo'lishi mumkin. Har qanday holatda ham, bir ovozdan insonning ranglarga nisbatan rivojlanishni differentsiyalash (farqlash), ajratish qobiliyatini o'sishi aytib o'tish mumkin. Bu jarayon to'g'risida qadimgi tilda konkret ranglar to'g'risida alohida so'zlarning miqdori bo'yicha bilvosita fikr yuritish mumkin. Zamonaviy inson ranglar turini, ming yillar oldin yashagan insonlarga nisbatan ko'proq ajratadi. Ehtimol, ranglarni his etishni mukammallashtirishi mumkin, biroq bu narsa rang sohasida amaliy ish bilan bog'langan professional shug'ullanuvchi insonlarda ko'proq rivojlangan.

Rang ta'sirining estetik jihatdan ta'sirini uch yo'nalishga taqsimlasa bo'ladi: - xissiy – optic (impressiv);

- ruhiy (ekspressiv);
- aqliy – timsoliy (konstruktiv).

Insonning ko'zi orqali idrok qilinuvchi rang ko'rinishi o'zining ma'nosi va mohiyatiga ega. Lekin ko'z va miya rangning farqiga faqat kontrast va solishtirish hisobiga kela oladi. Rang va undan taassurot (uning ta'siri) bir – biriga mos kelmay qolsa rang uyg'unlikni buzuvchi, harakatchan taassurot ko'rsatadi. Shakl va rangning moddiy borlig'i virtual vibratsiyaga o'zgarish fakti rassomga so'z bilan izohlab berishning iloji bo'lmagan narsani tasvirlashga yordam beradi.

1-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga kompozitsiyada rangning ahamiyati qanday ekanligini yetkazishga harakat qilinadi.

1 - klauzura. Rang, muhit, fazo

Uch sifat: Rang, muhit, fazo qiyoslanadi. Mumkin qadar, 3 sifatni ajratishga harakat qilinadi. Klauzura 20x15 sm yoki 20x30 formatli qog'ozda bajariladi. Bo'yoq (akvarel yoki guash) qo'llash tavsiya etiladi.

Nazorat uchun savollar:

- 1. V. Kandinskiyning rang haqida qanday qarashkari mavjud?***
- 2. Rangni idrok etish mexanizmi nechta jarayonga bo'lib o'rganiladi?***
- 3. Yorug'lik to'g'risidagi ilm qayerda vujudga kelgan?***

2-ma'ruza. RANGNI SPKTRIAL TABIATI.

Maruza rejasi: Ranglar tabiati, Ranglar spektri, Yutiluvchi va aks etuvchi ranglar, Rangni idrok etish

Ma'ruza:

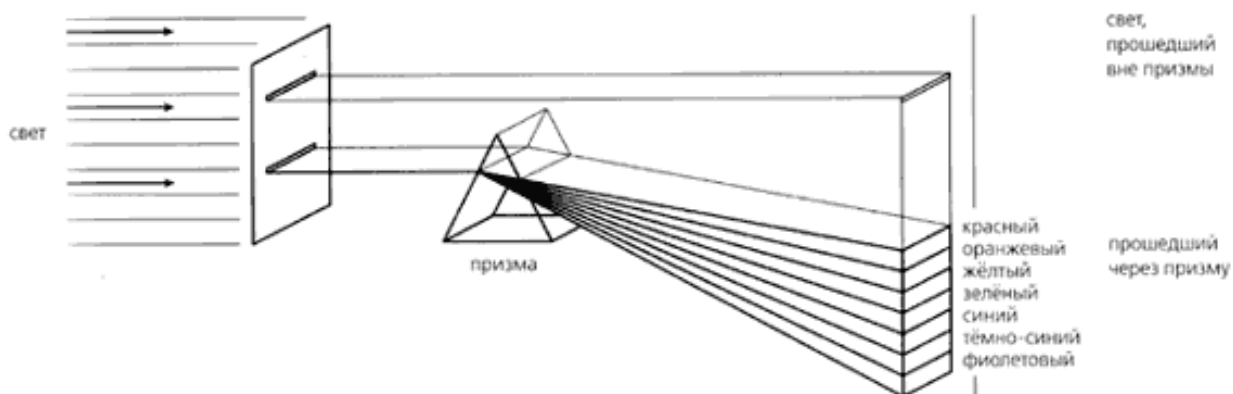


Рис. 1

2.1-rasm

1676 yilda janob Isaak Nyuton uch qirrali prizma orqali quyosh nurini to'plab, unda spektr ranglari tizimi mavjudligini aniqladi. Bunday spektrda barcha ranglar (yetti tusli) mavjud bo'lib, unda faqat qirmizi rang yetishmas edi.

Nyuton o'z tajribasini (2.1–rasm) quyidagicha yaratdi: quyosh nurini tor teshikchadan prizmaga boshqardi. Yuborilgan nur dastasi prizmada spektr rangli nurlarga aylanib u ekranga boshqarilganda yettita rang tasviri paydo bo'ldi. Uzlüksiz rangli lenta qizil rangdan boshlanib zarg'aldoq, sariq, yashil, ko'k ranglari orqali o'tib binafsha rangi bilan tugaydi. Agar bu nurlarni yig'uvchi linza orqali ekranga yuborganda unda yana oq nur paydo bo'ladi. Bu ranglar yorug'likning sinishi (burilishi) oqibatida yuzaga kelgan edi.

Ranglarni boshqacha fizikaviy hosil qilish yo'llari ham mavjud, masalan interferenlash, difraktsiyalalash, polyarizatsiyalash va flyuorestsensciyalash jarayonlari bilan bog'liq. Agar biz spektrni ikki qismga masalan: qizil, sariq va yashil – ko'k – binafshaga bo'lib (ajratib) ularni maxsus linzada yig'sak biz ikki yig'ma ranglar guruhlarini olamiz, bularning aralashmasi yana oq rangga aylanadi.

Ikki rang birikmasidan oqqa aylanish sodir bo'ladi, bular to'ldiruvchi ranglar deb ataladi.

Biz spektrdan biror rangni, masalan yashilni chiqarib tashlab va ularni ya'ni qizil, zarg'aldoq, sariq, ko'k va binafsha ranglarini linza orqali birlashtirsak biz qizil

rangini olamiz,, ya'ni olingan rang chiqarilgan rangga nisbatan to'ldiruvchi rang hisoblanadi. Agar biz sariq rangni chiqarib tashlasak, qolgan qizil, zarg'aldoq, yashil, ko'k va binafsha ranglari aralashmasi binafsha rangni sariq rangini to'ldiruvchisini beradi. Har bir rang boshqa barcha ranglar aralashmasiga nisbatan to'ldiruvchidir. Aralashgan rangni alohida tuzilmalarini (tarkibini) biz anglay olmaymiz. Bu borada ko'zni musiqa eshitayotgan, ya'ni har qanday akkord tovushni ajrata olish imkoniyatiga ega bo'lgan – quloqqa nisbatan farqlanishini misol keltirish mumkin.

Turli ranglar muayyan xildagi elektromagnit to'lqinlari orqali yuzaga keladi. Inson ko'zi yorug'likni, to'lqin uzunligining faqat 400dan 700 millimikronigacha qabul qila oladi.

1mikron yoki $1 \mu = 1/1000\text{mm} = 1/1000000\text{m}$. 1 millimikron yoki $m\mu = 1/1000000 \text{ mm}$.

Alohida har bir spektr rangiga tegishli to'lqin uzunligi, har bir prizmatik rang uchun bir sekunddagi tebranish miqdori quyidagicha xarakteristikaga ega:

Rang – $m\mu$ dagi to'lqin uzunligi (bir sekunddagi tebranish chastotasi) qizil – 800 ... 650 (400...470 mlrd.)

Zarg'aldoq – 640...590 (470...520 mlrd.)

Sariq – 580...550 (520... 590 mlrd.)

Yashil – 530...490 (590...650mlrd.)

Havorang – 480... 460 (650...700 mlrd.)

Ko'k – 450...440 (700...760 mlrd.)

Binafsha – 430...390 (760...800 mlrd.)

Qizil va binafsha ranglari chastotasi nisbatlari taxminan 1:2, ya'ni xuddi musiqa oktavasiga o'xshash.

Har bir rang o'z to'lqinlarining uzunligi bilan xarakterlanib, ya'ni qat'iy to'lqin uzunligi yoki tebranish chastotasiga ega bo'ladi. Yorug'lik to'lqinlari o'zining xususiy rangiga ega bo'lmaydi. Rang faqatgina to'lqinlarining inson ko'zi bilan qabul qilinish jarayonidagina namoyon bo'ladi. Ammo qanday bu to'lqinlarning anglab olinish jarayoni hali to'la o'rganilmagan. Biz rang farqlarini faqat rang

sezigilari sanoq sifatlarining farqlanishi orqali idrok qilamiz. Endi jismlar gavdasining ranglari haqidagi muhim masalani o'rganamiz. Masalan agar biz qizil va yashil nurlarni o'tkazadigan fil'trlarni vol'ta yoyi (elektr yoyi) oldiga qo'ysak bunda ikkala fil'trlar birgalikda qora rangni yoki qorong'ilikni beradi. Qizil rang o'z intervaliga taalluqli o'xshash nurlarinigina o'tkazadi, yashil fil'tr esa, yashil bo'lmagan barcha ranglarni tutib qoladi. Shunday qilib barcha nurlar tutib qolinib biz faqat qorong'ilikka erishamiz. Fizik eksperimentdan keyin yutiladigan ranglar ajralgan (вычитаемые) ranglar deb ataladi. Jism ranglari asosan to'lqinlarning yutilishi jarayonida uzuni namoyon bo'ladi. Qizil idishning aynan qizil bo'lib ko'rinishi, uning yorug'lik nurlaridagi barcha ranglarni yutib faqat qizil nurni aks etdirishidadir. Biz "bu piyola qizil" deganda aslida, piyola yuzasining molekulyar tuzilishi shundayki, u yorug'lik nurlarini qizildan boshqa barchasini yutib faqat qizilni o'zida aks etdirayotganligini ko'zda tutamiz. Piyola esa aslida hech qanday rangga ega emas. Rang faqat yorug'lik tushishi orqali sodir bo'ladi. Agar qizil qog'ozga (uning yuzasi qizildan boshqa nurlarni yutayotgan) yashil nur tushirsak unda u qora bo'lib ko'rinadi. Chunki yashilning tarkibida qizil nurlarga taalluqli nurlar mavjud bo'lmaganligi tufayli qog'oz uni aks etdira olmaydi. Barcha rangtasvir bo'yoqlari pigmentli yoki moddiydir. Ular singuvchi (yutuvchi) bo'lib, ularni aralashtirganda bo'yoqlarni ajralgan ranglar qoidalariga amal qilish lozim. Qachonki to'ldiruvchi (aralashma) bo'yoqlar yoki uch asosiy ranglar, qizil, sariq, ko'k ranglar kombinatsiyasi – ma'lum bir miqdorda aralashganda, uning natijasida qoraga aylanadi. Prizma orqali olingan Nyuton eksperimenti, nomoddiy ranglari aralashmasi esa aksincha oq rangni beradi. Chunki bu yerda ranglar birlashuvi ajratilishga emas, balki qo'shilish tamoyiliga asoslanadi.

Rang va ranglar ta'siri.

Rang tushunchasi odatda fizik va ximik tavsifga va tahlilga ega, ma'lum rangli pigment yoki ashyoni atashda qo'llaniladi. Inson ko'zlari va ongida paydo bo'luvchi rangni idrok qilish o'z – o'zidan insoniy mazmunni kashf etadi. Ammo ko'zlar va

miya kontrastlarni taqqoslash vositasida ranglarni aniq farqlashga kelishi mumkin.

Xromatik rangni ahamiyati va qiymati faqatgina uning ma'lum bir axromatik – qora, oq yoki kulrangga taqqoslanishi, bir yoki bir necha boshqa xromatik ranglarga nisbati orqali aniqlanishi mumkin.

Rangni, uning fizikaviy – ximik realligiga qarama qarshi o'laroq idrok qilish, bu psixofiziologik reallik hisoblanadi. Rangni psixofiziologik realligi esa – bu aynan men atagan rang ta'sirchanligining o'zginasidir.

Biror rang (цветкактаковой) va rangni ta'sir etishi faqat garmonik yarimtuslar mavjud bo'lgan holdagina sodir bo'ladi. Boshqa hollarda rang bir lahzada o'zgacha, yangi tus oladi. Bunga bir necha misollar keltiramiz. Ma'lumki, oq kvadrat qora fonda, xuddi shu o'lchamdagi qora kvadrat oq fondagiga qaraganda kattaroq bo'lib ko'rinadi. Bunda oq rang nurlanib o'z chegaralarini kengaytiradi. Qora esa o'zi egallagan tekislikda qisqarish ko'rinishini hosil qila boshlaydi. Och kulrang oq fonda qoramtir bo'lib ko'rinsa, shu kvadratning o'zi, ya'ni och kulrang kvadrat qora fonda ocharib ko'rinadi. 2-2 rasmda sariq kvadrat oq va qora fonda



berilgan. Oq fonda u yengil, nozik issiq taratib, qoramtirroq ko'rinadi. Qora fonda esa o'ta yorqin, sovuq, agressiv (tajovuzkor) xarakterda bo'lib ko'rinadi.

Yana huddi shu rasmda qizil kvadrat oq va qora fonlarda tasvirlangan. Oq fonda qizil rang juda qoramtir va uning yorqinligi deyarli

2.2 – rasm.

sezilmas bo'lib ko'rinadi. Qorada esa u o'zining yorqinligini namoyon qilib, issiqlik taratadi. Agar ko'k kvadratni oq va qora fonlarda tasvirlasak, u oq fonda qoramtir, chuqur bo'lib, uni o'rab turgan oq esa yanada oqroq bo'lib ko'rinadi. Qorada esa ko'k rang yorug'lanib, yorqin, chuqur va nurlangan ton hosil qiladi.

Agar kulrang kvadrat muz rangli (ko'kish rang) va zarg'aldoq – qizil fonlarda tasvirlansa, u holda muz rangli ko'kish fonda u qizg'ish bo'lib, zarg'aldoq, qizil

fonda ko'kish bo'lib ko'rinadi. Bu kompozitsiyalarni bir vaqtda kuzatilsa ularning farqi juda yaqqol ko'zga tashlanadi, undan rang va taassurot (uning ta'siri) bir – biriga to'g'ri kelmasa, rang uyg'unsiz, turg'unsiz, harakatchan, noreal va bir lahzali taassurot beradi. Shakl bilan rangni moddiy belgilarini virtual (mumkinlik) harakatga aylanishi, rassomga so'z bilan ifoda etib bo'lmaydigan imkoniyatlarni beradi. Keltirilgan misollar SIMUL'TANLIKNI yuzaga kelishi deb qaralishi ham mumkin. Simul'tanlikka aylanish imkoniyatlari rang kompozitsiyasi ustida ishlayotganimizda bizni rangni ta'sirchanligiga baho berishdan boshlashimizga, so'ngra esa shu holatga qarab rang dog'larini xarakteri va o'lchamlari haqida o'ylashimizga majbur qiladi.

Agar asar mavzusi dastlabki emotsional (his – tuyg'uli) turtkidan ketayotgan bo'lsa, u holda butun shakl (forma)ni shakllashtirish jarayoni ana shu birinchi va asosiy sezgiga bo'ysunishi lozim. Agar kompozitsiyada ifoda vositasi rang asosiy bo'lsa, unda kompozitsiya rang dog'larini tashkillashtirishdan boshlanishi lozim. Chunki ular kompozitsiya tuzilishining asosini belgilaydi. Kompozitsiyani chiziqlar orqali boshlab, so'ngra uning oraliqlarini rang bilan to'ldirish bilan boshlagan shaxs hech qachon kuchli va ishonarli rang yechimiga erisha olmaydi. Rang o'z massasiga ega, hamda o'zidan kuchli nur taratish imkoniyatiga ega bo'lib chiziqlarga nisbatan yuzada o'zgacha qiymat kasb etadi.

Badiiy maktablarning birida men ranglarning muvofiqligi bo'yicha mashg'ulotlar o'tkazayotgan edim. Ushbu mashg'ulotda o'quvchilar istalgan hajmdagi doiralardan foydalanishlari kerak edi. Bunga qadar men ularga ranglarning uyg'unligini aniqlash bo'yicha hech qanday ma'lumot bermagan edim. Taxminan 20 daqiqalardan so'ng talabalar hayajonlana boshladilar. Men ulardan gap nima haqidaligini so'raganimda ularning javoblari quyidagicha bo'ldi: bizning fikrimizcha siz bergan ranglar bir – birlari bilan uyg'unlashmayapti. Biz ularning bir – biriga mos kelmasligini va yoqimsiz ekanligini aniqladik.

Shunda men “yahshi, bo'lmasa har biringiz o'zlaringiz qanday ranglar siz uchun yoqimli va uyg'unlashadigan ranglar ekanligini namoyish etinglar” dedim.

Sinf darhol tinchlandi va hamma menga men tanlagan ranglardan bir biriga mos kelmasligini isbotlashga harakat qilishdi. Bir soatdan so'ng polda to'ldirilgan varaqalar barchaning namoyishi uchun yetar edi. Har bir o'quvchi o'z varaqasida bir biriga emotsional, yaqin ranglarni muvofiqlashtirgan. Biroq barcha ishlar bir biridan keskin farq qilar edi. O'quvchilarning o'zlari shuni tan olib aytishdiki, ularning o'zlari ranglar uyg'unligi bo'yicha shaxsiy fikrga ega ekanlar.

Shunda men bir varaqni olib bir o'quvchiga yuzlanib, bu sizning ishingizmi deb so'radim. U ha deb javob berdi. Men qolgan barcha varaqalarning egalarini aniqlab ularga tarkatdim. Ta'kidlash lozimki, o'quvchilar ushbu vazifalarni bajarayotganlarida men sinfda emas edim va har bir o'quvchi nima ish bajarganligini bilmas edim. Varaqalarni tarqatib bo'lganimdan so'ng, o'quvchilar ularni shunday tutib turishlari kerak ediki, men bir paytning o'zida ularning yuzlarini va ular chizgan ranglar uyg'unligini ko'ra olishim kerak edi. Avvaliga sinfga bu kulgili tuyuldi, chunki o'quvchilar o'zlarining yuzlari va ular yaratgan ranglar muvofiqligi bir biriga yaqinligini his qilishdi. Men darsni quyidagi so'zlar bilan yakunladim: "Har biringizning ranglar moslashuvini aniqlash bu ranglarga nisbatan sizning sub'yektiv idrokingizdir."

Ushbu ilk tajribadan so'ng yillar davomida yana bir qancha ishlar amalga oshirildi. Mashg'ulotlarni muvaffaqiyatli yakunlash uchun o'quvchilarda avvalambor rangga nisbatan umumiy hissiyotni rivojlantirish zarur. Ranglarning imkoniyatlarini o'rganmay turib samarali natijalarga erishib bo'lmaydi. Sub'yektiv ranglarni aniqlashda ehtiyotkorlik bilan yondashish zarur. Mashg'ulotlarning boshida aytib o'tish kerakki, sub'yektiv rang insonning xarakteri, kajfiyati, dunyoqarashini aniqlab bermaydi. Ko'pchilik odamlar aslida qanday ekanliklarini hammaga ham namoyish etishni istashmaydi. Ranglar bilan professional darajada ishlaydigan insonlar tez – tez o'zlarining sub'yektiv ranglarini topishda qiynalishadi. Ba'zan ushbu ijodkorlar o'z asarlarida qo'shimcha ranglarda yoki zamon bilan hamnafas ranglardan foydalanishadilar.

2-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga ranglarni to'g'ri idrok etish ahamiyati qanday ekanligini yetkazishga harakat qilinadi.

1 - klauzura. Ranglar farqini ajratish

Bir sifat: Ranglar farqini ajratish. Talabalar ranglar ustida tog'ri ishlashiga harakat qilinadi. Klauzura 20x15 sm yoki 20x30 formatli qog'ozda bajariladi. Bo'yoq (akvarel yoki guash) qo'llash tavsiya etiladi.

Nazorat uchun savollar:

1. Ranglarning fizik tabiati nimalardan iborat ?
2. Rang qonuniyatlari haqidagi bilimlar qanday foyda keltirishi mumkin?
3. Simul'tanlik tushunchasi nima?

3-ma'ruza. RANG VA TON.

Ma'ruza rejasi: Rang kontrastlari va releflar. Ton kontasti (oq-qora).

Ma'ruza: Biz kontrast deb, bir biridan keskin farq qiluvchi 2 xil rangga aytamiz. Agar ushbu farq o'z chegarasidan chiqsa, bunday kontrast diametral yoki qutbiy kontrast deyiladi. Katta – kichik, oq – qora, sovuq issiq o'z o'rnida qutbiy kontrastni namoyon etadi. Bizning his – tuyg'u organlarimiz solishtirish orqali faoliyat yuritadi. Ko'z chiziqni uzun qilib qabul qiladi, agar uning yonida solishtirish uchun kalta chiziq bo'lsa, vaholanki, o'sha uzun chiziq oldida kalta bo'lib qoladi. Xuddi shu tarzda ranglar haqidagi taassurotlar boshqa kontrast ranglar tufayli kuchayishi yoki zaiflashishi mumkin.

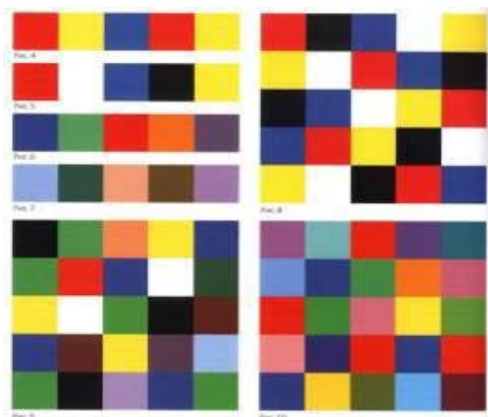
Ranglarning ta'sir o'tkazish xarakterlarini o'rgana turib biz yetti xil turdagi kontrast ko'rinish mavjudligini ta'kidlashimiz lozim. Ularning har biri turfa xil bo'lganligi sababli har birini alohida o'rganish talab etiladi. Har bir kontrast o'zining xarakteri, badiiy ahamiyati, ko'rish, ekspressiv va konstruktiv harakatiga ko'ra o'ziga xos bo'lib, biz bu orqali ranglarning barcha asosiy badiiy imkoniyatlarni

Gyote, Becol'd, Shevrel' va Hel'cel'lar kontrast ranglarning mazmun mohiyatiga ahamiyat qaratishgan. Shevrel' "simul'tanli contrast"ga katta mehnat sarf qilgan.

Ishni ranglarning yetti xil turdagi kontrastini sanab o'tishdan boshlaymiz:

1. Ranglar kontrastini solishtirish
2. Och va to'q kontrast
3. Sovuq va iliq kontrast
4. Qo'shimcha ranglar kontrasti
5. Bir vaqtda sodir bo'ladigan kontrastlar
6. Ranglar kontrastining to'yinganligi
7. Ranglar kontrastining tarqalishi

Ranglar kontrastini solishtirish yetti turning eng oddiysidir. Bu tur rangni mukammal bilishni talab qilmay, barcha sof ranglarni namoyish qilish orqali erishish mumkin.



3.1 - rasm

Bunga ishonch hosil qilish uchun kamida uchta yorqin va bir biridan keskin farq qiluvchi ranglarni solishtiramiz. Ushbu kontrast rang – baranglik, kuch va jasorat kabi taassurot qoldiradi. Zarg’aldoq yashil va binafsha ranglar, sariq, qizil va ko’k ranglarga qaraganda kuchsizroq kontrast hosil qiladi. Har bir rang bir biridan

oq yoki qora chiziqlar bilan ajratilsa, o'sha rangning individual xarakteri namoyon bo'ladi. Bunda har bir rang avvalambor o'zining asl holatini ko'rsatadi. Sariq, qizil va ko'k ranglar eng ko'p ishlatiladigan rangli kontrast bo'lishiga qaramasdan boshqa barcha sof ranglar ham kuchli rangli kontrast hosil qilishi mumkin.

Rangli kontrastning yorqinligini o'zgartirish orqali yangi ko'zga tashlanadigan ranglar hosil qilishi mumkin.

Qora va oq ranglar kompozitsiyasining muhim elementlari hisoblanadi

Talabalarga shaxmat taxtasi tartibidagi sariq, qizil, ko'k, oq va qora ranglar berilgan bo'lib, ushbu ranglarni ikki yo'nalishga ajratib ular o'zlarida rang dog'lariga nisbatan sezgini hosil qilishsin. 3.1-rasmda lokal ranglar kompozitsiyasi tasvirlangan.

Har qanday rangning kuchi qarama – qarshi rang ta'sirida kuchayadi. Bunda ularning yorug'ligi yoki xromatik alomatlari katta ahamiyat kasb etmaydi.

Masalan, zarg'aldoq rangi qizil ranglar muhitida yanada yaqqolroq ko'rinadi. Sariq muhitda esa undan to'qroq ko'rinadi. Kulrangni qora muhitga qo'yib qarasak, u o'zining tonidan oqroq ko'rinadi.

Masalan, qizil rang yashil muhitda o'z yorqinligini yanada oshiradi, boshqa ranglarga yashil tus qo'shib gavdalantiradi.

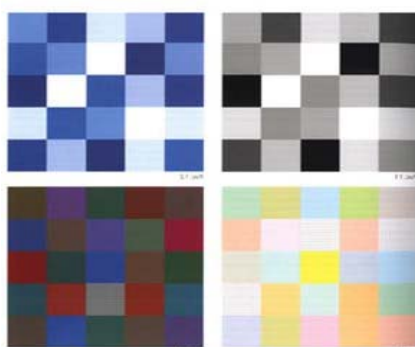
Bu tabiiy hodisa bo'lib, undan rassomlar o'z asarlarida rang ta'sirchanligini oshirish uchun foydalanadi. Bunga frantsuz impressionist rassomlari Pol Sinyak, Sera kabi puantalist rassomlar ijodi yaqqol misol bo'la oladi.

Turli mamlakatlarning xalq amaliy san'ati ranglar kontrasti asnosida vujudga kelgan. Rang barang zardo'zlik asarlari, milliy liboslar va sopollarda yorqin ranglar ishlatilgan bo'lib, ular, xushchaqchaqlik hissini uyg'otadi. O'rta asrlardagi miniatyura asarlarida ham ranglar kontrasti turli xil variantlarda ishlatilgan. Ranglar kontrastini vitraj san'atida ko'p uchratish mumkin. Stefan Lohner, Fra Anzheliko, Bottichelli va boshqa rassomlar o'z asarlarini ranglar kontrasti tizimiga asoslanib yaratishgan. Bottichellining "Qabrga qo'yish" asarida ranglar kontrasti ushbu asarning mazmunini to'liq ochib bergan. Ranglar kontrasti orqali quvonchni, g'amni

va qayg'uni bo'rttirib ko'rsatish mumkin bo'lib, quyidagi zamonaviy rassomlar, Matiss, Mondrian, Pikasso, Kandinskiy, Leje va Miro undan tez tez o'z asarlarida foydalanishgan. Ayniqsa, juda ko'p natyurmortlar va figurali kompozitsiyalar chizgan Matiss kontrastning rang barangligi va uning kuchidan, qudratidan samarali foydalangan. Matissning “Yantar taqinchoq” nomli asarida qizil, sariq, yashil, ko'k, oq va qora kabi sof ranglar mujassamdir. “Ko'k chavandoz” guruhi rassomlari - Kandinskiy, Frans Mark va Avgust Make o'zlarining ilk ijodlarida ranglar kontrastidan foydalanishganlar.

Och va to'q kontrastlar.

Kun va tun, yorug'lik va qorong'ulik. Ushbu qarama qarshiliklar inson hayotida va tabiatda ham katta ahamiyatga egadir. Rassom uchun oq va qora ranglar yorug'lik va qorong'ulikni ifodalash vositalaridir. Oq va qora ranglar har tomonlama bir biriga qarama qarshi ranglar hisoblanib, ularning orasida xromatik kulrang tonlar mavjuddir. Yorug'lik va qorong'ulik, oq, qora va kulranglar muammosi mukammal



o'rganilishi muhim sanaladi, chunki, bizning ijodiy faoliyatimiz ushbu muammolarning yechimini topishdan iboratdir. Qora baxmal, eng qora – sul'fat bariy esa eng oq rang hisoblanadi.

3.2 – rasm.

Kulrang, qora va oqqa sariq, qizil, ko'k, oq, hamda boshqa ranglarni qo'shish orqali hosil qilish mumkin (3.2 – rasm). Bu ko'rish a'zolarimizning biron rangga tikilib qaragandagi taassurotidan qarama – qarshi rang taassurotini “chaqirishi”, uning gavdalanishidir. Masalan, xona ichidan turib derazaga tikilib, so'ngra nigohimizni qorong'iroq tomonga qaratsak, u holda bizning ko'zimizga derazaning shakli teskari tonda, ya'ni qoramtir tonlar oqarib, yorug' tonlar qorayib ko'rinadi.

Qizil nuqtaga 15 – 20 sekund tikilib qaraymiz, keyin diqqatimizni uning yonidagi xojga buramiz. Xoj ustida qizil dog'ning shakli yashil dog' bo'lib ko'rinadi. Shuningdek, qizilni o'rniga yashil dog'ni almashtirib qo'yib qaralsa, u holda xoj

ustida qizil dog' aksini ko'ramiz. Shuningdek, turli rang turlicha rang timsolini "chaqiradi", ya'ni ranglar tizimi qonuniyatlariga ko'ra har qanday rang doirasidagi subtraktiv qo'shimcha rang obrazini paydo qiladi.

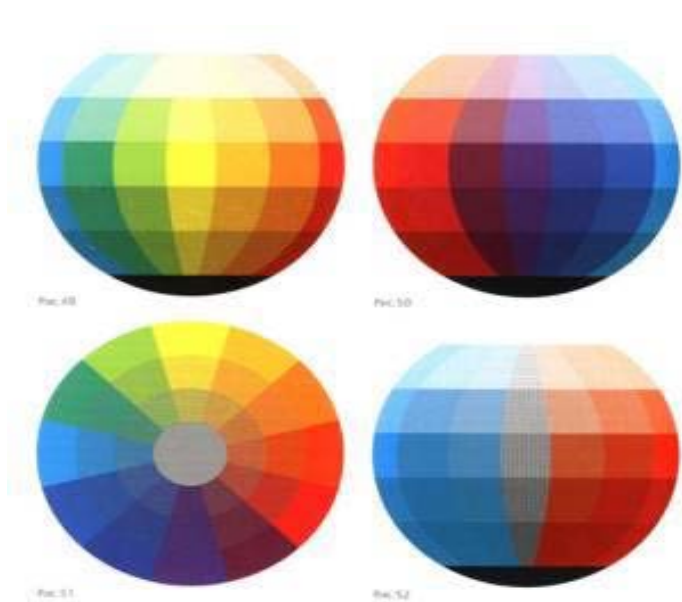
Bu hodisa yorug'likning kuchiga, rang yorqinligiga bog'liq bo'lib, yorug'lik qancha kuchli bo'lsa, ko'zning to'rpardasiga shuncha nur yuklamasi tushib, unda charchash sodir bo'ladi. O'z vaqtida ko'zning o'sha nur oqimini o'chirib tashlab, boshqa ko'rinishga moslashishi qiyinlashadi. Shuning uchun ham u o'z hududlaridagi tasvirlarni to'la o'chirib, boshqa tasvirni qabul qiladi.

Rangning bizning ko'rish organlarimizdagi bunday teskari rang ko'rinishida takrorlanish hodisasini biz tajribada sinab ko'rsak, (3.3-rasm) bu hodisalarning hammasida takrorlangan rang yorug'roq bo'lib ko'rinadi. Masalan, yashil rang och yashil, qizil esa och qizil bo'lib va h. k. ko'rinadi. Ammo ketma – ket rang obrazi takrorlanganda to'ldiruvchi rang obrazini chaqiradi.

3.3 – rasm.

Tajriba shuni ko'rsatadiki, oq fonga tushgan takroriy rang obrazlarida yashil tusi ishtirok etadi. Boshqa fonga tushirganda yashil tusi rang obrazidan yo'qoladi.

Yevropa va Sharqiy Osiyo san'atida aynan och va to'q kontrastga



bag'ishlangan juda ko'p asarlarni uchratish mumkin. Ushbu kontrast Xitoy va Yaponiyada tush bilan ishlash muhim ahamiyat kasb etgan. Tush bilan ishlash san'ati mo'yqalam bilan harflar ishlash orqali paydo bo'lgan. Shrift orqali ishlangan asarlar turfa xil shakllarga boy bo'lgan. Yozuvni mukammal bajarish uchun ijodkor

juda ko'p qo'l harakatlarini amalga oshirgan.

Runge ranglarni joylashuv tizimini, globusni eslatuvchi shar tartibi haqidagi taklifni kiritdi. Ekvator chizig'i bo'ylab rang doirasidagi toza ranglarni joylashtirdi. Shimoliy qutbda oq va janubiy qutbda qora ranglarni joylashtirdi. Meridianlarida esa oq va qora ranglarni toza ranglarga qo'shib bordi. Bu bilan u oq va qora ranglar qo'shilmasidan kelib chiqadigan ranglar majmuasiga erishdi. U tarixda birinchi



marta ranglarni fazoviy bo'shliqda joylashuvini, ulardan estetik, badiiy foydalana olgan tarzda bog'lay olishga sazovor bo'ldi.

Rungeni rassom sifatida yorqin ranglarga kulrang (axromatik) qo'shish bilan ularni xiralashtirib, rang perspektivasiga erishish masalasi bilan shug'ullangan edi.

Axromatik kulrang boshqa ranglar bosimida ekanligini ko'rishimiz mumkin. Shu paytga qadar och va to'q kontrast ranglarni faqat qora, oq, kulrang tushlarda o'rgangan edik. Bir xil yorqinlikdagi yoki bir xil xiralikdagi ranglar farqlansa maqsadga muvofiq bo'lar edi. Ushbu farqlarni o'rganish uchun quyidagi mashqlar yordam beradi.

3.4 - rasm

Shaxmat taxtasi shaklidagi qog'ozlarni sariq, qizil va ko'k ranglar bilan to'ldiramiz (3.4-rasm). Vazifa shundan iboratki, har bir kataklardagi ranglarga o'zining och yoki to'q tuslarini aralashtiramiz. Shuni yodda tutish kerakki, bunda aynan sariq, ko'k va qizil tonlardan foydalanish kerak.

Och va to'q ranglar kontrasti muammosi 3.4-rasmdagi mashqda yaqqol ifodalab berilgan.

Bunda ko'rinib turibdiki, oqdan qoragacha bo'lgan ketma – ketlik va qolgan ranglar ham xuddi shu tarzda o'zgarib borishi ko'rsatilgan.

Jadvaldagi to'yintirilgan sariq rang och tonlarning eng sof ko'rinishi, binafsha

rang eng to'q ko'rinishi. Qora va oq rang qo'shilganda rangning yorqinligi kamayadi.

Sovuq va iliq kontrastlar.

Haroratni ranglar bilan bog'lash birinchi ko'rinishda g'alati tuyulishi mumkin. Biroq tajribalar shuni ko'rsatadiki, 3 – 4 darajalardagi harorat ranglarning sovuq yoki iliqlikiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Bir paytning o'zida ko'k – yashil rangga bo'yalgan xonadagi ishchilar 15 darajada sovuqqa shikoyat qilgan bo'lsalar, qizil – zarg'aldoq rangga bo'yalgan xonadagi ishchilar esa 11-12 darajada sovuqdan shikoyat qilganlar. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ko'k – yashil rang qon aylanish impul'sini kamaytiradi, qizil – zarg'aldoq esa kuchaytiradi. Bunday kuzatuvlar hayvonlar bilan o'tkazilgan tajribalarda ham o'z isbotini topgan. Otchopardagi otxonalar 2 qismga ajratiladi: bir qismi ko'k rangga, boshqa bir qismi esa qizil – zarg'aldoq ranglarga bo'yaladi. Ko'k rangga bo'yalgan otxonadagi otlar poygadan so'ng tezda tinchlannardi va sovur edi, biroq qizil bo'limdagilar esa ancha vaqtlargacha o'zlariga kela olmas edilar. Bundan tashqari ko'k rangdagi bo'linmada umuman pashsha bo'lmagan, qizil rangdasisida esa juda ko'p pashsha bo'lgan. Yuqoridagi ikkita tajriba ham ranglar yechimida iliq va sovuq kontrastlarning muhimligini ko'rsatadi.

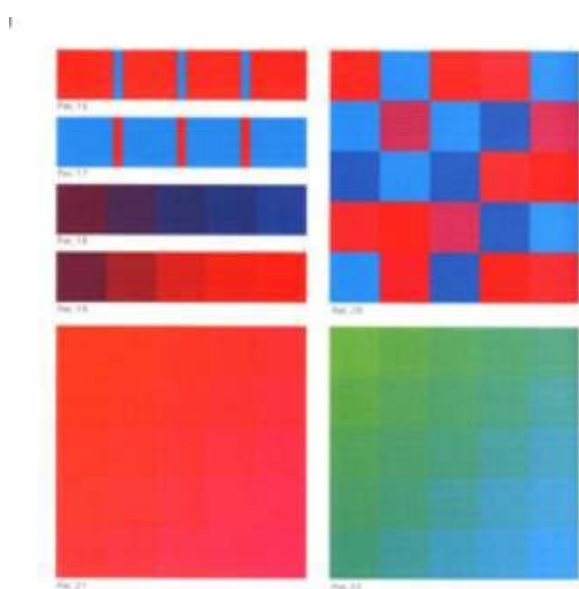
Ranglar terapiyasidan foydalanilganda sovuq va iliq ranglarning xususiyatlari muhim rol' o'ynaydi. Ranglar doirasida sariq rang eng och, binafsha rang esa eng to'q rang ekanligini ko'rishimiz mumkin, bu esa, ikki ranglar eng kuchli ekanligini bildiradi.

Sovuq va iliq ranglarni quyidagi qarama qarshiliklar bilan ifodalash mumkin:

- Sovuq – iliq
- Soyali – quyoshli
- Shaffof – xira
- Tinchlantiruvchi – qo'zg'atuvchi
- Suyuq – quyuq
- Yengil – og'ir
- Uzoq – yaqin

- Ho'l - nam

Insonning ijtimoiy faoliyatida ranglardan maqsadli foydalaniladi. Chunki ularning inson ruhiyatiga ta'siri qonuniydir. Darvoqe, biz turmush tarzimizni ranglar ishtirokisiz tasavvur qila olmaymiz. Bizning kundalik hayotimizni qisman ranglar boshqarishini anglaganimizda ularning mohiyatlariga to'g'ri baho bergan bo'lar edik.



Sovuq va iliq kontrastlar 3.5-rasmda qizil, zarg'aldoq ranglarning ko'k, yashil ranglarga bo'lgan qarama qarshiliklar ifoda etilgan. Sovuq va iliq kontrast maydoni kichraytirilgan holda berilgan. Sovuq va iliq kontrastlarni boshqa kontrastlar orasidagi eng "jarangli"si deb hisoblash mumkin. Sovuq va iliq kontrastlarga quyidagi asarlarni misol qilib olish mumkin:

3.5 – rasm.

Shartribodatxonasidagi Vitrajlar (XII asr.); Mattiasa Gryuneval'dning "Хорангелов" asarida (1475 – 1528), Kol'mar, Unterlinden Muzeyi; Ogyust Renuarning "Mulendelya Galett" (1841-1919), Parij, Ors'e Muzeyi; Klod Monening "Tumandagi London Parlamenti" (1840-1926), Parij, Ors'e Muzeyi; Pol Sezanning "Olmalar va apelsinlar" (1839 – 1906), Parij, Ors'e Muzeyi.

Qo'shimcha ranglar kontrasti.

Agar biz ikki pigmentni qo'shganimizda neytral kulrang, qora rang hosil qilinsa, ana shu ikki pigment ranglar qo'shimcha ranglar deyiladi.

Fizikada ikki xromatik rang qo'shib, oq rang hosil qilsa bunday ranglar qo'shimcha ranglar deyiladi. Ikkita qo'shimcha ranglar g'alati juftlikni paydo qiladi. Ular bir birlariga qarama qarshi bo'lsalar ham, bir birlariga muhtojdirlar.⁶

Ranglar doirasidagi 3 ta qo'shimcha ranglar bir biriga diametral shaklda joylashtirilgan. Ular quyidagi qo'shimcha ranglarni hosil qiladi:

- Sariq – binafsha rang
- Sariq – zarg'ardoq, ko'k – binafsha rang
- Zarg'aldoq – ko'k
- Qizil – zarg'aldoq, ko'k – yashil
- Qizil – yashil
- Qizil – binafsha, sariq – yashil

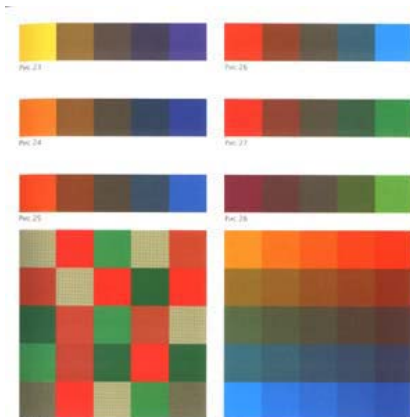
Agar ushbu qo'shimcha ranglar juftligini tahlil qiladigan bo'lsak har bir juftlikda sariq, qizil va ko'k ranglar asosiy 3 ranglar hisoblanadi.

Sariq – binafsha rang = sariq, qizil + ko'k; Ko'k – zarg'aldoq = ko'k, sariq + qizil;

Qizil – yashil = qizil, sariq + ko'k.

Sariq, qizil va ko'k ranglar kulrangni hosil qilganidek, ikkita qo'shimcha ranglar aralashmasi ham kulrangga ham aylanishi mumkin.

Spektr ranglari toza, kuchli, shaffof, yorqin ranglardir. Ular shaffof jism (prizma) orqali o'tganda yuzaga keladi. Ular optimal ranglar deyiladi. Spektrning yorug'ligi, ranglarining tozaligi va yorqinligi kuchini hech qanday bo'yoqda erishish mumkin bo'lmaydi. Ammo biz spektrning joylashish tartibini bo'yoqlarda ko'rsatib bera olamiz. Spektr ranglari aslida uzun lentasimon bo'lishi ham mumkin. Bu esa qizildan binafsha rang tomon tugal rang qatorlarini tashkil qiladi. Biz ko'pincha spektr ranglarini doira sifatida joylashganligini ko'ramiz. Bunda doirada qizil va binafsha ranglar uchrashgan joyda uzilish sodir bo'ladi, ya'ni ranglar ravon qaytarilmaydi. Shuning uchun binafsha va qizil ranglar o'rtasida rang doirasida mavjud bo'lmagan sarg'ish, qizil va binafsha ranglarini qo'shish yo'li bilan qirmizi (purpur) qizil rangni hosil qilamiz, bu bilan biz rang doirasida ranglarni ravon, ketma – ket uzluksizligiga erishamiz.



3.6 – rasm.

Bundan tashqari rang tizimiga ixtiyoriy ranglarni qo'sha olmaymiz, chunki u holda to'ldiruvchi ranglar qat'iy qarama – qarshi turish holati o'zgargan bo'ladi (3.6-rasm). O'zaro to'ldiruvchi ranglar, ya'ni qizilni qarshisida – yashil, zarg'aldoqni qarshisida ko'k, sariqni binafsha sarg'ish, yashilni qarshisida purpursimon qizil

ranglar joylashadi. Uch juft qo'shimcha ranglar va ularning aralashmasi keltirilgan bo'lib, ular kulrang tonni hosil qilayotganini ko'rishimiz mumkin.

Qo'shimcha ranglar kontrasti asnosida yaratilgan ko'pgina asarlarda ushbu ranglar nafaqat o'zlarining sifatlari tarzida, balki boshqa ranglarning hosil bo'lishida ahamiyat kasb etadi. Tabiatda ranglar aralashmasini tez tez uchratish mumkin. Qizil atirgulning ochilmagan g'unchasida bunday hodisani kuzatishimiz mumkin. Qizil atirgulning g'unchasi yashil rangdan boshlanib qizara boshlaydi.

Qo'shimcha ranglar kontrastiga quyidagi ijodkorlarning asarlari misol bo'la oladi:

Yan Van Eykning “Kantsler Rolening Madonnasi” (1390 – 1441), Parij, Luvr;

“Sav malikasini uchratgan Qirol Solomon” Areccoda va Pol Sezanning “Sen – Viktor tog'i” asari, Filadel'fiya, San'at muzeyi.

Bir vaqtda sodir bo'ladigan kontrastlar.

Kontrastlar muhitda bizning ko'zimiz qabul qiladigan rang, har xil dog'larning yoki xilma – xil shakllarning chegaraviy yaqqolligiga aytiladi.

Kontrast dog' yoki chiziqlarning, ranglarni chegarasi yoki rangning yaqqolligi, gavdalanishi – turlicha bo'ladi.

Bir vaqtda sodir bo'ladigan kontrastlar. Biror ranglar majmuasi kuzatilayotganda bir rangni yonidagi ikkinchi rangni ta'siri oqibatida uning rang kuchini, yorqinligini o'zgarib ko'rinishiga aytiladi.

Har qanday rangni kuchi qarama qarshi rang ta'sirida kuchayadi. Bunda ularning yorug'ligi yoki xromatik alomatlari katta ahamiyat kasb etmaydi.

Masalan: zarg'aldoq rangi qizil ranglar muhitida yanada ocharib ko'rinadi. Sariq muhitda esa undan to'qroq ko'rinadi. Kulrangni qora muhitga qo'yib qarasak u o'zining tonidan oqroq ko'rinadi.

Masalan: qizil rang yashil muhitda o'z yorqinligini yanada oshiradi yoki qizil rang atrof – muhitdagi boshqa ranglarga yashil tus qo'shib gavdalantiradi.

Bu tabiiy hodisa bo'lib, undan rassomlar o'z asarlarida rang ta'sirchanligini oshirish uchun qulaydilar. Bunga frantsuz impressionist rassomlari Pol Sinyak, Sera kabi puantalist rassomlar ijodi yaqqol misol bo'la oladi. Bu rassomlar o'z polotnolarida biror sovuq rangni yonlariga issiq rang dog'larini tushirish yo'li bilan "sovuqlik"ni o'zgarib ko'rinishi va ularni sovuk – issiq ranglar majmuasini tuzish usuli bilan uning jozibadorlik ta'sirini oshirishga erishganlar. Bu usulni o'sha davrga mansub rassom V. Van Gog ham mohirona qo'llay olgan.⁷

Ketma-ket kontrastlar. Bunda biz ko'rish a'zolarimizning biron rangga tikilib qaragandagi taassurotidan qarama – qarshi rang taassurotini "chaqirishi"ga, uning gavdalantirishiga aytamiz.

Masalan: xona ichidan turib derazaga qaraganimizda va so'ngra nigohimizni qorong'iroq tomonga qaratsak, u holda bizning ko'zimizga derazaning shakli teskari tonda, ya'ni qoramtir tonlar oqarib, yorug' tonlar qorayib ko'rinadi.

Qizil nuqtaga 15 – 20 sekund tikilib qaraymiz, keyin diqqatimizni uning yonidagi xojga buramiz. Xoj ustida qizil dog'ning shakli yashil dog' bo'lib ko'rinadi. Shuningdek, qizilni o'rniga yashil dog'ni almashtirib qo'yib qaralsa, u holda xoj ustida qizil dog' aksini ko'ramiz. Shuningdek, turli rang, turlicha rang obrazi "chaqiradi", ya'ni ranglar tizimi qonuniyatlariga ko'ra har qanday rang doirasidagi subtraktiv qo'shimcha rang obrazini paydo qiladi. Bu hodisa yorug'likning kuchiga, rang yorqinligiga bog'liq bo'lib, yorug'lik qancha kuchli bo'lsa ko'zning to'rpardasi shuncha nur yuklamasi tushib, unda charchash sodir bo'ladi. U o'z vaqtida o'sha nur oqimini o'chirib tashlab boshqa ko'rinishga moslashishi

qiyinlashadi.

Shuning uchun ham u o'z hududlaridagi tasvirlarni to'la o'chirib, boshqa tasvirni qabul qiladi.

Ranglar kontrastining to'yinganligi.

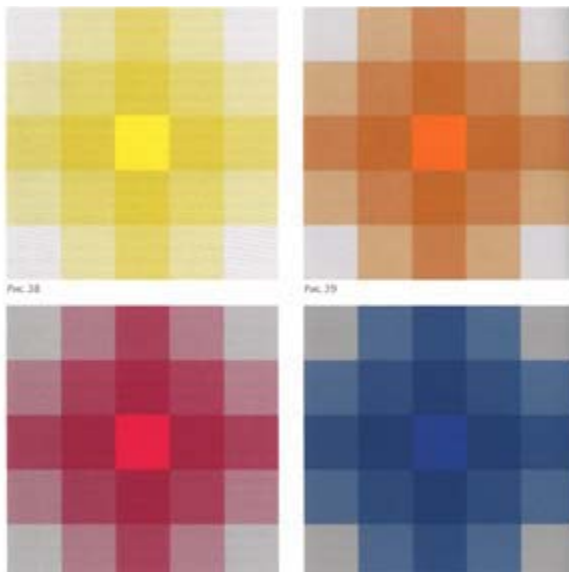
"Ranglar sifati" haqida gapirganimizda biz uning sofliги va to'yinganligini nazarda tutamiz. Oq rangni buzgan prizmatik ranglar eng maksimal to'yingan yoki maksimal yorqin ranglar hisoblanadi. Pigment ranglar orasida maksimal to'yingan ranglar ham bor. 15- rasmga e'tibor qaratadigan bo'lsak, ranglarning bir biriga bo'lgan yorqinligi va xiralik darajasini aniqlashimiz mumkin. Sof ranglar xiralashishi bilanoq o'zlarining yorqinligini yo'qotadi. Ranglar to'rt xil usul bilan oqartirilishi yoki qoraytirilishi mumkin. Sof rang oq rang bilan aralashgan bo'lib, buning oqibatida sovuq xarakterdagi rang hosil bo'ladi. Qizil rang oq bilan qo'shilganda ko'kimtir tus berib, uning ko'rinishi tubdan o'zgara boshlaydi. Sariq rang ham oq bilan aralashganda sovuq tusni beradi. Binafsha rang oq bilan aralashganda uning sifati tubdan o'zgaradi, ya'ni u yoqimli va tinchlantiruvchi rangga aylanadi.

Sof rangni qora rang bilan aralashtirish mumkin, bunda sariq rang o'zining yorqinligi va musaffoligini yo'qotib, salbiy ko'rinishni hosil qiladi.

To'yingan rangni oq va qora ranglar aralashmasi orqali hosil qilish mumkin. Kulrang qo'shilganda och, yanada och, yoki yanada to'q ranglar hosil qilishimiz mumkin. Kulrang qo'shish orqali boshqa ranglarni neytrallashtirish mumkin.

Delakrua kulrangni yoqtirmagan va iloji boricha o'z asarlarida ushbu rangni ishlatmagan. Sof ranglar qo'shimcha ranglar qo'shilishi orqali o'zgarishi mumkin. Agar, binafsha rangga sariq rangni qo'shsak, och sariq yoki to'q binafsha tondagi tuslar paydo bo'ladi.

So'ngan tuslar, ya'ni kulrang, atrofidagi yorqin ranglar tufayli jonli ko'rinadi. Buni biz shaxmat taxtasidagi kvadratlarda kulrangni neytral holatda qo'yib ko'rishimiz mumkin (3.7-rasm) Bunday vaziyatda kulrang boshqa ranglarga



qaraganda jonliroq tusga ega bo'ladi.

To'yingan kontrast asosida ishlangan asarlar quyidagilardir:

Jorj de la Turning "Go'dak" asari, Renn shahridagi muzey; Anri Matisning (1869 – 1954) "Peon", N'yu – York, Zamonaviy san'at muzeyi va Pol Klening (1879 – 1940) "Sehrli baliq" asari, Filadel'fiya, San'at muzeyi.⁸

3.7 – rasm.

Ranglar kontrastining tarqalishi.

Ranglar kontrastining tarqalishi ikki yoki bir necha ranglarning o'lchamlari nisbatidir. Uning mohiyati "ko'p" va "kam", "katta" va "kichik" kabi qarama qarshiliklar o'rtasidadir. Ranglar bir biri bilan turli xil o'lchamdagi dog'lar bilan komponovka qilinishi mumkin. Ranglarning kuch ta'siri ikki omil orqali aniqlanadi: 1. Uning yorqinligi. 2. Rangli yuzaning o'lchamlari.

Ranglarning yorqinligini aniqlash uchun, ularni neytral kulrang fonda solishtirish kerak (3.8–rasm). Gyote ranglarning nisbatini raqamlar orqali aniqlagan. Gyote turli ranglarning to'yinganligini quyidagi nisbatlarda ifodalagan:

Sariq : 9

Zarg'aldoq: 8

Qizil: 6

Binafsha rang: 3

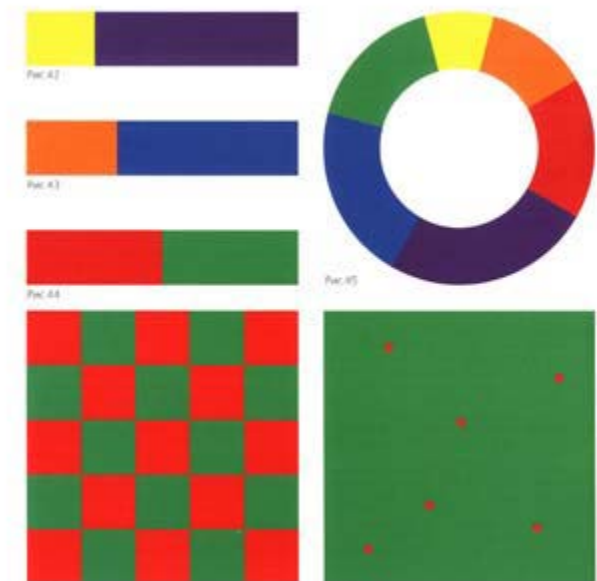
Ko'k: 4

Yashil: 6

Quyidagi qo'shimcha juft ranglar misolida ularning yorqinlik nisbatini misol qilib keltiramiz:

Sariq: binafsha rang = $9:3=3:1=3/4$; $1/4$ Zarg'aldoq: ko'k = $8:4=2:1=2/3; 1/3$

Qizil: yashil = $6:6=1:1=1/2:1/2$



3.8 – rasm.

Qo'shimcha ranglar orqali yuzaning uyg'unligini quyidagi nisbatlar mos keladi:

Sariq: binafsha = $1/4:3/4$ Zarg'aldoq: ko'k = $1/3:2/3$ Qizil: yashil = $1/2:1/2$

Shunday qilib asosiy va qo'shimcha ranglar yuzasining mukammal o'lchamlari quyidagi raqamlar bilan ifodalanishi mumkin:

Sariq : 3

Zarg'aldoq: 4

Qizil: 6

Binafsha rang: 9

Ko'k: 8

Yashil 6

Yoki

Sariq: Zarg'aldoq = $3:4$ Sariq: Qizil = $3:6$

Sariq: Binafsha rang = $3:9$ Sariq: Ko'k = $3:8$

Sariq: Qizil : Ko'k = 3:6:8

Zarg'aldoq: Binafsha rang: Yashil = 4:9:6\

Ohang (тон)- tabiatdagi va san'at asarida mavzuga xos bo'lgan yorug'lik darajasi. Ohang rang zichligi va uning nuriga bog'liq. Keng ma'noda u ko'pincha "rang", "soya", "rang sxemasi", "rang" tushunchasini almashtiradi.

3-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga rang va tonning ahamiyati qanday ekanligini yetkazishga harakat qilinadi.

1 - klauzura. Rang, muhit, fazo

Sifat: Rang va ton qiyoslanadi. Mumkin qadar, kompozitsiyada rang tn holatlarini tog'riqo'llashni tushuntirishga harakat qilinadi. Klauzura 20x15 sm yoki 20x30 formatli qog'ozda bajariladi. Bo'yoq (akvarel yoki guash) qo'llash tavsiya etiladi.

Nazorat uchun savollar:

1. Ranglar kontrasti qanday qoidaga asoslanadi?
2. Ranglar kontrastining necha xil turi mavjud?
3. Ketma ket va bir vaqtda sodir bo'ladigan kontrastlar nimani anglatadi?

4-Ma'ruza. AXROMATIK KONTRAST.

Ma'rua rejasi: Axromatik kompozitsiyaning tasviriy imkonyatlari.

Ma'ruza: Tabiatda topilgan ranglar akromatik va xromatikaga bo'linadi. Axromatik ranglar (ya'ni rangsiz) – oq, kulrang, qora, faqat ohangda bir-biridan farq qiladi (4.1-rasm) Ular turli xil miqdordagi yorug'likni aks ettiradi. Misol uchun, oq yuzalar va narsalar ularga tushgan yorug'likning 70 90% va qora 34% ni aks ettiradi 300 soyalari haqida akromatik ranglar oralig'ida. Rangli ranglar spektrda(sariq, to'q sariq, qizil, ko'k, ko'k, binafsha, yashil) farq qiladigan ranglar

va ularning soyalari. oq, kulrang, qora ranglardan tashqari barcha ranglar rang va tonlarda farq qiladi.



4.1-rasm

Xromatik ranglar spektrda(sariq, to'q sariq, qizil, ko'k, ko'k, binafsha, yashil) farq qiladigan ranglar va ularning soyalari, ya'ni oq, kulrang, qora ranglardan tashqari barcha ranglar rang va ohangda farqlanadi.

Rang tushunchasi aslida rangli pigmentni yoki jismoniy yoki kimyoviy ta'rifga mos keladigan materialni ko'rsatish uchun ishlatiladi. Insonning ko'zlarida va ongida paydo bo'lgan rang ko'rinishi uning mazmuni va ma'nosiga ega. Biroq, ko'zlar va miya ranglarni faqat taqqoslash va kontrastlar yordamida aniq farqlashga olib kelishi mumkin. Kromatik rangning qiymati va qiymati faqat har qanday akromatik rangga-qora, oq yoki kul rangga yoki uning bir yoki bir nechta boshqa rangli ranglarga nisbatan munosabati bilan aniqlanishi mumkin. Kromatik ranglar uchta jismoniy tushunchalar bilan belgilanadi: rang rangi, to'yinganligi va yorqinligi. To'yinganlik bu rangning oq rang bilan seyreltilmesi darajasini anglatadi. Rangi oq bilan suyultirilsa, u kamroq to'yingan bo'ladi. Misol uchun: ko'k rang 20% ko'k va 80% oq rangga ega. Rang rangi va to'yinganligi rangning yuqori sifatli xususiyatlari hisoblanadi. Rangning miqdoriy tomoni yorug'lik (yorqinlik), ya'ni ma'lum bir bo'yalgan sirt tomonidan aks ettirilgan nur miqdori bilan belgilanadi. Shuning uchun, rang va to'yinganlikdan tashqari, har bir bo'yalgan sirt aks ettirish koeffitsientining qiymati bilan tavsiflanadi. Uchinchi xususiyat-umumiy rang oqimining aks ettirilgan ob'ektiga qarab, kromatik rangning yorqinligi. Shunday qilib, xulosa: ranglar asosiy xususiyatlar bilan o'lchanishi mumkin: rang rangi, to'yinganligi va yorqinligi.

Rang ma'nosini anglash bilinki bilinmaslikda chuqur yotadi. Rang ong nuqtai nazaridan hech narsa emas, jismoniy nuqtai nazardan, rang deb ataladigan aniq ob'ekt yo'q, turli uzunlikdagi yorug'lik to'lqinlari mavjud. Inson ko'zi bu uzunlik farqini sezadi va rang dunyosini rivojlantiradi. Biz rangni his qilamiz, u biologik, psixologik, ijtimoiy va madaniy o'lchovlarga ega, ular birgalikda qiymatni etkazib, axborot idrokini aniqlaydi. Bir ma'noda, go'zallikning boshqa jihatlari kabi yoqimli ranglar sxemasi har bir insonning o'ziga xosdir. Va quvonch keltiradigan narsa boshqalarni xursand qila olmaydi. Shu bilan birga, ranglarning uyg'unligi badiiy asarlar ustida ishlashni tashkil etishning asosiy printsiplari bilan bog'liq: muvozanat (ya'ni, uyg'unlik), mutanosiblik, dinamizm, ritm.

4-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga axromatik kompitsiyanig ahamiyati qanday ekanligini yetkazishga harakat qilinadi.

1 - klauzura. Aromtik kompozitsiya.

Bir sifat: Aromtik kompozitsiya. Mumkin qadar, axromatik ranglardan foydalanib kompoitsiya yaratishga harakat qilinadi. Klauzura 20x15 sm yoki 20x30 formatli qog'ozda bajariladi. Bo'yoq (akvarel yoki guash) qo'llash tavsiya etiladi.

Nazorat uchun savollar:

1. Axromatik ranglar deb qanday ranlarga aytiadi?
2. Axromaik ranglr qanday yaratiladi?

5-Ma'ruza. RANG DOIRSI.

Ma'rza rejasi: Asosi va qoshimcha ranglar

Ma'ruza: Rangli aylana (doira). Yuqori bo'limlarda ta'kidlangan ranglarning yetti xil kontrasti haqidagi tushunchalarga ega bo'lgandan so'ng, ushbu bo'limda ranglar olami haqida umumiy tushunchani yanada chuqurroq o'rganamiz. 5.1 - rasmda 12 rangli aylana berilgan bo'lib, u uchta asosiy ranglar: sariq, qizil va ko'k ranglarga asoslangan. Biroq ushbu sxema butun ranglar tizimini kuzatish imkonini

bera olmaydi. Ushbu aylana o'rniga Filipp Otto Runge yaratgan shardan foydalansak maqsadga muvofiq bo'lar edi. Shar keng hajmli va simmetrik shaklga ega bo'lib, ranglarning turfa xil xususiyatlarini to'la namoyon eta oladi. U qo'shimcha ranglar qonuniyatini aniq ko'rsatadi va barcha xromatik ranglarning bir biri bilan bo'lgan munosabatini ko'rgazmali qilib ko'rsata oladi.

Agar biz rangli sharni shaffof tarzda tasavvur qilsak, uning har bir nuqtasida ma'lum bir rang mavjud bo'lsa bizda ushbu ranglarning bir biriga bo'lgan o'zaro bo'ysunuvchanlik xususiyatini yaqqol ko'ra olamiz.

Filip Otto Runge (1777 – 1810) Gyotening zamondoshi, buyuk rassom (romantizm davri) rang ta'limotiga katta hissa qo'shgan.

Rang ranglarni joylashuv tizimini globusni eslatuvchi shar tartibi kabi joylashtirish taklifini kiritdi. Ekvator chizig'i bo'ylab rang doirasidagi toza ranglarni joylashtirdi.

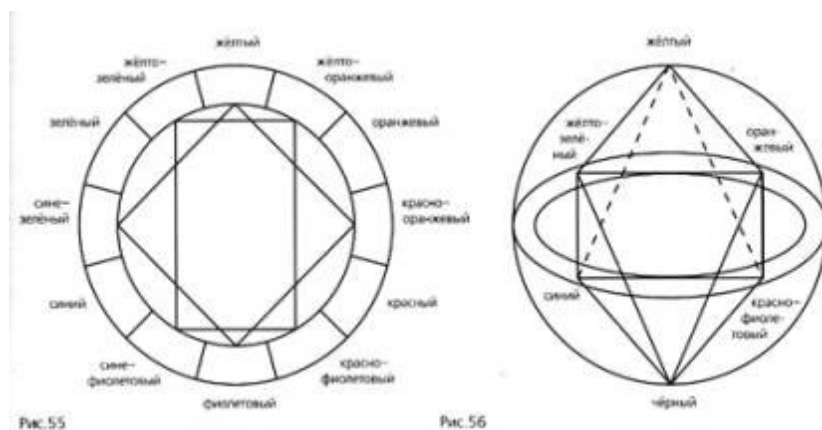
Shimoliy qutbda oq va janubiy qutbda qora ranglarni joylashtirdi. Meridianlarida esa oq va qora ranglarni toza ranglarga qo'shib bordi. Bu bilan u oq va qora ranglar qo'shilmasidan kelib chiqadigan ranglar majmuasiga erishdi. U tarixda birinchi martta ranglarni fazoviy bo'shliqda joylashuvini, ulardan estetik, badiiy foydalana olgan tarzda bog'lay olishga sazovor bo'ldi.

Rangni rassom sifatida yorqin ranglarga kulrang (axromatik) qo'shish bilan ularni xiralashtirib, rang perspektivasiga erishish masalasi bilan shug'ullangan edi.

To'rt xil ranglar hamohangligi. Oq yoki qora ranglar to'q yoki och kontrastlarni hosil qiladi. 12 rangli aylanadan ikki juft qo'shimcha ranglarni olib ularning tutashuvchi chiziqlari bir biriga perpendikulyar bo'lsa 55 – rasmda ko'rsatilganidek kvadrat shakli hosil bo'ladi. Bunda uchta to'rt xil ranglar hamohangligi:

- sariq, qizil – zarg'aldoq, binafsha rang, ko'k – yashil;

- sariq – zarg’aldoq, qizil, ko’k – binafsha, yashil;
- zarg’aldoq, qizil – binafsha, ko’k, sariq – yashil ranglar hosil bo’ladi.



To’g’ri to’rtburchak shakli yordamida ham boshqa to’rt xil ranglar hamohangligini hosil qilish mumkin:

- sariq – yashil, qizil zarg’aldoq, ko’k – binafsha, zarg’aldoq, To’rt ranglar qiluvchi uchinchi shakl yonma yon joylashgan



- binafsha, sariq – binafsha; -sariq, ko’k.

hamohangligini hosil **trapetsiyadir**. 2 rang paytda, o’ng va chap

tarafdan ikki qarama qarshi rang joylashadi. Yuqoridagi hamohanglik ketma ket o’zgarishga olib kelsa ham ular bir birlariga uyg’undirlar. Quyidagi rasmda ko’rsatilgan shakllarni rangli sharga joylashtirib, uni teskari aylantirsak juda ko’p turli tuman ranglar aralashmasini ko’rishimiz mumkin.

O’n ikki katakli rang doirasi

Rangli konstruktsiyalash tizimiga kirishda 12 katakli rang doirasini 3 asosiy ranglarga – sariq, qizil va ko’k (5.1-rasm) ga asoslanib tuzamiz.



5.1 - rasm

Ma'lumki, ko'rish qobiliyati normal darajada bo'lgan inson qizil rangni unga na ko'k, na sariq tus qo'shilmagan hollarda ham ajrata oladi.

Har bir rangni o'rganayotganimizda uni neytral kulrang fonga qo'yib ko'rishimiz maqsadga muvofiqdir.

Asosiy ranglar maksimal darajadagi aniqlik bilan tuzilishi kerak. Teng tomonli uchburchakda ranglar quyidagicha joylashtiriladi: sariq – yuqorida, qizil – pastki o'ng tomonda, ko'k – pastki chap tomonda. Undan keyin, teng tomonli olti burchak hosil qilamiz. Unda asosiy ranglar quyidagi ranglarni hosil qiladi:

Sariq + qizil –zarg'aldoq.

Sariq + ko'k - yashil.

Qizil + ko'k - binafsha.

Ikkinchi qatordagi ranglar bir birlari bilan yaxshilab aralashgan bo'lishi shart. Ularni yaratish oson emas. Zarg'aldoq rang juda qizil ham emas va juda sariq ham bo'lmasligi, binafsha rang juda qizil ham emas va juda ko'k ham bo'lmasligi kerak.

Undan keyin 360 gradus aylanani teng 12 kataklarga bo'lib chiqib, aylana chizamiz. Ushbu kataklarga asosiy va to'ldiruvchi ranglarni tartib bilan joylashtiramiz. Bunda har ikki ranglar orasida bo'sh kataklar qoladi. Ushbu bo'sh kataklarga atrofidagi ranglar aralashmasidan hosil bo'lgan ranglarni joylashtiramiz va ular quyidagilar:

Sariq + zarg'aldoq – sarg'ish zarg'aldoq.

Qizil + zarg'aldoq – qizg'ish zarg'aldoq.

Qizil + binafsha – qizg'ish binafsha.

Ko'k + binafsha – ko'kish binafsha.

Ko'k + yashil – ko'kish yashil.

Sariq + yashil – sarg'ish yashil.

Shunday qilib, 12 rangdan iborat to'g'ri rangli aylana hosil bo'ladi. (3-rasm)

Isaak Nyuton 12 rangli doirada mavjud bo'lmagan siyoh rangni (пурпурныйцвет) qo'shadi, bu esa doiraning konstruktivligini kuchaytirgan. Bizning fikrimizcha 24 yoki 100 rangli doirani tuzish bilan shug'ullanayotgan mutaxassislar o'z vaqtlarini behuda sarflayotganlaridek. Hech qaysi rassom ijodkor 100 qismga bo'lingan ranglar doirasini mukammal bilim va ko'nikmalarisiz yarata olmaydi.⁴ Rang haqidagi bizning tushunchamiz unchalik aniq bo'lmaganligi tufayli, ushbu masalani muhokama qilish befoyda. Biz bor yo'g'i musiqachi o'zining notalarini qanday mukammal bilganidek, biz ham 12 rangni shunday mukammallik bilan ko'ra olishimiz muhimdir. Delakrua o'z ustaxonasining devorida ushbu rangli doirani ilib qo'ygan va asosiy ranglardan

hosil bo'lishi mumkin bo'lgan jamiyki ranglarni o'zi uchun kashf etgan. Sezann, Van Gog, Sin'yak, Sera va boshqa rassomlar Delakruani mohir rangshunos deb hisoblashgan. Aynan Delakrua, asarlarni konstruktsiyalashda mantiq bilan ishlash qonuniyatining asoschisidir.

5-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga asosiy va qo'shimcha ranglar farqini ajratishning ahamiyati qanday ekanligini yetkazishga harakat qilinadi.

1 - klauzura. Rang doirasini tayyorlab ko'rish.

Bir sifat: Talabalar ranglarni farqlagan holda ularni sinflarga ajratib terib chiqish orqali biror bir kompozitsiyani yaratishdan iborat. Klauzura 20x15 sm yoki 20x30 formatli qog'ozda bajariladi. Bo'yoq (akvarel yoki guash) qo'llash tavsiya etiladi.

Nazorat uchun savollar:

1. Ranglarni ochartirish bosqichi qanday asosiy qoidaga asoslanadi?
2. Ranglarni to'qlashtirish bosqichi qanday asosiy qoidaga asoslanadi?
3. "Vertikal va gorizontal ranglar aloqasi" nimani anglatadi?

6-Ma'ruza: RANGLARNI ILMIY NOMLANISHI.

Ma'ruza rejasi: Ranglar xarakteristikasi.

Ma'ruza: Rangning asosiy xususiyatlari quyidagilardir:

Rangli ohang (Цветовой тон) - bu spektrning boshqa ranglaridan (qizil, ko'k, yashil va boshqalar) ajratib turadigan rangning o'ziga xos xususiyati.

Spektrdagi pozitsiyasi uchun mas'ul bo'lgan rangning xarakteristikasi: har qanday kromatik rang ma'lum bir spektral rangga bog'liq bo'lishi mumkin. Spektrda



bir xil pozitsiyaga ega bo'lgan soyalar (masalan, to'yinganlik va nashrida farq qiladi) bir xil ohangga tegishlidir. Ohangni o'zgartirganda, masalan, spektrning yashil tomoniga ko'k rang, 6.1- rasmda ko'rsatilganidek, ko'k, teskari yo'nalishda o'zgaradi.

6.1- rasm. Ko'k rangni o'zgartirish

Yorqinlik - (rangi qora rangga yaqinligi darajasi). Spektrning bir xil rangiga tegishli bo'lgan bir xil to'yingan ranglar bir- biridan yorqinlik darajasiga qarab farq qilishi mumkin. Misol uchun, yorqinligi kamayganda, ko'k rang asta-sekin qora rangga yaqinlashadi (6.2- rasm)



6.2- rasm. Ko'k rangdagi bir qator yorqin ranglar

Yorqinligi maksimal pasayishi bilan har qanday rang qora rangga aylanadi. Shuni ta'kidlash kerakki, yorqinlik, haqiqiy rangli ob'ektning boshqa rang xususiyatlari kabi, hislar psixologiyasidan kelib chiqadigan sub'ektiv sabablarga sezilarli darajada bog'liq.

Nur (rangning oq rangga yaqinligi darajasi) -rangning nisbiy yorqinligi. Bu rang va qora o'rtasidagi farq darajasi. Bu rangdan qora ranggacha bo'lgan farqning chegara soni bilan o'lchanadi. Rangi engilroq, uning yorug'ligi qanchalik baland. Amalda, bu kontseptsiyani "yorqinlik" tushunchasi bilan almashtirish odatiy holdir.

Yorug'likning maksimal o'sishi bilan har qanday rang oq rangga aylanadi (6.3.-rasm). Nurning yana bir tushunchasi ma'lum bir rangga emas, balki spektrning soyasiga, ohangga ishora qiladi. Turli xil ranglarga ega bo'lgan ranglar, boshqa narsalar teng xususiyatlarga ega, biz turli yorug'lik bilan qabul qilinadi. Sariq ohangning o'zi eng yorqin, ko'k yoki ko'k-binafsha rang -eng qorong'i.

6.3-rasm. Bir qator kamayib borayotgan poklik va ko'k ranglarning yorqinligi



Soya (Оттенок)-bir rang ichida rang ohangini gradatsiya qilish yoki boshqa rangning ta'siri ostida asosiy rangning sezilarli o'zgarishi. Misol uchun, ko'k ranglar ko'k-ko'k, ko'k-binafsha va boshqalar.

Ob'ektning mahalliy rangi (локальный цвет предмета) – aslida mavzuning rangi, yorqinligi va to'yinganligini hisobga olmagan holda.

To'yinganlik (насыщенность) – rangning pokligi, ya'ni spectral sof ranglarga yaqinlik hissi. To'yinganlik– xiralashuv darajasi) - xromatik rangning yorug'likda teng bo'lgan rangdan, rangning "chuqurligi" o'rtasidagi farq darajasi. Bir ohangning ikkita soyasi xiralashuv darajasida farq qilishi mumkin. To'yinganlik kamayganda, har bir kromatik rang kul rangga yaqinlashadi (6.4.-rasm). Akromatik ranglarda rang va to'yinganlik yo'q.



6.4-rasm. Bir qator kamayib borayotgan to'yinganlik (yumshoq) ko'k

Ohang (тон)- tabiatdagi va san'at asarida mavzuga xos bo'lgan yorug'lik darajasi. Ohang rang zichligi va uning nuriga bog'liq. Keng ma'noda u ko'pincha "rang", "soya", "rang sxemasi", "rang" tushunchasini almashtiradi.

Kontrast - bu ikki rangning muxolifati, rang spektrida - bu har doim bir-biriga qarama-qarshi bo'lgan ranglardir. Bundan tashqari, bu ranglar bir-birini to'ldiradi.

Nyuans - bu farqning ob'ektining har qanday fazilatlari yoki xususiyatlarini taqqoslashda kichik darajada kuzatiladigan hodisa.

Ranglar qatori - ranglarning ketma-ketligi bo'lib, unda kamida bitta xarakterli umumiy, boshqalari tabiiy ravishda bir rangdan ikkinchisiga o'zgaradi. Rang satrlari o'z nomlariga ega, ular qanday xususiyatlarga qarab o'zgaradi. Ranglar qatoriga oqdan qora ranggacha bo'lgan bir qator kulrang rangli ranglar kiradi. Ko'rsatilgan xususiyatlarga ko'ra rangni o'zgartirish uning cheksiz xilma-xilligini yaratadi va uni faol kompozitsion vosita sifatida ishlatishga imkon beradi.

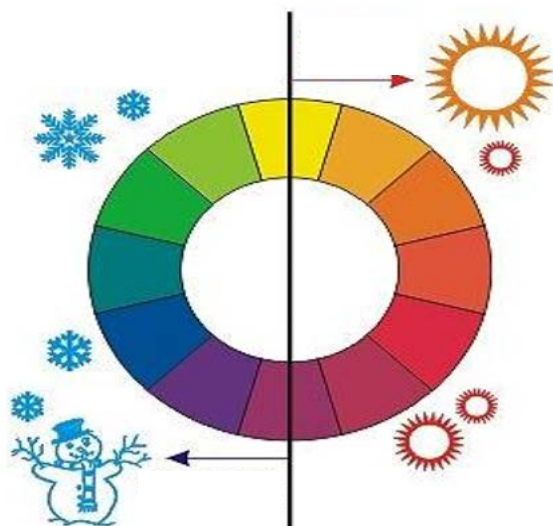
1) bir qator kamayib boruvchi poklik va ortib borayotgan yorqinlik. Bu qator bo'linish orqali amalga oshiriladi, ya'ni. spektrga oq rang qo'shish.

2) bir qator kamayib boruvchi to'yinganlik (yumshatilish).

3) bir qator kamayib boruvchi yorqinlik va kamayib boruvchi to'yinganlik (qoralash).

4) rangli ohangda bir qator. Bu ikki qo'shni spektral ranglarning aralashmasi (va yorug'lik doirasining $1/4$ oralig'idan oshmasligi kerak). Rang ohangidagi qator-rang rangi o'zgarmaydi, lekin yorug'lik yoki to'yinganlik o'zgaradi.

Issiq va sovuq rang-issiq va sovuq ranglar ularda och ko'k ranglar mavjudligi bilan belgilanadi (6.5-rasm). Ular rangli doiraning qarama-qarshi tomonlarida joylashgan. Ushbu rang sifati nisbiy va bir qator boshqa ranglarning joylashuviga bog'liq.



6.5-rasm

Tegishli yoki nozik kombinatsiyalar spektrda birbiriga yaqin bo'lgan ranglardan foydalanadi, masalan, ko'k-ko'k-yashil-yashil. Ranglarning intensivligi va ular orasidagi kontrast tinch yoki baquvvat kayfiyatni yaratadi. Spektrning har bir rangi akromatik rangning soyasiga mos keladi. Sariq, spektrdagi eng yorqin rang sifatida oq rangga mos keladi va unga qarama-qarshi binafsha rang-qora, shuning uchun bir xil nurning qizil va ko'k rangi bir xil kul rangga mos keladi. Qarama-qarshi (qo'shimcha) ranglarni aralashtirganda, kulrang ranglar yorug'likda farq qiladi.

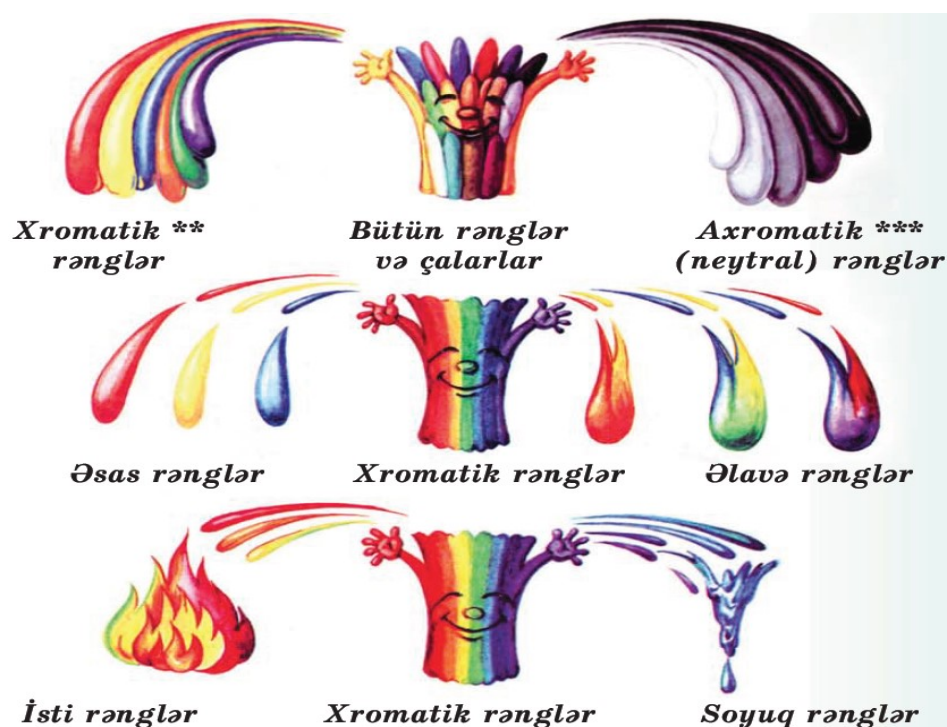
Tegishli ranglarni aralashtirganda, ranglar bo'yoqning tabiiy rangidan bir oz ko'proq kar bo'ladi. Shunday qilib, qizil rangni sariq rang bilan aralashtirganda, tabiiy rang bo'lsa, to'q sariq rangli soya paydo bo'ladi.

Rang palitrasini tuzishda, tasviriyl tekislikdagi har bir rang har doim uning atrofidagi ranglar bilan o'zaro aloqada bo'lib, ularga ma'lum ta'sir ko'rsatadi. "Bir-biriga bir tekislikda yotadigan joylarning ta'siri har doim ham mavjud... bu so'zning keng ma'nosida birlashtirilgan rasmda dog'lar yig'indisi murakkab matoga aylanadi, bu erda tasviriyl aloqalar mavjud...". Spekrtning qo'shni rangi bilan chegaradagi rang uning oldingi rangi soyasiga ega. Misol uchun, sariq-yashil – sariq – sariq-to'q sariq rangli sariq-to'q sariq rang sariq-to'q sariq rang bilan chegarada yashil ko'rinadi va sariq-yashil chegarada – issiq, to'q sariq rangli.

Bundan tashqari, bir vaqtning o'zida rangli kontrastni hisobga olish kerak, masalan, quyidagi kabi namoyon bo'ladi: yorqin qizil fonda kulrang kichik nuqta yashil ko'rinadi; yashil fonda bir xil nuqta pushti, ko'k-sariq, sariq – mavimsi ko'rinadi.

Rangni his qilish joyning bo'shliq holatini anglashdan ajralib turadi. Biz turli xil masofada joylashgan narsalarning bo'yoqlarini ko'ramiz. Bu tabiiy. Ajablanarlisi shundaki, xuddi shu narsa ma'lum darajada va tekislikdagi dog'lar bilan bog'liq.

Ranglarni aralashtirish. Ranglarni aralashtirishning ikki xil turi mavjud. 1. Qo'shimcha aralashtirish (yoki qo'shimchalar). Ushbu turdagi aralashishning jismoniy mohiyati yorug'lik oqimlarini (nurlarini) bir yoki bir nechta tarzda to'plashdir. Submandibular aralashishning turlari: - fazoviy-turli rangdagi yorug'lik nurlarining (monitorlar, teatr rampalari) bir makonida birlashuv. - optik aralashtirish. Bu insonning ko'rish organida umumiy rangning shakllanishi, kosmosda atamalar ranglari bo'linadi (pointilistik rasm), vaqtinchalik - maxsus aralashtirish turi (6.6-rasm).



6.6-rasm

Maksvellning "vertushka" maxsus tanloviga joylashtirilgan disklarning ranglarini aralashtirishda kuzatilishi mumkin. - binokulyar-ko'p rangli ko'zoynaklarning ta'siri (bir xil rangdagi linzalar, ikkinchisi - boshqasi). Asosiy aralashtirish ranglari: qizil, yashil. Moviy. 2. Ayirish aralashtirish (yoki subtractive) - qoplama yoki o'tkazuvchanlik barcha turlari uchun, bir-biriga shaffof qatlamlarini qo'llash qachon, masalan, bo'yoqlar aralashtirish paytida, singishi tomonidan uning biron-bir qismi yorug'lik oqimi olib tashlash uchun emas.

Asosiy qoida: har qanday akromatik tanasi (bo'yoq yoki filtr) o'z rangining nurlarini aks ettiradi yoki uzatadi va o'z rangiga qo'shimcha rangni o'zlashtiradi. Ajratuvchi aralashtirishda asosiy ranglar: qizil, sariq, ko'k.

6-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga ranglarning ilmiy nomlanishiga qarab ularning farqini qanday ajratish kerak ekanligini yetkazishga harakat qilinadi.

1 - klauzura. Rang doirasini tayyorlab ko'rish.

Bir sifat: Ushbu klauzura orqali talabalar ranglarni farqlagan holda ularni bir rangdan ikkinchi rangga o'tish texnikasini o'rganishiga erishiladi. Klauzura 20x15 sm yoki 20x30 formatli qog'ozda bajariladi. Bo'yoq (akvarel yoki guash) qo'llash tavsiya etiladi.

Nazoat uchun savollar:

1. Yorug'likning maksimal o'sishi bilan har qanday rang qanday rangga aylanadi?
2. Issiq va sovuq ranglarga qandayrangla kiradi?
3. Ranglarni aralashtirishning nechi xil turi mavjud?

7-Ma'ruza. RANGLARNI QO'SHISH QOIDALARI.

Ma'ruza rejası: Ranglarni aralashtirish qoidalari, Rangli uchburchaklar va kvadratlar, Pigmentli va optik ranglar aralashmasi usullari, To'rt xil ranglar hamohangligi

Ma'ruza: Ranglar olamiga tashrif buyurganda, ularni o'zaro aralashtirish uchun bir qancha tizimli mashqlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Ranglarning sezuvchanlik va ularning texnik imkoniyatlaridan kelib chiqib, ba'zi bir mashqlar uchun ranglarni aralashtirishda ko'p yoki kam ranglardan foydalanish mumkin. Har qanday rang qora, oq, kulrang yoki boshqa xromatik ranglar bilan aralashtirilishi mumkin. Aralashtirish natijasida paydo bo'luvchi turfa xil ranglar, ranglar olamini yanada boyitadi. Ikki xil rangni olib, ularni sekin asta aralashtiramiz, natijada ma'lum bir aralash ton hosil bo'ladi (7.1-rasm).



7.1- rasm

Uchburchaklar. Teng tomonli uchburchakning tomonlarini uchga bo'lamiz, hosil bo'lgan nuqtalarni birlashtiramiz. Bunda 9 ta kichik uchburchaklar paydo bo'ladi va ularning burchaklarini sariq, qizil, ko'k ranglar bilan bo'yaymiz va ketma ketlikda qizil va sariqni, sariq va ko'kni, qizil va ko'kni aralashtirib bo'yaymiz. Bunday mashqni boshqa ranglar bilan ham amalga oshirish mumkin.

Kvadratlar. 25 ta kvadratdan tashkil topgan katta kvadratning to'rtta burchagini oq, qora, qizil va yashil ranglar bilan bo'yab, sekin asta ranglarni aralashtirib boramiz. Ishni chetki burchaklarni bo'yashdan boshlab, sekin asta diagonal yo'nalish bo'yicha bo'yab boramiz. Qora, oq, qizil va yashil ranglarning o'rniga 30-rasmda ko'rsatilgandek boshqa qo'shimcha ranglardan foydalanish

mumkin.

Agar biz ranglarni aralashtirish imkoniyatini izchil o'rganmoqchi bo'lsak, har qanday rangni bir biri bilan aralashtirib ko'rishimiz kerak. Buning uchun katta kvadratni 13x13 kichik kvadratlarga bo'lib chiqamiz. Yuqoridan chapdagi birinchi kichik kvadratning rangi oq bo'ladi, uning davomi, gorizontal chiziq bo'ylab 12 ta asosiy ranglarga bo'yaladi. Gorizontal qatordagi 12 rangning birinchisi sariq, undan keyin zarg'aldoq va oxirgisi yashil bo'lishi kerak. 1 vertikal qatordagi rang binafsha, undan keyin ko'k – qizil. Gorizontal qatordagi 2 – kataklar binafsha rang bilan aralashtiriladi.

Gorizontal qatordagi 3 – kataklar gorizontal qatordagi 1 – katakdagi ko'k rang bilan aralashtiriladi. Vertikal qatordagi birinchi rang gorizontal qatordagi birinchi rang bilan aralashtirilganda qo'shimcha ranglar paydo bo'lganligini kuzatish mumkin. Tonal ranglar yechimi namunalari tabiatdan, tasviriy san'atdan yoki boshqa badiiy vositalardan olinadi.

Yuqoridagi mashqning talabalarga kerakligi shundan iboratki ular o'zlarining rangga bo'lgan munosabatlarini tekshiradilar.

Umuman olganda rangga bo'lgan munosabat shaxsning didiga bog'liq. Ko'k rangga moyil bo'lgan insonlar uning turfa xil tuslarini ajrata oladilar, biroq ular qizil rang tuslarini qiyinchilik bilan ajratishadilar. Shuning uchun ham xromatik qatordagi barcha ranglar bilan ishlash muhim hisoblanadi. Pegment aralashish prinsiplaridan tashqari ranglarni optik usulda aralashtirish yo'li ham mavjuddir. Bunda sof ranglar mazok va nuqtali aralashtirish orqali amalga oshiriladi.

Optik aralashishning afzalligi shundaki, ranglar ko'zimizga yanada sofroq va jonliroq namoyon bo'ladi. Yuzani nuqtalarga bo'lish nashriyotlarda, ayniqsa offsetli bosmalarda ishlatiladi. Agar, offset usulida bosilgan kitoblarni kattalashtiruvchi ko'zguda ko'rsak nuqtalar aniq ko'rinadi. Ranglar aralashmasiga yana bir misolni to'qimachilikda ham kuzatishimiz mumkin. Turli xil ranglarga bo'yalgan mato naqshlari ba'zida bir rangni ko'proq yoki kamroq qilib ko'rsatadi. Shunday matolarga shotland matolari misol bo'la oladi.

To'rt xil ranglar hamohangligi. Oq yoki qora ranglar to'q yoki och kontrastlarni hosil qiladi. 12 rangli aylanadan ikki juft qo'shimcha ranglarni olib ularning tutashuvchi chiziqlari bir biriga perpendikulyar bo'lsa 55 – rasmda ko'rsatilganidek kvadrat shakli hosil bo'ladi. Bunda uchta to'rt xil ranglar hamohangligi:

- sariq, qizil – zarg'aldoq, binafsha rang, ko'k – yashil;
- sariq – zarg'aldoq, qizil, ko'k – binafsha, yashil;
- zarg'aldoq, qizil – binafsha, ko'k, sariq – yashil ranglar hosil bo'ladi.

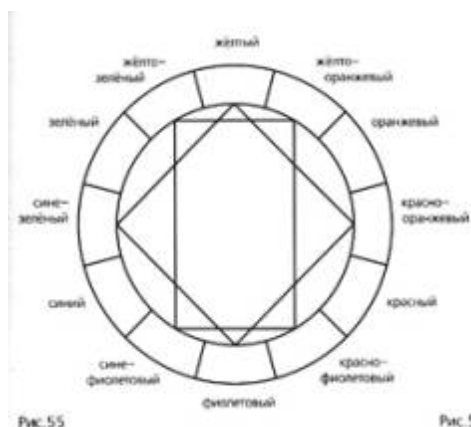


Рис.55

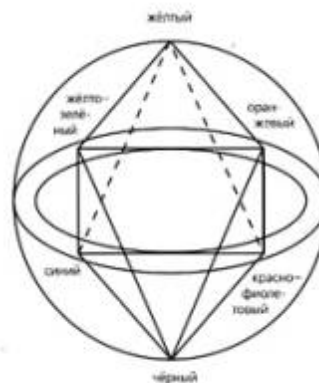


Рис.56

To'g'ri to'rtburchakshakli yordamida ham boshqa to'rt xil ranglar hamohangligini hosil qilish mumkin:

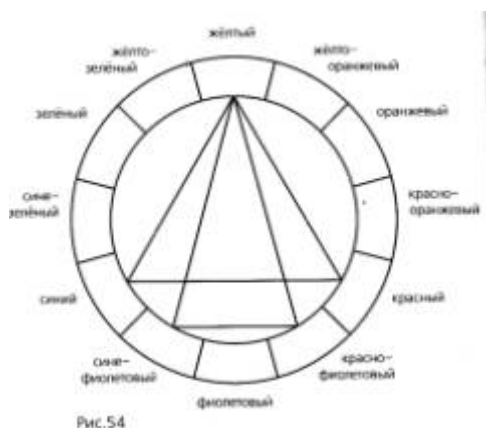


Рис.54

- sariq – yashil, qizil – binafsha, sariq – zarg'aldoq, ko'k – binafsha;
- sariq, binafsha, zarg'aldoq, ko'k.

To'rt ranglar hamohangligini hosil qiluvchi uchinchi shakl **trapetsiyadir**. 2 rang yonma yon joylashgan paytda, o'ng va chap tarafdin ikki qarama qarshi rang joylashadi. Yuqoridagi hamohanglik ketma ket o'zgarishga olib kelsa ham ular bir birlariga uyg'undirlar. Quyidagi rasmda ko'rsatilgan shakllarni rangli sharga joylashtirib, uni teskari aylantirsak juda ko'p turli tuman ranglar aralashmasini ko'rishimiz mumkin.

7-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga to'g'ri to'rtburchak shakli yordamida ham boshqa to'rt xil ranglar hamohangligini hosil qilish mumkin ekanligini yetkazishga harakat qilinadi.

1 - klauzura. To'g'ri to'rtburchakshakli yordamida ham boshqa to'rt xil ranglar hamohangligini hosil qilish

Bir sifat: To'g'ri to'rtburchak shakli yordamida ham boshqa to'rt xil ranglar hamohangligini hosil qilish texnikasini o'rganishiga erishish. Klauzura 20x15 sm yoki 20x30 formatli qog'ozda bajariladi. Bo'yoq (akvarel yoki guash) qo'llash tavsiya etiladi.

Nazorat uchun savollar:

1. Ranglarni ochartirish bosqichi qanday asosiy qoidaga asoslanadi?
2. Ranglarni to'qlashtirish bosqichi qanday asosiy qoidaga asoslanadi?
3. "Vertikal va gorizontal ranglar aloqasi" nimani anglatadi?

8-Ma'ruza: RANG UYG'UNLIGI HAQIDA TUSHUNCHA

Ma'ruza rejası: Ranglar uyg'unligi, Komplimentar ranglar, Ranglarning uyg'unlik tamoyili, Rang – tonal uchburchaklari.

Ma'ruza: Odamlar ranglarning uyg'unligi haqida gapirganida ularni ikki yoki undan ortiq olgan rang taassurotlaridan baholaydilar. Rangtasvir va afzal ranglar haqidagi sub'yektiv xulosalar, odamlardagi uyg'un va nouyg'un (disgarmoniya) tushunchalarining bir xil emasliklaridan dalolat beradi. Oddiy tilda "garmoniya" deb ataladigan rang birikmalari, ko'pchilik uchun bir biriga yaqin tuslar yoki bir xil nurlanish kuchiga ega turli ranglardan tashkil topgan bo'ladi. Bunday birikmalar asosan kuchli kontrastlilikda bo'lmaydi. Qoidaga ko'ra garmoniya va dissonansga (hamohang bo'lmagan) baho berish yoqimli yoki yoqimsiz sezgilaridan kelib chiqilgan bo'ladi. Bunday fikrlar shaxsiy xulosalarga tayangan bo'lib, ob'yektiv xarakterga ega emasdir.

Rang garmoniyasi tushunchasi sub'yektiv sezgi doirasidan chiqarilib,

ob'yektiv qonuniyatlar doirasiga kiritilishi lozim. Garmoniya – bu muvozanat, kuchlar simmetriyasidir. Rang ko'rishning fiziologik tomonlarini o'rganish bizni aynan shu muammoni yechimiga yaqinlashtiradi. Agar, biz yashil kvadratga bir muncha tikilib turib so'ngra ko'zimizni yumsak unda ko'z oldimizda qizil kvadrat paydo bo'ladi. Aksincha, qizil kvadratni shu tarzda kuzatilsa yashil kvadrat yuzaga keladi.

Bunday tajribani barcha ranglar bilan o'tkazish mumkin. Ular, ko'z oldimizda yuzaga keladigan rang timsollarini to'ldiruvchi ranglarni real ko'rish orqali yuzaga kelishini tasdiqlaydi. Ko'z ranglar yaxlitligini (komplektligini) yaratadi, yoki boshqacha qilib aytganda komplementar ranglarni ko'rishni istaydi. Bu esa muvozanatga tabiiy erishish deganidir.

Bunday ko'rinishni ketma – ket kontrastlar deyish mumkin. Boshqa tajribamiz shundan iboratki, biz rangli kvadratga kichikroq o'lchamdagi, yorqinligi bir – biriga teng, kulrang kvadratni joylashtiramiz. Sariq fonda bu kulrang kvadrat och – binafsha bo'lib, zarg'aldoqda – ko'kish – kulrang, qizilda – yashil tusli kulrang, yashilda – qizg'ish kulrang, ko'kda – zarg'aldoqsimon kulrang va binafshada – sarg'ish kulrang bo'lib tuyuladi. Ya'ni har bir rang kulrangni boshqacha tuslanishga va unga o'z tuslarini singishiga majbur etadi (31-36 rasmlar). Ketma – ket va simul'tanli kontrastlar shuni ko'rsatadiki, ko'z faqat to'ldiruvchi ranglar haqidagi qonuniyatlarga asoslangan holdagina qoniqish va muvozanat holatlariga ega bo'ladi. Biz buni yana boshqa taraflama qarab chiqamiz. Fizik Rumford 1797 yilda birinchi marta Nikol'son – jurnalda ranglar haqidagi o'z gipotezasini birinchi marta nashr etdirib ular aralashmasi oqqa aylangan holdagina uyg'unlashgan (garmoniyali) hisoblanishini ta'kidladi. U fizik sifatida spektral ranglarni o'rganish tajribasidan kelib chiqdi. Ranglar fizikasiga bag'ishlangan qismida endi, agar ranglar spektridan biror rangni, masalan qizilni chiqarib tashlansa, qolgan – sariq, zarg'aldoq, binafsha, ko'k va yashil ranglarni linza orqali qo'shilsa u holda qoldiq ranglar aralashmasi yashil rangini beradi, ya'ni biz chiqarilgan rangni to'ldiruvchisini olishimiz haqida isbotli tushuntirib bergan edi.

Rang o'zini to'ldiruvchisi bilan fizikaviy jihatdan aralashtirilsa (ya'ni rangli nurlarni), unda barcha ranglar yig'indisini, ya'ni oq rangni beradi, biroq bunday holda barcha pigmentlar aralashmasi esa kulrang – qora tonini beradi.

Fiziolog Eval'd Gering quyidagicha: “O'rtacha yoki neytral tusdagi kulrang optika asosiga (substansiyasi) ko'ra rangni qabul qilinishga sarflangan kuch – dissimilyatsiya va ularni tiklash – muvozanatlashtirilish – assimilyatsiya kabi qoidalariga qiyoslanadi. Demak, o'rtacha tusli kulrang ko'zlarda muvozanat hosil qiladi” deb mulohaza qiladi. Gering ko'z va miya uchun har doim o'rta tusli kulrang talab qilishini, agarda u yetishmasa ko'z va miyada bezovtalik sodir bo'la boshlashini isbotlab berdi.

Har qanday rang uch xususiyatga ega: rang tusi, shaffofligi va tozaligi (to'yimliliigi). Misol uchun, yashil rang quyidagicha tuslanishi mumkin: sariq yoki ko'k rangga yaqinlashishi, ochroq yoki to'qroq, yorqin yoki bo'g'iq bo'lishi mumkin. Ammo tabiatda jismlarni turli holatlardagi shakli yoki o'ziga xos rang xususiyatlari bo'lishi ham mumkin. Quyidagilar rang jihatidan farqlanadilar: nomsiz spektr ranglari, qizish oqibatida yuzaga kelgan ranglar, metall ranglari, jismlar ranglari, atrofimizdagi barcha narsalar o'z xususiy rangiga ega bo'lib, cheksiz tuslanish va och to'q bo'lishi, ko'pincha aniq nomsiz tusga ega bo'lishi mumkin (misol uchun yer, har xil toshlar, ba'zi o'simliklarning ranglari).

8-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga rang uygunliklarni tushuntirish orqali kompliment ranglarni ajatish, tonal uchburhagini hosil qilish mumkin ekanligini yetkazishga harakat qilinadi.

1 - klauzura. Tonal uchburhagini hosil qilish

Bir sifat: Tonal uchburhagini hosil qilish texnikasini o'rganishiga erishish. Klauzura 20x15 sm yoki 20x30 formatli qog'ozda bajariladi. Bo'yoq (akvarel yoki guash) qo'llash tavsiya etiladi.

Nazorat uchun savollar:

1. Rang garmoniyasining asosiy qoidalari?
2. Rang – tus uchburchaklari haqida tushuncha bering.
3. Har qanday rang nechta hususiyatga ega?

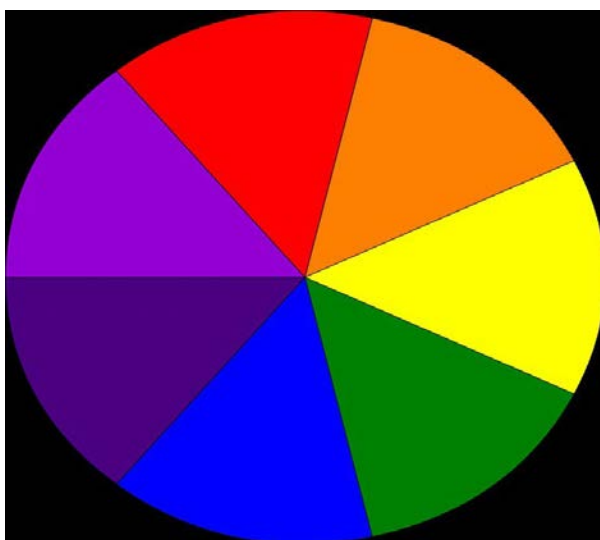
9-Ma’vzu: KOLORIT HAQIDA TUSHUNCHA

Ma’ruja rejasi: Kolorit, Ranglarni uyg’unlashtirishning asosiy usullari.

Ma’ruza: Kolorit (ital. kolorito, lot. kolor — rang , bo’yoq) — tasviriy san’at asarlari (ko’pincha rangtasvir) voqelikni real va ifodali tasvirlashda ranglarning o’zaro mutanosibligi. Voqelikni ta’sirli tasvirlash vositasining tarkibiy qismi bo’lgan Kolorit asarning g’oyasi, mazmuni, davri, uslubi hamda muallifningshaxsiga bog’liq. Tarixda voqelik tasvirida mahalliy ranglar ozmi-ko’pmi cheklanib, ramziy ranglardan ko’proq foydalanish (o’rta asrlar san’atida) va voqelikni barcha bo’yoklarda (uning rangi, tusy, nursoya va boshqalardan foydalanib) rangdor ifodalash an’anasi shakllangan. Kolorit ranglar uyg’unligiga ko’ra, iliq (qizil, sariq, zarg’aldoq) yoki sovuq (ko’k, yashil, binafsha), sokin va jiddiy, yorug’ yoki to’q, rangdorligiga ko’ra, yorqin, xira va boshqa bo’lishi mumkin. Ranglar uyg’unligi, uning to’ldirilishi va keskinligiga amal qilib, betakror va murakkab K. yaratiladi (Velaskes, Titsian, V.I. Surikov, I.Ye. Repin, O’zbekistonlik rassomlardan P. Benkov, O’. Tansiqboyev, 3. Kovalevskaya, Ch. Ahmarov va boshqalarning asarlari). Naqshlarda K. birorta rang (zangori, yashil, qizil, jigarrang va boshqalar)ning hukmronligiga asoslaniladi, qolgan ranglar unga bo’ysundiriladi. Masalan, yashil rang muhitida barcha rang tuslari yashil rangga bo’ysundiriladi. Shuningdek, Kolorit biror narsaning o’ziga xos tomonlari majmuini ham anglatadi. Mas, badiiy asarning o’ziga xos xususiyatlari (davr, milliylik va boshqalar) ranglarning uyg’unligi haqida gapirganida ularni ikki yoki undan ortiq olgan rang taassurotlaridan baholaydilar. Rangtasvir va afzal ranglar haqidagi sub’ektiv xulosalar, odamlardagi uyg’un va nouyg’un (disgarmoniya) tushunchalarining bir xil emasliklaridan dalolat beradi. Oddiy tilda “garmoniya” deb ataladigan rang birikmalari, ko’pchilik uchun bir biriga yaqin tuslar yoki bir xil nurlanish kuchiga ega turli ranglardan tashkil topgan bo’ladi.

Bunday birikmalar asosan kuchli kontrastlilikda bo'lmaydi. Qoidaga ko'ra garmoniya va dissonansga (hamohang bo'lmagan) baho berish yoqimli yoki yoqimsiz sezgilaridan kelib chiqilgan bo'ladi. Bunday fikrlar shaxsiy xulosalarga tayangan bo'lib, ob'yektiv xarakterga ega emasdir.

Rang garmoniyasi tushunchasi sub'yektiv sezgi doirasidan chiqarilib, ob'yektiv qonuniyatlar doirasiga kiritilishi lozim. Garmoniya – bu muvozanat, kuchlar simmetriyasidir (9.1-rasm). Rang ko'rishning fiziologik tomonlarini o'rganish bizni aynan shu muammoni yechimiga yaqinlashtiradi. Agar, biz yashil kvadratga bir muncha tikilib turib so'ngra ko'zimizni yumsak unda ko'z oldimizda qizil kvadrat paydo bo'ladi. Aksincha, qizil kvadratni shu tarzda kuzatilsa yashil kvadrat yuzaga keladi.



9.1 – rasm. Rang garmoniyasi.

Bunday tajribani barcha ranglar bilan o'tkazish mumkin. Ular, ko'z oldimizda yuzaga keladigan rang timsollarini to'ldiruvchi ranglarni real ko'rish orqali yuzaga kelishini tasdiqlaydi. Ko'z ranglar yaxlitligini (komplektligini) yaratadi, yoki boshqacha qilib aytganda komplementar ranglarni ko'rishni istaydi. Bu esa muvozanatga tabiiy erishish deganidir.

Bunday ko'rinishni ketma – ket kontrastlar deyish mumkin. Boshqa tajribamiz shundan iboratki, biz rangli kvadratga kichikroq o'lchamdagi, yorqinligi

bir – biriga teng, kulrang kvadratni joylashtiramiz. Sariq fonda bu kulrang kvadrat och – binafsha bo'lib, zarg'aldoqda – ko'kish – kulrang, qizilda – yashil tusli kulrang, yashilda – qizg'ish kulrang, ko'kda – zarg'aldoqsimon kulrang va binafshada – sarg'ish kulrang bo'lib tuyuladi. Ya'ni har bir rang kulrangni boshqacha tuslanishga va unga o'z tuslarini singishiga majbur etadi (31-36 rasmlar). Ketma – ket va simul'tanli kontrastlar shuni ko'rsatadiki, ko'z faqat to'ldiruvchi ranglar haqidagi qonuniyatlarga asoslangan holdagina qoniqish va muvozanat holatlariga ega bo'ladi. Biz buni yana boshqa taraflama qarab chiqamiz. Fizik Rumford 1797 yilda birinchi marta Nikol'son – jurnalda ranglar haqidagi o'z gipotezasini birinchi marta nashr etdirib ular aralashmasi oqqa aylangan holdagina uyg'unlashgan (garmoniyali) hisoblanishini ta'kidladi. U fizik sifatida spektral ranglarni o'rganish tajribasidan kelib chiqdi. Ranglar fizikasiga bag'ishlangan qismida endi, agar ranglar spektridan biror rangni, masalan qizilni chiqarib tashlansa, qolgan – sariq, zarg'aldoq, binafsha, ko'k va yashil ranglarni linza orqali qo'shilsa u holda qoldiq ranglar aralashmasi yashil rangini beradi, ya'ni biz chiqarilgan rangni to'ldiruvchisini olishimiz haqida isbotli tushuntirib bergan edi.

Rang o'zini to'ldiruvchisi bilan fizikaviy jihatdan aralashtirilsa (ya'ni rangli nurlarni), unda barcha ranglar yig'indisini, ya'ni oq rangni beradi, biroq bunday holda barcha pigmentlar aralashmasi esa kulrang – qora tonini beradi.

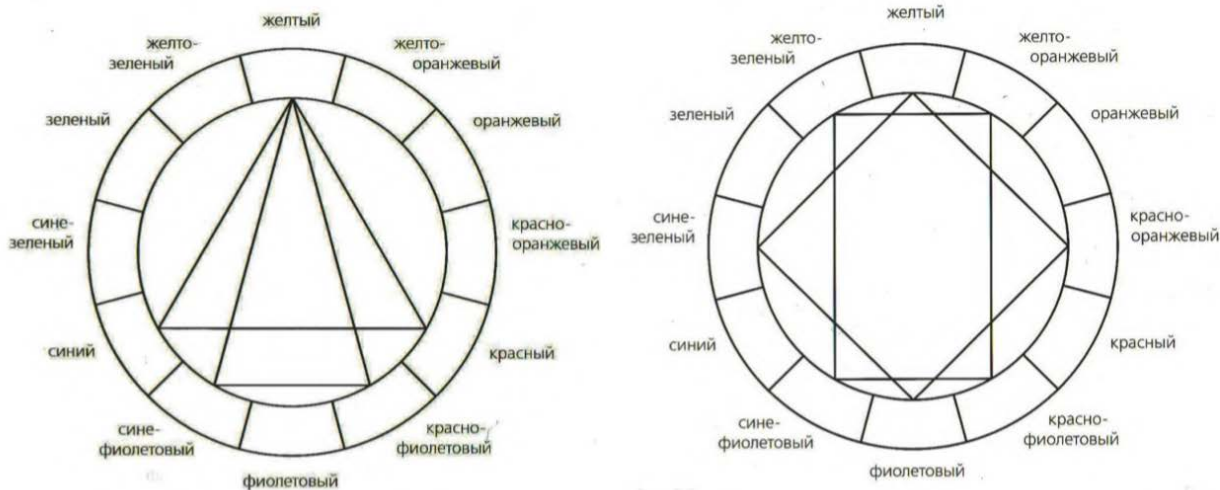
Fiziolog Eval'd Gering quyidagicha: “O'rtacha yoki neytral tusdagi kulrang optika asosiga (substantsiyasi) ko'ra rangni qabul qilinishga sarflangan kuch – dissimilyatsiya va ularni tiklash – muvozanatlashtirilish – assimilyatsiya kabi qoidalariga qiyoslanadi. Demak, o'rtacha tusli kulrang ko'zlarda muvozanat hosil qiladi” deb mulohaza qiladi. Gering ko'z va miya uchun har doim o'rta tusli kulrang talab qilishini, agarda u yetishmasa ko'z va miyada bezovtalik sodir bo'la boshlashini isbotlab berdi.

Har qanday rang uch xususiyatga ega: rang tusi, shaffofligi va tozaligi (to'yimliliği). Misol uchun, yashil rang quyidagicha tuslanishi mumkin: sariq yoki ko'k rangga yaqinlashishi, ochroq yoki to'qroq, yorqin yoki bo'g'iq bo'lishi mumkin. Ammo tabiatda jismlarni turli holatlardagi shakli yoki o'ziga xos rang xususiyatlari bo'lishi ham mumkin. Quyidagilar rang jihatidan farqlanadilar: nomsiz spektr ranglari, qizish oqibatida yuzaga kelgan ranglar, metall ranglari, jismlar ranglari, atrofimizdagi barcha narsalar o'z xususiy rangiga ega bo'lib, cheksiz tuslanish va och to'q bo'lishi, ko'pincha aniq nomsiz tusga ega bo'lishi mumkin (misol uchun yer, har xil toshlar, ba'zi o'simliklarning ranglari).

"Rangli uyg'unlik" tushunchasi umumiy rang tarkibining asosi bo'lgan rang kombinatsiyalarining tabiiy ko'rinishini nazarda tutadi. Rangli uyg'unlik yoki rang uyg'unligi tamoyillari. Ranglar ikki, uch, to'rt yoki undan ortiq rangga asoslangan bo'lishi mumkin.

Ikki rangning uyg'unligi. Spektrda bu ikki qarama-qarshi rang: qizil-yashil, ko'k-to'q sariq, sariq-binafsha-mos keluvchi kombinatsiyalardir. Agar rang aniqlansa, unda qarama-qarshi rang aniqlangan darajada qorong'i bo'ladi.

Uchta rangning uyg'unligi. Agar o'n ikki rangli doiradan uchta rangni tanlasangiz, ularning joylashuvi bir-biriga nisbatan teng qirrali uchburchak hosil qilsa, bu ranglar mos keladigan Triad hosil qiladi. Sariq, ko'k, qizil-asosiy deb hisoblanishi mumkin bo'lgan eng aniq va eng kuchlisidir. Ushbu triadlikning qo'shimcha ranglari binafsha, yashil va to'q sariq rangga ega. Sariq-to'q sariq, qizil-binafsha, ko'k-yashil yoki qizil-to'q sariq, ko'k-binafsha, sariq-yashil rangli doiralar ichida teng qirrali uchburchak hosil qiladigan boshqa triadlardir.



Bundan tashqari, bir nechta qo'shimcha ranglar bilan hamohang bo'lishi mumkin. Misol uchun, sariq va binafsha, ikki qo'shni ranglar olib: ko'k - binafsha va qizil-binafsha, yoki aksincha, sariq yonida yotgan: sariq va sariq-to'q sariq, bu holda, geometrik ko'rsatkich isoscellar uchburchak bo'lsa- da, bu hamohang, tabiatda, barkamol bo'ladi. Agar siz isoscellar uchburchagi va teng tomonli vertikallarni ko'chirsangiz, rang doirasida ma'lum bir uch qismli rangli ohangni belgilashingiz mumkin.

9-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga kolorit ranglardan foydalanib kompozitsiya yaratish mumkin ekanligini yetkazishga harakat qilinadi.

1 - klauzura. Kolorid ranglardan foydanilgan holda kompozitsiya yaratish usullari.

Bir sifat: Kolorid ranglardan foydanilgan holda kompozitsiya yaratish usullari o'rganishiga erishish. Klauzura 20x15 sm yoki 20x30 formatli qog'ozda bajariladi. Bo'yoq (akvarel yoki guash) qo'llash tavsiya etiladi.

Nozorat uchun savollar:

1. Koloritdeb nimaga aytiladi?

2. Har qanday rang necha xil xususiyatga ega?
3. Ikki va uch rangning uyg'unligiga mos keluvchi ranglar kombinatsiyasi haqida malumot bering.

10-Ma'ruza: BITTA TONDA BO'LGAN RANGLARNI UYG'UNLIKKA KELITIRISH.

Ma'ruza rejasi: Qarindosh ranglar birligi, Qarindosh kontrast ranglar uyg'unligi, Bir birini to'ldiruvchi ranglar uyg'unligi.

Ma'ruza: *Ranglar uyg'unligi* - yakka organik bir butunni tashkil etadigan va estetik tajribani keltirib chiqaradigan individual ranglar yoki ranglar to'plamining kombinatsiyasi.

Ranglarni tizimlashtirish - ranglar to'plamini kodlash va uyg'unlashtirish maqsadida ma'lum bir rangni tekislikdagi yoki makonda ma'lum bir nuqta bilan bog'laydigan tizimga keltirish.

Ranglar uyg'unligi turlari

- ahromatik + rang
- monofonik (monoxrom) uyg'unlik
- bog'liq ranglarning uyg'unligi
- birlamchi rang kontrasti
- bir-birini to'ldiruvchi ranglarning kontrasti
- tegishli kontrast

Asosanse rangilekin - uchta rang: sariq, qizil va ko'k, ular qo'shimcha ranglar bilan birgalikda spektral ranglarni hosil qiladi.

Masalan, ko'p odamlar oq va qora o'rtasida keskin kontrast mavjud deb o'ylashadi. Bu unday emas. Qarama-qarshi munosabatlardagi bir qator ranglarda, oq va qora ranglarning juftligi birinchi o'rindan ancha uzoqdir. Ushbu qator: 1 - sariq

va qora, 2 - yashil va oq, 3 - qizil va oq, 4- ko'k va oq, 5 - oq va qora , 6 - qizil va sariq va boshqalar. bu qizil va yashilning eng kam kontrastli yorqinlik darajasi.

Glekinmma - vizual va dekorativ san'atda bitta rangni asosiy sifatida ajratib, qolgan barcharanglarga qisman kirib borgan rang soyalarining yaxlitligi, masalan, sovuq gamut, qizil, kumush va boshqalar.

Valer - rasm, chizma yoki rasm san'atidagi tonal nuances; engilligi bo'yicha bir xil rangning minimal, nozik farqi ("valerlar bilan yozish"); Valerlarga sirlash usuli bilan erishiladi.

Ottetaqillatmoq - ozgina farq, rangi yoki ohangidagi nuance; akromatik soya - valerin bilan bir xil bo'lgan engillik nuance.

Fazoviy rang xususiyatlaridan foydalanish. Chuqurlikni ochib beradigan ranglardagi kuchlar mavjud. Rangning fazoviy ta'siri quyidagilarga bog'liq.

- kontrastli yorug'lik va qorong'i
- ranglarning to'yinganligi
- uning tarqalish maydoni

Oltita rang - sariq, to'q sariq, qizil, binafsha, ko'k va yashil ranglar joylashganida *qora fonda* intervallarsiz bir-birining yonida, u mukammal, ammo ochiq-oydin sariq rangning yorqin ko'rinishi va binafsha rangning qora fonning tubiga tushishi aniq ko'rinib turibdi. Qolgan ranglar sariq va binafsha rang orasidagi oraliq qadamlarni hosil qiladi. *oq fon* chuqurlik o'zgarishi taassurotlari - binafsha rang oq fon tomonidan surilib, chiqqandan so'ng paydo bo'ladi, sariq rang esa "yaqin va qarindosh" sifati bilan oq rangda saqlanib turadi. Ushbu kuzatuvlar chuqurlik taassurotini baholash uchun fonning umumiy rangi shaxs kabi muhim ekanligini isbotlaydi. rangi. 3, bu erda biz rang ta'sirining nisbiyligiga duch kelamiz. Rangning bo'shliq chuqurligini aniqlash qobiliyati - qora fonda oltita asosiy rang, ularning chuqurligini namoyish qilish bosqichlariga muvoq, oltin qismning nisbati bilan bog'liqdir.

Oltin nisbati printsiipi eng kichik segment ularning jami uchun eng katta bo'lganidek eng katta qismini nazarda tutishiga asoslanadi. Agar AB masofa C

nuqtada oltin qismning printsipligiga ko'ra bo'linadi, demak, AC CB ni CB deb, AB dan CB deb anglatadi. Rang sohasida bu quyidagilarni anglatadi: agar biz sariq va qizil ranglarning har biriga o'zining chuqurlik darajasiga ega to'q sariq rangni qo'ysak, u holda sariq-to'q sariq va to'q sariq-qizil ranglar orasidagi chuqurlik farqi "kichikroq" dan "kattaroq" ga to'g'ri keladi. Sariq-qizil-to'q sariq va qizil-to'q sariq-ko'k o'rtasida "kamroq" ning "kattaroq" ga o'xshashligi mavjud. Oltin qismning bir xil nisbatlarida sariq-qizil va qizil-binafsha rang, shuningdek sariq-yashil va yashil-ko'k ranglar mavjud.

Qora fonda sariq, qizil-to'q sariq va ko'k ranglarning chuqurlashishi quyidagi ko'rinishga ega: sariq kuchli, ozroq qizil va ko'k deyarli qora kabi chuqur ko'rinadi. Oq fonda qarama-qarshi taassurot paydo bo'ladi: ko'k kuchli chiqadi, qizil-to'q sariq deyarli joyida qoladi va sariq biroz oldinga siljiydi. Chuqurliklarning sariq va qizil-to'q sariq, qizil-to'q sariq va ko'k o'rtasidagi o'zaro bog'liqligi "kattaroq" ning "kichikroq" munosabatlariga mos keladi. Qora fonda barchab yorug'lik ohanglari ularning engilligi darajasiga qarab oldinga siljiydi. Oq fonda taassurot aksincha bo'ladi: yorug'lik ohanglari oq fon darajasida qoladi va qorong'u ohanglar asta-sekin oldinga chiqadi. Shunday qilib, sovuq va issiq ranglarning bir xil engilligi haqida gap ketganda issiq ranglar oldinga siljiydi va sovuq chuqurlikka intiladi.

Agar javob bersa *yorug'lik va qorong'ilikning kontrasti*, keyin chuqurlik hissi rang bilan yaxshilanadi yoki neytrallanadi yoki teskari yo'nalishda harakat qiladi. Bir xil darajada ochiq ko'k-yashil va qizil-to'q sariq ranglar qora fonda harakat qilishadi: qizil-to'q sariq oldinga chiqadi, ko'k-yashil chuqurga boradi. Agar qizil-to'q sariq rang ochilsa, u yanada ko'proq oldinga chiqadi. Agar siz ko'k-yashil rangni biroz ochsangiz, u qizil-to'q sariq rang bilan bir xil chuqur taassurot qoldiradi va agar u yanada yoritilsa, u oldinga chiqadi va qizil-to'q sariq, aksincha, chekinadi.

To'yinganlik kontrasti Bu rangni idrok etishda quyidagi shov-shuvlarni keltirib chiqaradi: toza, to'yingan ranglar yorug'likka yaqinroq, ammo xira ranglar paydo bo'ladi. Ushbu kontrastga yorug'lik va qorong'u yoki sovuq va ilqlik qo'shilsa, chuqurlik taassurotlari yana o'zgaradi.

Hajm kontrasti rang dog'lari chuqurlik taassurotini yaratishda katta rol o'ynaydi. Katta qizil sirtida kichik sariq nuqta bo'lsa, qizil rang fon kabi bo'ladi va bu holda sariq rang oldinga chiqadi. Agar biz sariq rang bilan ishg'ol qilingan maydonni ko'paytirsak va qizilni egallab olsak, sariq rang qizilga qaraganda muhimroq rol o'ynashi mumkin. Sariq fonga aylanishi va qizilni oldinga surishi mumkin. Agar biz ranglarning chuqurligiga nisbatan taassurotni o'zgartirish nuqtai nazaridan barcha mumkin bo'lgan variantlarni ko'rib chiqmoqchi bo'lsak, bu bizga har bir rang kompozitsiyasining fazoviy muvozanatini to'g'ri yaratishga ishonch bildirmaydi. Bu erda siz rassomning shaxsiy nozik didiga va uning maqsadlariga ishonishingiz mumkin. Diagonallarning fazoviy imkoniyatlarini kuzatish uchun sariq va qizil-to'q sariq va ko'klarni qora va oq fonda ikkita diagonal yo'nalishda, bitta holatda chapdan o'ngga, ikkinchisida esa o'ngdan chapga ajratish kerak. Chuqurlikning rasmlil illyuziyalarini yaratish muammolarini, masalan, turli xil vertikal va gorizontal holatlardagi sariq va ko'k to'rtburchaklar, kesishmalar va qoplamalarni taqqoslash orqali o'rganish mumkin, buning uchun oq va qora fonlarni ishlatish mumkin. Agar ular rangni go'zal bir chuqurlikni berishga qodir kuch sifatida baholamoqchi bo'lsalar, buning uchun qurilish maydonida rang imkoniyatlarini idrok etishda o'z nuqtai nazingizni mashq qilishingiz kerak. "Derazalarni joylashtirmang, rasmda teshik ochmang", dedi Koro, rassomlarni makonning umumiy yaxlitligiga e'tiborli bo'lishga chaqirdi. Rasm, vertikal va gorizontal yo'nalishlarning o'zaro ta'siri va kompozitsiyaning fazoviy rejaları yordamida rasmning chuqurligini aniq his etish mumkin. Qoida tariqasida, rasmning maydoni ikkita, uch yoki undan ortiq rejalar tufayli quriladi. Ammo fazoni samolyot-vizual uzatishning eng keng tarqalgan versiyasi ikkita rejaga asoslanadi. Yuqorida sanab o'tilgan rang xususiyatlarini bilish sizga gra_k kompozitsiyalarni qurishda ma'lum bir koloristik muammolarni echishga yanada mazmunli yondoshishga imkon beradi. Biroq, rejani amalga oshirishda intuitiv sezgilar oqimi qat'iy qoidalar bilan cheklanmasligi kerak, chunki rejalar har doim ham bir xil emas.

10-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga ranglar kontrastining foydalanib kompozitsiya yaratish mumkin ekanligini yetkazishga harakat qilinadi.

1 - klauzura. Qarimdosha ranglar, Qarimdosha kontrast ranglar, Bir birini to'ldiruvchi ranglardan. Ulardan bir birini farqini ajratish

Bir sifat: Kolorid ranglardan foydanilgan holda kompozitsiya yaratish usullari o'rganishiga erishish. Klauzura 20x15 sm yoki 20x30 formatli qog'ozda bajariladi. Bo'yoq (akvarel yoki guash) qo'llash tavsiya etiladi.

Nozorat uchun savollar:

1. Kontrast ranglar deb nimaga aytiladi?
2. Bir birini to'ldiruvchi ranglarga qanday ranglar kiradi?

11-Ma'ruza. RANGLAR KONTRASTINING 7 XIL TURI.

Ma'ruza rejasi: Kontrastning ranglar o'rtasida taqqoslanishi, Qo'shimcha ranglarning kontrasti, Sovuq va issiqning kontrasti, Sovuq va issiq ranglarning kontrastini ko'rsatish usullari.

Ma'ruza: Kontrast faqat ikki rang o'rtasidagi taqqoslash mavjud bo'lganda paydo bo'ladi, bu farqlar o'z chegaralariga yetganda, bu qutb kontrasti. Shunday qilib, qarama – qarshiliklar katta–kichik, oq –qora, sovuq-ularning ekstremal ko'rinishlarida issiq-qutb kontrastlari. Bizning his-tuyg'ularimiz faqat taqqoslashlar orqali ishlaydi. Ko'z chiziqni uzoq vaqt davomida qabul qiladi, faqat yaqin atrofdagi taqqoslash uchun qisqa bo'lsa-da, lekin uning yonida uzoqroq bo'lsa, xuddi shu chiziq qisqa bo'ladi. Xuddi shunday, rangning taassurotlari boshqa kontrast ranglar bilan kuchaytirilishi yoki zaiflashishi mumkin.

Rangga ta'sir qilishning xarakterli usullarini o'rganish orqali biz etti xil kontrastli ko'rinish mavjudligini ta'kidlashimiz mumkin.

1. Rang kontrasti
2. Engil va qorong'i kontrast
3. Sovuq va issiq
- 4 kontrasti. Qo'shimcha ranglarning kontrasti
5. Bir vaqtning o'zida kontrast
6. To'yinganlik kontrasti
7. Rangli dog'lar sohasidagi contrast

Qo'shimcha ranglarning kontrasti. Ikkita rangni ixtiyoriy deb ataymiz, agar ularning pigmentlari aralash bo'lsa, neytral kulrang-qora rang beradi. Fizikada aralashtirishda ikkita qo'shimcha yorug'lik oq nur beradi. Ikkita qo'shimcha rang g'alati juftlikni hosil qiladi, Ular bir- biriga qarama- qarshidir, biroq ular bir- biriga muhtoj. Yaqin atrofda joylashgan, ular bir- birlarini iloji boricha hayajonga soladilar va aralashtirish paytida osongina o'zaro uyg'unlashib, olov va suv kabi kulrang ohang hosil qiladilar. Har bir rang faqat bitta rangga ega, bu unga nisbatan qo'shimchadir. Rangli doira ichida oltita juft qo'shimcha rang mavjud.

Sovuq va issiqning kontrasti. Bir qarashda, rangni vizual his qilish bilan g'alati harorat hissi paydo bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, tajribalar 3-4 darajadagi farqni ko'k – yashil rangda bo'yalgan ustaxonalarda issiqlik yoki sovuq sub'ektiv hissiyotda va qizil-to'q sariq rangda bo'yalgan ustaxonalarda ko'rsatdi. Ko'k-yashil xonada ishchilar 15 daraja sovuqda shikoyat qildilar, qizil-to'q sariq xonada esa sovuq haqida faqat 11-12 daraja haroratda shikoyat qila boshladilar. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, sovuq rang qon aylanishining momentumini pasaytiradi, issiq ranglar esa uni rag'batlantiradi. Shu kabi natijalar hayvonlar bilan tajriba orqali olingan. Yugurish otlari ikki qismga bo'lingan, ulardan biri ko'k, ikkinchisi qizil – to'q sariq rangda bo'yalgan. Ko'k rangli xonada otlar otishdan

keyin tezda tinchlandi va qizil rangda, aksincha, uzoq vaqt davomida o'zlariga keldi va sovib ketmadi. Bundan tashqari, ko'k xonada chivinlar yo'q edi, qizil rangda esa ularning ko'pchiligi bor edi.

Har ikkala tajriba ham turli xil maqsadlardagi interyerda sovuq va issiq ranglar kontrastining alohida ahamiyatini ko'rsatadi. Rang doirasiga qaytib, sariq rangning eng yorqin va binafsha rang eng qorong'i ekanligini ko'ramiz, ya'ni ikki rang yorug'lik va zulmatning eng kuchli kontrastini hosil qiladi. Eksa /sariq – binafsha/qizil-to'q sariq /va/ko'k-yashil /sovuq va issiqlik kontrasti qutblari joylashgan. Qizil-to'q sariq-eng issiq va ko'k-yashil yoki marganets oksidi-eng sovuq rang. Shunday qilib, rang doirasi ikki qismga bo'linadi – issiq va sovuq. Issiq: sariq, sariq-to'q sariq, to'q sariq, qizil-to'q sariq, qizil va qizil-binafsha. Sovuq: sariq yashil, yashil, ko'k yashil, ko'k-binafsha. Biroq, har bir rangning tabiati sovuq yoki iliq rang bilan qanday rangga bog'liq.

Sovuq va issiq ranglarning kontrastini ko'rsatish usullari. Sovuq va issiqlikning kontrastini namoyon qilishning bu turli usullari uning ulkan ifodali qobiliyatlari haqida gapiradi, bu esa ishning umumiy atmosferasining katta rasmiyatchilik va maxsus musiqiylikiga erishishga imkon beradi.



11.1-rasm. Sovuq taxtada qizil chiziq



11.2-rasm. Issiq taxtada qizil chiziq



11.3-rasm. Sovuq va issiq qizil ranglarni modulyatsiya qilish.

11.4-rasm. Sovuq va issiq yashil ranglarni modulyatsiya qilish



Tabiatdabizniajratibturadiganhavoqatlamitufayliuzoqroqnarsalarhardoimsovuqroq ko'rinadi. Sovuq va issiqning kontrasti, shuningdek, tasvirning yaqinligi va uzoqligi hissiyotiga ta'sir qilish xususiyatiga ega va bu sifat uni istiqbolni va plastik his-tuyg'ularni etkazishda eng muhim tasviriy vosita qiladi. Agar ma'lum bir kontrast

nuqtai nazaridan ishlab chiqilgan va qat'iy saqlanib qolgan kompozitsiyani yaratish zarur bo'lsa, unda boshqa barcha qarama-qarshiliklar ikkinchi darajali yoki umuman ishlatilmasligi kerak. 11.1-rasm sovuq va issiq, qizil – to'q sariq, binafsha rangdan ko'k ranggacha bo'lgan qutbli muxolifatni ko'rsatadi. 11.2-rasm bo'yicha neytral o'rta rang orqali issiq va sovuq tomonlarda qizil rangda taqdim etiladi. Shaki bo'yicha 11.3-rasm qizil-to'q sariq rangdan sovuqdan issiqgacha va guruchga o'tishlarni ko'rsatadi. 11.4-rasm bir xil o'zgarishlar berilgan, lekin ko'k-yashil rangda. Ikkala holatda ham ohang bir xil.

Ushbu modulyatsiya faqat ishlatilgan ranglarning yorqinligi va qorong'ida farq bo'lmasa, mukammal go'zallikka erishadi. Ranglarning kontrasti va maksimal rang tovushi mavjud. Sovuq va issiqning kontrasti boshqa rang kontrastlari orasida eng "ovoz" deb hisoblanishi mumkin. Uning yordamida osmon sohalarining eng yuqori musiqasini rang yordamida etkazish imkoniyati ochiladi!

Mone peyzaj rasmiga ko'chib o'tganda, u o'z rasmlarini ustaxonada yozishni to'xtatdi va o'zini plenerga bag'ishladi. U turli mavsumlarda, kunlarda va turli ob-havo sharoitida o'zgaruvchan rang munosabatlariga qaramligini o'rganishga kirishdi. U o'z suratlarida havoda yorug'lik porlashi va issiq yerning bug'lanishi, bulutlarning yorug'ligini sinishi va ko'tarilgan tumanda, suv va to'lqinlarning tinch yuzasidan, daraxt tojlarida yorug'lik va soyaning o'ynashidan kelib chiqqan turli xil reflekslarni qo'lga kiritishga intildi. U ob'ektlarning mahalliy ranglari, ularning yoritilishiga yoki soyaga sho'ng'ishiga va rang nurlarining har tomondan aks ettirilishiga qarab, birinchi navbatda, issiq va sovuq ranglarning o'zgarishiga asoslangan, faqat engil va qorong'i emas, balki dog'ga ega bo'lishini kuzatdi. Monetning landshaftlarida rasm uchun an'anaviy foydalanish faqat engil va qorong'i kontrastni yengib chiqdi. Impressionistlar osmon va havoning sovuq ko'k rangi doimo quyosh nurlarining iliq soyalari bilan farq qilishini aniqladilar. Monet, Pissarro va Renoir rasmlarining jozibasi ko'pincha sovuq va issiq modullarning ajoyib o'yinida yotadi.

Bir vaqtning o'zida kontrast. "Bir vaqtning o'zida kontrast" tushunchasi har qanday rang idrok bizning ko'z darhol uning qo'shimcha rang ko'rinishini talab bo'lgan hodisani anglatadi, va bunday bo'lmasa, u bir vaqtning o'zida, ya'ni, bir vaqtning o'zida o'zi ishlab chiqaradi. Bu haqiqat, ranglarning uyg'unligining asosiy qonuni qo'shimcha ranglar to'g'risidagi qonunga asoslanadi. Bir vaqtning o'zida yaratilgan ranglar faqat hissiyot sifatida paydo bo'ladi va ob'ektiv ravishda mavjud emas. Ushbu hodisani suratga olish mumkin emas. "To'yinganlik kontrasti" so'zlari to'yinganlik yoki maksimal poklik ranglari o'rtasidagi farqni aniqlaydi. Pigmentli ranglar orasida bizda maksimal to'yinganlik ranglari mavjud. Faqat sof ranglar qorong'i yoki yoritilgan bo'lsa, ular to'yinganligini yo'qotadilar.

To'yinganlik kontrasti. Agar bir vaqtning o'zida kontrastning ta'sirini kuchaytirish zarur bo'lsa, unda yangi imkoniyatlar bu erda to'yinganlik kontrastini beradi. Rangning sifati haqida gapirganda, biz uning pokligi va to'yinganligini nazarda tutamiz.

1. Sof rang oq rang bilan aralashtirilishi mumkin, bu unga biroz sovuqroq belgi beradi. Oq bilan aralashtirilganda karmin – qizil rang mavimsi rangga ega bo'ladi va uning xarakterini keskin o'zgartiradi. Sariq, shuningdek, oq aralashmalar tufayli bir oz sovuqroq bo'ladi va ko'kning asosiy xarakteri, asosan, o'zgarmagan bo'lib qoladi, binafsha rang esa oq rangli aralashmalarga juda sezgir, to'yingan, tahdidli rangdan, yorug'likdan keyin binafsha rangga aylanadi, taassurot qoldiradi tinch va yoqimli.

2. Qora rang bilan aralashtirilgan sof rang: sariq o'zining yorqin nurlarini yo'qotadi va ma'lum bir og'riqni oladi. Shunday qilib, qora va sariq ranglarda yozilgan jerico "Umalishenny" suratlarida ruhiy kasallikning ajoyib taassurotlari paydo bo'ladi. Binafsha rang qora zulmatni kuchaytiradi va zulmatga olib keladi. Qizil terakota qora aralashtirilganda, kuygan, qizil-jigarrang rang beradi. Moviy rang qora rangga bo'yalgan, yashil esa ko'k va binafsha rangdan ko'ra ko'proq

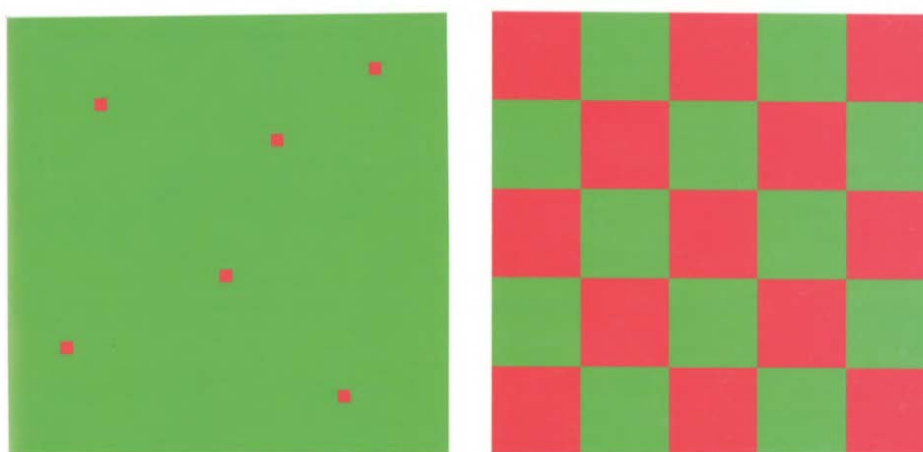
modullarga chidamli va uning o'zgarishi uchun juda ko'p imkoniyatlarga ega. Qora ranglar ularning pokligini gullardan oladi.

3.Oq va qora, ya'ni kulrang aralashmaning qo'shilishi tufayli boy rang zaiflashishi mumkin. Faqatgina to'yingan rangga kulrang rang qo'shilsa, u engil yoki quyuqroq bo'ladi, lekin har qanday holatda asl ranglardan ko'ra ko'proq xira bo'ladi. Kulrang rangni yoqish boshqa ranglarni bartaraf qiladi va ularni "ko'r"qiladi.

4.Sof ranglar mos keladigan qo'shimcha ranglarni qo'shib o'zgartirilishi mumkin. Agar siz binafsha rangga sariqni aralashtirsangiz, ochiq sariq va quyuq binafsha o'rtasida oraliq ohanglar paydo bo'ladi. Ikkita qo'shimcha rangning turli xil aralashmalari oq rangda yoritilganda, ularning murakkablikdagi noyob ranglarini beradi.

Rang kontrasti. Rang kontrasti tanlangan ranglarni yoritib, qoraytirib, turli xil kombinatsiyalarni olish imkonini beradi. Bu erda o'zgarishlarning soni juda katta va shunga muvofiq, ularning cheksiz soni ularning ifodali qobiliyatlari. Oq rang unga qo'shni ranglarni zaiflashtiradi va ularni qorong'i qiladi, qora esa aksincha- ularni kuchaytiradi va ularni engilroq qiladi. Shuning uchun, qora va oq rang tarkibining muhim elementlari hisoblanadi. Rang kontrasti turli mamlakatlarning xalq san'atiga asoslangan. Rangli kashtado'zlik, kostyum va keramika yorqin ranglar keltirib chiqaradigan tabiiy quvonchni ko'rsatadi.

Rangli dog'lar sohasidagi kontrast. Rangli dog'lar maydonidagi kontrast ikki yoki undan ortiq rangli dog'lar o'rtasidagi o'lchov nisbatlarini tavsiflaydi. Uning mohiyati "ko'p" va "kichik", "katta" va "kichik" o'rtasidagi qarama-qarshilikdir. Ranglar har qanday o'lchamdagi dog'lar bilan bir-biri bilan birlashtirilishi mumkin. Ikki yoki undan ortiq rang o'rtasidagi miqdoriy yoki mekansal munosabatlar muvozanatli deb hisoblanishi mumkin va qanday sharoitlarda ularning hech biri boshqasidan ko'proq farq qilmaydi. Rangning ta'sir qilish kuchi ikki omil bilan belgilanadi: rang yorug'ligi va o'lchami (11.5 – rasm).



11.5 – rasm

11-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga ranglar kontrastining 7 xil turidan foydalanib kompozitsiya yaratish mumkin ekanligini yetkazishga harakat qilinadi.

1 - klauzura. Ranglar kontrastining 7 xil turidan foydalangan holda kompozitsiya yaratish usullari.

Bir sifat: Ranglar kontrastining 7 xil turidan kompozitsiya yaratish usullari o'rganishiga erishish. Klauzura 20x15 sm yoki 20x30 formatli qog'ozda bajariladi. Bo'yoq (akvarel yoki guash) qo'llash tavsiya etiladi.

Nozorat uchun savollar:

1. Kontrast ranglar deb nimaga aytiladi?
2. Bir birini to'ldiruvchi ranglarga qanday ranglar kiradi?

12-Ma'ruza: RANG VA FAZO.

Ma'ruza rejasi: Rangni fazoda idrok etish.

Ma'ruza: Rang nafaqat tabiiy muhitda, balki texnogen me'moriy muhitda ham bizning dunyomizning ajralmas qismidir. Rang har doim insonning evolyutsiya jarayonida muhim rol o'ynagan. Atrof-muhit va uning ranglari idrok qilinadi va miya ob'ektiv va sub'ektiv asosda qabul qiladigan narsalarga ishlov beradi va hukm qiladi. Psixologik ta'sir, aloqa, ma'lumot va psixikaga ta'sir qilish bizning idrok qilish jarayonimizning tarkibiy qismidir. Binobarin, me'moriy fazoda rang dizaynining maqsadlari faqat bezatish bilan bog'liq emas.

Ayniqsa, so'nggi o'n bir o'n yillikda, empirik kuzatuvlar va ilmiy izlanishlar me'moriy muhitda insonning atrof-muhitga bo'lgan reaksiyasi ranglarning hissiy idrokiga asoslangan katta foizni tashkil etishini isbotladi. Ushbu tadqiqotlar psixologiya, arxitektura psixologiyasi, ranglar psixologiyasi, neyropsikologiya, vizual ergonomika, psixosomatika va boshqalarni o'z ichiga oladi. Qisqasi, insonning rangga bo'lgan munosabati to'liq ekanligini tasdiqlaydi - bu bizga psixologik va fiziologik ta'sir qiladi.

Rang hissiy idrokdir va har qanday hissiy idrok kabi, u ham ramziy, assotsiativ, sintestetik va hissiy ta'sirga ega. Bu o'z-o'zidan ravshan mantiq ilmiy tadqiqot tomonidan isbotlangan. Tana va ong bitta jism bo'lganligi sababli, neyropsikologik jihatlar, psixosomatik effektlar, vizual ergonomika va rangning psixologik ta'siri ranglar ergonomikasining tarkibiy qismidir. Bular o'zlarining yaratgan muhitda insonning psixologik va fiziologik farovonligini himoya qilishni talab qiladigan

dizayn maqsadlari. Ranglar spetsifikatori / dizayneri vizual stimulyatsiyani qabul qilish, uni qayta ishlash va paydo bo'lgan javoblarni gormonal tizim bilan birgalikda inson farovonligi uchun eng yaxshi imkoniyatlarni qanday yaratishini bilish vazifasiga ega. Bu tibbiy va psixiatriya muassasalari, idoralar, ishlab chiqarish va ishlab chiqarish zavodlari, ta'lim muassasalari, qariyalar uchun uylar, tuzatish muassasalari va boshqalar kabi turli xil muhitda juda katta ahamiyatga ega. Ularning har birida turli xil vazifa va funktsiyalar mavjud.

Biz va inson o'rtasidagi murakkab munosabatlarni tushunishimiz uchun rang biz rangshunoslik va ko'rish haqidagi ba'zi tushunchalarni tushunishimiz kerak. Rangni ko'rish har doim yorug'lik borligi, odamning ko'zi rangni ko'ra olish qobiliyati va odamning miyasi ko'zning rang stimulyatsiyasini qayta ishlash qobiliyatiga bog'liq degan uchta taxminga bog'liq.

Sir Isaak Nyuton tufayli bugungi kunda rang yorug'lik funktsiyasi ekanligini bilamiz. Quyosh nurlarini prizma orqali qaytarish orqali Nyuton nur kamalakning barcha spektrini o'z ichiga olganligini isbotlashga muvaffaq bo'ldi. U asosiy ranglarni "ko'rinadigan 7" deb belgilagan: qizil, to'q sariq, sariq, yashil, ko'k, indigo va binafsha (ROYGBIV). Har bir rang har qanday radiatsiya to'lqin uzunligining ma'lum bir diapazoniga to'g'ri keladi, qizil eng uzun to'lqin uzunligiga, binafsha esa biz ko'rishimiz mumkin bo'lgan elektromagnit to'lqinlar diapazonining eng qisqa qismiga to'g'ri keladi. Qizil va binafsha rang to'lqin uzunligi jihatidan juda farqli bo'lsa-da, ularni spektrning o'zida ko'rinmaydigan binafsha rang hosil qilish uchun birlashtirish mumkin. Endi biz chap tomondagi rasmda ko'rishimiz mumkin bo'lgan narsalarni yaratdik:

Xromatiklik diagrammasi. Bu inson ko'ziga ko'rinadigan barcha yorug'lik ranglarini ko'rsatadi. Nyuton shuningdek, barcha ranglarning aralash chiroqlari oq rangga ega bo'lishini isbotladi. Ushbu hodisa qo'shimchalar sifatida tavsiflanadi,

chunki siz rangli yorug'likni boshqa ranglar bilan qanchalik ko'p aralashtirsangiz, u shunchalik engil bo'ladi.

Qo'shimchali rangdan farqli o'laroq, ajratib turuvchi rang aralashmasi pigmentlarni birlashtiradi emas, balki engil. Pigmentlarni aralashtirganda ko'proq rang qo'shilsa, natija qora rangga yaqinroq bo'ladi. Qo'shimchali va ajratuvchi ranglarni aralashtirishning asosiy ranglarini chap tomonda ko'rish mumkin. Qo'shimchalarni aralashtirishda asosiy ranglar yashil, ko'k-binafsha va to'q sariq-qizil, substrativ aralashtirishda esa qizil, sariq va ko'k bo'ladi.

Hozirgi ilmiy bilimlarimiz bilan hanuzgacha aniqlik to'g'risida munozaralar mavjud ranglarni idrok etish jarayoni ko'zlardagi ranglarni qayd qilish, kirishlar tasniflanadi va miyaga o'tkaziladi. Ko'z juda soddalashtirilgan ma'noda kameraga o'xshab ishlaydi. Yorug'lik inson ko'ziga shox parda orqali kiradi, ko'zning tashqi qoplamasi, iris mushaklari o'quvchidan ko'zga qancha yorug'lik kirishini nazorat qiladi. Keyin yorug'lik ko'zning orqa yuzasiga qaratiladi: to'r pardasi. Retina shoxchalar va konuslar deb nomlangan fotoreseptor hujayralaridan iborat. Rodlar bizga shakllarni xira nurda ko'rishimizga imkon beradi, ammo ular oq va qora ranglar bilan chegaralanadi, konuslar yanada yorqinroq yoritishda va bizga ranglarni sezishimizga imkon bering.

Shubhasiz, rang nafaqat bezatish va rang xususiyatlariga bog'liq bo'lib, shaxsiy talqinlar yoki hozirgi rangdagi rang tendentsiyalari va dizayn idiomalarini qondirish yoki hal qilish mumkin, degan taxmin mutlaqo yolg'on va aksincha. Insoniy dizayn insonni tashvish va maqsadning markaziga qo'yadi. Shuning uchun u insonning farovonligi va qadr-qimmatiga qiziqish ko'rsatishi kerak.

12-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga ranglarni to'g'ri holatlarga ajratgan holda kompozitsiya yaratish mumkin ekanligini yetkazishga harakat qilinadi.

1 - klauzura. Turli hil ranglardan foydalangan holda kompozisiya yaratish usullari.

Bir sifat: Turli hil ranglardan foydalangan holda kompozisiya yaratish usullari o'rganishiga erishish. Klauzura 20x15 sm yoki 20x30 formatli qog'ozda bajariladi. Bo'yoq (akvarel yoki guash) qo'llash tavsiya etiladi.

Nozorat uchun savollar:

1. Ranglar qanday qilib idok etiladi?
2. Ranglarning qanday ta'irlarga ega?

13-Ma'ruza: RANGNI IDROK ETISH PSIXOLOGIYASI.

Ma'ruza rejası: Rangni idrok etish, rangni ko'rib idrok etish qonuniytlari.

Ma'ruza: Rangli birikmalar va ranglar kayfiyati birlashmalariga oid eng ajoyib natijalardan biri bu madaniyatdan kelib chiqqan holda bir kishidan ikkinchisiga va guruhga guruhlarga bo'lishdir. Dunyo miqyosida inson mavzularini: erkaklarni ayollarga, bolalarni kattalarga, me'morlarga va hatto maymunlarga oid odamlarni solishtirgan ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ranglar hamma tushunadigan xalqaro ingliz tilidir.

Rang va taassurot haqidagi taassurot, kosmosning funktsiyasini qo'llab-quvvatlaydigan psixologik kayfiyat yoki shovqinni yaratishda juda katta ahamiyatga ega.

1960 yillarda rangning psixologik va hattoki fiziologik ta'siri ko'rib chiqila boshlandi. Gyote izidan yurgan Faber Birren (1900-1988) odamlarning ranglarni idrok etish va ularga javob berish bo'yicha keng tadqiqotlar olib borgan birinchi odamlardan biri edi. Ushbu mavzu bo'yicha 20 dan ortiq kitob va 200 ta maqola yozgan. Bugun Frank va Rudolf Manke va Karlton Vagner kabi zamondoshlar Faber Birren qoldirgan joyni tanlashmoqda. Inson ranglariga javob berishning ushbu

bo'limi birinchi navbatda rang bizning kundalik muhitimizda mavjud bo'lgan funktsiyalarni o'z ichiga oladi, so'ngra u bizdagi turli xil tajribalar darajasida kengayadi va, asosan, birlamchi va ikkilamchi ranglar va ularning odamlarga va ularning o'ziga xos ta'siriga bag'ishlangan. bo'shliqlar. Carlton Wagner o'zining "The Wagner Color Response Reboot" nomli kitobida atrof-muhitdagi rangning vazifalari haqida batafsil gapiradi.

Ko'rib turganingizdek, rang bizning kundalik hayotimizga juda ko'p ta'sir qiladi. Biz ma'lum ranglarga ma'lum yo'llar bilan javob berishni o'rgandik. Masalan, qizil ogohlantirish / to'xtatish / qon degan ma'noni anglatadi, ammo shu bilan birga bilinçaltı reaksiyalar ham mavjud. "Mensch, Farbe, Raum" ("Inson, rang, makon") kitobida biz ranglarni his qiladigan va his qiladigan turli darajalarning qiziqarli taqsimoti keltirilgan.

Rangga nisbatan bizning shaxsiy munosabatlarimiz juda farq qiladi. Dizayner bu sohadir ustidan nazorat deyarli yo'q. Umuman olganda, yoshlar ko'proq narsani afzal ko'rishadi to'yingan va asosiy ranglar keksa odamlar kamroq to'yingan va afzal bo'lgan joylarda bo'yalgan ranglar. Xuddi shu mantiq ekstroverts va introverts uchun ham muin.

Hozirgina bilib olganimizdek, insonga shaxsan ham, umuman olganda ham ta'sir qiladi ularning atrofidagi ranglar bo'yicha. Tadqiqotlar yoshni, ijtimoiy-iqtisodiy va fe'l-atvor xususiyatlariga bog'liq ranglarni afzal ko'rishning ma'lum usullarini kuzatdi. Kishi qanchalik yosh bo'lsa, ko'proq to'yingan ranglarni afzal ko'radi, ammo yoshi ulg'aygan sayin engil va to'yingan ranglarni afzal ko'rishni boshlaydi. Chapdagi diagrammada belgi va ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlar odamlarning ranglarini afzal ko'rishiga qanday ta'sir qilishi ko'rsatilgan. Biroq, insonning shaxsiy tarixiga rangga ta'sir ko'rsatishi mumkin emasligi sababli, dizayner odamlarning aksariyat qismiga bir xil ta'sir ko'rsatadigan rang tajribasiga qarab dizayn qilishga majbur bo'ladi.

QIZIL

Effekt: hayajonli, ogohlantiruvchi Uyushma:

Ijobiy: ishtiyoqli, qizg'in, faol, kuchli, iliq Salbiy: qizg'in, tajovuzkor, g'azablangan, shafqatsiz, qonli

Belgisi: qizil rang eng dominant va dinamik rangdir. Ko'z aslida diqqat markazini sozlashi kerak, chunki ko'zning to'r pardasi orqasida qizil rangning tabiiy markaziy nuqtasi joylashgan. Shunday qilib, qizil rang unga qaraganda yaqinroq ko'rinadi.

Shift: bezovtalanuvchi, bezovta qiluvchi, og'ir

Devorlari: tajovuzkor, rivojlanmoqda Qavat: ongli, ogohlantiruvchi



APELSIN

Effekt: hayajonli, rag'batlantiruvchi, quvnoq

Uyushma: Ijobiy: xushchaqchaq, jonli, baquvvat, haddan tashqari .

Salbiy: zo'ravonlik, qizarib ketish.

Belgisi: to'q sariq rang qizil rangga qaraganda kamroq. Salbiy assotsiatsiyalar juda oz. Ammo, agar u past darajada to'yingan bo'lsa, u arzon yoki kuchsiz ko'rinishi mumkin.

Shift: rag'batlantiruvchi, e'tiborni jalb qiluvchi

Devorlari: issiq, nurli

Qavat: faol, harakatga yo'naltirilgan



SARIQ

Effekt: quvnoqlik

Ijobiy: quyoshli, quvnoq, yorqin, hayotiy

Salbiy: egotsentrik, yorqin

Belgisi: Toza bo'lsa, sariq barcha ranglarning eng baxtlisidir. Issiqlik, quvnoqlik va ilhomni nurlantiradi va ma'rifat va aloqani anglatadi.

Shift: engil (limon tomon), nurli, ogohlantiruvchi

Devorlari: issiq (to'q sariq tomon), qo'zg'atuvchini hayajonlantiruvchi (juda



to'yingan)

Qavat: ko'tarish, yo'naltirish

YASHIL

Effekt: nafaqaga chiqish, dam olish

Ijobiy: tinch, tetiklantiruvchi, sokin, tabiiy

Salbiy: umumiy, charchagan, aybdor

Belgisi: Qizil rangdan farqli o'laroq, yashil rangga qaraganingizda, ko'z rangi to'r pardasiga qaratilgan bo'lib, u yashilni ko'zga eng yoqimli rangga aylantiradi.

Yashil tabiatni, balki mog'or va kasallikni ham anglatishi mumkin.

Shift: himoya, terida aks ettirish yoqimsiz bo'lishi mumkin

Devorlari: salqin, xavfsiz, sokin, ishonchli, passiv, qo'zg'aluvchan bo'lsa (elektr yashil)

Qavat: tabiiy (agar to'yingan bo'lmasa), yumshoq, taskin beruvchi, sovuq (ko'k tomon bo'lsa)



KO'Z

Effekt: nafaqaga chiqish, dam olish

Ijobiy: xotirjam, hushyor, xavfsiz, qulay, olijanob

Salbiy: qo'rqinchli, tushkun, ohangdor, sovuq

Belgisi: Moviy shaffof, nam, salqin va tasalli ko'rinadi. Qizil va ko'kdan farqli o'laroq, odamning qon bosimi va yurak urish tezligi pasayadi.

Shift: samoviy, salqin, tushish (engil bo'lsa), og'ir va zolim (agar qorong'i bo'lsa)

Devorlari: salqin va uzoq (yorug'lik bo'lsa), rag'batlantirish va bo'shliqni chuqurlashtirish (agar qorong'i bo'lsa)

Qavat: g'ayratli harakat (agar u engil bo'lsa), ahamiyatli (qorong'i bo'lsa)



SIYOHRANG

Effekt: bo'ysunish

Ijobiy: hurmatli, eksklyuziv

Salbiy: yolg'iz, qayg'uli, g'ururlangan, takabbur

Belgisi: Binafsha - qizil va ko'kning aralashmasi (psixologik jihatdan eng ko'p qarama-qarshi bo'lgan ikkita rang). Binafsharang nozik va boy ko'rinishi mumkin, yoki bezovtalanishi va buzilishi mumkin.

Shift: noqulay, bo'ysundirish



Devorlari: og'ir, haddan tashqari

Qavat: tezkor, sehrli

PINK

Effekt: jonli (pufaksimon pushti), tinchlantiruvchi (och pushti)

Ijobiy: jonli, tinchlantiruvchi, samimiy

Salbiy: juda shirin, kuchsiz

Belgisi: Pushti ehtiyotkorlik bilan ishlov berilishi kerak. Odatda bu ayollik deb hisoblanadi, lekin ko'p ishlatiladigan nuansga bog'liq (pufaksimon pushti yoki eski atirgul)

Shift: nozik, tasalli

Devorlari: tajovuzni qo'zg'atuvchi, samimiy, juda kulgili, agar kul rangga kirmasa

Zamin: juda nozik, tez-tez ishlatilmaydi



JIGARRANG

Effekt: bo'ysunish

Ijobiy: issiq, xavfsiz, barqaror



Salbiy: zolim, og'ir

Belgisi: Yog'och va jigarrang bo'yoq o'rtasida katta farq bor. Ba'zi muassasalarda jigarrangdan saqlanish kerak, chunki u najasli uyushmalarni qo'zg'atadi. Boshqa tomondan yog'och va tosh juda qulay va issiq ko'rinadi.

Shift: qattiq va og'ir (agar qorong'i bo'lsa)

Devorlari: yog'ochni himoya qilish va himoya qilish, agar bo'yoq bo'lsa, kamroq

Qavat: barqaror, barqaror

OQ

Effekt: ehtiyotkorlik

Ijobiy: toza, aniq, yorqin

Salbiy: bo'sh, steril

Belgisi: Oq rangni dominant rang sifatida ishlatmaslik uchun juda ko'p psixologik va fiziologik asoslar mavjud.

Shift: bo'sh, dizaynga hech qanday e'tirozlar yo'q - yorug'lik manbalarini tarqatishga va soyalarni kamaytirishga yordam beradi

Devorlari: neytral bo'sh, steril, energiyasiz

Zamin: teginishga xalaqit beradigan (yurmaslik kerak)



GRAY

Effekt: tinchlantirish uchun neytral

Ijobiy: neytral

Salbiy: zerikarli

Belgisi: Grey ko'p psixoterapevtik qo'llanilmaydi. Shunday qilib, uni turli xil urg'u



devorlari bilan ishlatishning hozirgi uslubi barcha mantiqqa ziddir.

Shift: soyali

Devorlari: zerikish uchun neytral

Qavat: neytral

QORA

Effekt: dahshatli

Ijobiy: chuqur, mavhum

Salbiy: zindon kabi, tun, qayg'u, o'lim

Belgisi: Qora zolim kuch, zulmat va noma'lum bilan bog'liq. Arxitekturada ko'pincha shiftdagi HVAC kabi bir narsa orqaga qaytish kabi ko'rinishi uchun foydalaniladi.

Shift: zo'ravongacha ichi bo'sh

Devorlari: dahshatli, zindonga o'xshash

Qavat: g'alati, mavhum

Albatta, bu ranglarning ta'siri, shuningdek, ularning holati va kontekstiga bog'liq, chunki ranglar deyarli izolyatsiyada deyarli ko'rinmaydi. Bizning rangimizni idrok etishimiz va unga bo'lgan munosabatimiz, agar u binoning ichki qismida yoki



tashqi qismida bo'lsa, u shiftda, devorda yoki polda bo'lsin va hozirgi yorug'lik holati qanday bo'lsa o'zgaradi. Turli xil ranglarning atributlari dizaynerga yakuniy natija sifatida berilmasligi kerak, lekin ko'proq boshlang'ich sifatida ishlatilgan.

Neyropsihologik jihatlar

Neyropsixologik tekshiruvning bir qismi miyaning tashqi dunyodan keladigan sezgir ma'lumotlarga qanday munosabatda bo'lishini va qanday ta'sir qilishini va bu odamlarga qanday ta'sir qilishini aniqlashdir.

Rangni aniqlovchi uchun ayniqsa sezuvchanlikning pasayishi va hissiy haddan tashqari yuklanish deb ataladigan, shuningdek monoton (yoki etarlicha oshirilmagan) va haddan tashqari haddan tashqari haddan tashqari haddan tashqari haddan tashqari haddan tashqari ta'sir ko'rsatadigan muhitda olib boriladigan tadqiqotlar muhimdir. Bu har doim normallik darajasini saqlab turishga intiladigan retikulyar shakllanishdir, ammo bu ishlamay qolishi mumkin (va mumkin). Stress bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, hissiy monotoniya yoki haddan tashqari haddan tashqari holat organizmdagi disfunktsiyani qo'zg'atishi mumkin.

13-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga ranglarni psixologik holatidan kelib chiqqan holda kompozitsiya yaratish mumkin ekanligini yetkazishga harakat qilinadi.

1 - klauzura. Yuqoridagi keltirilgan psixologik ranglardan foydalangan holda kompozitsiya yaratish usullari.

Bir sifat: Psiologik ranglardan foydalangan holda kompozitsiya yaratish usullari o'rganishiga erishish. Klauzura 20x15 sm yoki 20x30 formatli qog'ozda bajariladi. Bo'yoq (akvarel yoki guash) qo'llash tavsiya etiladi.

Nozorat uchun savollar:

1. Ranglarni psixologiyaga bo'lgan ta'siri qanday?
2. Ranglarning neyropsixologik jihatlari qanday?

14-Ma'ruza: RANGNI OBROZLI-EMOTSIONAL AHAIYATI.

Ma'ruza rejasi: Rangni ramziy ifodasi, san'atning turli hil oqim va yo'nalishlarida, rassom va olimlarning ijodida rangga bo'lgan munosabat.

Ma'ruza: Rangli simvolizm muammosi rangning psixologik ta'siri muammosi va uning sistematikasi bilan chambarchas bog'liq. Madaniyatning boshida rang so'zga teng edi, turli xil narsalar va tushunchalarning ramzi bo'lib xizmat qildi. Jahon tasviriy san'ati tarixining ba'zi davrlarida badiiy asarning g'oyaviy va majoziy mazmunida ramziylik alohida ahamiyatga ega bo'lgan. O'rta asrlar san'atida ranglarning ramziyligi alohida e'tiborga sazovor bo'lib, diniy mafkuralarning ustunligi sharoitida, ma'lum bir rangga bo'lgan qiziqish, xususan, ranglarning go'yo sehrli kuchiga ishonish qo'llabquvvatlanganda. Bu o'sha davr rassomlarining rang tushunishlariga ta'sir ko'rsatdi, ular o'zlarining mos kelishuv tamoyillarida o'z ifodasini topdilar. Har bir mamlakat o'ziga xos ramziylikka ega edi, ammo u ham og'ishlarga ega edi. Masalan, o'rta asrlarda qizil bir vaqtning o'zida go'zallik va quvonchning rangi, g'azab va uyat rangi deb hisoblangan. Qizil soqol va sochlar xiyonatning belgisi deb hisoblangan; Shu bilan birga, ijobiy belgilar qizil soqolga ega edi. Xuddi shu davrda va bir mamlakatda gullarning ramziy tarkibidagi kelishmovchilikni diniy va xalq belgilarining kesishishi bilan izohlash mumkin. Agar ularning birinchisi diniy ta'limotlar, afsonalar va rivoyatlarning manbasi bo'lsa, unda xalq ramziyligi asosan tabiatning ranglarini aks ettiradigan odamlar ongida aks ettirishning natijasi bo'lib, ranglar birlashmalariga asoslangan. Har bir rang turli xil narsalar va haqiqat hodisalari bilan bog'liq. Shunday qilib, masalan, qizil rang qon, olov bilan bog'liq bo'lib, qadimgi davrlardan beri hayotni anglatadi. Demak, u unumdorlik va sevgi kuchining timsolidir. Shu bilan birga, qizil rangning qonga yaqinligi uni azob-uqubatlar, tashvishlar, urushlar va hatto o'limning ramziga aylantiradi. Shu bilan birga, qizil - bu g'alaba, zafar, quvnoqlik belgisi. Zamonaviy tarixda qizil rang proletar inqilobining timsoliga aylanadi. Shunday qilib, uyushmalarning xilma-xilligi bir xil rangdagi ramziy ma'nolarning ko'pligini beradi. Qadimgi davrlarda uyushmalar asosida, ishlab chiqarish va kundalik marosimlar,

mifologik va diniy qarashlar ta'siri ostida paydo bo'lgan ranglarning an'anaviy, ramziy ma'nosi bugungi kungacha ham mavjud. Endi rassom xohlasa ham xohlamasa ham, odamlarning rang-barang ramziylik haqidagi an'anaviy an'anaviy qarashlari bilan hisoblashishga majbur. Rangli belgilar ishning idrokiga yordam beradi, qo'shimcha tarkib sifatida ishlaydi. Rassomning mahorati, u ushbu ramzlarni qanday shaklda taqdim etganligidadir. Rang ramzlari inson hayoti singari xilma-xil bo'lib, ular uning xarakterining salbiy va ijobiy tomonlarini, voqelik hodisalarini aks ettiradi. Shu munosabat bilan ularni assotsiativ, ijobiy va salbiyga bo'lish tavsiya etiladi (1-jadvalga qarang).

Oq yengil	kumush	Engil,	kumush	Ma'naviyat, poklik,
Qora	zulmat	zulmat	yer	O'lim, motam, reaktsiya, orqada qolish, jinoyat
Sariq	Quyosh oltinlari	Quyosh, yorug'lik, oltin, boylik	Boylik, quvonch	Ajratish, o'rtacha, makkorlik, hasad, rashk, xiyonat, tentaklik, xiyonat
To'q sariq	Quyosh botishi, kuz, to'q sariq	Iliqlik, pishiqlik	Energiya, mehnat, quvonch	
Qizil	Yong'in	Hayot, kuch, ishtiyoq	Sevgi, g'alaba, g'alaba, bayram, o'yin- kulgi, demokratiya, inqilob, ozodlik uchun kurash	Urush, azobuqubat, o'lim, zo'ravonlik, xavotir, g'azab
To'q qizil		Boylik, kuch, quvvat	Xurmat, etuklik, ulug'vorlik	Shafqatsizlik
Binafsha a rang	Binafsha rang		Imon, vijdon, badiiy	Kamtarlik, qarilik,

			in'om	qayg'u, ofat, motam
Ko'k	Dengiz,	Dengiz,	Donolik,sodiqlik	Sog'inish,sovuqlik
	Kosmos	cheksizlik, kosmosga ega bo'lish		
Ko'k	Osmon, havo	Tinchlik, tinchlik	Gunohsizlik	
Yashil rangda	Tabiat,o'simli k	Tabiat, serhosillik, yoshlik,tinchlik	Umid, farovonlik, xavfsizlik,	Sog'inch

F. Yuryev tomonidan tavsiya etilgan ob'ekt kontseptsiasining xarakterli xususiyatlari bilan o'xshashlik bo'yicha rang belgilarini tasni_ash ham qiziqish uyg'otadi. Barcha belgilar uchta guruhga bo'lingan: assotsiativ, assosiativ-kod, kod. *Assotsiativ guruh* ob'ekt-kontseptsianing xarakterli xususiyatlariga to'g'ridan-to'g'ri o'xshash bo'lgan eng keng tarqalgan va eng qadimgi mimetik belgilarni o'z ichiga oladi. Tabiatan assotsiativlik tufayli, ushbu ramziy belgilar barcha madaniyatlarda birlamchi va eng qat'iy hisoblanadi:

- oq - engil, kumush;
- qora - Gloom, Yer;
- sariq - Quyosh, Oltin;
- ko'k - osmon, havo;
- qizil - olov, qon;
- yashil - tabiat, o'simlik.

Assotsiatsion kod belgilar guruhining kengroq assotsiatsiyasi mavjud. Bu ob'ektkontseptsianing xarakterli xususiyatlariga uzoqroq o'xshash bo'lgan va aniqlashtiruvchi vaziyatda kognitiv ahamiyatga ega bo'lgan ramziy belgilarni o'z ichiga oladi. Rangli metafora sifatida, assotsiativ-kod belgilari san'atda ekspressiv

ma'noga ega bo'ladi. Bunga misol quyidagi yozishmalar: oq - yorqinlik, ma'naviyat,

- poklik, beparvolik, aniqlik;
- qora - singdirish, moddiylik, umidsizlik, og'irlik;
- sariq - yorqinlik, yengillik, jo'shqinlik, quvonch, samimiylik;
- ko'k - Jannat, Chuqurlik, Cheksizlik, Sovuq, Nafas;
- qizil - Faoliyat, zo'ravonlik, g'azab, ehtiros;
- yashil - tinch, xavfsizlik, barqaror, foydali;

Belgilar kodi guruhi - eng shartli. Bu erda rang belgilangan ob'ektga o'xshamaydi tushuncha va deyarli har qanday belgi ishlatilishi mumkin, masalan:

- sariq - Boylik, hasad, rashk, makkorlik, xiyonat, ajralish, aqliy beqarorlik;
- ko'k - dindorlik, donolik;
- qizil - Demokratiya, yovuzlik;
- yashil - muomala, sog'inish.

Birinchi va ikkinchi guruhlarda ramzlar juda realdir, chunki ular voqelikning turli xil ob'ektlari va hodisalari bilan assotsiativ bog'liq va shuning uchun ko'plab madaniyatlarda o'xshashdir. Tarkiblar kodlangan rang ramziyligi ustun bo'lgan joylarda namoyon bo'ladi va kuchayadi. Ushbu farqlarni rassom qaysi mintaqada ishlayotganiga qarab hisobga olish kerak. Ularni aniqlang va tushuning xalq san'ati, adabiyot, san'at. Belgilar tizimi sifatida xalqaro rang-barang geraldik ramziylik mavjud bo'lib, u davlatlarning qo'llari va bayroqlarida qat'iyan saqlanadi. Zamonaviy xalqaro geraldika tilida u quyidagi talqinga ega:

- oq - kumush, poklik, rostgo'ylik, Evropa, nasroniylik;
- sariq - oltin, boylik, jasorat, Osiyo, buddizm;
- qizil - kuch, demokratiya, inqilob, Amerika;
- yashil - serhosillik, farovonlik, yoshlar, Avstraliya, Islom;
- ko'k - begunohlik, tinchlik;
- ko'k - donolik, dengizga ega bo'lish;

- binafsha - qayg'u, balo;
- qora - motam, o'lim, Afrika.

Olimpiya ramziyligida halqalarning ranglari besh qit'aning ramzidir:

- ko'k - Amerika;
- qizil - Osiyo;
- qora - Evropa;
- sariq - Afrika;
- yashil - Avstraliya.

Faqat rang ramz bo'lolmaydi. Asarda u majburiy ravishda rasmi yoki hajmli yoki fazoviy tuzilishga tegishli bo'lib, u kompozitsion va mafkuraviy dizayni tufayli ma'lum bir joyni egallaydi va bu o'z navbatida uning ramziy tarkibini aniqlashga hissa qo'shadi. Shunday qilib, rangning ramziy ma'nosini idrok etish quyidagilarga bog'liq. Asarning umumiy g'oyasidan; umumiy rang kompozitsion qurilishidan; uni o'rab turgan gullardan;

Muayyan vizual tuzilishdan, unga tegishli bo'lgan shakl. S. Eyzenshteyn rangli kinolarda ishlash bilan bir qatorda tovush va rangning "mutlaq" muvoqligi masalasini o'rgangan. U "san'at bo'yicha ular qaror qilmaydilar *mutlaq* muvoqlik va *o'zboshimchalik shaklida*ular aytilgan *majoziy*ish tizimi. Bu erda masala hech qachon hal qilinmaydi va rang ramzlarining o'zgarmas katalogida hal qilinmaydi, lekin *rangning hissiy mazmunliligi va samaradorligi har doim asarning rangga o'xshash tomonini jonli shakllanish tartibida, ushbu obrazni shakllantirish jarayonida, umuman, asarning jonli harakatida paydo bo'ladi.* ". Ushbu xulosaga qo'shilmaslik kerak. "O'zboshimchalik" so'zidan tashqari, aytilganlarning hammasi haqiqat. Rassom tasvirni "rangga bo'yaydi" *o'zboshimchalik bilan emas*u rangning an'anaviy ma'nosi bilan hisoblashadi va unga bo'ysunadi yoki beradi *uning aksiqiy*mati. Paragrafdan keyin S. Eyzenshteyn o'z amaliyotidan bir misol keltiradi va buni tasdiqlaydi *lozim*ranglar sxemasiga yondashuv: "" Eski va Yangi "va" Aleksandr Nevskiy " _lmlaridagi oq va qora mavzularni taqqoslash kifoya. Birinchi

holda, reaksion, jinoiy va orqaga qaytish qora bilan bog'liq edi, quvonch, hayot va boshqaruvning yangi shakllari oq bilan bog'liq edi. Ikkinchi holda, shafqatsizlik, qabihlik, o'lim mavzulari ritsar kiyimi bilan oq ulushga tushdi (bu chet elda juda hayratlanarli edi va chet el matbuoti ta'kidlagan edi); qora rang rus qo'shinlari bilan birgalikda ijobiy mavzuni - qahramonlik va vatanparvarlikni targ'ib qildi. ” Qora va oqning bunday o'zgarishi bu ranglarning odatiy ramziyligiga zid emas: Rossiyada, masalan, motam rangi qora, ammo ko'milgan kafan oqdir; Yaponiya va Hindistonda motam rangi oq rangda. Agar Eyzenshteyn o'rnini egallasa, masalan, qora sariq-yashil va oqni kul rang bilan almashtirsa, bu ajablantiradigan va ehtimol hech kim tushunmaydi. Yaratishga bir qancha umumiy qabul qilingan yondashuvlar mavjud kiyimdagi uyg'un rang kombinatsiyasishuningdek ichki makon yoki boshqa joyda.

- **Monoxromatik ranglar kombinatsiyasi.** Ushbu kombinatsiyada faqat bir xil rangdagi ohanglarning turli xil soyalari ishlatiladi.

- Akromatik ranglar kombinatsiyasi. Ushbu uslubda kompozitsiyani yaratish uchun qora, oq va kul ranglarning ko'p sonli soyalari ishlatiladi.

- Ranglarning qo'shimcha (kontrastli) kombinatsiyasi. Bu rang g'ildiragining tasviriga asoslangan qo'shimcha juft ranglarning kombinatsiyasi.

- Uchta teng soyaning kombinatsiyasi. Ushbu kombinatsiyada bir-biridan bir xil masofada joylashgan rangli g'ildirakda uchta soyadan foydalaniladi. Bunga erishish uchun siz aylanada teng tomonli uchburchakka kirib, uni turli yo'nalishlarda burishingiz mumkin.

- Umumiy ko'rinish bitta rangda. Kompozitsiyani yaratish uchun butun kiyim uchun faqat bitta rang ishlatiladi. Aksessuarlarda kontrast ranglarning kichik qo'shimchalari qabul qilinadi.

- Issiq va sovuq ohanglarning kombinatsiyasi. Bu murakkab kombinatsiyalar bo'lib, ular uslubi yaxshi rivojlangan odamlarga tavsiya etilishi mumkin. Uchinchi akromatik rangning ansamblga kiritilishi bunday kombinatsiyani soddalashtirishga yordam beradi.

Ongli simvolizm uyushmasi

Ongli simvolizm shaxsiy tajribalar orqali rivojlanadi. Madaniyatdan madaniyatgacha hayratlanarli darajada bir xil bo'lgan ba'zi universal birlashmalar mavjud. Masalan, ko'k odatda osmon va suv bilan, sariq va quyosh, yorug'lik, qizil va qon va olov bilan bog'liq.

Madaniy ta'sir

Bizning ranglar tajribamizga madaniy ta'sirlar ham mavjud. Masalan, ingliz tilida, agar odam "yashil" deb aytilsa, u o'zini yomon his qiladi; ichida Boshqa tomondan, nemis, agar odam yashil rangda deb aytilsa, u umid qiladi.

Modalar, uslublar va modaga ta'siri

Deyarli har yili yangi rang tendentsiyalari, ayniqsa modada. Rang tendentsiyalari qisqa umr bo'lsa ham, ular hali ham bizning uyushmalarimizga ta'sir qiladi. Biroq, me'mor uchun bu rang tendentsiyalariga amal qilish foydali emas, chunki ular psixologiya yoki vizual ergonomikani deyarli o'ylamaydilar.

Shaxsiy munosabatlar

Rangga nisbatan bizning shaxsiy munosabatlarimiz juda farq qiladi. Dizayner bu sohadir ustidan nazorat deyarli yo'q. Umuman olganda, yoshlar ko'proq narsani afzal ko'rishadi to'yingan va asosiy ranglar keksa odamlar kamroq to'yingan va afzal bo'lgan joylarda bo'yalgan ranglar. Xuddi shu mantiq ekstroverts va introverts uchun ham mavjud. Hozirgina bilib olganimizdek, insonga shaxsan ham, umuman olganda ham ta'sir qiladi ularning atrofidagi ranglar bo'yicha. Tadqiqotlar yoshni, ijtimoiy-iqtisodiy va fe'l-atvor xususiyatlariga bog'liq ranglarni afzal ko'rishning ma'lum usullarini kuzatdi. Kishi qanchalik yosh bo'lsa, ko'proq to'yingan ranglarni afzal ko'radi, ammo yoshi ulg'aygan sayin engil va to'yingan ranglarni afzal ko'rishni boshlaydi. Chapdagi diagrammada belgi va ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlar

odamlarning ranglarini afzal ko'rishiga qanday ta'sir qilishi ko'rsatilgan. Biroq, insonning shaxsiy tarixiga rangga ta'sir ko'rsatishi mumkin emasligi sababli, dizayner odamlarning aksariyat qismiga bir xil ta'sir ko'rsatadigan rang tajribasiga qarab dizayn qilishga majbur bo'ladi.

14 -mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga rang uygunliklarini tushuntirish orqali kompliment ranglarni ajatish, tonal uchburhagini hosil qilish mumkin ekanligini yetkazishga harakat qilinadi.

1 - klauzura. Tonal uchburhagini hosil qilish.

Bir sifat: Tonal uchburhagini hosil qilish texnikasini o'rganishiga erishish. Klauzura 20x15 sm yoki 20x30 formatli qog'ozda bajariladi. Bo'yoq (akvarel yoki guash) qo'llash tavsiya etiladi.

Nazorat uchun savollar:

1. Rangni ramziy ifodasi deganda nimani tushunasiz?
2. Rang ramzlari biror bir voqeylikni asoslashi rostmi?
3. Ranglarning shaxsiy munosabatlarda ranglarning ahamiyati qanday?

15-Ma'ruza: DIZAYNDA RANGNI FUNKSIYASI.

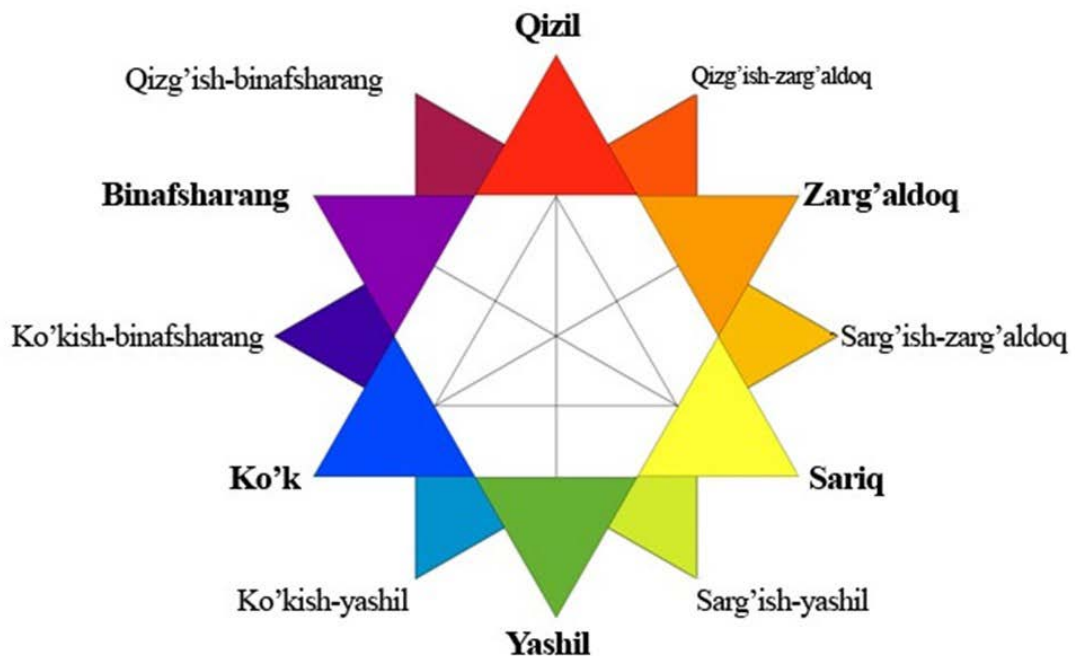
Ma'ruza rejas: Rangni shakillantiruchi xususiyatlari. Buyumni xususiyatlaridan kelib chiqqan holda uning rangini idrok etish.

Ma'ruza: Dizayn - bu samarali fikrlash, g'oyaning amalga oshishi ifodasidir. Har qanday faoliyat sohasidagi dizayner, birinchi navbatda, dizayner emas. U, avvalo, tasodifga ko'ra dizayner ham bo'lgan ijodkor shaxsdir. Dizayner shunchaki biz xar kuni kiladigan ishni qiziqarliroq va murakkabroq tarzda bajaradi. Biz nimanidir muayyan tartibda rejalashtirganimizda yoki dasturxon tuzaganimizda go'yoki dizayn bilan shug'ullanamiz. Dizaynerning ishi esa ancha murakkab, odatiy emas, uning izlanish yo'lida noma'lum so'qmoqlar ham mavjud.

Dizaynda ranglarning ahamiyati

Rang dizaynda o'ziga xos muhim xususiyatga ega. Biror narsa, odamda yomon taassurot uyg'otsa, boshqa bir insonga mutlaqo boshqacha ta'sir etadi. Ba'zan bu kishining nimani afzal ko'rishiga bog'liq bo'lsa, boshqa tomondan u madaniy hayot tarziga bog'liq.

Rang nazariyasining o'zi bir ilm. Ranglarni turli xil odamlarga, yakka tartibda va jamoaviy tarzda, qanday ta'sir ko'rsatishini o'rganish shunday narsaki, bunga ko'ra odamlar ish faoliyatlarini barpo etishadi. Va bu yerda judayam ko'p narsa bor. Oddiygina aniq rang va rangning o'zgarishini o'zgartirish ham mutlaqo boshqacha kayfiyat uyg'otadi. Madaniy xilma-hillik shuni anglatadiki, bir mamlakatda xursandchilik va baxtiyorlik, boshqa birida tushkunlik bo'lishi mumkin (15.1-rasm).

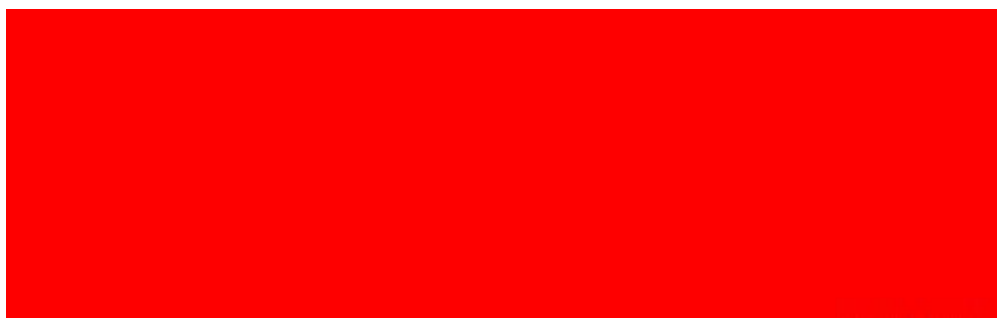


15.1-rasm. Ranglar xilma-xilligi

Iliq ranglar - qizil, zarg'aldoq va sariq ranglarni o'z ichiga oladi va shu uchala rangning xilma-hilligidan iborat. Bular olov, kuz yaproqlari, quyoshning chiqishi va botishi va umumanquvvat beruvchi, jo'shqinlik va ijobiy ranglardir.

Iliq ranglar - qizil, zarg'aldoq va sariq ranglarni o'z ichiga oladi va shu uchala rangning xilma-hilligidan iborat. Bular olov, kuz yaproqlari, quyoshning chiqishi va botishi va umumanquvvat beruvchi, jo'shqinlik va ijobiy ranglardir.

Qizil va sariq ikkisi muhim ranglar, zarg'aldoq o'rtada yo'qolib ketadi. Bu shuni anglatadiki iliq ranglar to'laqonli ilqlikni ifodalaydi va iliq rangni sovuq rangga aralashtirish orqali hosil qilinmaydi. Dizaynda baxtiyorlik, jo'shqinlik, quvnoqlik va quvvatni ifodalashda iliq ranglar ishlatiladi.



15.2-rasm. Qizil rang

Qizil juda issiq rang. U olov, zo'ravonlik va urushqoqlik bilan bog'liq(15.2-rasm). Shuningdek u sevgi va jo'shqinlik bilan bog'liq. Qadimda u ham shayton ham muhabbat ma'budi bilan bog'langan. Qizil rang shuningdek odamlarda jismoniy ta'sirni, qon bosimi ko'tarilishi, nafas olish tezlashishiga ham ta'sir qilishi mumkin. Bundan tashqari qizil rang insonni metabolizm jarayoniga erishishini ham ko'rsatadi.

Qizil jahl bilan bog'liq bo'la oladi, lekin bu muhimlikka asoslanadi. Shuningdek qizil xavf-xatarni ifodalaydi(to'xtash chiroqlari va belgilar qizil va ko'plab ogohlantiruvchi belgilar ham qizildir). G'arb dunyosidan tashqarida qizil boshqacha munosabatlarni ifodalaydi. Masalan, Xitoyda qizil rang gullab-yashnash va baxtiyorlik rangidir. Shuningdek, u omad chaqiruvchi rang sifatida bilingan. Boshqa sharqiy madaniyatlarda kelinlar to'y liboslari qizil rangda kiyilgan. Biroq Janubiy Afrikada qizil aza rangi hisoblanadi. Afrikada ko'pchilikka ma'lum bo'lgan qizil kompaniya(RED) OITSdan ogohlik rangidir.

Dizaynda qizil kuchli aksent rang bo'lishi mumkin. Aksar dizaynlarda asosan o'zining tabiiy shaklida o'ta kuchli ta'sir uchun ishlatiladi. Dizaynda quvvat va jo'shqinlikni gavdalantirish xohlanganda qizil ishlatiladi. Yorqinroq ko'rinishlarda ko'proq energetik va to'groq soyalari kuchli va hashamatli bo'lishiga qaramay, qizil rang juda o'zgaruvchan bo'ladi.



15.3-rasm. Zarg'aldoq rang

Zarg'aldoq - juda yorqin va energiyaga boy rang hisoblanadi (15.3-rasm). Bu rangning sokin shakli yer va kuz fasli bilan bog'liq. Chunki uning fasllar almashinuvi bilan bog'liqligi sababi, zarg'aldoq umumiy o'zgarish va hatti-harakatni ifodalaydi.

Chunki zarg'aldoq apelsin(burtuqol)ning o'zidir, bu sog'liq va tiriklik bilan bog'liq. Dizaynda zarg'aldoqqizil rangchalik ortiqcha quvvat ishlatmasdan diqqatni tortadi. U ba'zida do'stona va taklifkor rang hisoblanadi.



15.4-rasm. Sariq rang

Sariq ba'zida iliq ranglardan eng yorqin va eng quvvatga boy rang hisoblanadi (15.4-rasm). U baxtiyorlik va quyosh porlashi bilan bog'liq. Shuningdek sariq rang

qo‘rqoqlik va yolg‘onchilik rangi ham hisoblanadi (hatto sariq rang odamni qo‘rqoq deb chaqirishadi).

Sariq rang yana umid bilan bog‘liq, ba’zi bir mamlakatlarda oilalar tomonidan sariq lentalar namoyish etilganda, urushda muhabbatiga sodiq qolganligi ko‘rinadi. qizil rangchalik bo‘lmasa ham sariq rang xavf bilan bog‘liq. Ba’zi mamlakatlarda sariq rang turlicha ajralmas ma’noga ega. Masalan Misrda sariq rang aza uchun ishlatiladi. Yaponiyada sariq rang dovyuraklikni, Hindistonda esa savdogarlarni ifodalaydi.

Yorqin sariq baxtiyorlik va quvnoqlikni baham ko‘radi. Muloyim sariq ranglar ko‘pincha chaqaloqlar va yosh bolalar(ham qiz, ham o‘g‘il uchun)ga ishlatiladi(ko‘k va pushtidan ko‘ra ko‘proq). Och sariq yorqin sariqqa nisbattan ko‘proq tinchlantiruvchi, baxtiyorlikning sokin hissini beradi.

To‘q sariq va tiilarang sariq ba’zida ko‘hna ko‘rinadi va qaerda muqimlik tuyg‘usi istalganda o‘sha erda ishlatiladi.



15.5-rasm. Salqin ranglar

Salqin ranglar - yashil, ko‘k va qirmizirangni o‘z ichiga oladi va ular ba’zan iliq ranglarga nisbatan mo‘tadil hisoblanadi (15.5-rasm). Ular tun,suv, tabiat ranglari hisoblanadi, shuningdek ular odatda sokinlik, tinchlantiruvchi va ma’lum ma’noda uyatchanlikni ifodalaydi.

Ko‘k rang salqin ranglar orasida asosiy rang hisoblanadi, qolgan ranglar esa ko‘k rang va iliq ranglar aralashuvidan hosil bo‘ladi.

Yashil ba'zi sariq rang xossalarini o'z ichiga oladi, qirmizirang esa qizil rangdagi ba'zi xossalarni o'z ichiga oladi. Agar dizaynda sokinlik hissi va yuksak mahoratlilikni ifodalash kerak bo'lsa, salqin ranglardan foydalash lozim.



15.6-rasm. Yashil rang

Yashil rang juda idrokli hisoblanadi (15.6-rasm). U yangi boshlanish va o'sishni aks ettiradi. U yangilanish va mo'lchilikni ham bildiradi. Muqobil ravishda yashil hasad yoki rashk va tajriba etishmasligini ham ifodalay oladi.

Yashil rangda ko'k rangda bo'lgani kabi sokinlik xususiyati bor, lekin u sariq rangdagi ba'zi quvvatni o'z ichiga oladi. Dizaynda yashil rang, mutanosiblashtirish va uyg'unlik hosil qilish efffektini bera oladi va juda uchun mosdir. Zaytun rangi ko'proq tabiat dunyosini ifodalaganidek, yorqinroq yashil quvvat va jo'shqinlik beruvchi rangdir. To'q yashil ranglar eng barqarorlik va mo'l-ko'llik ramzi hisoblanadi.



15.7-rasm. Ko'k rang

Ko'k rang bazida ingliz tilidagi g'amginlik bilan bog'lanadi (15.7-rasm). Shuningdek, ko'k ulkan sokinlik va mas'uliyat timsoli hisoblanadi. Och ko'k poklovchi va do'stlik ramzi ham bo'la oladi. To'q ko'k ranglar kuchliroq va

ishonchliroq hisoblanadi. Ko'k rang yana tinchlik bilan bog'liq va ko'plab madaniyat, urf-odatlarda (masalan, Bibi Maryam asosan ko'k libos kiygan) ruhiyat va diniylik g'oyalari bilan bog'liq.

Ko'k rang keng ta'sirli mazmunga ega va bu rangning aniq shakli va darajasiga bog'liq. Dizaynda, tanlagan ko'k rangning aniq shakli dizaynning qanday fahmlanganiga ulkan ta'sir ko'rsatadi. Och ko'k ranglar ba'zida tinchantiruvchi va orombaxshlik beradi. Yorqin ko'kranglar quvvat beruvchi va poklovchi bo'lib xizmat qiladi. To'q ko'k ranglar ishonchlilik va kuchlilik muhim bo'lganda dizaynlar uchun a'lo darajada mos keladi.



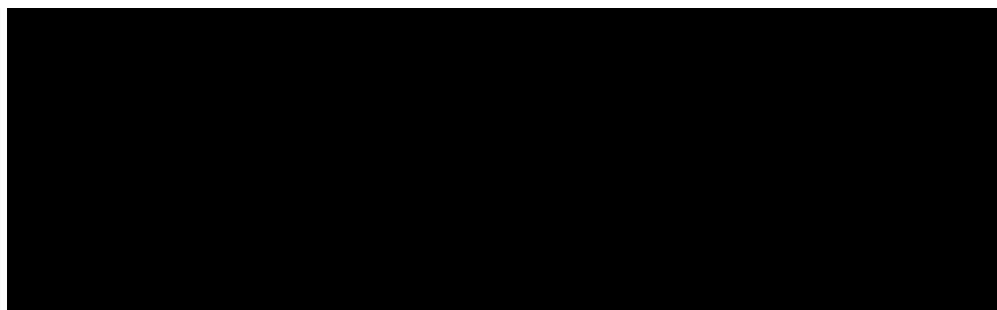
15.8-rasm. Qirmizirang

Qirmizirang uzoq qirollik bilan bog'langan (15.8-rasm). U qizil va ko'kning qorishmasidan hosil bo'lgan va ikkisini ham ba'zi xossalarini oladi. U ijodkorlik va tasavvur bilan ham bog'liq. Tailandda qirmizirang beva ayollar uchun motam rangidir. To'q qirmiziranglar an'anaviy tarzda boylik va shohonalikka bog'liq, och qirmizirang ko'proq ishqiy munosabatni ifodalaydi. Dizaynda to'q qirmizirang boylik va hashamatni ifodalaydi. Och qirmizirang muloyimroq va bahor hamda muhabbat bilan bog'liq.



15.9-rasm. Betaraf(neutral) ranglar

Betaraf (neytral) ranglar - dizaynda, ko'pincha orqa fonga xizmat qiladi (15.9-rasm). Ular asosan yorqin ranglar bilan aralashadi. Lekin ular dizaynlarda yolg'iz o'zlari ham ishlatishlari mumkin va bu juda nozik joylashishni ta'minlaydi. Betaraf ranglar ma'nolari va taassurotlari ko'pincha ularni qurshab turgan atrofdagi iliq va sovuq ranglar ta'sirida bo'ladi.



15.10-rasm. Qora rang

Qora betaraf ranglar ichida eng kuchlisi (15.10-rasm). Ijobiy tomondan qaraganda umuman quvvat, oliylik va jiddiylik bilan bog'liq. Salbiy tomondan, yovuzlik, o'lim va sehr bilan bog'liq. Ko'plab g'arbiy mamlakatlarda qora rang an'anaviy motam rangi hisoblanadi. Ba'zi madaniyatlarda u qo'zg'olon ruhiyati bilan bog'liq va Halloween va ilohiy bayramlar bilan bog'lanadi.

Asosan qora rang xushbichim dizaynlar bilan birgalikda yoqimsiz dizaynlarda ham ishlatiladi. U qadimiy yoki zamonaviy, an'anaviy yoki noan'anaviy bo'lishi mumkin, u qaysi rang bilan birikib kelishiga bog'liq. Dizaynda qora rang tipografiya va boshqa amaliy qismlarda ko'proq ishlatiladi, bunga sabab uning mo'tadilligidir. qora rang dizaynda noziklik tuyg'usini va ilohiylikni osonlikcha ongimizga singdiradi.



15.11-rasm. Oq rang

Oq rang kamalak rangini qora rangdan kelganda eng oxirida turadi, lekin qora rang singari boshqa ranglar bilan juda yaxshi kirishadi (15.11-rasm). Oq rang asosan ozodalik, soflik va ezgulik bilan bog‘liq. G‘arbda kelinlar to‘y kechasi oppoq libos kiyishadi. Shuningdek u sog‘liqni saqlash idoralari jumladan, shifokorlar, hamshiralar va tishshifokorlari singari, kasb egalari bilan bog‘liq. Oq rang yaxshilik bilan bog‘lanadi va farishtalar oq rangda ifodalanadi.

Dizaynda oq rang umumiy ma’noda orqa fonda boshqa ranglarni kattaroq ko‘rsatish uchun ishlatiladi. U ozodalik va soddalikni ifodalashga yordam beradi va minimalist dizaynlarda juda mashhur. Oq rang dizaynlarda qish yoki yozni ifodalashda, atrofdagi ranglar va rasmlarga bog‘liq holda, ishlatilishi mumkin.



15.12-rasm. Kulrang

Kulrang betaraf rang hisoblanib, umumiy kamalak rangning salqin ranglar qismi oxirida joylashadi (15.12-rasm). U ba‘zan kayfiyat va siqilish rangi hisoblanadi. Och kulrang ba‘zi dizaynlarda oq o‘rnida ishlatiladi va to‘q kulrang qora rang o‘rnida ishlatiladi. Kulrang umumiy ma’noda an’anaviylik va rasmiylik lekin zamonaviy bo‘lishi ham mumkin. Ba‘zan u motam rangi sanaladi. Ko‘pincha rasmiylik va mohirlik asos qilib olinganda, hamkorlik dizaynlarida ishlatiladi. U juda nozik rang hisoblanadi. Dizaynda kulrang fonlar tipografiyadagidek juda mashhur.



15.13-rasm. Jigarrang

Jigarrang yer, yog‘och va toshlar rangidir (15.13-rasm). Bu mutlaq tabiat rangi va iliq betaraf rang. Jigarrang ishonchlilik, o‘zgarmaslik va erga xoslik bilan bog‘liq. U zerikish bilan ham bog‘liq. Dizaynda jigarrang asosan fon rangi sifatida ishlatiladi. U shuningdek, yog‘och tekstura va ba’zida toshli teksuralarga ishlatiladi. U dizaynga ilqlik va tetiklik tuyg‘usini ifodalashga yordam beradi. Bazida uning to‘q shakllari orqa fon yoki tipografiya uchun qora rang o‘rnida ishlatiladi.



15.14-rasm. Och jigarrang

Och jigarrang ma’lum ma’noda kamalak ranglari orasida yagona hisoblanadi va u atrofdagi ranlarga qarab salqin yoki ilqlik xossasini olishi mumkin (15.14-rasm). Unda jigarrang ilqligi va oq rang salqinligi mavjud. U ko‘p misollarda mo‘tadillikni ifoda etadi va odatda orqa fon uchun ishlatiladi. Shuningdek u, diyonat belgisi ham hisoblanadi.

Och jigarrang dizaynda asosan orqa fon uchun ishlatiladi, va u odatda orqa fonda qog‘oz teksurasi ko‘rinishida keladi. Och jigarrang atrofidagi ranglar xususiyatini o‘ziga oladi, yani bu shuni bildiradiki unda o‘zining kichik effekti mavjud bo‘lib, boshqa ranglar bilan birga ishlatilganda dizaynning so‘nggi ko‘rinishiga bir oz ta’sir ko‘rsatadi.



*15.15-rasm.
Qaymoqrang*

Qaymoqrang nozik rang bo‘lib, u iliq jigarrang va asosan oq rangning qo‘shilishidan hosil bo‘ladi (15.15-rasm). Ular odatda sokinlik va tarixiy tuyg‘usini beradi. Sadaf rang sokinrang hisoblanadi, garchi u biroz iliq bo‘lsa ham oq rangning sofligi bilan birikib keladi.

Dizaynda sadaf tovarimizga ulug‘vorlik va sokinlik berib turadi. U yer rangidagi ranglar, jumladan pushti-sariq yoki jigarrang, bilan birikib kelganda yerga o‘xshash sifat xususiyatini ko‘rsatadi. U shuningdek to‘q ranglarga, oq rangni ishlatmasdan, yorqinlik berish uchun ham ishlatiladi.

Sadaf boshqa och ranglar va qimmatbaho toshlar rangi bilan birikib umumiy sayt ko‘rinishiga ulug‘vorlik bag‘ishlab turibdi.

Aniq rang rang atamasining eng asosi hisoblanadi va asosan ob‘ekt rangini anglatadi.

Biz ko‘k, yashil yoki qizil deganimizda aniq rang haqida gaplashgan bo‘lamiz, Ya’ni ular aniq rang hisoblanadi. Dizaynda ishlatiladigan aniq ranglar o‘ta muhim ma’lumotni tushunarli tarzda etkazishga yordam beradi.

Xrom rangning sofligiga dalolat qiladi, ya’ni xrom – rangning sofligidir. Sof rang xrom bilan birga kelganda, qora oq va kulrang bo‘lmaydi. Oq, qora yoki kulrang ranglarini qo‘shish, uning xromasini pasaytiradi. Bu ranging o‘zgarishiga o‘xshash lekin aynan bir xil emas. Xroma oq rangga taqqoslanganda rangning yorqinligi anglanadi. Dizaynda juda bir xil xromali sof ranglardan foydalanishdan qochish kerak. Uning o‘rniga aynan bir xil yoki bir- biridan bir pog‘ona naridagi sof ranglarni ishlatish maqsadga muvofiq. Rangning o‘zgarishi aniq yorug‘lik ta’siridagi holatlarda sof rangni qanday ko‘rinishini ifodalaydi. Rangning o‘zgarishi haqida o‘ylaganimizda, o‘z navbatida kuchsizga qarshi kuchli yoki rangsizlanishga qarshi sof aniq ranglar tushuniladi.

Dizaynda ranglar bir xil rang o‘zgarish darajalari bilan birga butun bir yaxlit ko‘rinishli dizaynlar hosil qilish uchun ishlatiladi. Xroma bilan bo‘lsa, ranglar bir-biriga o‘xshash lekin aynan bir xil bo‘lmagan rangning o‘zgarishlari sayt mehmonlariga o‘ta kuchli ta’sir etadi.

Ranglar o'xshash o'zgartirilgan rang o'zgarish darajalari bilan qorishib kelganda, yumshoq dizayn hosil qiladi, qaysiki suv-rang effekti bilan ko'zga ko'rinadigan qilib ishlatilganda.

Rangning miqdorini yorug'lik deb atash ham mumkin. Bu rangning qay darajada och yoki to'q bo'lishiga dalolat qiladi. Och ranglar katta miqdorga (yorug'likka) ega. Misol uchun, zarg'aldoq to'q ko'k rang yoki to'q qirmizirangga nisbatan yuqori miqdorga ega. Qora rang eng past miqdorga, oq rang esa eng ko'p miqdorga ega.

Dizayn uchun rang miqdorini belgilayotganda har xil miqdorli sevimli ranglarni, asosan xromasi yuqori bo'lganlarni tanlash kerak. Yuqori kontrastli miqdordagi ranglar umumiy ma'noda ko'proq estetik zavq beruvchi dizaynlar natijasini beradi.

Tonlar - kulrangga aniq rang qo'shilganda hosil bo'ladi. Tonlar odatda sof aniq rangga qaraganda zerikarliroq yoki yumshoqroq ko'rinish beradi. Tonlar ba'zida dizaynda ishlatish uchun osonroq bo'ladi. Ular ko'proq miqdordagi kularang bilan birga qat'iylik va mukammallik hissini bera oladi. Aniq rangga bog'liq holda ular dizaynga nafis yoki chiroyli ko'rinish bera oladi.

Biz kulrang deb hisoblashimiz mumkin bo'lgan ba'zi ranglar boshqa ranglarning tonidir. Bu holatda orqa fon ko'k tonda ko'plab kulrang qo'shilganda bilinadi. Soya aniq rangga qora rang qo'shilganda, Ya'ni uni to'qartirganda hosil bo'ladi. Bu so'z ba'zan tus va tonni ta'riflash uchun xato ishlatiladi, lekin soya qora rangni qo'shish orqali miqdorlarni to'qartirish uchun xizmat qiladi.

Dizaynda juda to'q soyalar ba'zida qora o'rnida ishlatiladi va u neytral sifatida xizmat qiladi. Soyalarni tuslar bilan aralashtirish tim qora va og'ir ko'rinishdan qochish uchun eng yaxshisi hisoblanadi.

Tus aniq rangga oq rangni qo'shganimizda shakllanadi va uni oqartiradi. Juda och tuslar ba'zida nimranglar deb ham ataladi, lekin har qanday sof aniq rang oq bilan birga qo'shilganda tus hosil bo'ladi. Tuslar ba'zan ayollarga xos yoki och

dizaynlar uchun ishlatiladi. Nimrang tuslar dizaynni asosan ayollarga xos noziklik berish uchun ishlatiladi.

Ranglarni eslab qolishni yaxshilash uchun quyidagi tushunchalarga qisqacha ro'yxati keltirilgan:

- ☐ qizil: ishq-muhabbat, sevgi, g'azab;
- ☐ zarg'aldoq: quvvat, baxtiyorlik, jo'shqinlik;
- ☐ sariq : baxtiyorlik, umid, aldov;
- ☐ yashil: yangi boshlanishlik, mo'l-ko'lchilik, tabiat;
- ☐ ko'k: sokinlik, mas'uliyat, ma'yuslik;
- ☐ pushti: ijodkorlik, shohonalik, boylik;
- ☐ qora: sehr, ulug'vorlik, yovuzlik;
- ☐ kulrang: o'zgaruvchan kayfiyatlilik, tarixiylik, rasmiylik;
- ☐ oq: soflik, ozodalik, ezgulik;
- ☐ jigarrang: tabiat, sog'lomlik, bog'lanish;
- ☐ och yoki sarg'ish jigarrang: tarixiylik, dindorlik, sustlik;
- ☐ qaymoqrang yoki sadafrang: sokinlik, ulug'vorlik, soflik.

15 -mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga har bir dizaynda rangdan to'g'ri foydalanish yo'llari yetkazishga harakat qilinadi.

1 - klauzura. Ranglarni predmetlarda to'g'ri qo'llash.

Talabalar o'zlari istagan buyum dizaynini yaratishadi hamda unda rangni to'g'ri qo'llashni o'rganishiga erishish. Klauzura 20x15 sm yoki 20x30 formatli

qog'ozda bajariladi. Bo'yoq (akvarel yoki guash) qo'llash tavsiya etiladi.

Nazorat uchun savollar:

1. Dizaynda rangga bo'lgan e'tibor qanday?
2. Ranglarning harakteristikasi haqida gapirib bering?

16-Ma'ruza: DIZAYNNIG TURLI XIL SOHALAIDA RANGNI QO'LLASH.

Ma'ruza rejasi: Inson amaliyotida rangning ro'li.

Ma'uza: Arxitekturada rangni idrok etish. Rang nafaqat tabiiy muhitda, balki texnogen me'moriy muhitda ham bizning dunyomizning ajralmas qismidir. Rang har doim insonning evolyutsiya jarayonida muhim rol o'ynagan. Atrof-muhit va uning ranglari idrok qilinadi va miya ob'ektiv va sub'ektiv asosda qabul qiladigan narsalarga ishlov beradi va hukm qiladi. Psixologik ta'sir, aloqa, ma'lumot va psixikaga ta'sir qilish bizning idrok qilish jarayonimizning tarkibiy qismidir. Binobarin, me'moriy fazoda rang dizaynining maqsadlari faqat bezatish bilan bog'liq emas.

Ayniqsa, so'nggi o'n bir o'n yillikda, empirik kuzatuvlar va ilmiy izlanishlar me'moriy muhitda insonning atrof-muhitga bo'lgan reaksiyasi ranglarning hissiy idrokiga asoslangan katta foizni tashkil etishini isbotladi. Ushbu tadqiqotlar psixologiya, arxitektura psixologiyasi, ranglar psixologiyasi, neyropsikologiya, vizual ergonomika, psixosomatika va boshqalarni o'z ichiga oladi. Qisqasi, insonning rangga bo'lgan munosabati to'liq ekanligini tasdiqlaydi - bu bizga psixologik va fiziologik ta'sir qiladi.

Rang hissiy idrokdir va har qanday hissiy idrok kabi, u ham ramziy, assotsiativ, sintestetik va hissiy ta'sirga ega. Bu o'z-o'zidan ravshan mantiq ilmiy tadqiqot tomonidan isbotlangan. Tana va ong bitta jism bo'lganligi sababli,

neyropsikologik jihatlar, psixosomatik effektlar, vizual ergonomika va rangning psixologik ta'siri ranglar ergonomikasining tarkibiy qismidir. Bular o'zlarining yaratgan muhitida insonning psixologik va fiziologik farovonligini himoya qilishni talab qiladigan dizayn maqsadlari. Ranglar spetsifikatori / dizayneri vizual stimulyatsiyani qabul qilish, uni qayta ishlash va paydo bo'lgan javoblarni gormonal tizim bilan birgalikda inson farovonligi uchun eng yaxshi imkoniyatlarni qanday yaratishini bilish vazifasiga ega. Bu tibbiy va psixiatriya muassasalari, idoralar, ishlab chiqarish va ishlab chiqarish zavodlari, ta'lim muassasalari, qariyalar uchun uylar, tuzatish muassasalari va boshqalar kabi turli xil muhitda juda katta ahamiyatga ega. Ularning har birida turli xil vazifa va funktsiyalar mavjud.

Rang har doim ham me'moriy dizayndan ajralib turmagan. Tarixan rassomning kasbi hamma narsani qamrab olgan, ammo bundan tashqari: rasm, haykaltaroshlik va arxitektura. Ranglar arxitekturada juda ko'p ishlatilgan, chunki xudolarni yoki shohlarni ulug'lash yoki binoning o'zgacha mo'ljizasini nishonlash istagi paydo bo'lgan. Yaqinda qadimgi Yunonistonning o'ylangan yalang'och va neytral tosh ibodatxonalari chuqur zargarlik rangidagi pigmentlar bilan boyitilganligi isbotlangan. O'rta asrlardagi Evropaning soborlari, shuningdek, ranglar ramzi bilan bezatilgan Xitoyning saroylari va ibodatxonalari ham bo'yalgan.

Me'mor bino qurilishining har bir elementining, yog'och, tosh, g'isht va marmar kabi boshlang'ich qurilish materiallarining rang ranglaridan tortib bo'yoq, eshik, deraza, siding va boshqa ranglarning keng ranglariga qadar rang ta'sirini hisobga olishi kerak. bezak

Rang psixologiyasi. Rangli birikmalar va ranglar kayfiyati birlashmalariga oid eng ajoyib natijalardan biri bu madaniyatdan kelib chiqqan holda bir kishidan ikkinchisiga va guruhga guruhlarga bo'lishdir. Dunyo miqyosida inson mavzularini: erkaklarni ayollarga, bolalarni kattalarga, me'morlarga va hatto maymunlarga oid

odamlarni solishtirgan ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ranglar hamma tushunadigan xalqaro ingliz tilidir.

Rang va taassurot haqidagi taassurot, kosmosning funktsiyasini qo'llab-quvvatlaydigan psixologik kayfiyat yoki shovqinni yaratishda juda katta ahamiyatga ega.

1960 yillarda rangning psixologik va hattoki fiziologik ta'siri ko'rib chiqila boshlandi. Gyote izidan yurgan Faber Birren (1900-1988) odamlarning ranglarni idrok etish va ularga javob berish bo'yicha keng tadqiqotlar olib borgan birinchi odamlardan biri edi. Ushbu mavzu bo'yicha 20 dan ortiq kitob va 200 ta maqola yozgan. Bugun Frank va Rudolf Manke va Karlton Vagner kabi zamondoshlar Faber Birren qoldirgan joyni tanlashmoqda. Inson ranglariga javob berishning ushbu bo'limi birinchi navbatda rang bizning kundalik muhitimizda mavjud bo'lgan funktsiyalarni o'z ichiga oladi, so'ngra u bizdagi turli xil tajribalar darajasida kengayadi va, asosan, birlamchi va ikkilamchi ranglar va ularning odamlarga va ularning o'ziga xos ta'siriga bag'ishlangan. bo'shliqlar. Carlton Wagner o'zining "The Wagner Color Response Reboot" nomli kitobida atrof-muhitdagi rangning vazifalari haqida batafsil gapiradi.

Ko'rib turganingizdek, rang bizning kundalik hayotimizga juda ko'p ta'sir qiladi. Biz ma'lum ranglarga ma'lum yo'llar bilan javob berishni o'rgandik. Masalan, qizil ogohlantirish / to'xtatish / qon degan ma'noni anglatadi, ammo shu bilan birga bilinçaltı reaksiyalar ham mavjud. "Mensch, Farbe, Raum" ("Inson, rang, makon") kitobida biz ranglarni his qiladigan va his qiladigan turli darajalarning qiziqarli taqsimoti keltirilgan.

Nazorat uchun savollar?

1. Rangning inson faoliyaiga o'lgan ta'sir qanday?
2. Ranglarni arxitekturada qo'llanilishi to'g'risida tushuncha bering.

17-Ma'ruza: INTERYERDAGI RANG.

Ma'ruza rejasi: Interyerda ranglardan to'g'ri foydalanish, rangli konstruksiyalash

Ma'ruza: Rang insonlar hayotining turli muhit va jabxalarini aks ettirishda asosiy vositalardan biridir. Mebel, deraza, eshiklar va boshqa turmush uchun zarur ashyolar zavod va fabrikalarda ko'plab ishlab chiqariladi. Interyer jihozlari uyning xarakteriga jiddiy ta'sir ko'rsatib, unga shinamlik, estetik qiyofa, alohida joziba bag'ishlaydi. Lekin uning rangi va bezagini tanlash bizning didimizga bog'liqdir. Uy egalari ixtiyorida bo'lgan rang tanlash ko'p narsalarni hal qila oladi. Rangning xususiyatlarini, har qanday holatda odamga muayyan psixologik-fiziologik ta'sir ko'rsatishini unutmaslik kerak.

Interyerdagi barcha jihozlar va buyumlarning rangini bir butun his etamiz. Xonaning ichki ko'rinishidagi barcha jihozlarning ranglari bir-biriga ta'sir etib qolmasdan ranglarning uyg'unlashganini ko'ramiz. Xonaning derazasi shimolga qaratilgan bo'lsa, yorug'lik yetishmasligini his qilinadi. Shu sababli interyerni jihozlashda sariq, qizil va zarg'aldoq singari ranglar ishlatish ma'qul bo'ladi. Bunda devorlar, parda va poyondozlarni yorqin rangli qilish mumkin.

Agar deraza janubga ochiladigan bo'lsa, aksincha, yorug'lik kuchli bo'ladi. Bu yerda devorlar rangi ortiqcha nurni yutishi uchun to'yingan bo'lishi, ya'ni tegishli his uyg'otishi uchun sovuq ranglardan foydalanish tavsiya etiladi. Shuni aytish mumkinki, oq, qora ranglarning kulrang tovlanishi barcha ranglarning palitradagi tuslari bilan uyg'unlashadi. Rang tuslarini yaqin bo'lgan ranglar to'q yashil och yashil, havorang zangori, qizil jigarrang bilan uyg'unlashadi.(17.1-rasm)



17.1 – rasm

Mashxur italyan dizayner-rassomi Sottsas shunday fikr bildirgan: «Ranglar xilma-xilligi kishini toliqtiradi. O'tloqning yashil rangi hamisha ëqimli, chunki u ko'k rangning turli tovlanishlaridan ibrat. Dengizning moviy rangi ham, toshning qo'ng'ir tusi ham xuddi shunday ko'rinishlarga ega. Ayni bir xil rangning tovlanishlarini uyg'unlashtirish yo'li bilan xosil qilingan rang bo'yoq majmuasi-xozirgi koloristikaga yondoshuvimdir...». Bu fikrni nozik farq qiluvchi bo'yoqlarning birdan-bir maqbul rangi deb e'tirof etib bo'lmaydi. Albatta vaziyatlar, imkoniyatlar va nihoyat turlicha bo'ladi.

Interyerda ranglar uyg'unligini tashkil etishda did va me'yor hal qiluvchi vosita bo'lib qoladi.

Rangli konstrukciyalash ranglarning tajribalarda qanday shaklda namoyon bo'lishidan tashkil topadi. Bir kuni Rayner Mariya Ril'ke ustози Rodendan so'radi: "Hurmatli ustoz, yangi asarni yaratayotganingizda sizda ijodiy jarayon qanday kechadi?" Roden javob berdi: "Avvalambor, menda juda kuchli xohish istak paydo bo'ladi, u sekin asta kuchayib boradi. Undan so'ng, ushbu xohish istakni rejalashtiraman va ularni amalda qo'llayman. Va nihoyat, ish amalga oshayotgan paytda menda yana rejalarimni o'zgartirishga moyillik seziladi."

Sezann o'zi haqida shunday degan edi: “Men tabiatda ko'rgan narsani mantiqiy rivojlantirishga intilaman.”

Matiss o'z istaklariga tayangan holda moybo'yoqda ishni boshlashdan avval, kichik qoralama (набросок) kartinalarni ishlagan. Boshqa so'z bilan aytganda, u Roden va boshqa musavvirlar singari rangli kompozitsiyani hayolida tasavvur qilgan, hamda ushbu kompozitsiyani amalda ko'rsata olgan yoki ko'rsata olmagan.

San'atda oldindan konstruktsiyalangan barcha asarlar ham hal qiluvchi sanalmaydi. Ba'zida ichki tuyg'u undan ustunroq sanaladi.

Intellectual – konstruktiv fikrlash – bu bor yo'g'i “yetaklovchi” hisoblanib, bizni yangi voqe'liklar sari yetaklaydi. Ushbu “yetaklovchi”dan foydalanmoqchi bo'lganlar, men taklif qilgan mashqlarni mo'yqalamlar bilan amalga oshirishlari zarur. Kitobdagi rasmlar rangli konstruktsiyalash haqidagi elementar tushunchalarni havola etadi va yosh rangshunos olimlar nazariyadan ko'proq ma'lumotga ega bo'lmoqchi bo'lsalar, juda o'p mashqlarni bajarishlari zarur. Qoidaga binoan men har bir rang uchun bittadan misol ko'rsataman. Boshqa ranglar jadvalini esa talabalar o'zlari tuzishlari kerak.

17 -mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga har bir interyer dizaynda rangdan to'g'ri foydalanish yo'llari yetkazishga harakat qilinadi.

1 - klauzura. Interyerda ranglardan tog'ri foydalanish

Talabalar o'zlari istagan interyer dizaynini yaratishadi hamda unda rangni to'g'ri qo'llashni o'rganishiga erishish. Klauzura 20x15 sm yoki 20x30 formatli qog'ozda bajariladi. Bo'yoq (akvarel yoki guash) qo'llash tavsiya etiladi.

Nazorat uchun savollar:

1. Interier dizaynida qanday ranglardan ko'proq foydalaniladi?
2. Xona devorlari hamda mebellaridagi ranglarning inson psixologiyasiga bo'lgan ta'siri qanday?

18-Ma'ruza: REKLAMADA RANGNING AHAMIYATI.

Ma'ruza rejas: Reklama faoliyati, tovarlar dizayni.

Ma'ruza: Tovarlar dizaynida ranglar uyg'unligini ta'minlashda tasvirning o'rni beqiyos. Tasvir uchun maqbul joy topish juda oson. Bunda inson tomonidan axborotni qabul qilish qonunlaridan kelib chiqish kifoya. Tasvir miyaning o'ng yarimshari tomonidan idrok etiladi, shuning uchun tasvirni tovar ko'rinishining chap qismida joylashtirish maqsadga muvofiqdir. Matn esa miyaning chap yarimshari tomonidan idrok etiladi, shuning uchun unga tovarning o'ng qismidan joy ajratish lozim.

Tasvirda rangning roliga etarlicha baho bermaslik xato bo'lar edi. Turli ranglar odamda muayyan tuyg'ularni uyg'otishga qodir. Jamiyat taraqqiyotining uzoq davri davomida inson o'zini o'rab turgan muhitga nihoyatda bog'liq bo'lgan va ranglar uning uchun muayyan muhit ramziga aylangan.

Kunning yorug' payti - jo'shqin faoliyat davri ranglari: oq, sariq, ko'k, yashildir.

Qorong'i tun - kunduzgi ishlar tugallangan, hordik; chiqarish va ayni paytda, ehtimolda tutilgan xavf payti ranglari: qora, to'q yashildir.

Kun va tun chegarasida esa kulrang, noaniq ranglar ustuvorlik qiladi.

Rang bilan atrof - muhit o'rtasidagi aloqadorlik insonning ong osti darajasida mustahkamlanib qolgan. Shu sababli, odam qanday tasavvurda ekanligidan qat'i nazar, rangga xisli e'tibor karatadi. Shuning uchun reklamada rangdan foydalanish juda samaralidir. Rang tovarida qator vazifalarni bajara oladi:

- iste'molchilar e'tiborini jalb etadi;
- tovarning mohiyatini anglashga ko'maklashadi;

- tovarni yodda saklab qolishga xizmat qiladi;
- tovarga ijobiy munosabatni shakllantiradi;
- tovar tasviri kompozitsiyasini uyg'unlashtiradi.

Tovarni rangli yozuv qora-oq tasvirdagi yozuvga nisbatan e'tiborni ko'proq tortadi. Bunda foydalanilgan ranglarning soni muhim rol o'ynaydi. Amalga oshirilgan tadqiqotlar asosida quyidagi xulosalar chiqarilgan:

- bitta ko'shimcha rangni (masalan, yashilga qo'shimcha qora rangni) ishlatish tovarga e'tiborni jalb qilish unchalik ta'sir ko'rsatmaydi;

- ikkita qo'shimcha rangdan foydalanish tovar jozibadorligini jiddiy ravishda oshiradi;

- to'la rangli bosma mahsuloti qora-oq tasvirli yozuvga qaraganda odamlarning e'tiborini 50-80% ko'proq jalb etadi. Bunda to'rtta rangdan foydalanilgan yozuvlar qora-oq tasvirdagilarga qaraganda xarid talabini 40-50% ga oshiradi.

Rang tovar mohiyatini anglashga samarali ko'maklashadi. Bir tomondan, rangni ishlatish taqdim etilayotgan buyumlarni idrok etish tezligini oshiradi. Ikkinchi tarafdin, ularning sifatini namoyish etish ortadi (masalan, qora-oq tasvir meva etilganligi darajasini yashiradi, rangli tasvir esa buni aniq ifoda etibgina qolmasdan, uning mazaliligiga ham urg'u beradi).

Rangning bunday xususiyatlari hisobga olingan holda, tovarning o'zi qora-oq rangda bo'lganda xam qo'llaniladi. Masalan, oq un pirovard mahsulot - turli pishiriqlar ko'rinishida rangli tasvirda ifoda etiladi. Rangdan foydalanish tovarni eslab qolishni yaxshilashga xizmat kiladi. Masalan, amalga oshirilgan tadqiqotlar maqsadli davraning qora-oq tasvirdagi tovarni - 40%, ikki ranglilikni - 45%, ranglar to'liq ishlatilganligini - 70% xotirada saklab qolganligini ko'rsatgan.

Shunga tegishli ravishda tanish darajasixam ortadi. Iste'molchilar to'rtta rang ishlatilgan holda reklama qilinadigan tovarlarni yaxshi taniydilar.

Ranglarni ko'llash tovarga munosabatni shakllantirish imkonini ham beradi. Ranglarning bir turi yoqimli taassurot qoldiradi. Boshqalari iste'molchining hissiyotini uyg'otadi. Uchinchilari tovarning yoki uni ishlab chiqarayotgan kompaniyaning nufuziga urg'u beradi.

Rang yordamida tovarning muayyan unsurlarini xususan, tovar, undan foydalanuvchilar va xokazolarni ajratib ko'rsatish, ya'ni iste'molchilar e'tiborini ularga qaratish osonroqdir.

Ranglarning inson hissiyotiga turlicha ta'sir qilishi yaxshi ma'lum. Masalan, ko'pchilik uchun qizg'ish rang - qon, olov, issiqlik mardlik, kuch, iroda, jadallik ramzidir. Qizil rang jo'shqin xissiy tuyg'u uyg'otadi, shuning uchun qizil rang tovarda eng mashhurlardan hisoblanadi. Shu bilan birga u, bir tarafdand, odam miyasini yaxshi ishlashini rag'batlantirsa, ikkinchi tarafdand, ularni asabiylashtirishi, qon bosimini oshirishi, xatto jahlini chiqarishi mumkin. Shu sababli, undan oqilona foydalanish talab etiladi.

Odatda ranglar turlicha tasavvur kilinadi. Masalan:

- jigarrang - etuklik, issikqlik, qulaylik, er, mardlik, barqarorlik ramzidir;
- sariq rang - ochiqlik, beg'uborlik, xushchaqachaqlik, kuch-quvvatga intilish rangi. U quyosh va yoz faslining ramzi va kelajakka umidvorlikni oshiradi. Tushkun kayfiyatdan chiqishda yordam beradi. Sariq oltin rangi bo'lgani uchun u davlat, boylik, shon shuhrat belgisi hamdir. U miya va ko'zga ravshanlik bag'ishlaydi, fikrni mujassamlashtirishga yordam beradi. U qizil rang kabi ehtiyotlik bilan ishlatishni talab etadi;
- ko'k rang - salomatlik va yangilik timsolidir. U o'zida ochiqlik va chuqurlikni ifoda etadi. Ruhshunos olimlar, bu rangni inson asablariga tinchlantirish xususiyatiga egaligini isbotlashgan. U yana turg'unlik, havoyilik, hayotdan ajralib qolishni ham ifodalaydi. Boshqa tomondan esa tartib-intizom belgisi hamdir. U

odamning qon bosimini kamaytiradi, tinchlantiradi, xotirjam qilishga ko'maklashadi. Ayni paytda, uni haddan tashqari ishlatish bexollik va bir xillik hissiyotini tug'dirishi mumkin;

- yashil rang- tiriklik, o'sish va umid ramzi. U mo'l-ko'lhilik, to'kinlik, rivojlanishni ham bildiradi. Boshqa tomonda esa xissiz, qishdek sovuq, kasallik, g'o'rlikni ham ifodalaydi. U yorqin jilolarda aks etadi. Bu rang Islom dinida ilohiy rang hisoblanadi;

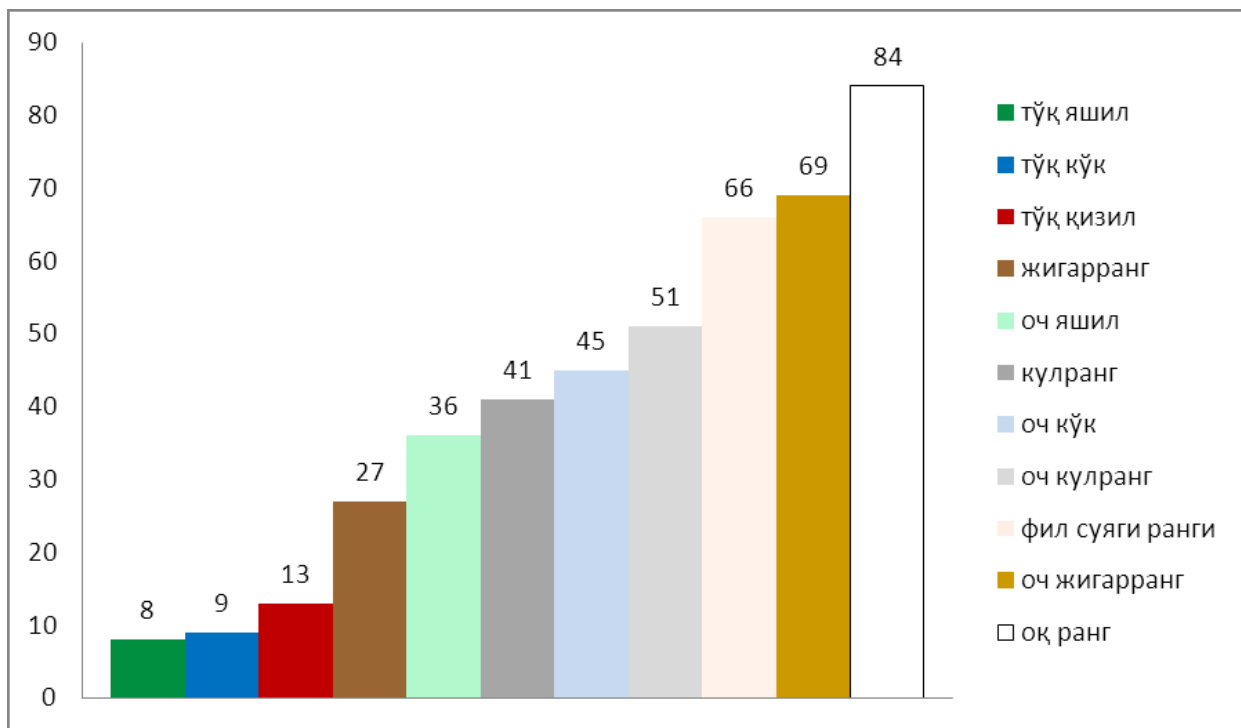
- kulrang - bosiqlik, vazminlik timsolidir. U na oq, va na qora. O'rtadagi neytral chegara hamdir. Kimki bu rangga moyil bo'lsa, demak, u hamma narsadan o'zini chetga olishini, chegara bo'lishini xohlaydi. U sirlarni yashiruvchi rang va bunday insonlar hech kim ular haqida bilishni istamaydigan bo'lishadi. U ko'p miqdorda ishlatilsa xam odamni asabiylashtirmaydi;

- qora rang - bu nafislik, zodagonlik, murakkablik timsolidir. Bu rangdagi kiyim kiyishni yoqtiruvchilar hamma narsaga qarshi va o'jar bo'lishadi. Bu rangning ijobiy tomonlari ham yo'q emas. Bu rangdagi kiyimlar juda salobatli va hashamdor ko'rinadi va Shunday rangdagi mashinalar ham tantanavor, obro'-e'tibor, jiddiylik belgisini ham bildiradi. Odamlarning ma'lum bir masalaga diqqat-e'tiborini jalb kilishlariga ko'maklashadi;

- oq rang – pokizalik, tozalik, musaffolik, donishmandlik, iffat, haqiqat va ezgulik timsoli hisoblanadi. U odamlarga asabiy holatdan chiqishga yordam beradi. Yana bir jihati, bu rang motom, o'lim, qo'rqqoqlik belgisi ham hisoblanadi. Umuman olganda, yorqin ranglar qora rangga nisbatan e'tiborni ko'proq tortishini hisobga olish zarur. Shu bilan bir qatorda, «zaharli» yorqin rang tashvish uyg'otishi mumkin.

Ranglardan foydalanishda ularning aniqligi kata ahamiyatga ega. Bu ranglarni aks ettirishga bog'liqdir. Mazkur ko'rsatkich qanchalik yuqori bo'lsa, tasvirni ko'rish aniqligi shunchalik kamdir. Jumladan, turli ranglarda bu ko'rsatkich

quyidagichadir (18.1-rasm):



18.1 - rasm

Yodda saqlab qolish kuchi bo'yicha ranglarni quyidagi tartibda joylashtirish mumkin:

1. Sariq.
2. Qizil.
3. Siyoxrang.
4. Yashil.
5. Och ko'k.

Ranglardan ular tomonidan uyg'otiladigan harorat hissidan kelib chiqqan holda xam qo'llash mumkin. Masalan, qizil rang rag'bat beradigan, faol xarakatga chorlaydigan bo'lsa, sariq va apelsin rangi «iliq» hisoblanadi, yashil rang tinchlantirish, ko'k rang esa «sovuqlik» xususiyatiga ega va h-k.

«Iliq» va «sovuq» ranglarni bir tovarda bir xil tarzda ishlatib bo'lmaydi. «Harorat hissi»ga muvofik ulardan biri ustuvor bo'lishi lozim. Bunda «iliq» rang tasavvur hosil qilish jihatidan oldinga intilsa, ular bilan yonma-yon bo'lgan «sovuq»

ranglar «ichkari»ga suriladi. Bundan foydalangan holda, taklif qilinayotgan buyumni «iliq» rangda oldinga surib ko'rsatish imkoniyati mavjud.

Turli ranglar hajm nuqtai nazaridan xam turlicha taassurot tug'diradi. Masalan, bir o'lchamli kvadratlardan bittasi oq, ikkinchisi qora rangga bo'yalsa, ular bizga turlicha tuyuladi. Qizil, sariq va oq rang buyumlarni yirikroq yashil va ko'k ranglar esa kichikroq qilib ko'rsatadi.

Ranglarning jozibadorligi muayyan darajada ular uchun tanlangan shaklga ham bog'liq bo'ladi. Jumladan, yuqoriga cho'zilgan uchburchak sathi yashil rangga bo'yalsa, ko'zga yorqinroq tashlanadi. Boshqa barcha ranglar uchun doira shaklini tanlagan maqsadga muvofiq. Vertikal ellipsiga qizil va siyohrang to'g'ri keladi, uning gorizontal ko'rinishi uchun esa ko'k va yashil ranglarni tanlagan ma'qul.

Ranglarning jozibadorligi ularning miqdori, bir-biriga uyg'unligi bilan bog'liqdir. Umuman olganda, bitta tovarda ko'plab ranglarni ishlatish durust emas. Ularning soni yorqin tasavvur etish uchun zarur bo'lganidan ortiq bo'lmasligi lozim. Aks holda, ranglarning haddan tashqari ko'pligi e'tiborni o'ziga qaratadi, ayrim xollarda esa iste'molchilarning hafsalasini pir qilishi mumkin.

Rangni qabul qilish har bir insonning o'ziga xos tabiatiga, shu jumladan, uning millatiga xam bog'liqdir. Shu sababli, har bir mamlakatning eng yoqimli rangi bo'ladi. Masalan, O'zbekiston uchun bu ko'k rang bo'lsa, Bolgariyaga — to'q yashil va jigarrang, Gollandiya uchun - ko'k va yashil, Iroq uchun - och qizil, kulrang va yashil, Irlandiya uchun - ko'k, Xitoy uchun - qizil, Meksika uchun - oq, ko'k va h.k. Umuman olganda, tovarda rangni tanlashda quyidagi omillarga e'tibor berilishi maksadga . muvofiqdir:

- yaratilayotgan obrazga;
- tovar obektining xususiyatiga;
- yozuvda ishlatilayotgan boshqa ranglarga xamda qo'shni yozuvlardagi ranglarga mos kelishi;

- shakllar va chiziqlarga mos kelishi.

Dizayn - iste'molchi talablari nuqtai nazaridan mahsulotni tashqi ko'rinishi va ishlashini belgilab beruvchi ko'rsatkichlar majmuasidir.

Buyumga nafaqat iste'mol mahsulotlariga mos keluvchi, balki keyinchalik shu buyumga qaraganda ko'zlarini yayratadigan tashqi shaklni berish g'oyasi unchalik yangi emas.

Tosh davri predmetlariyoq nafaqat iste'mol xususiyatlariga ega bo'lib kolmay, balki kishilarning estetik ehtiyojlariga javob berganlar.

Kishilik tarixining turli davrlarida tayerlangan buyumlarni sof texnik sifatlari va tashqi ko'rinishlari o'rtasida vujudga keladigan nisbatlarga qarash qiziqarli. Ayniqsa bu XV-XVIII asrlar qurollarida yaqqol namoyon bo'ladi. Avval qilichlar va yarog'-aslahalar faqat vazifaviy xarakterga ega bo'lib, vazifaviy shaklda edilar. Yangi buyumni sanoat dizayniga konstruksiyasini moslash va ishlab chiqarishning barcha tomonlari bevosita ta'sirga ega va aksincha, sanoat dizayni sanoat buyumiga, uning yaratilishi va sof texnik faoliyat yuritishiga ta'sir ko'rsatadi. Buyum staylingini ishlab chiqishda bu buyumdan foydalanish, uning xavfsizligi, qulayligi va foydaliligi kabi tomonlari katta rol o'ynaydi.

Sanoat dizayni zaminida yangi buyumni rivojlanishining qisqacha sanab o'tilgan bu ayrim tomonlariyoq, ular marketingning ko'pgina nuqtai nazarlari bilan o'zaro judayam yakindan bog'langanligidan darak beradi. Sanoat dizayni o'z ichiga kishi va buyum o'rtasida mavjud bo'lgan barcha o'zaro aloqalar va o'zaro bog'liqliklarni oladi. Bu o'zaro aloqalarni tahlil qilish uchun mutaxassislar kishining ruhiy va fiziologik tadqiqotlari ma'lumotlaridan foydalanadilar. Ularning maqsadi shaklni uning mazmuniga eng mos bo'lishi kafolatini ta'minlashdir.

Buyumni yaratishda, albatta, buyum shakli uning vazifasiga bog'liqligiga va iste'molchi talabi hamma vaqt buyum shaklini belgilashiga rioya qilish kerak.

Umuman iste'molchi da'volari hamma vaqt ham ishlab chiqarishdan ustun turadi, degan qoidaga amal qilish kerak. Texnik buyumlarga kelganda uning tashqi

ko‘rinishi kasbning yuqori darajasi va texnikasiga mos kelishi kerakligi tavsiya etilishini ta’kidlash kerak.

Sanoat dizayni uchun rangni tanlash muhim ahamiyatga ega. Bu yerda, albatta, ruhiy holatlar muhim rol uynaydi. Rangni tanlashda ularning hislatlari, turlari, ochiqligi va yaltirashini nazardan ko‘chirmaslik kerak.

Ma’lumki, G‘arbda ko‘pgina firmalar o‘z buyumlari uchun aniq ranglarni tanlab oladilar. Masalan, G‘arbiy Germaniyaning «Nivel» firmasida parvoz tovarlari uchun ko‘k-oq birikmadagi ranglar tanlangan.

Firma ranglari o‘z-o‘ziga xizmat ko‘rsatish do‘konlari peshtaxtalarida ushbu tovarning o‘xshashligini farqlaydi. Yangi tovar ishlab chiqarishda, o‘sha seriya doirasida ular iste’molchiga ularga tezroq ko‘nikishiga imkon beradi. Rang nafaqat tovarni iloji boricha tez sotilishiga yordam berishi, balki belgilangan texnik vazifalarni bajarishga xamqaratilgan.

Barcha elektr asboblarda ko‘p sonli simlar o‘z nomlariga muvofiq turli xil ranglar bilan belgilab qo‘yilgan yoki avtomashinalarda uzok yorug‘lik xar doim ko‘k chiroq bilan, yaqin - yashil va barcha xavf-xatar xaqida xabar beruvchi boshqa chiroqlar qizil bilan belgilangan. Barcha ranglar ko‘rish-sezish qobiliyatlari har xil hisoblanadi (18.1-jadval).

Rang dizaynning tarkibiy qismi sifatida

Rang	Ko‘rinish-sezish qobiliyatining alomatlari			
	masofa	harorat	ruhiy kayfiyat	gigienik ta’sir
Ko‘k	uzoq	sovuq	xotirjam	toza
Yashil	uzoq	neytral, judasovuq	juda xotirjam	yangi
Qizil	yaqin	issiq	asablantiradigan, tashvishli	yangi
To‘q sariq	juda yaqin	juda issiq	juda yaqin	yangi
Sarik	yaqin	juda issiq	juda yaqin	iflos
Jigar rang	juda yaqin	neytral	juda yaqin	iflos
Binafsha	juda yaqin	sovuq	agressiv-tashvishli.	iflos

			chalkashtirib tashlovchi	
--	--	--	-----------------------------	--

18.1 – jadval.

Sanoat dizayni sohasida markali nomlar va ularning bosma harflari alohida rol o'ynaydi. Aniq ravshanki, bosma harfning shakli va konfiguratsiyasi buyumga mos bo'lishi kerak. Sement solingan qoplarni markalash uchun gotik harflardan foydalanishni samaraliligi gumon. Harflar ko'rinishi o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish tizimi bo'lgan univermag va universamlarda sotiladigan tovarlar va mahsulotlar uchun muhim ahamiyatga ega. Xuddi shu holda yozuv juda aniq, imkoni boricha qisqa bo'lishi kerak.

G'arbda sanoat dizaynining gurillab rivojlanishi bilan 1957 yilda sanoat dizayni bo'yicha jamiyatning xalqaro kengashi ICSID tashkil qilindi. Kengash jahonning barcha mamlakatlarida sanoat dizaynini rivojlantirishni va barcha dizaynerlarga ularning malakalarini oshirishda yordam berishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ydi. Bu tashkilot YUNESKO doirasida xarakat qiladi.

Predmetni qabul qilishida faktura katta ahamiyatga egadir. Bunda ranglardan foydalanish asosiy omildir. Asosiy vosita – bu ranglar jilosidir. Ranglarni sifatli tavsifi bo'yicha uchta rang ishlatiladi, bu ranglar jilosi, to'yimlilik va ochligi. Ranglarni o'zaro bog'liqligini baholash uchun mutaxassis mahorat va bilimga ega bo'lishi kerak.

Rangning yana bir ko'rsatkichi bu uning tozaligidir. Spektr rangi toza ranglardan, eng tozasi esa sariq-ko'k, qizil-yashil ranglar juftligi. Engil sanoat mutaxassislari sanoatda V.M.Shugaev tuzgan ranglar aylanasi foydalanadilar⁴. Bunda aytib o'tilgan rang juftliklaridan tashqari yana asosiy 12 xil rang ishlatiladi, ular o'zaro munosabatiga ko'ra ishlatiladi. Ranglar jilosini, to'yimlilik va ochligini bilgan mutaxassis, ranglarni osonlikcha o'zgartirishi mumkin. Har bir rang to'q yoki och bo'lishi mumkin, shuning uchun uning to'yimlilik tavsifi ahamiyatga olinadi. Masalan, ko'k rangni suvga miqdorini inobatga olgan holda siyoh tomchilari qo'shib borilsa - och ko'k rangdan to'q ko'k rang hosil qilish mumkin. Ranglar to'yimlilik

axromatik va axromatik ranglar tafovut daraja tavsifini beradi. Axromatik ranglarga oq, qora, kulrang ranglar kiradi, bu ranglar to'yimlilikka ega emas. To'yimligiga ega bo'lgan ranglarga yumshoq, kulrangga moyil bo'lgan, yorqin ranglar kiradi. Shunday qilib ikkita rang bir xil nomga ega bo'lishi va shu bilan birga to'yimligi bo'yicha farqlanishi mumkin. Axromatik ranglar (kulrang) to'yinganligi bo'lmasligi sababi faqat yorqinligidan farqlanadi. Yorqinligini qora va oq pigmentlar ko'pligiga bog'laydilar. Har xil bo'yalgan predmetlar yorqinligini axromatik ob'ektlarni o'zaro solishtirish yo'li bilan aniqlanadi. To'yimlik va yorqinlik o'zaro bog'liqdir. To'yimlikni oshirilishi yorqinlikni kamaytirishga olib keladi. Diqqat bilan qaragan malakali dizayner ranglar bo'yicha 150 ranglar jilosi, to'yimligi bo'yicha 25, yorqinlik bo'yicha esa 64 ta rangni ajrata oladi. Eng to'yimli ranglar-bu spektr ranglardir, bunga qizil, sariq, yashil, moviy, ko'k, siyohrang ranglar kiradi, kam to'yingan ranglarga sariq-yashil, ko'k-siyohrang, sariq-apelsin ranglar kiradi. Mahsulotlarda ishlatiladigan ranglar sidiq'a yoki rang-barang bo'lishi mumkin. Mahsulotda ranglar kontrast yoki nyuans bog'lanishi mumkin. Nyuans - ko'p usulli nozik ranglar jilosi va u chegarasizdir. Nyuans to'ldiruvchiga ega bo'lmagan shakl ta'sirchan bo'lishiga qaramay, qo'pol ko'rinishga ega bo'ladi. Kontrast ranglar uyg'unligini ikki turga ajratish mumkin: juftlik va uchtalik. Juftlikda ranglarni har xil ko'rinishdagi juftliklari mos keladi, masalan, qizil-moviy, qizil va yashil, sariq va siyohrang, ko'k va sariq va hokazolar. Dam olish burchagida qizil - yashil, ko'zga tashlanadigan kontrast uyg'unlik ranglar ko'zni quvontiradi. Uchtalik esa, ranglar aylanasi bo'lgan ikkita rang va unga qo'shilgan yordamchi rangdan hosil bo'ladi, masalan, sariq-qizil va ko'k, sariq-yashil va siyohrang va hokazo. Quyoshga taqqoslanishi bo'yicha qizil, sariq va apelsin ranglar iliq ranglar deb yuritiladi, muzga taqqoslash bo'yicha ko'k ranglar sovuq ranglar deb yuritiladi. O'rmon, dengiz va osmon ranglari tinchlantiruvchi ranglar, qizil ranglar esa, hayajonlantiruvchi ranglardir. Ranglar majmuasi tasavvuri orqali mahsulot geometrik shakllar o'lchamini, masofasini o'zgartirish mumkin. Biz har kuni

kundalik maishiy buyumlar qurshovidamiz, shuning uchun buyumlar dunyosida ranglar uyg'unligini to'g'ri tanlash muhim ahamiyatga egadir.

Taniqli rus nevropatolog olimi V.Bexterevni ta'kidlashicha, tibbiyot kelajagi faqat dori-darmonda emas, balki naturoterapiyada, Ya'ni rang to'liqlari orqali davolashda deb biladi. Ma'lum bo'lishicha devori moviy osmon rangida bo'lgan kayuta yo'lovchilari dengiz kasalligiga duchor bo'lmas ekanlar, devor rangi sariq rangda bo'lgan kayutadagi yo'lovchilar dengiz kasalligiga duchor bo'lishgan. Rang shuningdek nafas olish, yurak, tomir urishi faoliyati ritmiga ham ta'sir ko'rsatadi. Ishlab chiqarish bino devorlarining rangi moviy va och jigarrang ranglarga bo'yalganda mehnat qilish, ishlab chiqarish unumdorligi oshishi isbotlangan. Shunday qilib, malakali dizayner muvaffaqiyatli tanlagan rang jilosi mahsulotni xaridorgiriligini oshirishni ta'minlaydi.

18 -mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga mahsulot dizaynida rangdan to'g'ri foydalanish yo'llari yetkazishga harakat qilinadi.

1 - klauzura. Maxsulot dizaynida ranglardan tog'ri foydalanish

Talabalar o'zlari istagan maxsulot dizaynini yaratishda ranglarni to'g'ri qo'llashni o'rganishiga erishish. Klauzura 20x15 sm yoki 20x30 formatli qog'ozda bajariladi. Bo'yoq (akvarel yoki guash) qo'llash tavsiya etiladi.

Nazorat uchun savollar:

1. Tasvirni yahshi ko'rish uchun qanday ranglardan foydanish kerak?
2. Buyum rangini to'g'ri tanlashda qanday amallarga rioya qilish zarur?
3. Rang dizaynning tarkibiy qismi haqida so'zlab bering.

19-Ma'ruza: KIRISH MA'RUZASI.

Ma’ruza rejasi: Kompozitsiya va uning turari, Dizayn, san’at va arxitekturada kompozitsiyaning ro’li va ahamiyati.

Ma’ruza: O’zbekistonda zamonaviy qurilish sifatini va hayot darajasini oshirish sharoitida, garmonal va funktsional – fazoviylikni ratsional uyg’unligi va sun’iy muhitni estetik yechishga katta va muhim ahamiyat qaratilgan.

Boy tarixiy urf – odatlar, madaniy meroslar, tizim va zamonaviy jamiyatning tartibi, o’tgan avlod arxitektoralarining va dizaynerlarining tajribasi arxitekturaviy muhitga yuqori talabni shakllantira oldilar.

Hozirgi kunda, butun dunyoda, mamlakatda umumiy va maxsus bilim darajasiga yangi talablar qo’yilib, iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlar tezda o’zgarmoqda.

Oliy maktabning asosiy vazifasi – insonni yangi dunyodagi yuqori madaniyatli, o’qimishli, ijodiyotni, qobiliyatni va mehnatsevarlikni rivojlantirishni shakllantirishga qaratilgandir.

“Dizayn” mutaxassisligi keng bilim (falsafa, san’at tarixi, chizmatasvir va rangtasvir va hokazo) va real amaliyot sharoitida sohaviy ishlarda kerakli samarani beradi.

Bu vazifani yechishda, talabalarga bilim va qobiliyatni singdirmoq, o’qishga havas uyg’otmoq talab etiladi, chunki kelajakda bu bilimlar professional amaliyotda zamin bo’lib xizmat qiladi.

Zamonaviy arxitekturaviy – dizaynerlik bilim olishida barcha ijodiy fanlar tavsiriy san’atdan tortib to loyihalashgacha – kompozitsiyadan boshlanadi. Arxitektura muhitlari dizayni mutaxassisni asosiy shakllanishida bilimlar, nuqtai nazarlar va kompozitsion qonuniyatlarni qo’llash hisoblanadi.

Kompozitsiya asoslari bilimi ijodiy qobiliyatni va professional malakani rivojlantirishda kerakli jihozlarni beradi. Kompozitsiya asoslari arxitektura muhitlari dizaynini o’rganishda muhim qismni tashkil etadi.

Kompozitsiya (lotinchadan “compositia” – tuzish, bog’liqlik ma’nosini beradi) san’atning barcha turlarida uslub ham (ijodiy asar)va tartib ham badiiy asarni qurishda aniqlanadi.

Keng ma'noda kompozitsiya ostida shaklning badiiy g'oyaviy tartibi, tuzilishni, g'oyaviy – ijodiy fikrni tushiniladi – bu turlicha qismlarning bog'liqligi, ularni bir butun g'oyaga birlashtirish, ijodiy fikr, bularning barchasi birgalikda badiiy shaklni aniqlashda hosil bo'ladi.

Dekorativ kompozitsiya – kompozitsiya, bir nimani bezatishga qaratilgan fikrdir. Dekorativ kompozitsiyada, kompozitsiyaning o'zidan tashqari, qandaydir mazmun bo'lmaydi. Shuning uchun dekorativ kompozitsiya ko'pincha naqsh tamoyili bo'yicha quriladi (yoki o'zida naqshni ifoda etadi). Dekorativ kompozitsiyaga xalq idish – tovoqlariga naqshlar, kiyimdagi naqshlar va h.k.lar kiradi.

Dastgohli kompozitsiya. Dastgohli kompozitsiyani, qoidaga ko'ra, molbertga (dastgohda) ishlangan tasvir deb ataladi.

Shriftli kompozitsiya – harf, son yoki boshqa ramzli elementlari bo'lgan kompozitsiya.

Musiqali kompozitsiya – musiqa asarlarining tuzilishi.

Adabiy kompozitsiya – adabiy asarlarning tuzilishi. Matn kompozitsiyani ham ko'rsatish mumkin.

Saxnaga oid kompozitsiya – sahnada insonlar va predmetlarni joylashtirish kompozitsiyasi (aktyor va dekoratsiyalar bo'lishi shart emas, musiqali asbob va ijrochilar bo'lishi mumkin).

Kadr kompozitsiyasi. – film, klip yoki reklama roligini ideali, o'ylab topilgan tizimi, elementlarda joylashgan har qanday kadri. Bu vazifaning qiyinchiligi shundaki, kadrlar ko'p va ular har doim o'zgarib turadi. Shuning uchun rolik kompozitsiyasi to'g'risida, tuzilishining murakkabligini va vaqt bilan belgilanishini aytish mumkin.

Hajmli kompozitsiya – uch o'lchovdan quriladigan kompozitsiya.

Arxitekturaviy kompozitsiya – arxitekturaviy ob'yektlarning kompozitsiyasi (ro'yxatni davom ettirish mumkin).

Arxitekturaviy muhitlari kompozitsiyasi o'ziga yuqorida sanab o'tilgan barcha kompozitsiyalar turlarini qamrab oladi va deyarli doimo dinamiklik, ma'lumotlilik, xissiyotlilik, antromarkazlik va h.k.

“Kompozitsiya” atamasi ikki ma'noda qo'llaniladi:

1) Badiiy asarni maqsadli qurilishi, xarakteri, vazifasi va shartli tarkibiga qarab;

2) Badiiy shaklning kerakli tashkiliy elementi sifatida asarga yaxlitlilik va bir uyg'unlikni beruvchi, uning komponentlari bir – biriga va butun teng ergashishi.

Kompozitsiyaning mazmuni fazoviylik va shakllar qurilishidagi qonuniyatlarni tadqiqot qilish hisoblanadi, kompozitsiyani o'rganish umumiy nazariyadan amaliyotga, bilimga, mahoratga o'tishdagi pog'onani birgalikda hosil qiladi.

Muhit dizaynida kompozitsiya - bu predmetli – fazoviy muhit tizimining maqsadli badiiy tashkil etilishi, vazifasi aniq, muallif tomonidan o'ylab topilgan tizimning funksional asosiy tarkibiy qismi va detallarning vizual tenligi hisobiga amalga oshiriladi.

Dizayn nazariyasida kompozitsiya predmetlarni fazoviylik guruhlarini tartibigina emas, bu shunday birikmalilikki, tomoshabinda oldindan ko'rila oladigan hissiyotli ta'sirlanish, kutilgan taassurot, ya'ni ongli ravishda nazarda tutilishi mumkin.

Kompozitsiyaning muhit dizaynida, kompozitsion tuzilishida, barcha muhit komponentlarining o'zaro munosabatining hissiyotli – estetik yaratilishida amalga oshiriladi.

Formal kompozitsiyada shakl assotsiativ, ramziy va mazmunan hissiyotli o'zaro bog'liq, lekin vizual realistik ob'yektlarning mazmunan almashish yo'lida rasman alohida yoki abstrakt elementlari bilan, chunki formal kompozitsiya g'oyani va badiiy – obrazli fikrni ifodalaydi.

Formal kompozitsiya san'atda har qanday kompozitsiyaning asosida yotadi (rangtasvirda va grafikada dastgohli kompozitsiya, mahobatli panno,

haykaltaroshlikka oid va arxitekturaviy kompozitsiya va dizaynerlik loyihasida va h.k.) “toza” foydalanishda, tasviriy abstrakt shaklda (nuqta, chiziqlar, tekislik, dog’lar massasi, hajmva h.k.) va inson qabul qilishida vizual qonuniyatlarga mos ravishda tashkil etiladi.

Formal kompozitsiya mustaqil badiiy asar sifatida ham va amaliy kompozitsion ishlanma sifatida ham predmetli kompozitsiyalarning turli ko’rinishlarining eskizini bajarishda va tasviriy san’at janri sifatida ko’rish mumkin, yana shuningdek tasvirning turli tuman tarkibiy qismlarini uzviy bog’lash uslubi sifatida ham ko’riladi.

Biz formal kompozitsiya ostida abstrakt elementlarning tasviri, konstruktsiyalashni aniq bir maqsadga qaratilganligini va tasvir tuzilishini plastik tashkil etilganligini tushunamiz.

Kompozitsion shakl o’zida asarning ichki mazmunini badiiy vositaning va usulning tashqi ko’rinishida ifoda etadi.

Formal kompozitsiya – predmetli mazmundan mahrum etilgan va abstrakt elementlar uyg’unligida qurilgan (chiziq, dog’, rang). Formal kompozitsiyada faqat qonunlar va uning asl qurilishi tamoyili, plastik (o’zgaruvchan) shakllari muhimdir.

Tomoshabinga hissiyotli taassurot badiiy shaklda, rangliligida va asarning plastik (o’zgaruvchan)qurilishida ta’sir etadi.

Formal kompozitsiya mantiqni ko’rsatadi, qonunlarni ochadi, shu asosda har qanday vizual asarni qurish mumkin bo’ladi. Ko’p ravishda dizayn tili formal kompozitsiya qonunlari bo’yicha tuziladi. Dizaynning tarixiy paydo bo’lishi, xususan formal kompozitsiyani anglash bilan bog’liq.

XX asrning 10 – 20 – yillarida san’atning avangard modernistik yo’nalishida – abstraksionizm, suprematizm, dadaizm, kubizm – predmetsiz san’at tariqasida ochildi. Uning paydo bo’lishi V. Kandinskiy, K. Malevich, X.Miro, K Shvitters va boshqa nomlar bilan bog’liq. Bauxauz va VXUTEMAS birinchi dizayn maktabi o’qituvchilarining ko’p qismi – avangard vakillari edi.

“Kompozitsiya asoslari” kursi formal kompozitsiyani o’rganish bilan boshlanadi, xuddi shuningdek, u kompozitsining xususiyat va qonuniyatlarining harakatini “ravshan, toza” ko’rinishda ko’rsatadi.

Shakl tekislikda material predmetida qayd qilinishi mumkin yoki abstrakt element bo’ladi.

Har qanday badiiy asarni kompozitsion to’g’ri tashkil etishning asosiy tizimli xususiyat va tamoyillari:

- shakl va mazmunning uyg’unligi (hissiyotli – obrazli fikr, element va tanlangan vositalarning muvofiqligi, mazmun rejasi va obrazni formal ifoda etish rejasining birligi);
- bir butunlik (ajratilmaslik, qismlarni uzviy bog’lash: kompozitsiyaning hech bir elementini o’zgartirish mumkin emas, uyg’unlikni to’liq buzmasdan olib tashlash yoki qo’shimcha qilish);
- birga, teng huquqda (asosiy o’zaro ta’sir etuvchi tizimlarni o’rnatish va ikkinchi darajali elementlar – iyerarx diqqatni tortish zonasini ta’minlash, ahamiyatli hudud(chegara)larni ta’kidlash);
- tartibga solish (kompozitsiya elementlarning joylashish ketma – ketligi, ularni bir butun qabul qilish qonuniyatlari bilan mosligi);
- mutanosiblik (shaklning va tasvir elementi hajmining tegishli ravishda bir–biriga uyg’unligi);
- strukturalilik (konstruktiv aniqlik, ratsionalilik, kompozitsion qurishning tektonikligi);
- egiluvchanlik, o’zgarish (kompozitsiyani qabul qilish va uning xarakteriga qaramasdan yangi elementlar kombinatsiyalarni paydo bo’lishi mumkinligi);
- takrorlash (bir butunlikni qismlarda takrorlanishi, kompozitsion elementlarni qurishda ayrim tamoyilni o’zgartirish);

Formal kompozitsiya ham filosofik ham estetik toifalarda qo'llaniladi, ular quyidagicha:

Shakl (lotinchadan forma, yunonchadan μορφή – qandaydir qurilmani tashkil etish xarakteri, mazmunan tartibga solish), mazmuni (bir butun tomonini aniqlash, hayot ob'yekti mohiyatiga yo'naltirilganligi yoki ko'rinishi, uning xususiyatini majmui, ichki jarayon, munosabat va aloqalarning birligi);

Tartib, usul (yunon.σύστημα –tashkil qilingan, o'zaro bog'langan va elementlarning o'zaro tenligi “tuzilgan” majmuasi);

Tuzilish (lotin. structura — elementarlik, oddiy qismlardan tuzilgan butunlik), me'yor (chegara, nimanidir namoyon qilishning me'yori);

Garmoniya, o'zaro moslik(uyg'unlik, mos kelishlik, muntazamlik), tartib (o'zaro mos, ko'zda tutilgan, oldindan aytilgan holat yoki nimanidir tartibi) va boshqalar. O'ziga xos bo'lgan rol, go'zallik va ma'nodorlik tushunchalariga ajratiladi.

Ma'nodorlik – obrazning hissiyotli ta'sir etish kuchi.

Go'zallik – tabiatda maqsadga muvofiqlikning eng yuqori darajasi, mos ravishda uyg'unlik va elementlar mosligining talabchan, barcha qismlarning mutanosib uyg'unligi umumiy ahamiyatga ega bo'lgan, estetik ideal modeliga muvofiqligi.

Boshqa sohalardan ijtimoiy anglashdagi farqi va inson faoliyati, san'atda o'zlashtirish va atrof – muhit faoliyatiga hissiyotli munosabatlar, badiiy obrazli shaklda insonning ichki dunyosida ma'naviy ko'rinishlar ro'y beradi.

Kompozitsion qoida, usul va vositalar ko'plab avlodning ijodiy mahoratlarining boy tajribalari asosida vujudga kelgan, biroq kompozitsiya texnikasi bir joyda turib qolmaydi, aksincha doimo rivojlanib boraveradi, ijodiy amaliyot bilan boyib boraveradi. Kompozitsiyadagi qandaydir usullar klassik shakllanib boradi va ular o'rniga yangi, hayotda qanday yangi topshiriqlarni bersa, shu asosda rivojlanib boraveradi.

Nazorat uchun savollar:

1. Kompozitsiya so'zining ma'nosi ?
2. Kompozitsiyaning qanday turlari mavjud?
3. Arxitekturada kompozitsiyaning o'rni?

20-Ma'ruza: KOMPOZITSIYA ELEMENTLARI. NUQTA, CHIZIQ, DOQ'.

Ma'ruza rejasi: Ularning asosiy elementlari, qonuniyatlari, xususiyatlari.

Ma'ruza: Nuqta. Har qanday kompozitsiya o'ziga xos vositalardan tuziladi. Vositalar uyg'unligi, mutanosibligime'yorida va to'g'ri topilgan holda qo'llanilishi kompozitsiyaga ijodiy yondashilganlikdan dalolat beradi.

Kompozitsiya vositalariga aniqlovchi kompozitsion usul, nisbat va masshtab, kontrast va nyuans, metrik takror va ritm, rang, soyalar vaplastika kiradi.

Aniqlovchi kompozitsion usul mahsulot shakliustida ishlashda muhim tashkiliy asos hisoblanadiva ijodiy izlanishning yo'nalishini belgilaydi. Texnik taklif yoki eskiz loyihasi bosqichidamahsulotning asosiy elementlari va ma'lum texnik ko'rsatkichlarni ta'minlovchi, uning joiz joylashishvariantlari aniqlangandan so'ng, dizayner halqiluvchi kompozitsion usulni tanlashi, mahsulot kompozitsiyasi g'oyasini aniqlashi lozim. Texnikjoylashtirish sxemasi variantlarini bilgan holda,dizayner o'zining badiiy – konstruktorlikvariantlarini yaratadi, shakl tuzilishining umumiyko'rinishini aniqlaydi (tashkil etuvchi yuzalarningradiusli, andozali yoki tekis mayda shakllari,shaklning nyuans yoki ko ntrast yechimi, shaklelementlarining materiali va tutashgan joylari). Bu yagona belgilovchi kompozitsion usulda berilganmahsulot yoki ularning guruhleri kompozitsiyasivositalari birligini ko'rsatish imkonini beradi.

Nisbat va masshtab– kompozitsiyaningmuhimligi bo'yicha navbatdagi vositalaridir. Nisbat shakl uyg'unligining kuchli vositasisoblanadi, shuning uchun ko'pincha ma'lumqat'iy munosabatlardan foydalanishga harakatqilinadi ("oltin kesim" yoki uning vazifasi). Ammo amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, gap faqatqat'iy

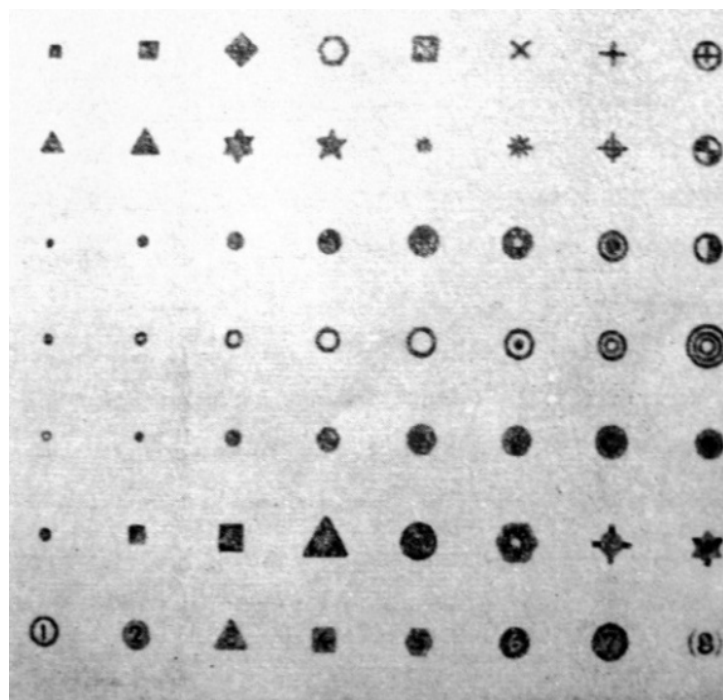
munosabatlardagina bo'lmay, dizaynerning murakkab shaklni uyg'unlashtirishdagi mahorativa iste'dodida hamdir.

Nuqta – bu ob'yekt, boshqa ob'yektlarga nisbatan hech shubhalanmasdan hajmlari kichik. Nuqta (tasvirda) – tekislikda imkon boricha minimal shakl, minimal grafik element. Nuqta quyuq yoki uncha sezilmaydigan, shaklning noaniqlik munosabati bilan – yirik yoki kichik bo'lishi mumkin. Nuqtaning masshtabda kengaytirilishi dog'ni paydo bo'lishiga olib keladi. Nuqta fazoviylikdagi o'rnini belgilaydi. Nuqtaning bo'yi ham, kengligi ham, chuqurligi ham yo'q deb qabul qilish hisoblangan, shuning uchun u statik va harakatsizdir.

Shaklning ilk generatori sifatida, ikki chiziq yoki burchakning yuqori, hajm yoki tekislik chizig'ining kesishgan joyining oxiri deb belgilash mumkin. Odatda nuqta dog' ko'rinishida, yumaloq konturda, qaysidir fonga nisbatan juda kichik tasvirlanadi (chiziladi). Biroq, nuqta sifatida va boshqa yetarli darajada kichkina va ixcham elementlar va har qanday shakl ob'yektida foydalanish mumkin.

Nuqta kompozitsiya fazoviyligida element sifatida – tushunchaga nisbatan va umumiy fikrga va kenglilik bilan moslashtiriladi. Nuqta va fon orasida vizual keskinlik paydo bo'ladi. Nuqta tekislikda grafik aktsent sifatida ajratiladi.

Nuqta o'zining kichik hajmiga qaramasdan, kompozitsiyani qurishda juda ham keng imkoniyatlarga egalik qiladi. Aksar ko'p hollarda u qurishning markazi hisoblanadi. Nuqta hoshiya markazida yoki fazoviylikda bo'lib, doimiydir va harakatsizdir va u o'zining atrofida boshqa elementlarni uyushtirishi mumkin. Hattoki uni siljitilsa ham, u o'zining markazda bo'lish qobiliyatini saqlab qoladi, ammo nisbatan dinamik shakllanib boradi.



20.1-rasm

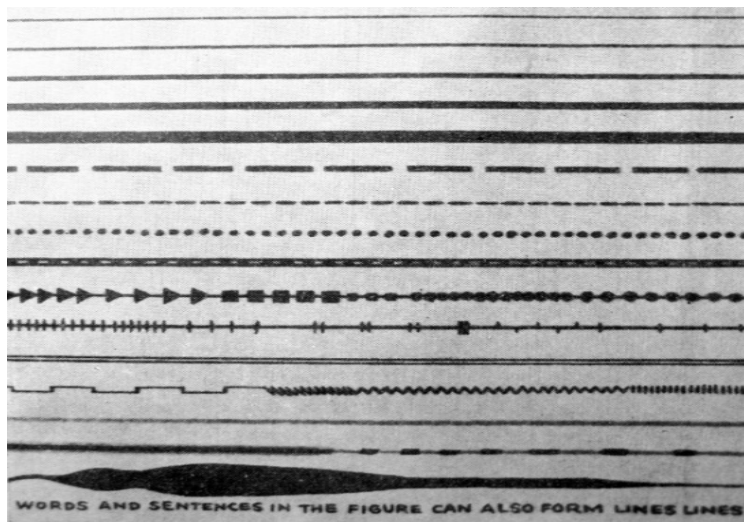
Nuqta asosida paydo bo'lgan shakllar – aylana va sfera ham nuqtaning o'ziga xos markazda bo'lish qobiliyatiga egadirlar. Nuqtani, kompozitsion muhit sifatida ko'rib chizilganda, u o'ziga tomoshabinlar e'tiborini fokusga to'g'rilashi mumkin (20.1-rasm). Bularning barchasi uning kompozitsiyada namoyon bo'ladigan xususiyatlariga bog'liq bo'ladi:

- tekislikda joylashtirish;
- hajmga nisbatan;
- siluetga;
- to'ldirishning zichligi;
- ravshanlik, yorug'lik va boshqalar;

Agar nuqta bu vositalardan o'zining xususiyatiga qarab keskin farqlansa, u kompozitsiyada xiyla ko'proq ajratib ko'rsatiladi. Bordini, unga yaqinlashilsa, uning dominantlik ahamiyati pasayadi. O'shanda u bir qator boshqa vositalarni, umumiy kompozitsiyaning ahamiyatli qismiga teng keladiganini kiritadi. Nuqtaning badiiy xususiyati to'g'ridan – to'g'ri chiziqlar xususiyati bilan, dog' va rang, bir butun uyg'un tashkil etilgan, grafik tekislik bilan bog'lanadi.

Chiziq

Cho'zilgan nuqta chiziqqa aylanadi. Nazariy jihatdan chiziq faqat bir ko'lamga – uzunaga ega. Chiziq – aniq yo'nalish bo'yicha, ya'ni grafik rivojlanishning elementar modelida, nuqtalarning ketma – ket tashkil etilganligi, element. Garchi chiziq uzunligining dominantasi vizual bo'lsa ham, uning qalinligi bo'lishi ham kerak, boshqacha qilib aytganda uni ko'rish mumkin bo'lmaydi. Ular yaqqol ko'rinadigan shakllar, chiziqlarning qalinligi va xarakteri bo'yicha aniqlanadi. Ular qalin va ingichka, aniq va yumshoq, qayrilma va sinik bo'lishi mumkin.



20.2-rasm

Chiziqlar tasvirida quyidagi sifatlarga egadirlar (20.2-rasm).:

- uzunligi bo'yicha (cho'zilgan) – uzun va qisqa;
- qalinligi bo'yicha (qalin va ingichka);

- vertikal va gorizonal nuqtai nazariga qarab qayd qilish (gorizontal, vertikal, nishabli);
- egilganlik darajasi (to'g'ri va qiyshiq)
- plastikali (sindirilgan yoki bukiluvchan, “qat'iylik”, “jonli” va h.k.);
- fakturali va teksturali (yumshoq va aniq).

Chiziqning fazoviy – dinamik sifati – harakatning faolligi va yo'nalishi (osoyishta, dinamik va h.k.), fazoviylik rejasi bilan aloqadorligi. Statik va yo'naltirilmagan chiziq nuqtalarining bir – biridan farqi, harakat, yo'nalish va kattalashtirishni ifodalashga qodirdir. Chiziq xarakteri biz qabul qila oladigan uning uzunligi, qalinligi, konturiva uzluksiz darajasiga tegishli bo'lishiga bog'liqdir. Chiziq nuqtalar asosida vujudga kelishi mumkin, agar ularni uzluksiz bir elementlarni takrorlash yo'li orqali davom ettirilsa, chiziqni hosil qilish mumkin (20.3-rasm).



20.3-rasm

Chiziq turlari

To'g'ri chiziq cho'ziluvchi, ikki nuqta orasida mavjud bo'lganlikni ifoda etadi. **Gorizontal** chiziqlar barqarorlik, harakatsizlik yoki tekislikni, ya'ni biz to'xtab turadigan yoki yuradigan chiziqni ifodalaydi. **Vertikal** chiziq gravitatsiya kuchiga nisbatan tenglik holatini tasvirlashi mumkin. To'g'ri chiziqning muhim xarakteristikasi uning yo'nalishidir.

Diagonal chiziqlar, gorizontallik yoki vertikallikdan og'ishi, ko'tarilish yoki pasayishi mumkin, ular harakatni ifoda etadi va vizual juda ham faol va dinamikdir. U shu qadar, vertikal kabi faol emas va gorizont kabi passiv emasdir.

Ular orasida bo'lish va doimo gorizontallik, diagonalda ko'tarilishda, passivlikni yengib kurashish hissiyotini chaqiradi. Bu aniq ifoda etilganlikda, diagonalga nisbatan vertikalga yaqinlashtiradi.

Diagonalning ikki turi ajratiladi: - o'ng (past chap burchakdan yuqori o'ng burchakka) va chap.

O'ng diagonal anchagina jadal harakat taassurotini va chapga nisbatan hissiyotli ta'sirni yuzaga keltiradi. Kuzatish davomida, o'ng diagonalni o'rganib, biz beixtiyor ko'zimizni yuqoriga ko'taramiz.

Chap diagonalni ko'rib chiqish vaqtida, biz "sirg'alishni" va nihoyat diagonal asos harakatining to'xtashini his etamiz.

Chap va o'ng diagonallarni qabul qilish shartlilikdagi farqi va hissiyotli xarakteristikasi: ko'tarilish diagonal va pasayish diagonal.

Diagonal, boshqa har qanday to'g'ri chiziqlar, bir maromdagi harakatning taassurotini tug'diradi.

Egri chiziqlar og'ishganlik bilan harakatning turli orientir olishi, yon kuchlarning ta'sir etilishini chaqiruvchanligi bilan ifodalaydi. Egri chiziqlar sekin harakat bilan tasavvurlanadi.

Qanday orientir olishdan qat'iy nazar ular ma'naviy ko'tarilish, barqarorlik va yerga bog'liqlikni ifoda etadi. To'g'ri chiziqlarni farqlashda biz teng bo'lmagan harakatlarni uchratamiz. Bu harakatni ko'zning silliq joyi tez va osoyishta qabul qiladi. Keskin aylana ko'zni to'xtashiga majbur etadi va shuningdek sekinlashgan harakatning his tuyg'usini chaqiradi.

Ayniqsa egri qiyshiq chiziqning, ko'tarilish diagonaliga mos ravishda ajratishga amal qilmoq kerak. Chiziq, bir butun yuqoriga ko'tarilishi, pastdan egikdir.

Bu ikki kuch o'rtasidagi kurashish taassurotini beradi: og'irlik va ko'tarilish kuchi. Egilib, qiyshqlikda og'irlik kuchini yenggandek, uning ostidan ozod

etilgandek bo'ladi va yuqoriga intilib, yengib bo'lmaydigan kuchlarni va harakatlarni mujassamlashtiradi.

Chiziqli elementlar har qanday vizual konstruksiyalarni shakllantirishda juda muhimdir. Biz chiziqsiz predmetlarning tashqi ko'rinishini ajrata olmas edik. Chiziqlar, shuningdek predmetlarni o'rab turgan muhitning ajratib turuvchi chegarasini belgilaydi. Bundan tashqari, ular ifodali xususiyatlar konturini to'ldiradi.

Chiziqlar predmet tashqi ko'rinishini belgilashdan tashqari, uning tekislik tomoni va hajm burchagini ham ifodalaydi.

Shaklli chiziqlar vertikallikni va gorizontallikni yaratish uchun qo'llaniladi, cho'ziqlikni va harakatni fazoviylik orqali, fazoviylik hajmlar chetlarini chegaralashni ifoda etadi.

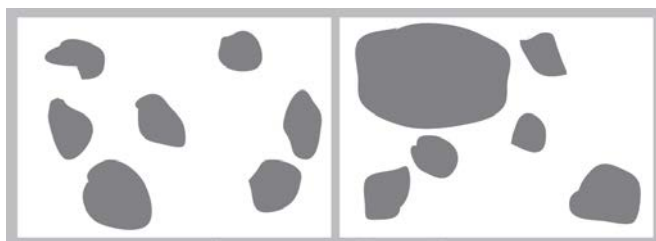
Chiziqlar kompozitsiyasida ko'pincha ular o'rtasidagi elementlarni tartibga solish maqsadida va kompozitsiya tizimining bir butunligini yaratish uchun qo'llaniladi.

Dog'

Nuqta va chiziqdan farqli o'laroq, dog' grafik tekislikning ko'proq qismini egallaydi. Kompozitsiyani qurishda dog'dan foydalanishda turli tuman vositalar kengaytiriladi.

Dog'– tekislik qismini muayyan tus yoki rangni o'zida ifoda etuvchi yoki kichik elementlar bilan to'ldiruvchi, vizual bir xillik xarakteriga ega bo'lgan, vizual element. Quyuqlik va shaffoflikning aniq darajasi, muayyan faktura bilan ikki hajmda xarakterlanadi. Dog'lar ikki asosiy ko'rinishda bo'ladi: **amorfli dog'** yuvilib ketadigan, noaniq chegarali va **siluetli** – aniq dog', muayyan chegarali. Dog'lar aniq tuslar xarakteristikasiga ega (qoraroq – ochiqroq) va shu bilan birgalikda “massa”ni sezishda yaqqol bog'liqdir.

Dog'lar geometrik shaklda (to'g'riburchakli, uchburchakli va aylanali) va shaklsiz bo'ladi (20.4-rasm).:



20.4-rasm

Dog'larda ulkan ma'nodor imkoniyatlar mavjud va ular boshqa grafik va kompozitsiyaning rangli vositalari bilan o'zaro harakati kengaytiriladi.

20-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga nuqta, chiziq, dog' tushunchasi yetkazishga harakat qilinadi.

1-klauzura. Nuqta

Biror unsumi (doirani) fon yuzasi bo'ylab asta-sekin harakatlantirib, doiraning fonga ta'sir kuchi topiladi. Unurning eng yaxshi (komfort) joyi aniqlanadi. Mashq uchun 20x30 sm o'lchamli vatman qog'oz, diametri 3 sm bo'lgan doiracha kerak bo'ladi.

Ko'rsatmalar:

- unsurlar qog'oz yuzasida simmetrik yoki asimmetrik tarzda joylashishi mumkin;
- kompozitsiya bosh unsurga yoki markazga ega bo'lishi kerak. Bosh unurning boshqalarga nisbatan alohida ahamiyati uchta belgisiga ko'ra ya'ni: shakli, kattaligi va joylashishi orqali ochiladi;
- kompozitsiya muvozanati unsurlarning umumiy yuzasi, oraliqlar va bosh maydon (fon yuzasi) o'rtasidagi muvozanatdan iborat bo'ladi.

2-klauzura. Chiziqlardan iborat statik kompozitsiya.

Bu klauzura orqali talaba chiziqlar vizual yo'nalish berishini anglaydi. Talaba

oldiga chiziqlar imkoniyatidan kelib chiqib statik turg'un holatni vujudga keltirish vazifasi qo'yiladi. Vertikal va gorizontal chiziqlardan foydalaniladi. Pargoriy (sirkul) chiziqlardan ham foydalanish mumkin. (1-rasm)

3-klauzura. Chiziqlardan iborat dinamik kompozitsiya.

Chiziqning tiynati (xarakteri) harakatni ifodalaydi. Bu qonuniyatni zim- dan anglash klauzura maqsadini tashkil etadi. Chiziqlar bir yoki bir necha nuqtalarga - markazlargayo'naltirilgan bo'lishi mumkin. Nuqta (markaz)lar klauzura qog'ozi sathida yoki undan tashqarida joylashgan bo'lishi mumkin (2-rasm).

Oldingi, klauzuralarda nuqtali kompozitsiya, chiziqli kompozitsiya alohida-alohida bajarilgan bo'lsa, mazkur klauzurada nuqta, chiziq va to'g'ri to'rtburchaklardan foydalaniladi. Uchala unsurlami - shakllami badiiy jihatdan birlashtira olish alohida ahamiyatga egadir (3-rasm).

Nazorat uchun savollar:

1. Kompozitsiyada eng oddiy unsure nima?
2. Nisbat va masshtab so'zlariga ta'rif bering?
3. Dog'lar asosiy nechchi xil ko'rinishga ega bo'ladi?

21-Ma'ruza: KOMPOZITSIYA ELEMENTLARI.

TEKISLIK, KONTUR

Ma'ruza rejasi: Tekislik, kontur kabi kompozitsiyaning asosiy elementlarining qonuniyatlari hamda hususiyatlari.

Ma'ruza: Tekislik. Chiziq, yo'nalishga ko'chib yuradigan, uning o'z yo'nalishidan farqlanadigan, tekislikni hosil qiladi.

Tekislik ikki o'lchovga ega – **kenglik** va **uzunlik**ga, teranlikka ega emas. Tekislikning kengligi va uzunligi usutunlikka ega, chunki bu yerda tekislik ko'rinishi uchun vizual qalinligi bo'lishi kerak. Tekislikning tashqi ko'rinishini,

tekislik chetlarini cheklaydigan va tekislikni xarakterlaydigan kontur chiziqlar belgilaydi. Tekislikni tashqi ko'rinishini qabul qilishimizda perspektivani xato ko'rishimiz mumkin, uning haqiqiy ko'rinishini biz faqat frontal tomondan qaraganimizda ko'ramiz.

Tashqi ko'rinishdan tashqari tekislikka oid shakllarga quyidagi material, rang, tekstura va chizmatasvir yuza xususiyatlari muhimdir:

Tashqi ko'rinish. Tashqi ko'rinishning – asosiy xossasi bir shaklni boshqa shakldan ajratishimiz.

Tashqi ko'rinishni kontur chiziqlari bilan, tekislik chetlari yoki uch o'lchovli hajmning chegarasi bilan belgilash mumkin. Ular konkret chiziqning yoki yuzaning konfiguratsiyasi, fondan shaklni yoki atrof muhitdan ajratilib aniqlanadi. Tashqi ko'rinishning bir necha toifalari mavjud:

Tabiiy tashqi ko'rinish tabiat borliqni va obrazlarni ifoda etadi. Ular soddalashgan va shu bilan bir vaqtda tabiiy analog(o'xshashlik)larni asosiy xususiyatlarini saqlaydigan bo'lishi mumkin.

Predmetsiz tashqi ko'rinish konkret ob'yektlarga tegishli emas. Ulardan ayrimlari, masalan, kalligrafiyani rivojlantirish natijasida va simvollar ahamiyatiga ega bo'lib paydo bo'ldi. Boshqalari esa geometrik shakllar bo'lishi mumkin va ular vizual xususiyatlarda aniqlangan hissiyotlarni chaqiradi.

Geometrik ko'rinish – shaklning xususiyati, fazoviylikning uch koordinatiga ko'ra uning hajm nisbatida, yana shuningdek shaklning sirti xarakteriga (konfiguratsiya) qarab aniqlanadi.

Geometrik konturlar binolar arxitekturasida ham qanday ustunlik qilsa, dizayn interyerida ham shunday ustunlik qiladi.

Geometrik tashqi ko'rinishning ikki tipi mavjud – to'g'ri va egri chiziqli. Egri chiziqli tashqi ko'rinishda eng to'g'ri shakl – aylana shaklidir, to'g'ri chiziqli tashqi ko'rinish o'ziga ko'p burchakli, ya'ni deyarli har doim, aylanaga yozish mumkin seriyalarni kirgizadi.

Tekislik deb bir to'g'ri chiziqning ikkinchi to'g'ri chiziq bo'yicha harakat qilishi

natijasida hosil bo'ladigan sathga aytiladi. Tekislikning to'rt xos- sasi bor.

1. Tekislikning chegaraviy, ya'ni chegaraga, konturga olingan holatlari mavjud. Bular uchburchak, to'rtburchak, doira. To'rtburchakning kuch chiziqlari uning diagonallaridir. Uchburchakda kuch chiziqlari medianalari bo'lsa, doirada - vertikal va gorizontal diagonallardir.
2. Tekislik kontrast tizimida ishlaydi. Fon bilan tekislik orasida kontrast bo'lmasa, tasvir yuvilib ketganday tuyiladi va tomoshabinga ta'sir etmaydi. Natijada tekislikning ko'rinishi o'zgaradi, sustlashadi. Shu o'rinda 2 misolni ko'rib chiqaymiz: a) kichik disk kichkina tekislikda joylashganda uning si- qish, ta'sir zonasi aktivdir; b) ayni shu kattalikdagi disk katta tekislikda joylashganda uning siqish, ta'sir zonasi har xil ishlaydi - diskka yaqin joyda aktiv ishlaydi, undan uzoqda esa passiv ishlaydi. Tekislik konturi markazga qancha yaqinlashsa, tekislik shuncha qisqaradi. Yoki fon qancha kattalash- sa, diskning aloqalari shuncha kuchsizlashadi. Tekislikni chegaralovchi chiziq ayni vaqtda tekislikni kontur bilan «ushlab» turgandek bo'ladi. Bu holda kontur chegara ekanligi juda aniq-ravshan idrok etiladi.
3. Tekislik chetlarining ishlashiga ta'sir etishiga qarab tekislik «harakat- ga» kirishi mumkin. Uning harakati biz (tomoshabin) tarafga yoki bizdan ketishga harakat qiladi. Konturga olingan shakllar ijobiy yoki salbiy bo'lishi mumkin. Ijobiy shakllar biz tarafga harakat qiladi, salbiy shakllar - ich- kariga, bizdan nariga harakat qiladi. Lekin ijobiy va salbiy shakllarning to'qnashgan hollari ham uchraydi.
4. Tekislik yana og'irlikni bildiruvchi xususiyatga egadir. To'g'ri oddiy shakllar har doim og'ir bo'lib tuyuladi.

21-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga tekisli va kontur tushunchasi yetkazishga

harakat qilinadi.

1-klauzura Tekislikka bag'ishlanadi.

Amaliy mashqlar tekislikning xossallarini o'rganishga qaratilgan. Dastlabki klauzuralarda kompozitsiyani (bog'liqlikni) bera oladigan eng kam ikki ishtirokchi bor: fon (tekislik) va tasvir (nuqtani ifodalaydigan doiracha va to'g'ri to'rtburchak). Talaba «yuqori - past», «o'ng-chap», ta'sir kuchi, ta'sir maydoni kabi tushunchilarga ega bo'ladi.

Nazorat uchun savollar:

1. Tekislik deb nimaga aytiladi?
2. Kontur deb nimaga aytiladi?
3. Tekislik va konturning bir biridan farqi?

22-Ma'ruza: KOMPOZITSIYA ELEMENTLARI.

SHAKL, FIGURA, FON

Ma'ruza rejasi: Shakl, figura, fon kabi kompozitsiyaning asosiy elementlarining qonuniyatlari hamda hususiyatlari.

Ma'ruza: Shakl. Nuqta barcha shakllarni keltirib chiqaradi. Agar nuqta harakat qilsa, o'zining ketidan chiziq ko'rinishida iz qoldiradi – bir o'lchovli element. Agarda chiziqlar aralashtirilsa, ular yuzani hosil qiladi – ikki o'lchamli element.

Yuza, perpendikulyar harakat qilib yoki o'z yuzasiga nisbatan qiyalik bilan harakat qilsa, uch o'lchamli hajmni yuzaga keltiradi.

Shakllar **to'g'ri** va **noto'g'ri** bo'lishi mumkin. To'g'ri shakllar tartibga va aniq ketma-ketlik bilan bir-biriga o'zaro nisbati mos kelgan qismi sanaladi. Ular qoidaga ko'ra, bir va bir necha o'qlarda simmetrik va tengdir.

Shakllar miqyosini o'lchash vaqtida yoki qo'shimchalarda yoki qismlarni chiqarib tashlanganda ham ular to'g'ri bo'lib qoladi. Biz bu shakllarni qabul qilayotganimizda, faraziy tajribada dastlabki yaxlitlikni tasavvur qilsa bo'ladi.

Noto'g'ri shakllar, qaysiki qismlar xarakteri bo'yicha turlicha bo'lgan, bir biri bilan o'zaro bog'lanmagan, hech qanday ketma – ketmalikka ega bo'lmagan shakllar hisoblanadi. Ular butunlikda asimmetrik, to'g'rilikka ko'ra, anchagina dinamik. Ayrim hollarda ular o'zida to'g'ri shakllarni, ba'zan noto'g'ri detallarni chiqarib tashlagan yoki to'g'ri shakllarning noto'g'ri kompozitsiyasini ifodalaydi.

Uch asosiy o'lchovning biriga ega bo'lishiga qaramasdan shaklning uch ko'rinishi ajratiladi:

- hajmli, barcha uch o'lchamga tengligi bilan xarakterlanuvchi;
- tekislikka oid, bir o'lchov koordinatasida miqyosining keskin kamayishida aniqlanishi;
- chiziqli, qaysidir o'lchovning birini ikki boshqasi ustidan kichik o'lchamga nisbatan xarakteridan ustunligi;

Sirtning egriva to'g'richiziqliligi.

Ushbu belgilarga qarab shaklning chetki holati xarakterlanadi:

- to'g'ri chiziq(ko'p burchakli) – aylana
- yassilik (tsilindrlik, sharga oid, konusga oid)
- ko'p qirrali sirt (yuza)

“To'g'ri chiziq – aylana”, “yassilik – ko'p qirrali sirt” orasidagi chegarada poyoni yo'q oraliq qatori holati joylashgan.

Kattalik – shaklning uzunlik va uning uch koordinat bo'yicha elementlar xususiyati. Shaklning bayonida ularning tegishli hajmlari bo'yicha aniqlanadi – uzunligi, kengligi va chuqurligi.

Shakllar kattaligi inson o'lchamiga nisbatan yoki boshqa shakl yoki bir va shunday shakllar elementlari kattaligining o'zaro nisbatiga qarab baholanadi.

Nuqta, chiziq, tekislik va hajm – bu shakllarning asosiy elementlari.

Barcha ko'rinadigan shakllar haqiqiy holatda uch o'lchamlidir.

Tekislikka oid shakllarni qabul qilish bu shakllar chizig'idan tuzilgan xarakteriga qarab qabul qilishda aniqlanadi.

Aylana, uchburchak va kvadrat – geometrik tashqi ko'rinishda muhimdir – agar ularni uchinchi o'lchamga uzaytirilsa, bunday asosiy shakllar sferani, silindrni, konusni, piramidani va kubni beradilar.

Aylana – bu tabiiy aniq ko'rinish markaziy nuqtasiga ega bo'lgan, ixcham, yopiq shakl. U birlikni, shaklning iqtisod qilish va uzluksizlikni ifoda etadi.

Qoidaga ko'ra, aylanali shakl, baqarorlikni bildiradi, boshqa chiziqli va tekislikka oid shakllarga uyg'unlikda harakatda assotsiyalanishi mumkin.

Aylana boshi va oxiriga ega emas, uning barcha nuqtalari markazdan birday uzoqlashtirilgan. Tomoshabin aylanani e'tiborli qabul qilish holatida emas, uning e'tibori markazda, ya'ni nuqtada to'xtaydi. Ana shunday sababga ko'ra asar, aylana shaklida ifoda etilgan, qandaydir osoyishtalik, tutashganlik, vazminlik bilan qabul qilinadi.

Oval (yassi shakl) egri tutashgan chiziqdan paydo bo'lgan. Bu shakl aylanani eslatadi, biroq uni aylana deb qabul qilishda farqlanadi. Oval turli kattalikdagi bir necha dugadan (aylana yoyi) paydo bo'lgan. Ravon katta dugani qabul qilishda dinamikani sezish, harakatlar intensivligi hamroh bo'ladi. Kichik radiusli yoyga e'tiborni qaratish idrok qilish xarakterini o'zgartiradi.

Tez harakatlanishni his qilish, harakatlanishning sekinlashishini his qilish bilan va nihoyat statik bilan almashinadi. Oval, xuddi shuningdek, bir qadar tinib – tinchimaslik, nafas oluvchi, bir xil turmaydigan, yaxlitlikda – dinamik sifatida qabul qilinadi. Egriligi o'ynoqilikni, energiyani va biologik o'sishni ifoda etadi.

Boshqa egri chiziqli shakllar fragmentlar yoki dumaloq shakllarning kombinatsiyasi sifatida ko'rib chiqish mumkin.

To'g'ri va noto'g'ri egri chiziqli tashqi ko'rinishlar odatga ko'ra shaklning yumshoqligini, harakatning ravonligini yoki tabiiy biologik o'sishni ifoda etadi.

Uchburchak barqarorlikni o'zida ifoda etadi. Uchburchakli shakllar va tuzilishlar ko'pincha konstruktiv sistemada foydalanida, ularni shuningdek,

egiltirmasdan yoki bir tomonini sindirmasdan turib, konfiguratsiyani o'zgartishi mumkin emas.

Uchburchak – keskin, o'tkir qabul qilinadigan muhim shakldir. U gorizontalgaga nisbatan joylashishidan qat'iy nazar yoki' imkon boricha dinamik, g'ayratlidir (cho'qqida turadi).

Uchburchakli shakl barqarordir, uning qandaydir chidamli, agar u tomonlarning bir tomonida tursa statik qabul qilinadi. Uchburchakli shakl turg'un bo'lmagan muvozanat holatida bo'lishi mumkin va harakatni ifodalaydi, qaysidir tomonning bir tomoniga yig'ilmoqqa intiladi. (22.1-rasm)

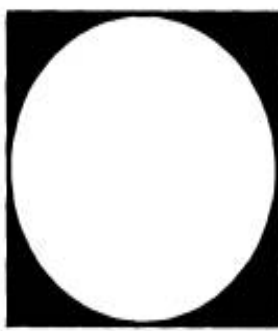
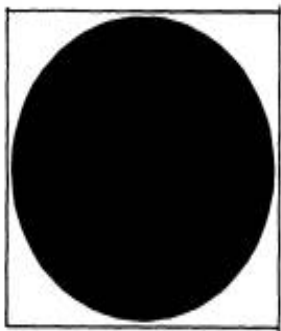


22.1 – rasm.

Uchburchakli shaklning dinamik xususiyati, yana shuningdek burchaklar tomonlarining o'zaro nisbatigaham bog'liqdir. Bu burchaklarni xuddi shuningdek alamashtirish mumkin, uchuburchakli shakl kvadrat shakliga yoki to'g'ri burchakli shaklga tenglashtirilganda bir qadar egiluvchandir.

Uchburchaklar ratsional kombinatsiyalanishi mumkin, shu bilan birga har qanaqa kvadratli, to'g'riburchakli va boshqa poligonli shaklarning miqdorini olish mumkin.

Kvadrat qandaydir haqiqiylikni va ratsionallikni ifoda etadi. To'rt tomonining tengligi va to'rtta to'g'ri burchaklari unga to'g'rilikni va vizual aniqlikni beradi. U qandaydir mukammal, to'g'ri, aniq, turg'un, osoyishta, tantanali qabul qilinadi.



Kvadratli shaklda ustunlik qiladigan yo'nalish yo'q. Kvadrat, agar tomonlarning bir tomonida tursa, barqaror shakl. Agar u burchaklarning birini joylashtirsa barqaror emaslikka ega bo'ladi.

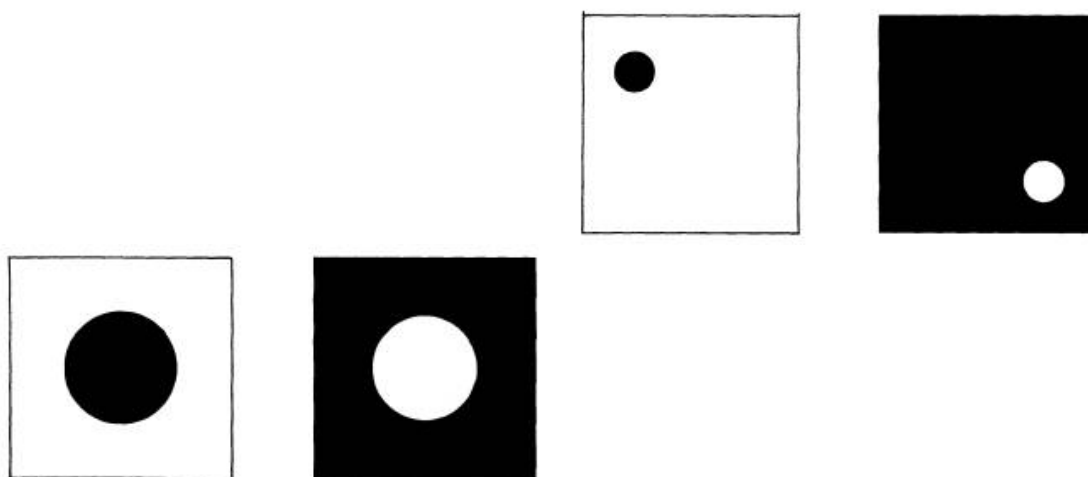
Boshqa barcha to'g'riburchaklilarni kvadratlar variantiga tomonlarning uzunligini yoki kenligini qo'shish sifatida ko'rish mumkin. To'g'riburchak – kvadrat bilan solishtirganda anchagina dinamik shakldir. Nisbatidan(mutanosiblik) qat'iy nazar va gorizontal bo'yicha joylashishiga nisbatan to'g'riburchak yuqoriga intiluvchanlik (gorizontal bo'yicha turadi) yoki osoyishtalik va statik hissini beradi (gorizontal bo'yicha yotadi).To'g'ri burchakli shaklning aniqligi va turg'unligi vizual monotonlikka olib keladi. Unga, uning hajmini, proportsiyasini, rangini, teksturasini o'zgartirib turli tuman o'zgartirish kiritish mumkin.

Shakl, fon

Shakllarni – pozitiv tashqi ko'rinishga ega, fonlarni esa negativ yoki neytral elementlar sifatida, tashqi ko'rinishi aniq farqlanmaydigan pozitiv elementlar deyiladi

Xuddi shuningdek shakllarni fonda yoki ular oldida ajratiladigan elementlar deb ataladi. Keskin farq qilishdan tashqari, shakllarni fonda uning tashqi ko'rinishi va o'lchovida ajratiladi. Agar shakl fon bilan birgalikda aniq chegaraga ega bo'lsa, u bir muncha farqalanadigan va taniy olish mumkin.

Shakl va fonlar orasidagi noaniq o'zaro munosabat, kompozitsiya elementini goh shakl sifatida, goh fon sifatida galma-gal idrok qilishga olib keladi. Shakllarni yaxshisi, agar ularni katta miqdordagi fazoviylik yoki fon o'ragan bo'lsa ajratish osondir. Agar shakllar o'lchami ushbu fon uchun juda ham katta bo'lsa, u o'zining farqlanadigan tashqi ko'rinishi bilan rivojlantirishi mumkin va shaklning tashqi ko'rinishi bilan o'zaro ta'siriga kirishi mumkin.



22.2-rasm

Bizning vizual dunyomiz o'zida qiyin obrazni, shakllar va fonlar orasidagi o'zaro munosabatning turli tumanlikdan iborat ekanligini ifoda etadi. (22.2-rasm).:

22-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish

Bir amaliy mashq orqali talabaga shakl, figura, fon tushunchasi yetkazishga harakat qilinadi.

1-klauzura. Fonni “mustahkamlovchi” shakllardan iborat oq-qora kompozitsiya.

Vazifani bajarishda to'g'ri to'rtburchaklardan foydalaniladi. Oq-qora ranglarda ishlanadi. O'tkir burchak o'z cho'qqisida fonni “o'yib” yuborayotganday tuyulishini nazarda tutib, shakllar joylashuvida bunday burchak paydo bo'lib qolmasligi chorasini ko'rish kerak. Bunga to'g'ri to'rtburchaklar tomonlarini fonning chetlariga nisbatan parallel olish orqali erishiladi.

Nazorat uchun savollar:

1. Shakllarning necha hil turlari mavjud?
2. Shakl va figura ularning bir biridan farqi?

23-Ma'ruza: KOMPOZITSIYANING VOSITA VA HUSUSIYATLARI.

RITM, METR, TAKRORLANISH

Ma'ruza rejasi: Ritm, metr, takrorlanish kabi kompozitsiyaning asosiy vositalari, qonuniyatlari va hususiyatlari.

Ma'ruza: Ritm. Ritm bu elementlarning vaqtda va fazoviylikdagi qonuniyatlarga asoslanib almashinuvi.

Ritm – badiiy asarni tashkil etishdagi muhim vositadir; kompozitsiyada biologik ehtiyoj bilan bog'liq barchasi ritmga bo'ysunish kerakligi.

Ritm – harakat shakli va materiyaning organik o'ziga xos xususiyatidir. Barchasi, nima harakatlansa, rivojlanga, tabiatga va inson faoliyatiga – ritmga bo'ysunib ishlaydi.

Yurak urishining, nafas olishning kunduz va kechaning va yil vaqtining, quyilish va pasayishning almashinuvidagi ritmlar. Barcha yuksak turli tuman tabiat ritmlari inson hayotiga uyushtirilganligiga ta'sir etuvchi, uning faoliyatidagi barcha harakatlarga, mehnat bilan dam olishni almashinivi bilan boshlanib va san'at asarida badiiy shaklni ritmik tashkil etish bilan tugallangan bo'lib ko'rinadi.

San'atda ritm, obraz asosi sifatida, tashkil etish va estetik funktsiyani bajaradi. U formal strukturada, ko'proq adekvat va intensiv, boshqa badiiy vositalarga nisbatan harakatni tashkil etadi. Uning harakati grafikada kompozitsiya xususiyatlari, tonal kontrastlar, shakl va hajmlar kontrastlari bilan ta'minlanadi.

Ritm ko'rinishning aktiv tomonlarini ifoda etadi va idrok qilishda aktivatoridir.

Klassik aniqlashda, ritm (grekchadan rheo – teku) – qandaydir elementlarni muayyan ketma – ketligi, tezlik, tez – tez takrorlanishda sodir bo'ladigan almashinuv.

Asarlar komponentlarini bo'lishda, u ularni, dinamik yaxlitlik hissini tashkil etib birlashtiradi. Kompozitsiyada elementlar almashinuvi estetik ochiqlik hissini beradi.

Turli tuman hisslarning ritmik almashinuvi ijobiy hissiyotni chaqiradi. Holatning uzoq bir xilligi yoki bir turdagi, monoton taassurot, aksincha, psixikani qiynaydi.

Ritmik yo'naltirilganlik – umumiy fazoviy orientir olish yoki kompozitsion elementlarning umumiy yo'nalishi. Agar kompozitsiyada ritmik asosiy yo'nalish vertikal yoki gorizontal bo'lsa, ritm xarakteri esa faraz qilingan hajmiy, bir tekis, dinamik-emotsionallik holatini tasdiqlaydi. Agarda kompozitsiyada ritmik yo'nalish diagonal yoki radial (shu'lasimon) bo'lsa, energetikada esa – dinamik, aktiv, intiluvchandir.

Ritmik yurish – intervallarni aniqlash orqali urg'u beruvchi elementlarning almashinuvi – pauzalar, bo'shliqlar (musiqadagi analog – ritmik tasvir).

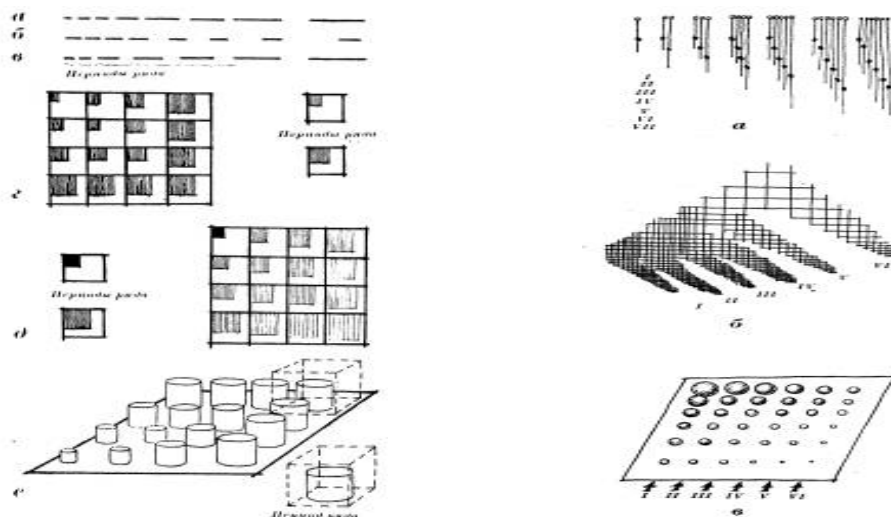
Intervalda elementlar orasidagi masofani metrik qadamlar, bunday bir xil qadamlarning ketma – ketligi – metrdir. Interval qancha keng bo'lsa (katta metrik qadamga nisbatan), harakatning tezligi shuncha kamdir (temp), intervalga nisbatan (kichik metrik qadamga nisbatan), temp shuncha tezdir.

Ritmik yurish teng va teng emas. Ritmik yurishning asta–sekinlik tanaffusi dinamik effektni kuchaytiradi.

Metrik qaytarilishdan farqi qonuniylik, ya'niki ritm tashkil etilgan, asta-sekinlikda miqdorni o'lchashda birqator almashinadigan elementlarni kuchayib borishi yoki elementlarning o'lishi, hajmlari yoki maydonni, tizimni, ton kuchi ifoda etiladi.

Buni shunday tushuntirish mumkinki, ritmik qator kompozitsion harakat shaklida topshiriladi va dinamiklikni ko'rsatish bilan va kompozitsion muvozanat bilan bog'liq.

Ritmik qatorning ortib borish tartibini, elementlar hajmini, ularning to'yinganlini o'zgartish, kompozitsining dinamikligini kuchaytirish yoki kuchsizlantirish mumkin



Oddiy ritmik qatorlarga misollar. Murakkab ritmik qatorlarga misollar

Ritm ko'z bilan qabul qilishning shunday xususiyati bilan, xuddi ko'zning harakati qator o'zgartirishidagi oshib borayotgan yo'nalishga bog'liqdek. Bizning ko'zimiz ritmik qatorni qurish qonuniyatidan bilinarli arang chekinishga juda ham sezgir javob beradi.

Ritm shaklida beriladigan dinamiklik, elementlar qatorining o'zgarish tartibi birikishining buzilishida bo'lishi mumkin. Ritm yordamisiz erishilgan, dinamiklik, masalan shaklga aerodinamik xarakter berish yo'li orqali, bir me'yorda va shu kompozitsion usulda o'zgarish mumkin (shaklning turli darajadagi kam qarshilikka uchrashi).

Ritmdan foydalanishga qurilgan dinamiklik, bir necha variantlarga ega bo'lishi mumkin emas. Tanlangan ritm me'yorida o'zgartirishlar mumkin emas, chunki bir elementning o'zgarishi yoki qator tomonga qadam qo'yish bir butunlikni va dinamiklikni muqarrar ravishda yo'qolishiga olib keladi.

Ritm sust ifodalanishi mumkin, qachonki almashinuv o'zgartirilsa yoki elementlarning o'zi kam sezilsa, lekin u bir muncha o'tkir bo'lishi mumkin, asosiy ibtido va kompozitsiyaning asosiy g'oyasi ham bo'lishi mumkin.

Ko'p narsa ritmik qatorning masofasiga bog'liq bo'ladi. Haddan tashqari qisqa qator o'ziga tashkiliy rol olish imkoniga ega emas. Ritmik qator eng ko'pi

bilan mo'ljallangan to'rt – besh qatorga ega bo'lishi mumkin, shunday bo'lsa ham bir necha ishlarda, metrik asosida bo'lgandek, ritmik qatorlar ham uchta element bilan tashkil etilishi mumkin deb ko'rsatilgan.

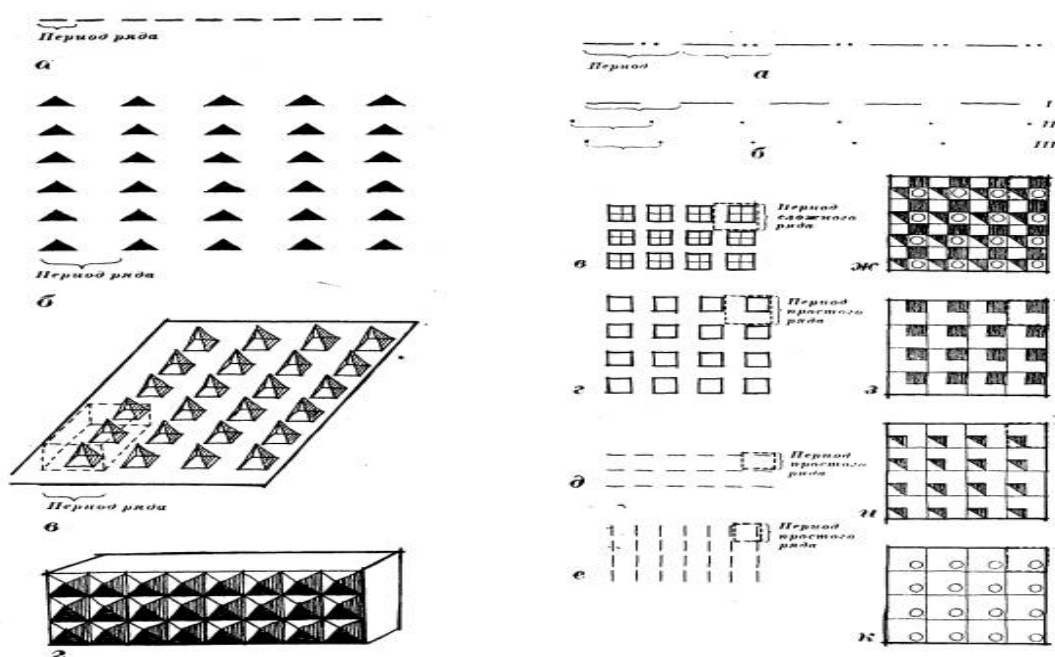
Метр. Ritmning alohida varianti, faqat qaytarilish qonuniyatidan foydalanishi, metr nomini olgan.

Метр – teng elementlarning takrorlanishidan yuzaga kelagan, eng oddiy tartib. U musiqada o'xshaydigan taktlarning almashinuviga xos. Takrorlanish shaklni qabul qilishni yengillashtiradi, uni aniq va ravshan qiladi. Metrik kompozitsining eng katta cho'zilish monoton ko'rinishda bo'lishi mumkin.

Monotonlikni yo'qotishda quyidagilar yordam beradi:

- turlicha qurilgan kompozitsiyada bir necha qatorlarning uyg'unligi;
- elementlar guruhini metrik qatorga ajratish;
- guruhlar orasidagi masofani o'rnatish;
- metrik qatorni urg'u berish bilan “jonlantirish”
- takrorlanuvchi elementlarning alohida xususiyatini o'zgartirish.

Metrik qurishda monotonlikni yo'qotishda, uni ritm bilan yoki oddiy – shaklni ritmlashtirish eng ko'p faol vositalardan biridir.



Oddiy metrik qatorlarga misollar.

Murakkab metrik qatorlarga misollar

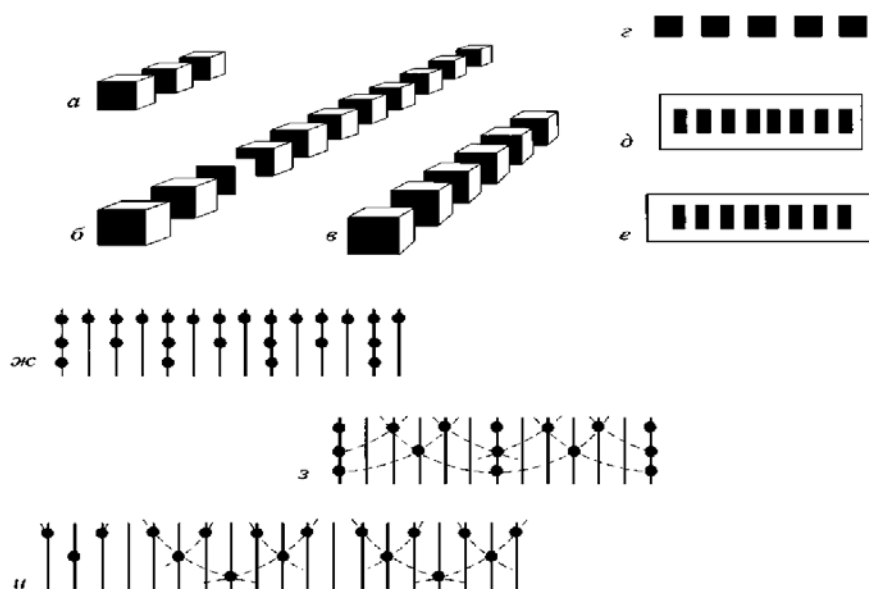
Takrorlanish. Bir xil elementlarning muntazam oraliqlar orqali joylashtirilishi– takrorlanishning eng oddiy namunasi.

Bunday naqshning monotonligi uni yana ritmik fonni yaratishda oldinigi plan elementlari uchun yoki tizimli chiziqni, chegarani ajratishda foydalanishda imkon beradi.

Dizaynda, ritm tamoyillari fazoviylikda elementlar takrorlanishida tashkil etiladi. Bunday takrorlanish nafaqat vizual birlik yaratadi, va kuzatuvchining ongida, qachonki u kompozitsiyaga yoki fazoviylikka nazar tashlaganda, ritmik uzluksiz harakatni sezishi vujudga keladi.

Elementlar takrorlanish orasidagi oraliqlar, vizual ritm qadamini, ritmik naqshda aniq nuqtalarni ajratib o'zgartirish mumkin. Bu farqlar aniq yoki arang bilinadigan, murakkablikning yangi darajasini yaratishi mumkin.

Dizayndagi takrorlanishlar g'oyat turli tuman xarakterlarni tashiydi, ya'ni bu elementlar qanday, ularning hajmlari va qadamlari qanday, bir element takrorlanadimi yoki bir vaqtda bir necha turlicha har bir o'z qadami bilan almashinilishi bilan bog'liqdir.



Metrik o'lchov takrorlanishlar

Lekin ayrim hollarda takrorlanish sun'iy kiritiladi va shakllarni tashkil etishda qo'shimcha vosita sifatida foydalaniladi. Bu tasodifiy bo'lishi kerak emas, qat'iy qonuniyatlarga asoslangan elementlar, barcha tizimni kompozitsion rivojlantirayotgan bo'lishi kerak.

Garchi metrik takrorlanish juda ham faol qonuniyat bo'lsa ham, u garmoniyani va estetik parametrlarni ko'tarilishiga kafolat bermaydi. Agar musiqali asarda benihoya bir notani takrorlansa yoki arxitekturaviy kompozitsiyani qurishda faqat bir elementni takrorlansa, garmoniya yaratilmaydi va monotonlik muqarrardir.

Xususan, elementlarni garmonik bir-biriga ifodali moslashtirish, qaysiki biri – birini quvvatlash va umumiy kompozitsiyani to'ldirish qiyin tizimdir. Metrik o'lchovdagi takrorlanishning tashkiliy roli juda ko'p sharoitlarga va avvalambor takrorlanuvchi elementning aktivligida va uning kompozitsiyadagi roliga bog'liq.

Takrorlanishlar ayniqsa hajmiy – fazoviy tizimda kuchli kontrastlarda, ya'ni ko'pincha yetakchi mavzu bo'ladi va butun kompozitsiyani ko'tarib turadi.

Ba'zida shunday ko'rinishlar, metrik o'lchovlarning o'ta to'yinishidek, elementlarning juda ham yaqin joylashtirilishi yoki elementlarning butun guruhlarini paydo bo'ladi. Bunday hollarda fon tashkiliy bosh bo'lib xizmat qilmaydi, metrik o'lchov takrorlanishning o'zini esa qabul qilish to'xtatiladi.

Va, aksincha, qatorlar siyraklanganda uning elementlari juda ham katta va bo'sh fonda yo'qolib ketadi.

Kompozitsiyaning barcha vositalaridan ritm ayniqsa psixofizologik qabul qilish bilan bog'liq, axir ritmik qatorni buzish qat'iy qonuniyatni buzishidek bo'lib ko'rinadi.

23-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish.

Bir amaliy mashq orqali talabaga ritm, metr, takrorlanish tushunchasi yetkazishga harakat qilinadi.

1-klauzura. Metrli kompozitsiya.

Badiiy vositalari asosan metrdan tashkil topgan kompozitsiya tuziladi. Tekislikda yoki hajmiy holatda — maketda bajarilishi mumkin. Naqsh yoki o'ymakorlik asarlari tariqasida hal etishga ruxsat etiladi. Vazifani baholashda ishning betakrorligiga, maket qanchalik sarishta (aniqlik bifan bajarilganli- giga) e'tibor beriladi.

2-klauzura. Ritmik qatorli kompozitsiya.

Vazifada quyidagi maqsadlarga erishish lozim:

- metrik va ritmik qatorlarni tashkil etish qonuniyatlaridan foydalanib kompozitsiyasi tuziladi;
- kompozitsiya markaziga utg'u (alohida e'tibor) beriladi;
- tomoshabin harakatini kompozitsiya markazi tomon yo'naltiriladi;
- fon (maket supasi) va tasvir (unsurlar-parallelepipedlar) orasida uyg'unli muvozanatga erishiladi; joyning real o'lchamlari 10 kv. m dan 10 ming kv. m gacha (ifodalaniladigan miqyos 1:50, 1:400 gacha); inson jussasi bilan qiyoslanadi;
- qatorlarni tashkil etish uchun kub yoki parallelepipedlardan foydalaniladi.

Tashkil etiladigan joyning o'lchamini (kattaligini) va maketning miqyosni talaba o'zi belgilaydi va tomoshabinning shartli jussasi orqali ko'nsatiladi. Talaba mo'ljali va qabul qilingan miqyosga muvofiq hajmlarning - unsurlaming soni, o'lchamlari va nisbatlari belgilanadi.

Kompozitsion markaz hajmlar orasida joylanishi yoki biror hajm - unsurlar guruhi orqali ifodalanilishi mumkin. Kompozitsiyaning yaxlitligi- ga erishish uchun metr qonuniyatlaridan tashqariga chiqishga ham ruxsat etiladi. Miqyosni aniqlash uchun daraxt yoki butaning tasvirlari - maket- lari qo'yiladi; 20x40x1 sm maket asosi, kub va parallelepipedlar o'lchamlari va ranglari kompozitsion rejaga ko'ra tanlanadi.

Nazorat uchun savollar:

1. Metrning mazmunini tushuntirib bering.
2. Ritmning mazmunini tushuntirib bering.
3. Takrorlanish deganda nimani tushunasiz?
4. Metrik va ritmik qatorlar deb nimalarga aytiladi?
5. Metrik va ritmik qatorlardagi minimal oraliq qanday oraliq?

24-Ma'ruza: KOMPOZITSIYANING VOSITA VA HUSUSIYATLARI. STATIK VA DINAMIK KOMPOZITSIYA

Ma'ruza rejasi: Statik va dinamik kompozitsiyaning turlari, qonuniyatlari, ularning o'ziga xos xususiyatlari. Kompozitsiyada dinamika va statika effektlariga erishish usullari.

Ma'ruza: Statika va dinamika kompozitsion shakllarni mustaxkamlilik darajasini ifodalashda foydalaniladi. Bunday mustaxkamlilik aniq, sof his-hayojonda baholanadi, ya'ni shakl tomoshabinga taassurot tug'diradi.

Bu taassurot shaklning jismoniy holatidan – statik yoki dinamik, bir butun ob'yektning harakati bilan bog'liq yoki uning qismlari, kompozitsiya (formal) qatoridan kelib chiqishi mumkin. Shaklning ko'rish va jismoniy statik darajasidan kelib chiqib quyidagi to'rt ko'rinishga bo'lish mumkin:

Ko'rishga oid va jismoniy statik shakllar. Hosil qilinadigan taassurotlardan ular imkon boricha barqarorlik bilan baholanadi. Ularga quyidagilarni keltirish mumkin: kvadrat, to'g'riuchburchak, parallelopiped (oltiyoqli), keng asosga tegishli, kub, piramida va hokazo. Shu xildagi shakllardan tuzilgan kompozitsiya, mahobatli, imkoni boricha statik xarakterni ifoda etadi.

Statik shakllarning asosiy turlari:

- simmetrik shakl;
- o'lchovga oid;

- elementlarni ko'zga tashlanmaydigan aralashmasi;
- teng elementlarning birini – birini qoplashi;
- yuqoriga yengillik bilan;
- elementlarning sezilarli bo'lmagan qiyaligi;
- gorizotal bo'linish;
- elementlarning to'g'ri joylashuvi;
- yirik bir–biriga yaqin elementlar bilan;
- yirik asosiy elementlar bilan;
- elementlarning simmetrik joylashuvi;
- markazi ajratilganligi bilan.

2. Jismoniy statik, lekin ko'rishga oid dinamik shakllar, ularni taassurotga binoan baholanishi bir xil turmaydi.

Bu baholanish statsionar shaklga, oldinga siljishga, masalan bir yo'nalishda, simmetriyasi buzilgan va boshqa spetsifik dinamik kompozitsiya xususiyatlari uchun tegishli.

Bu shakllarning asosiy turlari:

- markaz o'qidan aralashgan shakllar;
- ritmik xarakterli;
- elementlarni perpendikulyar joylashtirish;
- pastdan yengillashtirilgan;
- egilgan ko'rinishda;
- diagonal ajratilish;
- elementlarni erkin joylashtirish;
- cho'zilgan elementlar;
- elementlarni qiya joylashtirish;
- elementlarni assimetrik joylashuvi;
- ochiq fazoviylikka kiritish.

3. Ko'rishga oid statiklik, lekin jismonan qisman dinamik shakllar. Ular qaysiki “harakatlanuvchi” alohida elementlarga, mustahkam asosga egadirlar.

Ko'pincha dizayn amaliyotda bunday "harakatlar" ishlab turadigan ob'yektlar xususiyatida, haqiqiy harakatlarda ularning alohida detallari shartli ravishda olinadi.

Shunda ham ularning kompozitsiyasi statik xarakterga egadir. Dizayn amaliyoti misolida – harakatlanuvchi moki bilan to'quvchilik stanokining shakli. Formal kompozitsiyada – bu ko'rishga oid harakat alohida elementlarning statik shaklida.

4. Ko'rishga oid va jismonan to'liq dinamik shakllar. Ular ko'plab zamonaviy harakatlanuvchi dizaynga – ob'yektlar, avvalambor turlicha transport vositalari uchun tipikdir.

Ko'pincha bu shakllar borliqda fazoviylik bilan qo'shilib ketadi. Ko'pincha ularning tizimlari o'zgaradi. Kompozitsion rejada ularga dinamiklik, intiluvchanlik xarakteri o'ziga xosdir. Formal kompozitsiyada – bunday nomlanuvchi egiluvchan ochiq, va tizimi bo'yicha egalik qiluvchi, kombinator shakllardir.

Statika

Statika bu tinchlik, harakatsizlik, shakllarning, geometrik asosdagi barcha qurilishdagi mustaxkamlik holatiga urg'u berilganligi. Statik predmetlar, qaysiki yaqqol markazga ega va simmetriya o'qi shakl o'qining asosiy tashkil etuvchisi bo'ladi. Statik kompozitsiya o'zining qonuniyatiga ega, ya'ni ularga rioya qilmasdan, estetik to'la qonli shaklni yaratish qiyindir. Statik formani ko'pincha nafaqat simmetriya xarakaterlaydi, ko'p hollarda markazning aniq bildirilganligi, shuningdek, ob'yektning umumiy yirik massasi xarakterlaydi. Statik tushunchasiga biz majburiy – og'ir va harakatsiz shakllarni beramiz.

Kompozitsiyani qurishda aniq qonuniyatlarga rioya qilish, kompozitsiyadagi topshiriq qanday qo'yilganligiga qarab, statik xususiyatlarini oshiradi yoki susaytiradi.

Statik kompozitsiyalardan asosan tinchlikni, uyg'unlikni berish uchun foydalaniladi. Statik kompozitsiyalar uchun elementlar shaklga yaqin, fakturasi, massasi bo'yicha tanlanadi. Tusli – rang yechimda yumshoqlik o'ziga xosdir. Ranglar yechimi nyuanslarda quriladi – ranglarni yaqinlashtirish: murakkab,

tuproqli, jigarrang. Asosan markaz, simmetrik kompozitsiya jalb qilinadi. Barchasi nyuansda qurilgan. Predmetlar fakturasi bo'yicha bir xildir, rangi bo'yicha ham bir xildir. Umumiy yorug'lik yechim ularni birlashtiradi va tinchlik – xotirjamlik va garmonik atmosferani yaratadi.

Statiklik – tinchlikni bildiruvchi, shakllar mustaxkamligi. Statik predmetlar, ya'ni aniq markazga ega va ulardagi simmetriya o'qi shakllarni tashkil etishda asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi. Bunday shakl, dinamik shakldagidek effektiv bo'masligi mumkin. Harakat tinchlik kabi taassurotga egadir.

Dinamika

Dinamiklik shaklga bir tomonlama faol yo'naltirilganlikni qabul qilish deb tushuniladi. Bu kompozitsiya xususiyati mutanosiblik va o'lchamga munosabati bilan bog'liq. Kompozitsiya uchun tenglik munosabatida statik xarakterlidir, kontrast munosabatida esa dinamika yaratiladi, biroq ko'rish orqali xarakatlanganda katta o'lchovga yo'naltirilganlik kelib chiqadi. Harakat va jonlilikni, kompozitsiyaning mustahkam emasligini va noto'g'riligini ko'rsatish orqali berish mumkin. Bizlar uchun tinchlik va statiklik holatini aniqlash odatdir.

Biz doimo, tana tenglik holatidami deyishimiz mumkin. Holat muvozanatini saqlay olmaslik yoki shakl ob'yekti bizda harakatni oldindan sezish – harakatlar seriyasini kutishga chorlaydi. Shaklni kutish vizual buziladi.

Albatta, harakatda bo'lgan shaklning tashqi ko'rinishini aniqlash qiyin, madomiki biz ko'pincha uning fazoviylikda qayd qilingan tashqi ko'rinishiga tayanamiz. Shunday qilib, buzilgan yoki o'chirilgan konturni harakat ko'rsatkichi sifatida foydalanish mumkin. Shaklni fazoviylikka yorib kirayotgandek, dinamik deb nomlash qabul qilingan. Agar dinamiklik yorqin ifodalangan bo'lsa, u asosiy kompozitsion sifat bo'lishi mumkin.

Faol va bir tomonlama yo'naltirilgan shakl dinamiklikning paydo bo'lishidagi kerakli shartlaridan biridir. Masalan, kub statiklik taassurotini beradi, vertikal parallelepiped esa – dinamiklikni beradi. Agarki parallelepipedni yoni bilan yotqizilsa,

shaklning bir tomonga yo'naltirilganligi yo'qoladi va statik hajm olinadi. Dinamik shakl harakatsiz ob'yektlar uchun ham, harakatda bo'ladiganlar uchun xosdir.

Bunday xususiyatlarni harakatsiz va harakatdagi ob'yektlarda paydo bo'lishi turlichadir.

Harakatsiz ob'yektlarda dinamiklik ekspluatatsiyani talab qilmasdan, shartli, kerakli konstruktiv tuzilishda, badiiy g'oyada, turli o'lchovdagi o'zaro harakatining natijasidir. Harakatsiz predmetlar uchun dinamiklik, shaklni aniqlaydigan sifat deb bildirilmaydi.

Poyga avtomobillarning yoki ustki shovqinli samolyotning dinamik shakli shu predmetning mohiyatini ifoda etadi. Dinamika, statikaning barchasi uchun qarama – qarshi tomonidir.

Dinamik tuzilishdan foydalanilayotganda kayfiyatni ko'proq jonlantirib, hissiyotlarning birdan paydo bo'lishini ochiqroq berish mumkin, shaklni va predmetlar rangini ta'kidlash mumkin.

Dinamikada predmetlar asosan diagonal bo'yicha saflanadi, asimmetrik joylashtirilish ma'qullanadi.

Kontrastlardagi barcha tuzilishlar – shakl kontrasti va o'lchamlari, rang kontrasti va siluettlari, tuslar kontrasti va fakturalari. Shaklning dinamiklini, avvalambor uning mutanosibliги bilan bog'liq.

Ob'yektning uch tomonlama tenglini uning statikligini xarakterlaydi. Tomonlarning har xilligi dinamikani, “ko'rishga oid harakat” ko'p uchraydigan yo'nalishdagi o'lchovni yaratadi.

Kubni va cho'zilgan parallelopipedni solishtiramiz. Chapdagi shakl (cho'zilgan parallelepiped) ko'z harakati bo'ylab uzun tomonni yaratadi. Parallelepipedni yoni bilan qo'yamiz: vertikal yo'qoladi, u bilan birgalikda va bir tomonlamali yo'nalish ham yo'qoladi. Endi bu statiklik, “yotuvchi” hajm.

Dinamiklikni namoyon bo'lishi uchun, boshlanish joyini, shaklga yo'nalish berib, belgilash kerak.

Osmon o'par imorat, yuqoriga intiluvchi, dinamikdir, madomiki, biz shaklning boshlanish nuqtasini va uning tez sur'at bilan yuqoriga xarakat qilayotganini ko'ramiz.

Dinamik shakl harakatsiz ob'yekt kabi o'ziga xos bo'lishi mumkin (arxitekturaviy inshootlar, dastgohlar) va shuningdek harakatdagi (turlicha transport vositalari) ham hosdir.

XX asr texnikasining shakli – zamon ritmi natijasidir.

24-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish.

Bir amaliy mashq orqali talabaga statika va dinamika, ularni kompozitsiyada bir biridan farqini ajrata olish tushunchasi yetkazishga harakat qilinadi.

1-klauzura. Statik kompozitsiya.

Badiiy vositalari asosan Statikadan tashkil topgan kompozitsiya tuziladi. Maqsad talaba ushbu kompozitsiyani to'g'ri talqin qila olishiga qaratiladi. Vazifani baholashda ishning betakrorligiga (aniqlik bifaan bajarilganligiga) e'tibor beriladi.

2-klauzura. Dinamik kompozitsiya.

Badiiy vositalari asosan Dinamikadan tashkil topgan kompozitsiya tuziladi. Maqsad talaba ushbu kompozitsiyani to'g'ri talqin qila olishiga qaratiladi. Vazifani baholashda ishning betakrorligiga (aniqlik bifaan bajarilganligiga) e'tibor beriladi.

Nazorat uchun savollar:

1. Statik va dinamik shakillarning asosiy turlari?
2. Statik kompozitsiya qanday yaratiladi?
3. Dinamik kompozitsiya deb qanday kompozitsiyaga aytiladi?

25-Ma'ruza: KOMPOZITSIYANING VOSITA VA HUSUSIYATLARI.

KONTRAST VA NYUANS

Ma'ruza rejasi: Kompozitsiyani tashkil etadigan elementlar, kontrast va nyuans, aksent va dominanta, ierarxiya va haos kabi tushunchalar. Kompozitsiyaning markazi va uning o'qlarining xususiyatlari.

Ma'ruza: Kontrast – elementlarning, predmetlarning, shakl va ularning quyidagi parametrlar bo'yicha xususiyatlarining keskin farqlanishi: hajm, shakl, tus, rang fazoviylikdagi o'rni va h.k.

Kontrast so'zi ostida taqqoslab ko'rish, bir xil xususiyatlari orasidagi keskin o'zgarish tushuniladi. Pastkisi balandga; yengiliog'irga; ochi qoramtirga, murakkabi oddiyga va h.k. taqqoslanishi mumkin.

Kontrast – bu badiiy usul, uning mohiyati, ikki o'zaro munosabatdagi xususiyatni, sifatni, fazilatni o'z ichiga oladi.

Ajratib ko'rsatiladi:

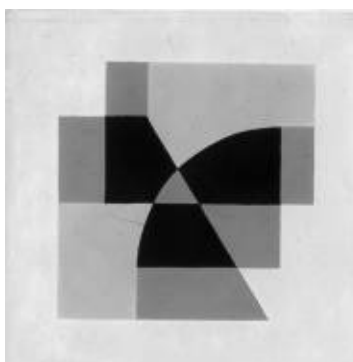
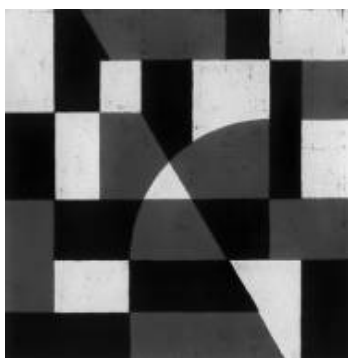
bir o'lchovli kontrast – bir parametr bo'yicha taqqoslangan;

ko'p o'lchovli kontrast – bir necha parametrlar bo'yicha taqqoslangan.

Kontrastli kompozitsiyaning o'ziga xosligi uning vizual harakatdagi faolligi ko'rsatiladi.

Kontrastlarning kompozitsiyadagi ifodaliligi tartibsiz emasdir, ritm vositasida qonuniydir (25.1-rasm).

Kontrast masshtab, material, ranglar yordamida yaratiladi.



25.1 – rasm.

Kontrastli kompozitsiyalar

Kontrast asosida kompozitsion tuzilishlar maksimal ifodalilikka va keskinlikka erishishga ijozat beradi, shu bilan birga maqsadli hissiyotga imkon beradi, shuningdek elementlar tavsifidagi ortiqcha bir xilligi, elementlar birligini ko'rsatmaydi.

Hajmli modul tuzilishidagi kontrastlar shartli quyidagi tartibda taqdim etilishi mumkin:

- to'yinganlik - hajmlarning va shakllarning turlicha gradatsiyasining (izchillik) taqqoslanishini ko'rsatadi;
- mutanosib kontrast – shakllarni o'zaro nisbatini ifoda etadi;
- qo'shimchalar kontrasti;
- bir vaqtdagi kontrast – turlicha illyuziyalar bilan erishiladi, masalan chuqurlik illyuziyasi.

Elementlar o'zaro nisbatini “massa bo'yicha” aniqlash muhimdir, ko'zga ko'rinadigan konkret shakllardan abstraktsiya qilishni o'rganish, barcha kompozitsiyani uning tarkibiga ta'sirini o'tkazishni his qilish;

Kontrast, kompozitsiyaning vositasi sifatida, kuchli va kuchsiz tomonlariga egadir. Kuchli tomoni o'z ichiga shuni oladiki, kontrastda qurilgan shakllar, har doim ifodali va yaxshi eslab qolinadi.

Juda ham keskin kontrastda elementlarning kompozitsion bog'liqligi buzilishi mumkin, shakl esa ko'rish orqali qismlarga bo'linib ketishi mumkin.

Garmoniyaning yutug'ida (monandlik) eng kerakli shart kontrast me'yoriga rioya qilishlikdir, yana shuningdek elementlarning keskin farqlik orasidagi ravon o'tishlikni yaratishdir.

Turli kompozitsiyalarda kontrastlar roli bir xil emas. Bunday holatlarda, agar kontrast shartli ravishda ob'yektiv bo'lsa, shakllarni tashkil etishda asosiy vosita bo'lishi mumkin. Agar uning qo'llanilishi muhim bo'lmasa, u yordamchi vosita sifatida qatnashadi.

Konstrastdan ishlab chiqarish muhitida foydalanish, qoidaga ko'ra ishlash uchun optimal sharoitni yaratishda kerakli qilib qo'yiladi.

Kontrastlarning juda ham kuchliliga ham va ularning ishtirok etmasliklari kabi, vaqtdan ilgari toliqishni chaqiradi. Shu munosabat bilan kontrastlik darajasi badiiy yondoshish pozitsiya bilan tekshirilmay, ergonomika bilan ham tekshirilishi kerak.

Kompozitsiya ustida ishlashda, ranglarning optimal o'zaro munosabatini tanlash muhim ahamiyatga ega. Oxirgi darajagacha bo'lgan ranglar kontrasti shakl yaxlitligining buzilishiga olib kelishi mumkin.

Ba'zan vositalar orasida, mutanosiblikka erishish uchun foydalanish, ikki vosita deb ham ataladi, ayni kontrastli va nyuansli o'zaro munosabatlar.

Kompozitsiyada kontrast nyuans bilan ajralmagan holda bog'liq. Agar kontrast nozik nyuansli yo'l bilan to'ldirilsa, u na faqat shaklni dag'allashtiradi, va yana uning yaxlitligini buzishi mumkin.

Aktsent (urg'u berish) – lotinchadan “urg'u” – kontrastli element, qaysiki kompozitsiyada alohida ta'kidlanadi, urg'u beriladi, unga tomoshabinlar e'tibori alohida ta'kidlanadi. Hattoki eng kichik urg'u uni mubolag'asiz “portlatadi”.

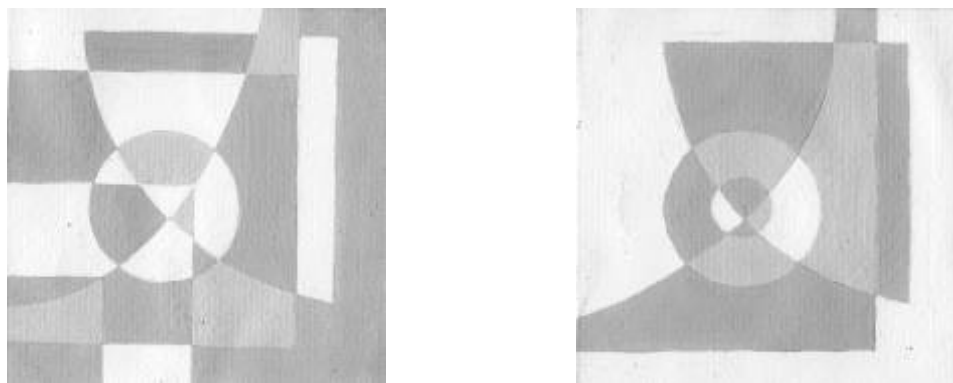
Dominanta (asosiy belgi) bir tuzilishning boshqa tuzilishi ustidan ustunlik qilishi. Masalan, qandaydir rangni yoki aniqlangan shakl elementlaridan ustunlik qilinishi va h.k.

Nyuans. Nyuans – bu tus, nozik farqlanish, arang seziladigan ketma–ket o'tish, masalan, og'irdan yengilga, qoradan oqishga, kattadan kichikka, oddiydan murakkabga va hokazo.

Nyuans – kompozitsiyada elementlarning sezilarli bo'lmagan xuddi shunday kategoriyalar bilan farqlanadi.

Shuningdek bir o'lchovli va ko'p o'lchovli nyuanslar ajratiladi. Nyuansli shakllarda, farqlanishdan ko'ra, ko'proq o'xshashlik bor.

Nyuanslashtirish ob'yektning nozik modellashishiga erishish uchun qo'llaniladi. Agar nyuans kuchaytirilsa, u kontrastga o'tishi mumkin. Agarki uni kuchsizlantirilsa, u ko'rishda farqlanmaydigan bo'lib qolishi, ya'ni o'xshashlik bo'lib qolishi mumkin. (25.2-rasm)



25.2 – rasm.

Nyuansli kompozitsiyalar

Nyuans kompozitsiya elemenlarining asosiy kompozitsion belgilari bilan kuchsiz farqlanishi bilan xarakterlanadi. Masalan, fakturali sirtlarda, u yirik va mayda donadorlikni, rangda – to'q sariq – qizil va qizil tuslarni ifodalaydi va hokazo. Nyuansli munosabatlar yaqin va uzoqda bo'lishi mumkin.

Yaqin munosabatlar elementlardan foydalanib kompozitsiyani tuzishni, shunday deb ataladigan xususiyatlarning teskari o'zgarilish xarakterini ko'zlaydi, masalan hajmlarning kengayib borishi va releflarni zichlashtirish.

Uzoq munosabat elementlar xususiyatini to'g'ri va parallel o'zgarishida ifoda etiladi, masalan rang yorqinligining o'sishi va hajmlarning oshishi. U yoki bunga mos holda nyuanslash va kompozitsiya xarakteri o'zgaradi: ajratib tekislanganda u xiyla osoyishta, ularni kengaytirilganda – o'tkir.

Bir butunlikda nyuans ko'rishga oid tenglikni kompozitsiya hismlari o'rtasida, uning yaxlitligiga erishishni o'rnatishga imkon tug'diradi. Misol uchun – yaqinlashtirilgan tuslar asosida, yagona rang gammasini o'zida ifoda etadigan, yaxlit xromatik qator sifatida qabul qilinadigan ranglar birikmasi. Shakllar nyuansirovkasi loyihalovchidan, eng yuqori kvalifikatsiyani, nozik qobiliyatlikni talab etadi, unga odatan konstruksiyalashning yakunlovchi bosqichi, qachonki shakl asosi qo'shilsa yetib keladi.

Chunonchi shaklning silliqqlanishi, nyuansirovkasi eng so'nggi ishni yakunlaydi.

Nyuansirovka – bu asosiydir, ya'ni buyumni anchagina shakllantiradi, bashang qiladi. Shunday ekan, nyuansirovka – kompozitsiyaning barcha vositalari ichida eng nozigidir, undan foydalanish esa qiyin vazifani ifodalaydi va eng yuqori malakani talab etadi.

Agar kontrast ko'pincha vazifa bilan yoki buyum konstruksiya bilan shartlansa, u holda nyuans na uni na buni aniqlamaydi.

Nyuans shaklning badiiy anglash bilan, material, ranglar bilan bog'liq va sezilarli darajada dizaynerning individualligiga bog'liqdir.

Shakllarning nyuansirovkasi ko'pincha buyumlarning ishlab chiqarish texnologiyasiga va qo'llanilayotgan materiallarning xususiyatiga bog'liq. Dizayner materialning xususiyatini nozik his qila olishi va ulardan to'g'ri foydalana olishi kerak.

Nyuans proportsiyada, ritmda, rangda, plastikada, dekorda, fakturada, sirtida va hokazoda namoyon etiladi.

Nyuansda tuzilgan, shakllar, har doim osoyishta va birdan ochilmaydi (shakldan farqli o'laroq, kontrastda tuzilgan). Shuning uchun, shakl ustida ishlashda ko'plab nyuanslardan foydalanish mumkin. Bularda hattoki butun kompozitsiyani qurish mumkin. Ayniqsa nyuansning roli intererlarni ishlashda kattadir, qaysiki alohida elementlarni doimo bog'lash zarurdir.

25-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish.

Mashqlarning vazifasi talabani kompozitsiya unsurlari o'zaro munosabatda bo'lishini va bu munosabat nuans va kontrast ko'rinishlarida bo'lishini his eta bilishga o'rgatishdir.

1-klauzura. Kontrasli kompozitsiya.

Vazifa uch bosqichda bajariladi:

1. Maketda qarama-qarshi juftliklardan birortasi tanlanadi:
 - a) katta - kichik;
 - b) baland - past;
 - d) qorong'i - yorug';
 - e) vertikal - gorizontal;
 - f) tekis - notekis (g'adir - budur);
2. Kontrast kuchaytiriladi, asos sifatida olingan oldingi qarama-qarshi juftlikka qo'shimcha qarama - qarshilik kiritiladi:
 - a) vertikal - gorizontal;
 - b) qorong'i - yorug';
 - d) qora - oq;
 - e) yengil - og'ir va h.k.

Vazifa uchun kerakli narsalar: planshet, penoplast, qog'oz, karton (rangli bo'lishi ham mumkin) va h.k.

2-klauzura. Nyuansli kompozitsiya.

Nyuansli chiziq, shakl, rang va boshqa unsur va badiiy sifatlardan foydalanib kompozitsiya yaratiladi. Unsur va badiiy sifatlarni tejab kompozitsiya tashkil qilish maqbuldir. Vositalarni kamroq olib, ko'proq badiiy ta'sirga ega bo'lgan kompozitsiya yuqoriroq baholanadi.

Nazorat uchun savollar:

1. Kontras deb nimaga aytiladi?

2. Nyuans deb nimaga atiladi?
3. Ularning bir biridan farqi?

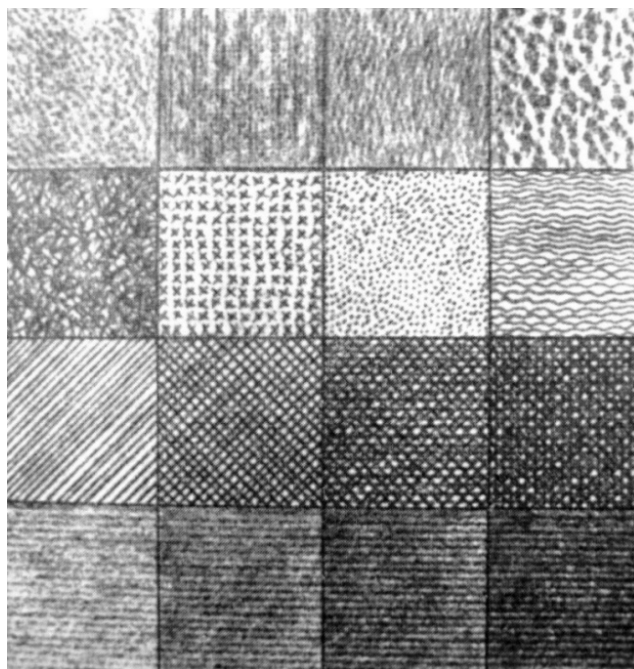
26-Ma'ruza: KOMPOZITSIYANING VOSITA VA HUSUSIYATLARI.

FAKTURA, TEKSURA, REYLEF

Ma'ruza rejasi: Faktura, Struktra, Teksura kabi kompozitsiya elementlarini jisimiy va moddiy hususiyatlarini, ularni o'zaro ta'sirini visual ifodalash. Kompozitsiyaning hususiyatlari.

Ma'ruza: Faktura, tekstura va tuzilish o'zida badiiy ifodaliylikning faol vositasini namoyon etadi. Fakturalar va teksturalar effekti avvalambor, materialning tabiiy sifatida, uning estetik o'ziga xosligini ochishda foydalaniladi.

Agar materialning fakturasi va teksturasi juda ham ifodali bo'lsa, ya'ni ularning kuzatuvchiga ta'sirchanligi, kompozitsiyada shaklga nisbatan ta'siri juda kuchli bo'lishi mumkin. Biroq fakturaning va teksturaning haddan tashqari yaqqoligi qabul qilinmasligi mumkin. Faktura va teksturaning sirti o'lchamini va fazoviylikdagi kengligini hisobga olib, ya'ni uning ishlashiga qarab tanlanishi kerak (26.1-rasm).



26.1 – rasm

Faktura

Faktura — sirtning, undan uch o'lchamli tuzilish chiqadigan alohida xususiyati. Ko'pincha "Faktura" termini tegishli silliqlikni yoki sirtning g'adir-budurligini ta'riflashda ishlatiladi. U bilan bizga ma'lum bo'lgan materiallarning xususiyatini xarakterlash mumkin: toshning g'adir-budurligi, yog'ochning tolaligi, ipdan to'qilgan gazlama.

Fakturalar o'zining kengligi bo'yicha mustaqil elementlar sifatida va shakllar va sifati bo'yicha kam qabul qilinadi, shunday ekan ularni aniq farqlash mumkin.

Fakturalar sirtining juda ham yirik elementlari sirt (relef) bo'linish elementlari sifatida tashkil topadi.

Fakturaning ikki asosiy tipi ajratiladi:

- taktil faktura realdir –unga qo'l tekizilganda sezish mumkin;
- vizual fakturani faqat ko'z bilan ko'riladi.

Har qanday taktil faktura shuningdek vizual bo'ladi. Vizual faktura real va illyuziyali bo'lishi mumkin.

Bizning ko'rish va sezish organlarimiz chambarchas o'zaro bog'liq. Qachonki biz sirtning vizual fakturasini ko'rganimizda, ko'pincha uning taktil xususiyatini, hattoki unga teginmasdan sezamiz. Bu rektsiya shu singari materiallar assotsiyasiga asoslanib tuzilgan.

Faktura va masshtab

Faktura sirtining masshtabi, ungacha bo'lgan masofa va yorug'lik – faktura sirtini qabul qilishdagi muhim faktordir (omil).

Faktura naqshining masshtabi qanchalik kichik bo'lsa, uning sirti shunchalik silliq bo'ladi. Hattoki dag'al sirtlar ham, agar ularga masofadan qaralsa, nisbatan silliq ko'rinadi. Faqat yaqin masofadan ko'rilsa fakturaning dag'alligi bilinadi.

Faktura masshtabining nisbiyligi yaqqol ko'rinadigan shaklga va fazoviylikdagi tekislik holatiga ta'sir etishi mumkin. Ko'p tolalikka yo'naltirilgan faktura sirtning uzunligi va kengligini namoyon qiladi.

Dag'al sirtlar tekislikni yaqinlashtiradi, ularning hajmini kamaytiradi va og'irligini vizual ko'paytiradi.

Xulosa qilib aytganda, fakturalar fazoviylikni, ya'ni ular bo'lgan joyda vizual to'ldiradi.

Faktura va yorug'lik.

Yorug'lik fakturalarni his qilishga ta'sir etadi va o'z navbatida, qaysiki u yoritayotgan fakturalar ta'sirida bo'ladi

To'g'ri yorug'lik (nur), sirtning ko'ndalangiga jismoniy faktura bilan tushadigan, uning vizual fakturasini ta'kidlaydi.

Tarqoq yorug'lik (nur) jismoniy fakturani berkitadi, uning uch o'lchamligini sezilmaydigan qiladi.

Sirtning silliq, yarqirab turishi yorug'likni a'lo darajada akslantiradi va o'ziga e'tiborni tortadi.

Jilosiz sirtlar yoki g'adir-budur fakturalar bilan o'ziga singdirib oladi va yorug'likni tengsiz tarqatib yuboradi, shuning uchun silliq sirtni bo'yalgan rangga nisbatan unchalik yorug'masdek ko'rinadi. Juda ham dag'al (g'adir-budur) sirtlarda,

agar ularni to'g'ri nur bilan yoritilsa, yorug'likdan va soyadan ajratilib ko'rsatilgan naqsh paydo bo'ladi.

Faktura va kontrast (keskin farq)

Kontrastdan fakturaning qanchalik aniq ko'rinishi bog'liq.

Bir tekis silliq fonga joylashtirilgan faktura, yonida joylashtirilgan o'ziga o'xshagan fakturadan ko'ra, yaxshi ko'rinadi. Bir muncha dag'al fonda u o'lchovi bo'yicha ingicha va kichkina bo'lib ko'rinadi.

Nihoyat, faktura materialni va sirtini parvarish qilishda muhim omildir. Silliq sirtlarda iflos va eskirish nisbatan bilinadi, ammo ularni tozalash osondir. Dag'al sirtlar iflosni bekita oladi, biroq ularni parvarish qilish qiyindir.

Faktura va naqsh (bezak)

Naqsh — bu dekorativ bezatish yoki sirtlarning ornamentatsiyasi qilish (naqshli bezatish).

Naqsh asosida har doim qandaydir ornament elementlarining – xarakterli shaklda yoki rangda takrorlanishi yotadi.

Ornamentning takrorlanuvchi xarakteri ko'pincha sirtga teksturalik (tarkibiy tuzilish) xususiyatini beradi.

Agar ornamentlar elementi bir muncha kam bo'lsa, ular o'zining individual bir xilligini yo'qotadi va tusga (ranglar har xilligi) aylanib qoladi, ular naqshdan ko'ra, ko'proq teksturaga o'xshab qoladi.

Faktura va naqsh – dizayn elementi bilan o'zaro bog'liqdir.

Naqsh strukturali (tuzilishli) va kiritilgan bo'lishi mumkin. Strukturali naqsh tabiiy materillar ichidan chiqadi, uning uslubi qayta ishlab, ishlab chiqarishdir.

Faktura va fazoviylik

Faktura o'ziga va materialga xos, qaysiki biz mebellashni va ichki fazoviylikni bezatishda bir-biridan farqlashda foydalanamiz.

Turli fakturalarni birga qo'shishni bilish, va rangdan va yorug'likdan kompozitsiya yaratish kabi muhimdir.

Fakturalardan kompozitsiya yaratish mo'ljallangan xonaga va xarakteriga mos bo'lishi kerak.

Faktura naqshining o'lchami fazoviylik o'lchami bilan va uning asosiy elementi bilan moslashtirish kerak. Shuningdek, faktura fazoviylikni vizual to'ldirsa, uncha katta bo'lmagan fazoviylikda esa ko'zga tashlanmaydigan fakturalardan foydalanish yoki ularni uncha ko'p bo'lmagan miqdorda qo'llashga rioya qilish kerak.

Katta fazoviylikda fakturadan fazoviylikning hajmini kamaytirishda foydalanish mumkin. Faktura plastik elementlari tarkibiningmiqdori va katta-kichikligidan qat'iy nazar, tekislik shakllari holatida oralik o'rinlarni, silliq sirt va relef kabilarni egallaydi. Fakturali sirt o'zining turli tumanligi bilan ajralib turadi. U qanchalik "chiqib tursa" va tomoshabinga yaqin bo'lsa, uning plastik xarakteri shunchalik kuchli ko'rinadi. Uzoq nuqtadan faktura oddiygina silliqsirt bo'lib ko'rinadi. Turli ko'rinish nuqtalaridan tekislik shakllarda mayda kabi va yirik fakturadek, relefga yaqin qo'llash kerak.

Tekstura

Tekstura – material stukturasining, ya'ni predmet tayyorlangan, sirtning tashqi belgilarini kuzatish. Xususan teksturadan (tasvir) ko'proq yog'ochdan va gazlamadan tayyorlangan buyumlar xarakterlanadi. Turlicha teksturalardan buyumni qayta ishlashda dekorativ element sifatida foydalaniladi. Xususiyati bo'lmagan tekstura materilalidan qochish kerak, masalan yog'ochga o'xshatib ishlangan plastmasa va hokazo.

Yog'ochdagi tekstura tasviri yo'nalishidan qat'iy nazar uni qayta ishlashda o'zgaradi, ya'ni kesish tekisligiga – radial, tangentsial yo'nalishda, radial-qo'lali, tangentsial-qo'lali.

Teksturani chiqarishda rang, ayniqsa (kontrast) yog'och tolalarning tabiiy rangining farqi ahamiyatli rol o'ynaydi. Faktura va tekstura o'zida badiiy ifodalilikning faol vositasini ifoda etadi.

Fakturaning va teksturaning effektidan avvalambor shuning uchun foydalaniladiki, materialning tabiiy sifatini yetkazib berish, uning estetik o'ziga xosligini ochishdan iboratdir.

Agar materialning fakturasi yoki teksturasi juda ham ifodali bo'lsa, ularning kuzatuvchiga ta'siri, buyum shaklning ta'sirga ko'ra kuchli bo'lishi mumkin.

Biroq fakturaning yoki teksturaning haddan tashqari ko'zga tashlanishi yoqimsiz bo'lishi mumkin. Sirtning fakturasi va teksturasini buyum hajmiga va fazoviylik o'lchamiga qarab, ya'ni ularni ishlatilishiga qarab tanlash kerak.

Struktura – qurilma, qurilish, material tarkibi.

Shaklni tashkil etadigan, sirt strukturasini, hajmli va tasvirning fazoviylik ifodalaligini aniqlaydi va nihoyat, hajmlar strukturasini va ular yordamida tashkil etilgan fazoviylikni o'zida dizayn ob'yektlarining kompozitsion xususiyatini aks etadi.

Relyef

Relyef fakturaga, tekislik shakllarini plastik tuzilishga nisbatan bir muncha yirik xarakterlanadi.

Ayrim hollarda relef alohida chiqadigan elementlar hisobiga hajmli shaklga yaqinlashtiriladi. Relyeflarning turlarini ajratishda, shuningdek va faktura, yaxlitlikda– miqdorda va elementlar o'lchamida, sirt relyefni tashkil etishda ifoda etiladi.

Dizaynda, va haykaltaroshlikdek kabi relyefning konturga (chuqurlashtirilgan) bo'linishi: barelyef va gorelyef keng tarqalgan. Bunday bo'linishda relyefli sirtning turli plastik xarakteri aniq namoyon bo'ladi.

Relyefli shaklning muhim belgisi - uning zichligi va yopiqligi.

Zich relyefga misol – monolit tekis shakl tashqi sirtining plastik qayta ishlanishi. U butun relyef massasini shakllanishi bilan xarakterlanadi.

Ikkinchi ko'rinish – ochiq relyef – o'zining ingichka, listli plastik shaklini, tekislikda ko'rsatilgan yoki unda kesilgan turli elementlarni kiritishi bilan ifodalanadi.

Ochiq relyefli shakllarni qo'llash asosida turli-tuman kompozitsion vazifalarni yechish mumkin, masalan dinamik xarakterdagi, o'tkir plastik kompozitsiyalarni qurish.

Relyef elementlariga fonli tekislikda sezilarli e'tiborda bo'lish bu kompozitsiyalar hajmli-tekislik xarakteriga ega bo'lishi mumkin.

26-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish.

Mashqlarning vazifasi talabani kompozitsiya unsurlari o'zaro munosabatda bo'lishini hamda faktura, struktura bir biridan farq qilishini his eta bilishga o'rgatishdir.

1-klauzura. Faktura hamda tekstura chiqazishni o'rganish.

Faktura a tekstua chiqash qoidaridn foydalanib kompozitsiya yaratiladi. Unsur va badiiy sifatlarni tejab kompozitsiya tashkil qilish maqbuldir. Vositalarni kamroq olib, ko'proq badiiy ta'sirga ega bo'lgan kompozitsiya yuqoriroq baholanadi.

Amaliy mashqlar faktura hamda teksturalarni farqini ajratishni o'rganishga qaratilgan. Dastlabki bajariladigan ish biro bir ashyo fakturasini chiqarishda boshlanadi. Talaba ishlash jarayonida tushunchalarga ega bo'ladi.

Nazorat uchun savollar:

1. Dizaynda faktura hamda teksturaning o'rni?
2. Masshtabning fakturada tutgan o'rni qanday?

3. Faktura v strukturalarning farqi?

27-Ma'ruza: KOMPOZITSIYANING VOSITA VA HUSUSIYATLARI.

SIMMETRIYA, ASSIMTRIYA, MUAZANAT

Ma'ruza rejasi: Simmetriya, assimetriya, muazanat kabi kompozitsiyaing asosiy vositalarining qonuniyatlari hamda hususiyatlari.

Ma'ruza: Simmetriya

Simmetriya – bu muvozanatning shunday holatiki, qaysiki markaz nisbatida, o'q yoki simmetriya tekisligida massa bo'yicha na faqat teng joylashadi va elementlarning geometrik xarakterikasi bo'yicha ham teng joylashadi.

Simmetriya tashkil etish vositasi sifatida muvozanatning barcha tuzilishini markazga nisbatan yoki simmetriya o'qiga va muayyan yaxlitlikni ta'minlaydi, lekin har doim ham kompozitsion birlikni bermaydi. Bu elementlarning nuqtaga nisbatan, o'qqa yoki simmetriya tekisligiga aynan (o'xshash) joylashtirilishi, ko'z bilan qabul qilinganligi muvozanatning va garmoniyaning (uyg'unlik) alohida turini tartibga solishdir.

Simmetriya struktura yaxlitligida elementlarni tashkil etishda katta rol o'ynaydi. Ko'rish va miya xususiyati, inson tanasini simmetrik tuzilishida bizning tasavvurimizda nafaqat muvozanati, va simmetriyalilik shaklni garmonik tashkiletilishi ham aytiladi.

Simmetriya – elementlarni o'qibo'yicha, fazoviylikni vizual teng qismga bo'lib, teng joylashtirish.

Simmetriya uchun, ko'pincha geometrik markaz bilan bir-biriga to'g'ri kelgan, yorqin ifodalangan markaz xarakterlidir.

Simmetriyalilik, geometrik va jismoniy teng qismlardan tarkib topgan, bir-biriga nisbatan joylashgan har qanday shaklni nomlash mumkin.

Geometrik muvozanat ostida birga bo'laoladigan yoxud ko'zguga oid tenglik tushuniladi.

Simmetriya shaklning turg'unligini ta'minlaydi. Uning har qanday buzilishi, ya'ni shakl dinamik, turg'unlik xarakterga ega bo'lishiga olib keladi.

Assimmetriyalilik, kompozitsiya yaxlitligini qachon saqlaydi, qachonki elementlar tengsizligi ularni ko'rishga oid tengligida bartaraf etilsagina. Shu bilan birga, qaysiki ko'rish orqali kompozitsiya markazi o'tadigan yangi o'q chizig'i o'rnatiladi. Shunday qilib kompozitsiya buzilib ketmaydi, aksincha tenglashtiriladi, turg'unlik xarakterga ega bo'ladi.

San'atda simmetriya real voqelikka, shakllarning simmetrik tuzilganligiga asoslangan. Masalan, inson figurasining, kapalakning, qor parchasining va boshqa ko'plab shakllarning simmetrik tuzilishi.

Simmetriyalik kompozitsiyalar – statik (turg'un), chap va o'ng qismi tenglashtirilgan.

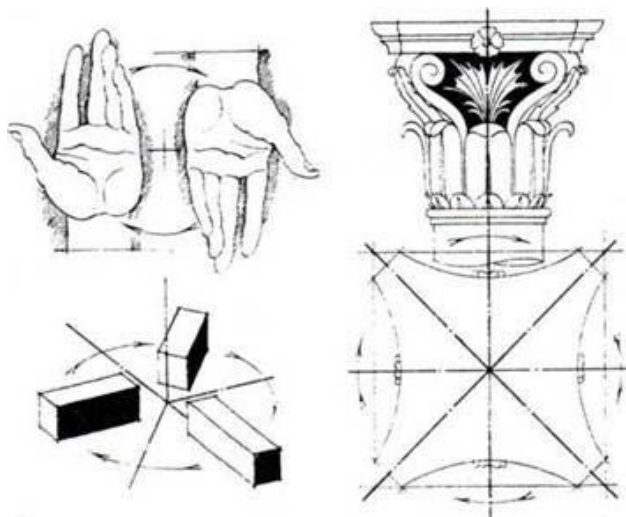
Simmetriyaning bir necha asosiy turlari mavjud: ko'zguli, o'qli, vintli, ko'zguli-o'q chiziqli yoki aralash:

- Vintli simmetriya chiziqning aylanama harakatida yoki harakatlanmaydigan tekislik o'q chizig'i atrofidagi doimiy burchakli tezlik bilan va o'q chizig'i bo'ylab bir vaqtda ilgarilab boradigan harakat natijasida erishiladi. Spiral, vintlar, vintli zinapoyalar – bunday simmetriyaning gammasidan ko'ra oddiy holati. Element bir vaqtda aylanmalikni va o'q chizig'i atrofidagi ilgarilab borish harakatini bajaradi (faqat hajmli gavdalar uchun).

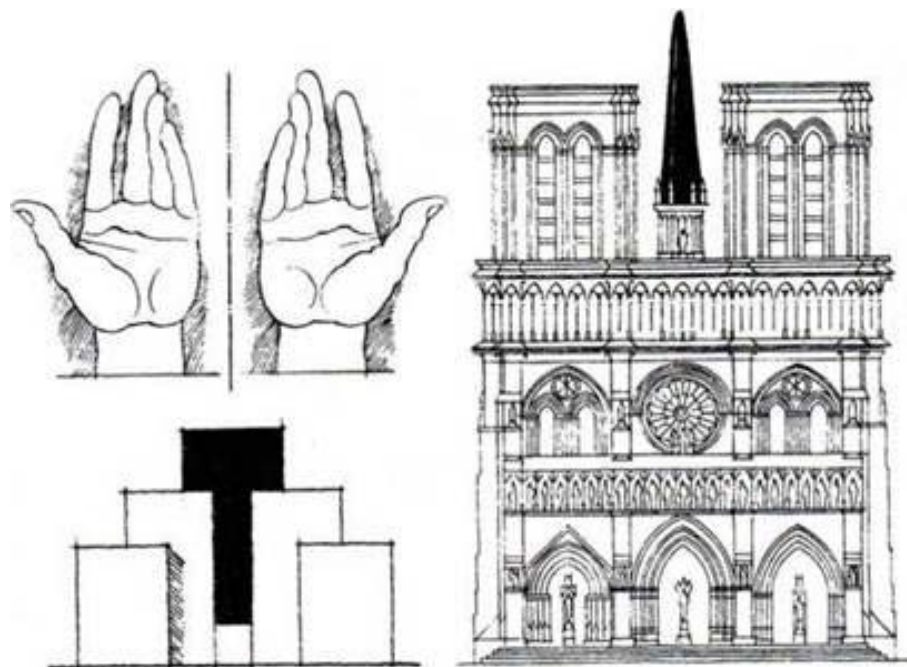
- O'q chiziqli simmetriya. Bu simmetriya o'qqa nisbatan, chiziqning ikki yoki tekislik simmetriyasining kattagina miqdorini kesishib o'tilishi (O'qli simmetriyada elementning o'zi simmetriyasiz tuzilishga ega bo'lishi kerak).

O'qli simmetriya ustma-ust tushishi shartlanadi (geometrik shakllarning o'qli kesimida tengligi) va simmetriya o'qiga nisbatan shakllar aylanishiga erishiladi. (27.1-rasm). Masalan, uch shoxchali, qandilni taqdim etish mumkin. U simmetriyali, ammo bu yerda ko'zguli aks etilishi yo'q, takrorlanish, shaklning aniq burchagidagi bir-birga mosligi bor. Bunday, shoxchaliqandil 120° orqali takrorlanadi.

27.1 – rasm.



-Ko'zguli simmetriyada kompozitsiya elementlari bir xil masofadagi simmetriya tekisligida joylashadi va bir-birining ustiga qo'yilganda ularning shakllari barcha nuqtalarga to'g'ri keladi, ya'ni bir shakl ko'zguli boshqasini takrorlaydi (27.2-rasm). Ko'zguli simmetriya o'qni va ko'zgu borligini nazarda tutadi, ya'ni, to'liq, bir va boshqa tomonga aks etilishi.



27.2 - rasm

Ko'zguli-o'q chiziqli yoki aralash. Bunday simmetriyaning ikki turi mavjud: Agar bir asarda bir-biriga qo'shilishi va ko'zuli va o'qli simmetriyalar ketsa; O'qli simmetriya elementlarni qurishda simmetriyali bilan birga olinsa.

Assimmetriya

Assimmetriya – bu mavjud emaslik yoki simmetriyaning buzilishi. Assimmetriya o'zining tuzilishi bo'yicha simmetriyaning paydo bo'lishida qarama-qarshi. Kompozitsiyaning bu varianti, birikuvlik va elementlar joylashishi, o'qi, tekisligi bo'yicha hech qanday simmetriya yo'q.

Assimmetriyadan simmetrik rivojlanayotgan shaklda foydalanishda dizayn ob'yektlarida va arxitekturaviy muhitlarda va ayniqsa interyerlarda ko'proq uchraydi.

Teng erishish xususiyatlarini bo'lishni, qaysiki simmetriyadan chekinishda harakat qilishni o'rganish muhimdir.

Assimmetriya simmetriyadan printsiptial farqi shaklning xususiyat-holati sifati egaligidir. Asimmetrik kompozitsiyani tashkil etishda bir vaqtda ko'plab qonuniyatlardan, shuningdek alohida elementlarni o'zining bog'lovchi – o'qi simmetriyasidan mahrum qilinganida foydalaniladi.

Assimmetriyali shakl ustida ishlash, simmetriyalikdan ko'ra qiyindir. Kompozitsion tenglikning nozik jihatlarini tushunish kerak, ya'ni shaklning tengligi ko'pincha tenglikka olib keladi.

Agar kompozitsiya asimmetrik tuzilgan bo'lsa, qoidaga ko'ra simmetriyasiz va aksincha, agar kompozitsiya simmetriyali bo'lsa, u qoidaga ko'ra, asimmetrik emas.

Bu butunlay shuni isbotlaydiki, simmetriya va asimmetriya kompozitsiyaning o'zaro shartli qoidasi hisoblanadi. Badiiy usul kabi, asimmetriya dinamikani, san'at asariga turli-tumanlikni beradi, elementlar erkinligini, tabiiy tasodifiylikni, ajoyiblikni kiritadi.

Arxitekturada assimmetriyalik funktsional belgilangan binolarga shartli qilish mumkin. Tasvirlangan predmetlarning kompozitsion guruhlarda simmetrik joylashtirilishi, kompozitsion tenglik hissini va ba'zan deyarli asarning chap va o'ng qismida ko'zguli o'xshashligini yaratadi.

Assimmetrik kompozitsiyada tenglik fazoviy tanaffusni predmetlar o'rtasiga kiritish bilan erishiladi, shu bilan birgalikda esa bir-birlariga yaqinlashadilar, yoki uzoqlashadilar.

Tenglik katta va kichik shakllar taqqoslanishi orqali, yorqin va qora kontrastlar orqali, ravshan va xira ranglar orqali erishiladi.

Assimmetriya – tashkillashtirish printsipi, ya'ni elementlarning dinamiklik tengligida, harakat taassurotining yaxlitlik me'yorida tuziladi.

Agar simmetriyali shakl oson va darhol qabul qilinsa, u holda assimmetriyalilik asta-sekin o'qiladi.

Shuni nazarda tutish kerakki, ya'ni simmetriya ko'pincha, va asimmetriya ham, bir necha kompozitsion o'q chiziqlarining solishtirilishida ifoda etiladi.

Eng oddiy holatda – asosiy o'qning va unga bo'ysingan o'qqa o'zaro nisbati, kompozitsiyada ikkinchi darajali qismini aniqlaydigan o'rnidir.

Ikkinchi darajali o'q chizig'ining asosiy o'q chizig'i bilan sezilarli darajadagi farqida kompozitsiya buzilishi mumkin. Uning yaxlitligiga erishish uchun turli usullardan foydalaniladi:

- o'q chizig'ining yaqinlashishi;
- qo'shilishi;
- umumiy yo'nalishni qabul qilish va boshqalar.

Kompozitsiya o'ziga simmetriyani va assimetriyani bir vaqtda kiritish mumkin. Shunda u ikkinchi darajali assimetrik qismlarning teng erishishi va asosiy simmetrik shakllar asosida tuziladi.

Bunday teng erishishlikda barcha kompozitsiyaning ko'zguli tengligi o'rnatiladi. U, qaysiki asosiy element umumiy shaklga nisbatan asimetrik, uning qismlari esa simmetrik va aksincha bo'lgan holatda erishish mumkin.

Biroq tabiatda absolyut (mutloq) simmetriya yo'q. Simmetriyadan chekinish texnikada ilojsizdir, ya'niki ular funktsional va konstruktiv faktorlar bilan bog'liq bo'ladi. Lekin ular butunlay yo'l qo'yilgan, qaysidir darajada uning o'zi ham shaklni izdan chiqaradi.

Bunday holatlarda assimetrik elementlar boshqa shakllar bilan qurish organik bog'lash darkor, kompozitsion tenglashtirish va shunda kompozitsiya o'zining asosi bo'yicha aniq chekinish bilan simmetriyalik assimetriya tomon, tartibga solish mumkin bo'ladi.

Assimetriyali markazlashmagan kompozitsiyada, ba'zan tenglik ongli ravishda zaiflashadi yoki hattoki butunlay yo'qoladi, masalan, uch holatda, qachonki mazmunli markaz kompozitsiyaning qaysidir bir tomoniga yaqin joylashgan, uning boshqa qismi esa kamroq yuklangan bo'lsa.

Assimetriyali kompozitsiyalar

Agar kompozitsiya holatlar kontrastlar orqali ochilsa, yoki shakllarni guruhlashda, bir-biridan masofada joylashgan, yoxud tashqisi, ularning kompozitsiyasi simmetriya tamoyili bo'yicha bo'linadi. Ammo bu taqqoslanish qarama-qarshilikdagi birlikni, ya'ni kompozitsiya muvozatini berishni tashkil etadi.

Muvozanat

Kompozitsion muvozonat ostida shakllarning shunday holati tushuniladiki, qaysiki barcha elementlar balanslangan, o'zaro baravrlashtirilgan.

Kompozitsion muvozanat, nafaqat elementlar tengilidir va undan, uning markazga nisbatan kompozitsiyaning asosiy massasining taqsimlanishi bog'liqdir.

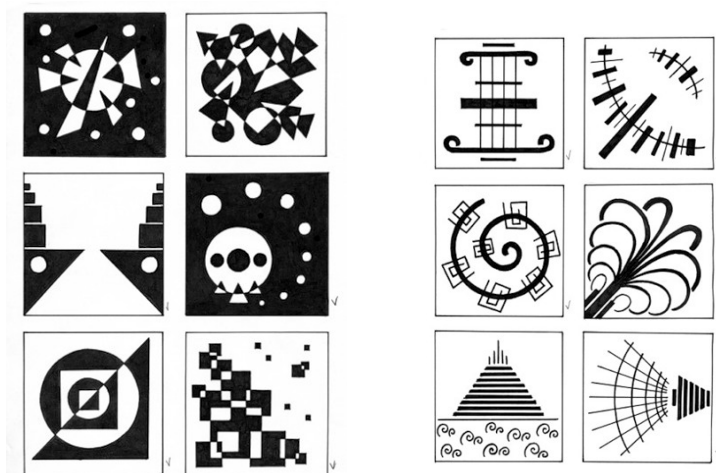
U materialning va fazoviylikning, mutanosiblikni, asosiy va ikkinchi darajali o'q chizig'ining joylashishi, yaxlitlikni ranglar va tuslarga nisbatan tashkil etish xarakteri bilan bog'liq.

Kompozitsiyani tugallashdagi muhim sharoitlardan ularning qismlarini asosiy markazga nisbatanligi hisoblanadi.

Muvozanatni izlash turlicha simmetriyali va asimmetriyali kompozitsiyalarda amalga oshiriladi. Simmetriya borligida, topshiriq qoidaga ko'ra, juda ham osonlashtiriladi, va muvozanatni turli-tuman elementlarining kattagina miqdori va simvollar bunday holatda deyarli mashinaldir (g'ayriixtiyoriy ravishda).

Simmetriyali kompozitsiyaning barcha qismlari baravrlashgan, assimmetriyali kompozitsiya baravrlashgan va baravrlashmagan bo'lishi mumkin. Katta yorqin dog'lar kichik qoralarga tenglashtirish mumkin.

Bir necha hajmi bo'yicha dog'larni bir katta dog'ga tenglashtirish mumkin (27.3-rasm). Variantlar juda ko'p: qismlar massasi bo'yicha, tusi bo'yicha va rangi



27.3 - rasm

bo'yicha tenglashtiriladi. Muvozanatga shakl va figura ham, xuddi shunday ular orasidagi fazoviylik ham tegishli bo'lishi mumkin.

Assimmetriyali kompozitsiyada ayrim hollarda, agar ma'noli markaz karta chetiga yaqin bo'lsa, muvozanat umuman bo'lmaydi.

Agar kompozitsiyaning o'ng va chap qismlaridagi elementlari bir xil bo'lsa, ammo simmetriyaning aniq ifodalangan o'q chizig'i bo'lmasa, muvozanatga erishilmaydi.

Simmetriya holatida muvozanatni izlash vazifasi bir muncha qiyindir. Grafik vositaning asimmetriyali kompozitsion uyg'unligida ma'lumotni taqdim etish ko'rishga oid bir xil bo'lmagan strukturasi bo'yicha, shakli bo'yicha va o'lcham qismlariga nisbatan o'q chizig'ining aniq yoki umumiy shaklning kompozitsion markazida ifodalanganligiga tenglashtirilgan.

Muvozanat qabul qilish uchun turg'un asosni yaratadi, kompozitsion markaz atrofida barcha qismlarni birlashtiradi.

Agar barcha struktura muvozanat qoidasiga bo'ysunsa, uning barcha xarakteristikasini namoyon etish mumkin, masalan, dinamiklik, ifodalilik va hokazo. Aks holda biz ularni anglay olmaymiz, madomiki muvozanat bo'lmasa – qabul qilish uchun u to'siqdir.

Muvozanatni izlash har bir bosqichda muhimdir. Faqat barcha elementlarni bir vaqtda qurish umumiydan alohidalikka, yaxlitlikni yo'qotmasdan harakatlanishga ijozat beradi. Muvozanatga erishish tomonlarning koordinatsiya nisbati, modulli stukturasi bilan bog'liq.

Ajratib olingan elementlar doimo guruhga qaraganda, anchagina "salmoqli" ko'rinadi, shuning uchun alohida turuvchi konstruktsiyalar o'ziga e'tiborni tortadi.

Aylanali va kvadrat elementlar, uzaytirilgan va noto'g'ri shakllar bilan solishtirilganda, ustunlikka ega bo'ladi.

Modulli stuktura kompozitsiyasida aniq qilib belgilangan qismlar o'rtasidagi muvozanatga rioya qilish kerak. Shu bilan birga qismlarning umumiy yechimidagi o'zgarish muvozanatni buzilganligini chaqirmaydi.

Ayrim hollarda assimetriyali kompozitsiyaning muvozanati elementlarning umumiy markaz atrofiga joylashishiga erishiladi. Shu bilan birga tevarak-atrof diametri ritmik o'zaro munosabatda bo'lishi mumkin, masalan, geometrik progressiya (ko'payib yoki kamayib boruvchi sonlar qatori) a'zolarining o'zaro mutanosibligi.

Bir xil predmetlarning gorizontali qatoridagi o'q chizig'i yoki o'rtacha elementi, teng oraliqda joylashgan, kuzatuvchanlikni qayd qilishni, agar predmetlar soni yettidan ortib ketsa to'xtatadi, ya'ni inson, predmetlarga qarab, darrov ularni sanay oladi. Bunday holatda predmetlarni guruhlariga bo'lish zarurdir.

Ma'lumotlarni grafik taqdim etish kompozitsiyaning asosini gorizontallar va vertikal tashkil etadi. Shu bilan birga muhimki, kuzatuvchining ko'zi talab etilgan elementlarni izlash jarayonida yoki tasvirlangan qonuniylik kuzatayotganda yoki tendentsiyani tartibsiz qilishi muhimdir, xususan oddiy va birlamchi elementlardan tashkil topgan, tartibli harakat esa – gorizontali va vertikal siljilishi, miqdori iloji boricha minimal bo'lishi kerak.

Grafik kompozitsiyani yaratishda, ko'zning biomexanik xususiyatini e'tiborga olish kerak, ayrim hollarda, ya'ni ko'zning gorizontali harakati xiyla yengil va tezlikda sodir bo'ladi, ularning vertikal harakati esa nisbatan (kamroq) tezdir.

Ko'zlarning bir tomon qaraganda harakat tezligi uning shaklidan va keng me'yorda o'zgarishi bilan bog'liq. Qiyshiq chiziqning kuzatish trayektoriyasi asosan, yaxlitlikni beradigan singan, gorizontali va vertikal qirqimlardan iboratdir.

Maxsus mashqlar yordamida inson o'zida kompozitsiya muvozatini his qilishni rivojlantirishi, katta va kichik o'lchamlarni, yorqin va qora, turli-tuman siluetlarni va rangli dog'larni tenglashtirishni o'rganishi mumkin.

Uyg'unlikka erishishda predmetlar o'lchamining turli qismlarini, tusini va rangini, ya'ni kompozitsiyada muvozanatni topish, tarozi yoki arg'umchoq bilan taqqoslash yordam beradi.

27-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish.

Mashqlarning vazifasi talabani kompozitsiya unsurlari o'zaro munosabatda bo'lishini hamda simetriya, assimetriya va muvozanatni kompozitsiyadagi ro'li bir biridan farq qilishini his eta bilishga o'rgatishdir.

1-klauzura. Simmetriya, assimetriya, muvozanatli kompozitsiya.

Simmetriya, assimetriya, muvozanatli kompozitsiya yaratish qoidaridan foydalanib kompozitsiya yaratiladi. Unsur va badiiy sifatlarni tejab kompozitsiya tashkil qilish maqbuldir. Vositalarni kamroq olib, ko'proq badiiy ta'sirga ega bo'lgan kompozitsiya yuqoriroq baholanadi.

Nazorat uchun savollar:

1. Simmetrik kompozitsiya bilan assimmetrik kompozitsiyaning farqi?
2. Kompozitsiyada muvozanatning ro'li qanday?

28-Ma'ruza: KOMPOZITSIYANING VOSITA VA HUSUSIYATLARI.

Ma'ruza rejasi: Kompozitsiyada proporsional nisbatlarni saqlash prinsplari.

Ma'ruza: O'zbek me'morlari orasida gaz o'lchovi keng qo'llanilgan. Oddiy o'lchov tayoqchasi (chizg'ich—gazcho'p) me'morning doimiy hamrohi bo'lgan. Matolarni o'lchashda gazcho'p qo'llanilgani uchun ham gazlama atamasi hozirgacha saqlanib qolgan.

Modul o'tmish va hozirgi me'morlikda keng qo'llaniladigan o'lchov birligidir. Modul orqali qadimgi dunyo arxitekturasida me'mor bino qismlarining o'zaro mutanosiblik garmoniyasini ta'minlagan. Qadimgi davrlarda yagona o'lchov hali ta'sis etilmagani uchun ham ko'pincha har bir me'mor o'z shaxsiy o'lchovi (tirsak,

quloch, qarich kabi) bilan bino bunyod qilgan. Shuning uchun ham qadimgi davr arxitekturasida ikkita bir xil uzun likdagi modul uchramaydi. O'rta Osiyo arxitekturasida modul sifatida gaz, nim (yarim) gaz, qarich (qari) qo'llanilganini kuzatish mumkin.

Qadimgi Yunon afsonalaridan ma'lumki, go'zallik ma'budasi qizining ismi Garmoniya bo'lgan. Hozirda esa "Garmoniya" so'zi tub ma'nosi bilan go'zallik ramzi sifatida turli fan va sohalar lug'atiga singib ketgan. Asrlar o'tishi bilan bu ibora ismi jismiga monand, hamohang, shaklu shamoyili mutanosib, uyg'un, mukammal, har jihatdan barkamol degan ma'nolarni anglatadi. Ayniqsa, arxitektura, tasviriy san'at va musiqa asarlariga nisbatan garmoniya iborasi keng qo'llaniladi. Chunki garmoniya badiiy asarning asl mohiyatini go'zallik qonuniyati asosida namoyon etadi.

Arxitekturada shakllar garmoniyasi bilan bevosita aloqasi bo'lgan asosiy tushuncha — atamalar quyida keltiriladi.

Arxitektonika — aslida me'mor-binokorlik san'atini bildirgan. Hozirgi vaqtda ko'proq bino konstruktiv tuzilishi bilan uzviy bog'liq shakliy va badiiy vositalar majmui (tartibi) nazarda tutiladi.

Proporsiya — nisbat, mutanosiblik. Arxitekturada o'zaro bog'liq shakliy qismlar o'lchamlarining monand nisbatda bog'lanishi; me'moriy mujassam topgan qismlarning xushro'y ko'rinishi. Matematikada ko'proq ikki nisbat tengligi $a:b=s:d$ nazarda tutiladi.

Oltin nisbat, oltin kesim (ruscha - золотое сечение) - arxitekturada noyob nisbatlash tizimi: bino tarkibidagi qismlar o'zaro ko'rkam nisbatda bo'lishi uchun qadimgi arxitekturada uzunlikni shunday uzun-qisqa ikki bo'lakka ajratilgan, natijada $AB:BS=BS:AS$ ga teng bo'ladi ($a:b=b:s$), ya'ni tashqi hadlar ko'paytmasi ichki hadlar ko'paytmasiga baravar ($as=b^2$).

Oltin nisbat zamonaviy texnikada, xususan, poligrafiyada keng qo'llaniladi. Arxitektorlar ishlatadigan vatman qog'ozi ham oltin nisbatda belgilangan. Oltin nisbat ajoyib xossalarga ega:

$4 > \sqrt{5+1}:2 = 1,618...; 1/\sqrt{5} = (\sqrt{5}-1):2 = 0,618...; \phi^r = (\sqrt{5}+3):2 = 2,618... \text{ va h.k.}$ Yoki yana boshqa xossasi: $\phi(\phi-1)=1; \phi^2-\phi=1; \phi-1:\phi=1; 1:\phi^3+1:\phi=1$.

Matematikada shunga o'xshash ajoyib xususiyat va xossalarga ega nisbat topilmaydi. Shuning uchun ham qadimgi zamonlardayoq me'morlar "oltin nisbat" imkoniyatlaridan badiiy ijodda foydalanganlar (1; 0,618; 0,382;

0,236; 0,146; 0,090; 0,056 va h.k.).

Me'morlikning ilk rivojlanish davridan boshlab qurilish maydonchasida mo'ljaldagi binoning tarhi - shaklini yasash uchun, asosan, oddiy reja ipidan foydalanilgan. Reja tori va qoziqlar yordamida tekis yer sathiga juda murakkab shakllar tushirish mumkin. Bu ikki yordamchi ashyo-asbob xuddi me'mor qo'lidagi pargor va chizg'ich vazifasini o'tagan. Demak, qadimgi me'moriy obidalarining shakliiy tuzilishi xususiyatlarini va o'zaro mutanosib uyg'unligi tartibini ham oddiy pargor va chizg'ich imkoniyatlaridan kelti-rib chiqarish mumkin.

Ma'lum bo'lishicha, bino shakllarining muntazamligini va mutanosibligini monand belgilashda eng qulay usul - «dinamik kvadrat»lar deb atalgan o'zaro bog'liq kvadratlar asosida tortiladigan chiziqlar to'ri ha! etuvchi ahamiyat kasb etar ekan. Ushbu to'rdan foydalanib, uning ustiga ustidan binoning fasad - tarz chizmalari ham tushirilgan ekan. Shunday usul asosida qadimgi Misr, Yunonistondan to Movarounnahr^acha bo'lgan me'moriy yodgorliklarning shaklu-shamoiyini tahlil etsa bo'Markan.

Ulgitarh to'g'risidagi ma'lumotlar nihoyatda muhimdir. $AB=1; A_1B_1=\sqrt{2}; A_2B_2=1/2$ va h.k. qatomi olsak, undan ko'rinib turibdiki, ratsional son (1; 1/2; 1/4; 1/8) bilan irratsional son ($\sqrt{2}; \sqrt{2}/2; \sqrt{2}/4; \sqrt{2}/8$) almashib keladi. Shu asosda qurilgan bino faqat ratsional modul to'riga tushishi mumkin emas.

Misrdagi Xefren (Xafra) ehromi (miloddan avvalgi 27-asr) haqida tadqiqotlar juda ko'p bo'lsa-da, lekin hozirgacha uning shakl tuzilishi qonuniyati haqida aniq ma'lumotlar topilmagan, taxminlar esa yagona xulosaga kelmagan. Ayniqsa, ehromning uchidagi burchagi, qirralar qiyaligi qanday belgilangan? Inshoot ichkarisidagi xonalar o'lchami, yo'laklar qiyaligi qanday topilgan? Shu kabi

savollarga faqat ulgitarh tizimi orqali ishonchli javoblar topishga muvaffaq bo'ldik. Xefren ehromi loyihasini chizish jarayoni quyidagicha bo'lgan (9-rasmga qarang). Me'mor dastawal ABSD kvadrati- ni chizgan. Bu ehrom yasashning tashqi tayanch nuqtalarini (A, B, S, D) beradi. Ichkaridagi ikkinchi kvadrat AjB^D , esa ehromning plani - tarhini tashkil etgan. Asosiy kvadrat ichidagi doiraning yettidan bir qismi orqali o'tkazilgan MO chizig'i ehrom sathi qiyaligini belgilagan. Ehromdagi yordamchi chiziqlar kesishishi natijasida burchaklar hosil bo'lgan. Misrda 7 va 5 raqamlari "muqaddas" hisoblangan. Shuning uchun ehromlar tarhida doirani 5 yoki 7 ga bo'lish holati kuzatilgan.

Movarounnahr me'moriy merosida ham ulgitarh keng qo'llanilgan. Qadimgi me'moriy qonuniyat ta'siri bo'lgan namunalarni O'rta Osiyo arxitekturasida miloddan avvalgi XVII asrlardayoq (Sopolitepada) uchra- tish mumkin. Qadimgi Xorazm, So'g'diyona, Baqtriya va Farg'ona tuproq- larida saqlanib qolgan turli xil imorat va inshootlarda me'morlar an'anaviy geometrik uyg'unlashtirish -dinamik kvadratlar to'ri bilan bog'liq usullar- dan keng foydalanishgani oshkor bo'lmoqda.

Samarqand va Buxoroda X-XVII asrlarda qurilgan nodir osor-atiqalar - Somoniylar maqbarasi, Masjidi Kalon, Jome' masjidi, Go'ri Amir maj- mui, Ulug'bek madrasasi, Shohizinda maqbaralari - bularning hammasi geometrik tarkib va uyg'unlik jihatidan o'sha qadimgi "Ulgitarh" usulidan katta mahorat bilan foydalanilganidan dalolat beradi.

Me'moriy "Ulgitarh" tizimini hozirgi arxitektura va san'at asarlari yara- tishga keng tatbiq etish mumkin.

28-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish.

Mashqlarning vazifasi talaba nisbatlar bo'yicha to'g'ri ishlashni o'rgatishdir.

1-klauzura. Oltin nisbat

Qog'oz parchasini buklash vositasida uch juft oltin nisbatlar chiqariladi. Klauzurada faqat pargar va chizg'ichdan foydalaniladi. Uchburchak yoki transportir

33-Ma'ruza: KOMPOZITSIYA PRINSPLARI.

Ma'ruza rejasi: Umumiylik va yaxlitlik, idrok etish, ob'yektivlik, ratsionallik kabi kompozitsiya tuzish prinsplari.

Ma'ruza: Umumiylik va yaxlitlik. Kompozitsiyaning yaxlitligi va uning elementlarining umumiyligi, uyg'unlikda qanday namoyon bo'lsa, uning hislati ham shunday namoyon bo'ladi.

Elementlar biri biri bilan uyg'unlashganda o'zaro ajralmas bog'liqlikni, bir-biriga nisbatan moslikni topadilar.

Har bir element nafaqat o'ziga tegishli ahamiyatga ega, va umumiy shaklni o'ziga bo'ysindirishda ham namoyon etiladi.

Kompozitsiyaning har bir ta'rifida doimo uning asosiy belgisi – shaklning yaxlitligi ishtirok etadi.

O'z navbatida kompozitsion faoliyat o'z yo'nalishida va pirovardida bunday umumiylikka va yaxlitlikka erishish maqsadiga ega bo'ladi. Shu bilan shakl kichik va kattalikda umumiylikka ega bo'ladi. Unda tasodifiy elementlar va tasodifiy aloqalar mavjud emas.

Bu barchasini qamrab oladigan va dizaynda kompozitsion badiiy shaklni tashkil etadigantamoyilni birlashtirish. U kompozitsiyani qurishdagi usullarni va barcha vositalar o'rtasidagi chambarchas bog'liqlikni o'rnatadi.

Bunday bog'liqlikni o'rnatilishi natijasida shaklning umumiy xarakteri, aniqlovchiligi, nihoyat, tomoshabinga ta'sir etadigan barcha kuchlar namoyon etiladi. Bunday xarakter yo'qligida shakl uyg'unsez, bo'lak-bo'lakli, yaxlit emasdek ko'rinadi.

Umumiylik va yaxlitlik kompozitsiya qonunining asosiylaridan biri sifatida ko'riladi.

Dunyo san'atining barcha amaliyotida uning barchasi namoyon bo'lishi shak-shubhasiz umumiylik qonunining hayotiyliigi va kompozitsiyaning yaxlitligini isbotlaydi.

Bir vaqtning o'zida badiiy tajriba: umumiylikning yo'qligi va yaxlitlikning yo'qligi shaklning ifodaviy xususiyatini yo'qotadi, estetik zararli shakllanib boradi.

Yaxlitlik – bu, qoidaga ko'ra o'zida murakkab sistemani va tizimni ifodalaydigan, bizni o'rab turgan predmetlarning ob'yektiv xususiyati.

Butunlik oddiy summaning qismi emas, u qarama-qarshi xarakterga egadir – muntazamlik va nomuntazamlik, turlik tumanlik va bir xillik va hokazo. Har birtizim uchun qismlarning optimal o'zaro munosabati va ular o'rtasidagi bog'liqlikni mavjudligi, uning ko'rish orqali bir butun qilib qabul qilishni ta'minlaydi.

Yaxlitlikning asosiy belgilari bog'liqlik, cheklanish, to'liqlik, ixchamlilik, turg'unlik hisoblanadi.

Bog'liqlik – bog'lanish darajasi bilan, yaxlitlikni parchalanishdan saqlab qolish orqali aniqlanadi.

Cheklanganlik – bu ob'yektlarni va muhitlarni, fonni va shakllarni ajratish (masalan, ob'yektni aylanaga, ellipsga, kubga kiritishga bog'liq bo'lishidan qat'iy nazar).

Yaxlit ob'yektning mukammalligi – informatsiyani tarqatuvchi hisoblandi.

Ixchamlilik – bir vaqtda idrok etilgan qismlar miqdoridan aniqlanishi mumkin.

Yaxlitlikning uyg'unligi – juda yuqori darajadagi yaxlitlik, qaysiki katta yoki kichik o'lchamdagi tabiiy, tabiatga oid, shuningdek inson muhitida yaratilgan real predmetlarga mos keladi.

Qadimdan rassomlar “garmoniya” (uyg'unlik) tushunchasiga turlicha fikrlarni bildirganlar. Grekcha “harmonia” so'zi kelishganlik, moslik, vazminlik ma'nosini bildiradi.

Garmonik yaxlitlikning quyidagi qirrlarini ajratib ko'rsatish mumkin:

- yaxlitlikni uning qismlarida takrorlanishi;
- qismlarning yaxlitlikda teng bo'lishi;
- yaxlitlik va qismlarning mosligi;
- qismlarni yaxlitlikda vazminligi;
- yaxlitlikning birligi.

Yaxlitlikning uning qismlarida takrorlanishi qismlarni bir butun birlashishiga o'xshashlik asosiga xizmat qiladi. Uyg'unlik ob'yekti uchun olib boruvchi, ko'p qirrali belgilarning takrorlanishining borligi xarakterlidir. Bunday belgilar, masalan to'g'ri burchaklarni yoki qiyshqlik xarakterini takrorlashda xizmat qilishi mumkin.

Qismlarni yaxlitlikda teng bo'lishi qismlarni asosiy va ikkinchi darajali tavsifnomasi asosida birlashishiga xizmat qiladi. Asosiysi uning eng katta o'lchami, massasi yoki boshqa elementlarning, shakllarning, rangning, fakturaning bir-biriga nisbatan joylashuviga qarab ajratilishi mumkin. Yaxlitlik va qismlarning mosligi qismlarni yaxlitlikka mutanosiblik asosida va boshqa turlarning o'zaro nisbatiga moslashtirishga xizmat qiladi. Qismlarni yaxlitlikdagi vazminligi qatnashuvchilarni ishga bor kuchi bilan – o'ziga tortishi, bir-biridan itarishida roziligi uchun xizmat qiladi. Birlik barcha tamoyillarni kelishishda, shakllarni yaratishdagi joylashishini talab etadi. Birlik qonunida va kompozitsiya yaxlitligida aksni va o'rab turgan dunyo ob'yektining tashkil etishdagi tabiat tamoyillarini mujassamlashtirishga ega bo'ldilar. Axir chambarchas bog'liqlik misollari va shaklning barcha elementlarining o'zaro kelishishida inson doimo ko'z oldida: daraxt bargining shakliga, uning butalarini va tanasining mosligini, barcha hayvonlar tanasining qismi, tabiiy landshaftlarning uyg'unligini maqsadli kelishganligini ko'rgan.

Qat'iy tartibda joylashgan barcha qismlar, guruhlashayotganda va tenglik asosida yaxlitlikka birlashayotganda, balans qilishda, simmetriyalar, takrorlanishi, ritmda, teng bo'lishda, mutanosiblikning o'zaro munosabati.

Grekchadan kelib chiqqan "xaos" termini va ilk bor "fazoviylik, bo'shliq" va tubsiz" ma'nosini anglatgan, bugungi kunda bu so'z so'zlashuv tilida tartibsizlikni belgilash uchun ishlatilgan, qachondir bu termin XVII asr davomida ahamiyatga ega bo'lgan.

Matematikaga va fizikaga muvofiq ravishda "tartibsizlik"ni tizimning belgilangan tartibi, prognozlashdagi qiyin ta'siriga ataladi.

Xaos – bu shunday holatki, unda kelajakdagi u yoki bu tizimni rivojlanishi oldindan aytish juda qiyin yoki umuman aytish mumkin bo'lmagan.

Oddiy qilib aytganda, bu chalkashlik, aniqliklikning bo'lmaganligi va tizimni tashkillashdagi izchillikdir. Biroq shuni nazarda tutish kerakki, xaosni zararli ko'rinish deb, izdan chiqarish deb hisoblash mumkin emas. Xaosni mumkin va o'rganish kerakdir, bundan tashqari, uni barcha faoliyatda qo'llash mumkin.

Masalan, xaos tushunchasi sinergetika uchun juda muhimdir, ya'ni tizimlarni tashkil etishda elementlarining kelishilgan o'zaro ta'siri. Bundan tashqari, element sifatida odamlar faoliyatida jamiyat ko'pincha tartibsizlik, spontanlik xarakteriga ega bo'ladi.

Insonning barcha maksimal tartibga solishga, tizimlashtirishga intilishi, ko'pincha shundaylik olib keladiki, xaosga munosabatni qayta ko'rib chiqishga va uni tan olishga olib keladi, bu bor yo'g'i, belgilangan qonunni tavsiflaydigan va boshqaruvga ta'sir o'tkazadigan tizimlarning holatidir.

Agar siz tabiiy qirg'oq chizig'iga samolyotdan qarasangiz, siz o'zingizning e'tiboringizni bir qancha uzunlikdagi kichik butalarga va yoriqlarga qaratasiz. Agar siz plyajga qo'nmoqchi bo'lsangiz, siz xuddi shunday shakllarni, tog'li tizimlarda aks etgan, yuzasida bevosita toshlar va hattoki cho'qqilarni shakllantiruvchi qismlarni ham ko'rishingiz mumkin

Ob'yektivlik. Kompozitsion tamoyillar asosida tabiatning ob'yektiv qonun va umumiy rivojlanish qonuni yotadi.

Kompozitsiyaga formal talab dunyo tabiatning ob'yektiv voqeligidan va insonning shartli psixofizik tuzilishidan, uning qabul qilish organlaridan, miyasidan va inson ongida ob'yektiv voqelik qanday akslanishidan kelib chiqadi

Qarama qarshilik kurashining qonunlari bevosita san'at asarining kompozitsion tuzilishida namoyon etiladi. "Kompozitsiya" tushunchasining o'zi, bog'liqlikni, solishtirishni bildirib, qarama-qarshi boshlashning borligini nazarda tutadi.

Bunday fizika va kimyo qonunlari, massani saqlash qonuni, ekvivalent qonuni, mutanosiblikni doimiyliqi qonuni, kurashish qonuni va qarama-qarshilikni birligi,

inkorni inkor qilmoq, miqdorni sifatga o'tishi, rivojlanish va sababiyat, birlik kabi, ayrimlikni va butunlikni bog'lash kabi – u yoki o'zga shaklda san'atda aks etadi.

Gravitatsiya qoidasi. Tabiatning asos bo'ladigan qonunlaridan biri, gravitatsiya qonuni hisoblanadi.

Kompozitsion kurishda o'zining aksini asos bo'ladigan tabiatdagi fizikaviy qonunida topiladi. Gravitatsiya barcha narsalarda, joylashtirishlardan boshlab va planetaning harakati va mayda hashorat tanasining tuzilishigacha ko'rinadi.

Dunyo miqyosidagi tortish kuchi shunday tushuntiriladi, masalan, jonli organizmlarning tuzilish simmetriyasi (tenglik albatta bo'lishi), harakat qonuniga asoslanmoq (mexanika qonuni) va osmon mexanikasi qonuni.

Kompozitsiyada gravitatsiya qonuni vertikal, gorizontaal va diagonallik rolini aniqlaydi. Ular tenglikning kerakligini, simmetrik shaklning ahamiyatini, balandlik tushunchasi va kartinadagi pastlik va hokazolarni aniqlaydilar.

Optika qoidasi. Tabiatda yorug'likni tarqatish qonuni. Miyaning va qabul qilish organlarining yaxshi tuzilishi natijasida biz yorug'likni, rangni ajratishni, predmetlar shaklini idrok etamiz va ularning fazoviylikni his etamiz. Optika qonuniga va bizning ko'rish aparati tuzilishiga qarab fazoviylikni va bu yerdan chiqadigan perspektivaning ochiq qonunlarini, muhim kompozitsion muhitlarni biz shartli his qilamiz. Ko'z orqali qabul qilish, sezish qobiliyati uyg'unligida shaklni hajmli-fazoviy tuzilishi kabi qabul qilinadi, ya'ni aksni san'atda, hajmiy-fazoviy shaklni modellashda topadi.

Iqtisod qilish va ratsionallik (maqsadga muvofiq). Tabiatda “iqtisod qilish qonuni”ga amal qilinadi, qaysiki, tabiat har doim “qisqa yo'lni qidiradi va iqtisodiy yechimni tanlaydi” (evolyutsiya jarayonida, tabiiy tanlashda).

Ushbu qonun makrodunyoni va mikrodayoning biologik shakl tuzilishida namoyon bo'ladi. Bu shakllarni tadqiq qilishda ajablanarli o'xshashlik va ularda bitta va shunday oddiy shaklni takrorlanishi, ya'ni u yoki bu kombinatsiyalar juda katta turli-tuman murakkab shakllarda takrorlanishi ham namoyish etilgan. Bu oddiy shakllar – “g'ishtchalar”, ya'ni qiyin shakllar quriladi.

Organik (jonli) dunyoning yaxlit shakli. Ularga spiral, shar, ko'pyoqlik, trubalar, daraxtlar va yulduzlar kiritiladi. Va yana ular barcha fazoviylik san'atini jondan yaxshi ko'rgan shakli hisoblanadi.

Spiral organik dunyoda keng tarqalgan eng muhim shakllardan biri hisoblanadi. U yuqori darajada energiyani saqlaydi, informatsiyani asraydi. Ma'lumki, ikki spiralli shakllar DNK molekula hayotiga egadir. Ko'plab o'simliklar va hayvonlar tanasi tuzilishida spiral ko'rinishidagi shakllarga ega – pechak, loviya, chig'anoq, shilliq qurt va hokazo.

Spiral – o'zida silindr yuzalikda ikki nuqta oraliqidagi eng qisqa yo'lni ifoda etadigan qing'ir-qiyshiqlik (to'g'ri uchburchak varaqda diagonalni o'tkazing va uni trubka qilib buklang). Bu xususiyat tufayli u sharlarning, silindrlarning - idishlarning, nervlarning, tolalarni biologik dunyosida keng tarqalgan, sferik va silindr yuzaga to'qib chiqadigan, eng qisqa yo'lni qidirishda u spiralga aylanadi.

Shar – eng iqtisodiy shakl, sharda eng katta hajmda ham juda ham kichina sirt, uning tashqi ko'rinishiga, boshqalarga qaraganda juda ham kam material ketadi.

Shar atrof-muhit sharoitiga juda tez moslashadi, oson dumalatiladi, yapaloqlanadi va shuning uchun organik dunyoda keng tarqalgan (baliq urug'i donasi, viruslar, oddiy mikroorganizmlar). Shar, aylana, oval - ko'pincha san'at asarlarida ko'p uchraydi, ya'niki ular real shaklni, o'ziga xos bo'lgan tabiatni aks etadi. Ular ko'rish orqali oson qabul qilinadi, ya'ni ko'rish nuqtasi oval shaklga ega va bu shakllardagi kabi yaxlitlikni, tugallanganlikni, qarama-qarshilikni juda yaxshi aks ettiradi, masalan, to'g'riburchakli shakllarga, qaysiki aksincha cheklash bilan, shartlilik bilan assotsiyalanadi.

Ko'p qirralilar - beshqirrali, oltiqirralilar tabitada mumkatak shaklida, qon tomirlari tarmog'ida uchraydi. Bu shakllarni tejamliligi fazoviylikni to'ldirish qobiliyatida namoyon etiladi.

Truba - tabiiy shakllar orasida transport yo'li sifatida – oziq moddalarini, qon va jonli organizmning hayot uchun zarur bo'lgan, o'simliklar uchun boshqa oziq-ovqatlarni olib o'tish uchun uchraydi.

Daraxt – poya va ular ildizlarining tarmoq otishda biz ildizlar tuzilishini va daraxtlar ildizi, qon aylanish sistemasining tuzilishida kuzatishimiz mumkin.

Yulduz – daraxt shaklinining turli-tuman ko'rinishi, agar unga yuqoridan qaralsa, shu'la, yaproqlar markazdan yuradi, atrof fazoviylikni qurshab oladi, oziq-ovqatni, quyosh energiyani markazga olib keladi. San'atda yulduz shakli, markazdan keladigan kuchni, energiya manbasini tarqatishda assotsiyalanadi. Qadimgi san'atda oyoq-shu'lalar doimiy harakat ramzi bo'lgan. Agar jonli organik shakllarni geometrikka olib borilsa, shar, konus, silindr, ko'pqirralilikni olamiz.

Predmetga oid dunyoning qonuniyligi. Inson o'z atrofida va moddiy va ma'naviy dunyoni va o'zi uchun shaklni o'zlashtirish va qabul qilishga moslashtirishni yaratadi. Dunyo yagonadir. Unda qonunlar, tabiiy shakllar tuzilishini yuzaga keltiradigan, organik va organik bo'lmagan va dunyodagi barchasining o'zaro bog'liqligi amal qilinadi. Predmetga oid dunyo tabiat qonunlarining qanday tashkil etilishidan kelib chiqadi va bir vaqtning o'zida va aks etilishida va predmetli dunyoning “davom etuvchisi” hisoblanadi. Inson o'zining predmetli dunyosini yaratib, ongli va ongsiz ravishda tabiiy shakllardan va konstruktsiyalardan foydalanadi. Jonli tizimni, biologik jarayonni, biologik shakllarni ishlatish jarayonidan foydalanish asosida – muxandislik vazifalarini yechish uchun – bionika nomli fan tashkil etildi. Predmetli dunyo tabiiy ravishda tabiatni davom ettiradi. Jonli tabiatda shakllarni rivojlantirish tamoyili arxitekturada qadimdan iqtisodiy va garmonik inshootlarni yaratish uchun tabiiy muhitga yaxshi qayd qilishda va inson ehtiyoji bilan kelishilgan holda foydalaniladi. Inson o'zining hayotiy faoliyati jarayonida atrof muxitni o'ziga moslashtiradi, dunyoni o'zining masshtabi bilan, o'zining gavdasi bilan o'lchaydi (barcha qadimgi uzunlik o'lchamlari – tirsak, qarich, dyuym, davr – inson tanasining o'lchamlaridan kelib chiqadi), tabiat kuchini o'zining imkoniyatlari bilan qiyoslaydi.

Idrok qilish. Oddiy sezgirlikka ta'sirlanishdan boshlab va qiyin psixologik kechinmalarda tugallangan ijobiy va salbiy hissiyotlar, inson hayoti faoliyatidagi

barcha sferalarda, biologik past darajada qanday yashasa, xuddi shunday yuqori ma'naviy faoliyatda ham normal imkon tug'diradi.

Hissiyotlar uyg'unlik tushunchasi bilan chambarchas bog'liqdir, chunki tabiatda va ijtimoiy hayotda uyg'un boshlanish (shuningdek san'atda ham), inson uchun ijobiydir va uning hissiyotlari bilan "taqdirlanadi".

Insonning yuqori ijtimoiy ehtiyoji asosida vujudga kelgan, turg'un hissiyotlarni, asosan tuyg'u deb ataydilar. Shunday deyish mumkinki, ya'ni badiiy asarni hissiyotli idrok qilishda turlicha darajalar bordir: pastki – pertseptsianing biologik darajasi va yuqori, san'atning qiyin ko'p ahamiyatli harakatida, insonning yuqori ma'naviy savollariga javob beradiganda amalga oshishi.

Ushbu tamoyil kompozitsiyaning tushinarli va teran ochilishi aniq badiiy g'oyani ifoda etadi. Bunday ochilish istalgan dizaynerlik, va boshqa har qanday badiiy faoliyatga yo'naltirilgan.

Shakl tarzida ifodalangan obraz uning teran ma'naviy mazmunni, hissiyotli qiladi.

Obraz. Obrazli shakl tomoshabinga utilitar oddiy shakldan ko'ra, xiyla kuchli va teran hissiyot-estetik ta'sir etadi. Obrazli mazmun shaklda qanchalik yorqin va teran ochilgan bo'lsa, uning badiiy ifodaliligi darajasi shunchalik bog'liq bo'ladi.

Asosiysi – bu shaklning obrazli tuzilishidagi uyg'unlik. Badiiy shakldagi har bir obraz murakkab, qarama-qarshi-ikki taraflama xarakterga egadir. U quyidagi umumiy, qarama-qarshi, mazmuni bo'yicha, tarkibi bo'yicha yig'iladi:

- ob'yektivligi va sub'yektivligi;
- umumiy va ayrim;
- ratsionalligi va hissiyotli;
- mazmunan va rasman;

Bu juftliklar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Obrazning ob'yektiv mazmunida shakl to'g'risida ob'yekt voqeligi sifatida ideal tassavvur etish. U absolyut xarakterga ega, ushbu ob'yektga tegishli bo'lgan

ko'plab insonlar va madaniy-his-tuyg'uli an'ana asosida vujudga kelgan. Bunday obrazlarning mazmuni insonning alohida fikriga bog'liq emas.

Obrazning sub'yektiv mazmuni badiiy shakllar sababli sub'yektiv ijodiy g'oyani ifoda etadi. U tomoshabin shaklni qanday qabul qilishning har bir fikriga nisbatan xarakteriga ega.

Idrok qilishda ham va ijodiy aktda ham obraz sub'yektivdir.

Qarama-qarshilikni bartaraf qilish va ob'yektivlik va sub'yektivlik obrazlar mazmuni orasidagi farq va uning uyg'unlashtirishda ma'no bor yoki kompozitsiyada obrazlilik tamoyiligiga rioya qilish.

Dizaynerlik shakldagi obrazda shartlilikning turlicha darajasiga ega, tasvirdan tortib, unga yaqin bo'lgan tabiiy predmetgacha va juda shartli va abstrakt simvollargacha. Bu shartlilik shakllar mazmuni bilan yoki, ya'ni ular bajargan shunday funktsiyalar bilan aniqlanadi (shuningdek va badiiylkda).

Agar funktsiyalar ta'minlashni nazarda tutsa, avvalambor barcha ko'rgazmali, obrazni ravshan tushinib, shakl tasvirga maksimal yaqinlashadi.

Tezlikka va aniqlikka erishishda uni uzoq masofadan idrok qilish, masalan shakl iloji boricha shartli qilinadi.

Ikkala funktsiyani effektiv bajarish uchun (tezlikni idrok qilish va tushunchaning aniqligi) ko'rgazmali va shu bilan birga oddiy, lo'nda shakl talab etiladi. U obrazli qayta ishlash tamoyiliga yoki shunchaki obrazlilikka mos keladi.

Dizaynda obrazni ochishda eng muhim xususiyati – uning ob'yektda moddiy mujassamligi yoki shaklni predmetli-moddiylik yaratilishidir.

Spetsifik xususiyati kuchiga va qo'llanilayotgan materialning texnologiyasi bu shaklda shartli-obrazli xarakterga ega.

Shakl qanchalik ifodali bo'lsa, unda qo'llanilayotgan material shu qadar badiiy yorqin namoyon bo'ladi. Xuddi shunday, obraz ham material orqali shaklda o'zining shartli yorqinligini akslantiradi.

O'ziga xoslik va shu bilan birga shaklning obrazli talqin qilinishida tipik moment – uning uslubga oid xarakterini ochadi. U shaklda vaqt chegarasining uslubga oid shartlanishi bilan ifodalanadi.

Shakllar, o'zlarida bu chegarani ko'tara olmay, ruhan tezda charchaydilar.

Uslubiy uyg'unlikka erishish – o'ziga xos dizayndagi, shaklda obrazni ochish, kompozitsion topshiriqda eng muhimdir.

Idrok qilish xususiyatlari. Ko'rish orqali idrok qilish ob'yekt xususiyatini umumiy tizimdan ajratishdan boshlanadi.

Avvalambor predmetlarning va fazoviylikning munosabati idrok etiladi. Shundan so'ng predmetlar orasidagi munosabat o'rganiladi, undan keyin predmetlarning detallari orasidagi munosabatlar o'zlashtiriladi. Va yaxlitlik haqida aniq tassavurga erishiladi.

Bunday ko'rish orqali idrok etish xususiyati kompozitsion qurishda tartibga solishni idrok etishni ta'minlash maqsadida hisobga olinadi.

Shaklni idrok etish organizmdagi u yoki bu biologik ehtiyoj bilan bog'liq.

R. Arnxeym shunday deb yozadi: "Inson odatdagi o'ziga xos biologik ehtiyojni orientir olish uchun unga aniqlik va oddiylik zarur; vazminlik uchun va to'g'ri harakatlanishda – umumiylik va tenglik; qiziqtirish uchun - xilma-xillik va diqqat-e'tibor zarur. Bu ehtiyojlar bir biridan yaxshi bo'lgan shakllarda qoniqtiriladi."

33-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish.

Mashqlarning vazifasi talabani Umumiylik va yahlitlik, idrok etish, ob'yektivlik, ratsionallik kabi kompozitsiya tuzish prinsplarini o'zaro munosabatda bo'lishini bilishga o'rgatishdir.

1-klauzura. Umumiylik, yahlitlik hamda ratsionallik kompozitsiyasi

Talabalar umumiylik, yahlitlik hamda ratsionallik kompozitsiyasi qonun qoidalarini o'rganishadi. Klauzura 20x15 sm yoki 20x30 formatli qog'ozda bajariladi. Bo'yoq (akvarel yoki guash) qo'llash tavsiya etiladi.

Nazorat uchun savollar:

1. Umumiylik hamda yahlitlik o'rtasida qanday farq mavjud?
2. Gravitatsiya va optika qoidasi qanday qoida?
3. Idrok qilish xususiyatlari tog'risida ma'lumot bering.

34-Ma'ruza: KOMPOZITSIYANI PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.

Ma'ruza rejasi: Shakllar psixologiyasi, kompozitsiya vositalari yordamida emotsional ta'sirga, kayfiyat va hissiyotlarga erishish usuli.

Ma'ruza: Shakllar psixologiyasi. Har qanday vizual kompozitsiyaning muvaffaqiyati odamlar uni qanday qabul qilishlari bilan bog'liq. Insonning idrokiga ta'sir qiluvchi ko'plab omillar mavjud va ularning muhim qismi psixologiyaga tegishli. Bizning maqolalarimizning birida biz dizayndagi psixologik printsiplarning ahamiyatini muhokama qildik va ular foydalanuvchilarni tushunishda qanday foydali bo'lishi mumkinligini tasvirlab berdik. Ushbu yo'nalish nimani o'rganishini va qanday qilib dizaynerlarga ijodiy jarayonda yordam berishi mumkinligini ko'rib chiqaylik.

Shakllar psixologiyasi

Barcha vizual ob'ektlarni shakli bo'yicha tahlil qilish mumkin. Tadqiqotlarda aniqlanishicha, har bir shakl o'ziga xos ma'noga ega va bizning ongimiz va reaksiyalarimizga boshqacha ta'sir qiladi. Shaxsiyatni yoki ruhiy holatni shakllar orqali aniqlash uchun ko'plab psixologik testlar mavjud. Masalan, sevimli odam odamning fe'l-atvor xususiyatlari haqida gapirib berishi mumkin, tez tanlangan shakl yordamida borligini ko'rsatishi mumkin. Ko'pyillik tadqiqotlar va sinovlar mutaxassislariga har bir shakl odatda nimani anglatishini va bu odamning idrokiga qanday ta'sir qilishi mumkinligini aniqlashga yordam berdi. Keling, batafsil ko'rib chiqaylik.

Geometrik shakllarning ma'nosi

Odamlar har kuni ko'radigan juda ko'p geometrik shakllar mavjud, ular orasida kvadratlar, doiralar, to'rtburchaklar va boshqalar bor. Ammo ular nimani anglatadi? Demak ko'ramiz.

Kvadratlar va to'rtburchaklar

Ushbu ikki shakl eng ko'p ishlatiladigan shakl hisoblanadi. Biz ularga har kuni juda ko'p marta duch kelamiz. Devor va mebellar, kitoblar yoki monitorlar, uyali telefonlar va kameralar, shuningdek boshqa ko'plab kundalik narsalar kvadrat yoki to'rtburchaklar shakliga ega. Ushbu ikki shaklning to'g'ri chiziqlari va to'g'ri burchaklari ishonchlilik va xavfsizlik hissi beradi. Odamlar kvadratlar va to'rtburchaklar bilan binolarni o'zaro bog'lab, ishonch va hokimiyat hissini uyg'otishadi.

Umumiy ma'nolar:

- intizom
- kuch
- jasorat
- xavfsizlik
- ishonchlilik

Uchburchaklar

Uchburchak — bu har doim harakat va yo'nalish bilan bog'liq bo'lgan energetik va dinamik shakl. Chiziqlar shunday joylashtirilganki, bizning ko'zlarimiz avtomatik ravishda uchburchakning tepasiga yoki u qo'yilgan tomonga siljiydi. Uchburchaklar turli xil ma'nolarga ega bo'lishi mumkin. To'g'ri uchburchak barqarorlik va muvozanatni his qiladi, ammo teskari tomoni xavfli ko'rinadi va odamlarga keskinlikni his qiladi.

Umumiy ma'nolar:

- hayajon
- xavf
- muvozanat

- barqarorlik

Spirallar

Ushbu shakllarni tabiatda tez-tez ko'rish mumkin, masalan, chig'anoqlar va ba'zi gullar, buning sababi ko'pincha hayot va o'sish doirasi bilan bog'liq. Shuningdek, ba'zi madaniyatlarda spirallar bilim yoki ma'lumotni anglatishi mumkin. Zamonaviy jamiyatda ular ijodkorlik va yangi fikrning belgisi sifatida ko'rishadi.

Umumiy ma'nolar:

- o'sish
- ijodkorlik
- xotirjamlik
- aql

Tabiiy shakllar ma'nosi

Ona tabiattomonidanyaratilganbarchanarsalaro'zigaxosshaklgaega. Barglar, gullar, daraxtlar, hayvonlar va flora va faunaning ko'plab vakillari rassomlar va dizaynerlar uchun ilhom manbai bo'lib qolmoqda. Ular ko'pincha tabiiy muhit bilan tetiklik va birlik hissini olib keladi. Bundan tashqari, hayvonlar va o'simliklar ham o'ziga xos xususiyatlarga va belgilarga ega bo'lishi mumkin. Masalan, atirgul sevgi va ishtiyoqning gulidir, sher esa mag'rurlik va jasoratning timsoli, ammo bu boshqa muhokama qilinadigan mavzu.

Umumiy ma'nolar:

- o'zigaxoslik
- organik
- muvozanat
- tetiklik

Abstract shakllarning ma'nosi

Ular odatda abstract g'oyalarning visual belgilari yoki tabiiy shakllarning soddalashtirilgan versiyalari. Ba'zi abstract shakllarni aniqlash juda qiyin bo'lishi mumkin, chunki ular stilizatsiya qilingan va faqat kichik tafsilotlar uning nima ekanligini ko'rsatib beradi. Har bir abstract shakl ko'pincha to'g'ridan-to'g'ri va

majoziy ma'noga ega. Bu ko'pincha grafik dizaynda, ayniqsa logotip va piktogrammalarda qo'llaniladi. Abstraktshakllar — bu xabarni matnsiz tezda uzatishning samarali usuli.

Umumiy ma'nolar:

- o'zigaxos
- puxta

Dizaynerlar shakllar psixologiyasidan qanday foydalanadi?

Shakllar dizaynning barcha yo'nalishlarida muhim element hisoblanadi. Ular visual kompozitsiyaning tarkibiy qismlari va dizayn elementlarini guruhlarga ajratadigan yoki bog'laydigan tarkibni tashkil qilish vosita sifatida xizmat qilishi mumkin. Murakkab dizaynni yaratish uchun mutaxassislar shakllarning ma'nosi va foydalanuvchilar ongiga ta'sirini hisobga olishlari kerak.

Grafik dizaynerlari ko'pincha logotip va iconlar kabi kichik, ammo ko'p mazmunli elementlar bilan shug'ullanishadi. Kuchli logotip brend ovozi bo'lib xizmat qiladigan to'g'ri xabarni yetkazishi kerak. Agar shakllar logotip uchun mos ravishda tanlangan bo'lsa, ular qo'shimcha so'zlarsiz to'g'ri hissiyotni yetkazishga yordam beradi. Masalan, moliyaviy kompaniya uchun logotip bo'lsa, kvadrat yoki uchburchak kabi ishonch va muvozanat tuyg'usini aks ettiruvchi shakllarni qo'llanilishi mumkin.

Foydalanuvchi interfeysida turli xil shakllarni uchratish mumkin. Ular buttonlar, iconlar shuningdek layoutdagi contentni boshqarish uchun ham ishlatiladi. Masalan, matn bloklari ko'pincha to'rtburchaklar yoki kvadrat shaklida to'planadi, bu foydalanuvchilarga tezda skanerlash imkoniyatini beradi. Dizaynerlar turli xil shakllardan foydalanish mahsulot uchun samarali arxitektura yaratishi mumkin. Layout elementlari foydalanuvchi asosiy axborotni oson toppish uchun tuzilgan bo'lishi mumkin. Masalan, contentni uchburchak shaklda joylashtirsak foydalanuvchi avtomatik ravishda uning yuqorisiga qaraydi.

Nazorat uchun savollar:

1. Shakillarni inson psixologiyasiga bo'lgan tasiri qanday?
2. Murakkab dizaynni yaratish uchun mutaxassislar shakllarning ma'nosiga muroat qilishlari kerakmi?
3. Shakllarning umumiy ma'nolari haqida so'zlab bering?

35-Ma'ruza: DIZAYNING TURLI SOHALARIDA KOMPOZITSIYANI QO'LLASH

Ma'ruza rejasi: Uyg'unligi, kompozitsiya vositalari yordamida emotsional ta'sirga, kayfiyat va hissiyotlarga erishish usuli.

Ma'ruza: Buni ichki bezatish bo'yicha kirish kursini ko'rib chiqing. Ehtimol, har birimiz ham mayda detallargacha bashang dizaynni yaratish uchun zarur tasavvurga ega bo'lmaymiz, lekin biz o'zimizning ichki makonimizni professional ko'rinishga yarata olamiz.

Buni ichki bezatish bo'yicha kirish kursini ko'rib chiqing. Ehtimol, har birimiz ham mayda detallargacha bashang dizaynni yaratish uchun zarur tasavvurga ega bo'lmaymiz, lekin biz o'zimizning ichki makonimizni professional ko'rinishga yarata olamiz. Muayyan darajada dizayn dizayni ma'lum bir bosqichlarni o'z ichiga olgan formulalar ko'rinishida taqdim etilishi mumkin - individual dizayn uslubini yaratish uchun poydevorning bir turi, g'isht bilan g'isht.

Boshqa tomondan, bezatish san'ati, na qoidalarga, na formulalarga bo'ysunmaydigan uslub mavjud. Sizda bunday uslub tuyg'usi bo'lmasligi mumkin, ammo uni rivojlantirishni o'rganishingiz mumkin.

Qanday qilib? Uyg'un va uyg'un ichki dizaynni yaratishga imkon beradigan asosiy qoidalar mavjud. Ushbu 10 bosqichdan so'ng, siz odatdagi to'rtta devorda qulay atmosfera yaratadigan qulay va funktsional yashash joyini yaratishni boshlashingiz mumkin.

1. Funktsional tartib

Ichki dizayn xonaning funktsional tartibidan boshlanishi kerak. Boshlash uchun siz tarmoqni xonaning tartibini va dizaynini yaratishni taklif qiladigan bepul manbalar va dasturlarni izlashingizni maslahat beramiz. Bunday dasturlar sizga xonaning kattaligi va mebel buyumlari o'lchamlari kabi shartlarni aniqlashga imkon beradi, so'ngra qaysi biri sizga eng mos kelishini ko'rish uchun turli xil joylashtirish variantlarini yaratishga harakat qiling.

Biz tez-tez tartib xatolar haqida juda kech bilib olamiz, shuning uchun avval virtual taxta rejasini tuzib, mebelni joydan boshqa joyga ko'chirishga to'g'ri kelmaydi, mos tartibni yaratishda qayta-qayta xato qilmang.

Yashash maydonining funktsionalligi individual uslubga juda bog'liq. Agar sizning uyingiz siz uchun bo'sh bo'lib tuyulsa, ehtimol siz qimmat mebel yoki dekor elementlarini sotib olishni xohlaysiz, ammo katta oilalar ko'p miqdordagi dizayn tafsilotlari bilan cheklanmagan ochiq tartibni afzal ko'rishadi. Shaxsiy ehtiyojlaringizni hisobga oling va keyin sizga mukammal ichki rejani yaratishga yordam beradigan yaxshi dasturni tanlashga harakat qiling.

2. Yaxshi yumshoq mebellarga chayqalishdan qo'rqmang

Ko'pgina dizaynerlar sizga biron bir mebel sotib olishga sarmoya kiritmoqchi bo'lsangiz, divan bo'lsin, deb aytadilar. Xona uchun to'g'ri mebelni tanlash juda qiyin bo'lishi mumkin. Qanday rang mebellarini tanlash kerak? Qaysi qoplama? Qanday o'lchamda? Sotib olish qancha turadi? U nimaga o'xshaydi - sifatli, sifatli divan?

Ko'plab mebel ko'rgazmalariga va salonlariga tashrif buyurish sizning didingizga va ehtiyojlaringizga mos uslubni tanlashingizga yordam beradi. Shunga qaramay, xarid qilishdan oldin - o'lchovlarni bajaring! Biror mebelni sevib qolish dahshatli bo'ladi, keyin u sizning xonangiz uchun juda katta ekanligini bilib olasiz.

Sizning tanlovingizni bir nechta variant bilan cheklab qo'yishingizni maslahat beramiz va keyin ulardan eng yaxshisini tanlang. Yuqori sifatli mebel sotib olsangiz,

u sizga ko'p yillar davomida yoki hatto umr bo'yi xizmat qilishiga amin bo'lishingiz mumkin, shuning uchun imkon qadar eng yaxshisini tanlang. Ha-ha: tezda charchamasligingiz uchun shunday to'shakni oling ... kim gulzorga yoki umr bo'yi modadan chiqib ketgan rangga qarashni istaydi?

3. Dekorativ buyumlar

Aftidan, ichki makonda biron bir maqsadga ega bo'lmagan narsalarni ishlatish juda befoyda fikr. Nega hatto munosib foydalana olmagan narsangizni sotib olasiz? Javob oddiy: chunki bunday ob'ektlar uslubni anglatadi, ya'ni ular ichki dizaynni to'ldiradi.

Endi siz darhol estetik jihatdan jozibali bezakni yaratish qobiliyatiga ega bo'lmasligingiz mumkin, ammo sinov va xato usulidan foydalanib, sizning ichki makoningizga uyg'un ravishda mos keladigan bezak buyumlarini tanlashingiz mumkin. Ko'plab ichki dizaynerlar sizga haqiqatan ham biror narsani yoqtirsangiz va biron bir narsani sotib olsangiz, unda siz ushbu ob'ekt uchun eng foydali ko'rinadigan joyni topishingiz mumkinligini aytadi. Biroq, ushbu bayonot dizayni yaxshi biladiganlar uchun juda to'g'ri bo'lsa-da, u noaniq boshlanuvchilar uchun mos kelmasligi mumkin.

Agar siz ziyon ko'rsangiz, sizga yoqadigan narsalarga e'tibor berish uchun mavzu jurnallarini ko'rib chiqishni va mebel do'konlarini kezishni maslahat beramiz. Dekor elementlari mebel do'konlariga qanday joylashtirilganiga e'tibor bering. E'tibor bering, ko'plab ob'ektlar dekorativ guruhlar sifatida tashkil etilgan va shunchaki xonaning turli burchaklariga alohida joylashtirilgan emas. Birinchidan, faqat o'zingiz yoqtirgan narsani sotib oling, bu sizning shaxsingizga juda mos keladi.

O'simliklar ko'pincha oxirgi deb o'ylashadi. Dizayn haqida gap ketganda, bu katta xatodir. Xonangizning ichki dizayni benuqson emas, deb o'ylashingiz mumkin, ammo agar siz o'simlik va tabiiy ashyolardan foydalanish imkoniga ega bo'lsangiz, bunga e'tibor bering.

Agar kostryulkada ekilgan kichkina palma daraxtini qo'yganingizda, uning atmosferasi va qulayligi qanday o'zgarishi hayratlanarli. Shu bilan birga, sizning xonangiz yanada yangi ko'rinishga ega bo'ladi, va dizayn uslubi - ancha mustahkam.

Klassikaning mohiyati shundaki, u hech qachon uslubdan tashqariga chiqmaydi. Agar besh yil ichida uning uslubi eskirgan bo'lsa, nega to'g'ri, burchakli chiziqlar bilan divanda ko'p pul sarflash kerak? Moda tendentsiyalari ichki qismga kichikroq va arzonroq qismlar yordamida kiritilishi mumkin va mebelning asosiy qismlari sodda, nafis, klassik bo'lib qolaveradi.

Fotosuratda yashash xonasini ko'rib chiqing. Ovqatlanish stolidagi qora stullar klassik uslubda yaratilgan va har qanday interyerda mos keladi. Hayvonlar uchun mo'ljallangan mato bilan jihozlash ularni zamonaviy moda tendentsiyalariga moslashtirishga imkon beradi va uni o'zgartirish oson, shu bilan birga stul shakli hech qachon modadan tashqariga chiqmaydi - ya'ni bunday mebel juda yaxshi uzoq muddatli xarid hisoblanadi.

Rasmga oling va tuzating

Bu, ehtimol, eng muhim qadamlardan biri. Oxir-oqibat, fotografiya ming so'zni almashtirishi mumkin. Xonani rasmga olganingizdan so'ng, unga boshqa tomondan qarashingiz mumkin. Bir ma'noda, fotografiya sizga o'zingizning ichki makoningizni birinchi marta - mehmonning ko'zlari bilan qarashga imkon beradi.

To'satdan siz devor rasmining juda balandda osilganligini yoki xonangizda bo'shliqni ajratib turadigan juda ko'p mayda tafsilotlarni yoki siz tanlagan yostiqlar umuman umumiy uslub bilan birlashmasligini ko'rasiz.

Fotosuratlarni turli nuqtalardan va turli burchaklardan suratga olish yaxshiroqdir. Shunday qilib, siz tanlagan ichki uslubingizda nimani tuzatishga arziydiganini va shunchaki yo'qligini ko'rishingiz mumkin.

Ushbu maqolani ichki bezatish bo'yicha kirish kursi deb hisoblay olasizmi? Albatta, u dizaynning barcha sirlarini ochib bermaydi (buni faqat mutaxassis

dizaynerlar amalga oshirishi mumkin), lekin u sizni funktsional va jozibali zamonaviy zamonaviy ichki dizaynni yaratishda to'g'ri yo'lga boshlaydi. Siz kim ekanligingiz haqida gapiradigan uyni yaratish uchun.

Ushbu maslahatlardan har kim foydalanishi mumkin: to'g'ri sxemani yarating, chiroyli divan oling, ob'ektlar yoki qatlamlarning dekorativ guruhlarini yarating, jonli yashil yoki ozgina qora rang qo'shing, klassik chiziqlarga rioya qiling, fotosuratlar yordamida dizayndagi xatolarni tuzating va eng muhimi - ichki makonni yarating. haqiqatan ham individual.

Zamonaviy uyning ichki qismini yaratish uchun qanday kichik fokuslardan foydalanasiz?

Bugungi kunda ko'pgina yoshlarni interyer dizayneri bo'lish, qaerdan boshlash kerakligi haqidagi savol qiziqtiradi. Ushbu kasb nisbatan yaqinda mashhur bo'ldi. Ammo bugungi kunda bu masalada iste'dodli odamlarning xizmatlari juda ko'p ishlatiladi.

Interer dizaynerining vazifalari

Interer dizayneri bo'lish uchun nima kerakligi haqida o'ylaganingizda, darhol javobgarlikni va ularni bajarishga tayyor ekanligingizni unutmang. Bu kasbni o'zlashtirish yo'lidagi birinchi qadam. Shunday qilib, sizning vazifalaringizga quyidagilar kiradi:

- Ikkalasi ham buyurtma asosida ishlaydi va boshqa mutaxassislardan keyin loyihalarni yakunlaydi.
- Mijozlarning barcha talablariga javob berish.
- Binolar va uning qismlaridan o'lchovlarni olish, ushbu o'lchovlar uchun modellar yaratish.
- 3D modellashtirish bilan ishlash.

- Xonaning ichki qismini to'ldiradigan barcha mayda detallarning tanlovi.
- Loyihaning kelajakdagi moliyaviy xarajatlarini hisoblash.
- Binolarni obodonlashtirish bilan shug'ullanadigan odamlar bilan ishlash, ularning faoliyatini nazorat qilish.
- Agar kutilmagan vaziyatlar yuzaga kelsa, ish rejasiga o'zgartirishlar kiritish.

Faqat bir qarashda, bu oson vazifalardek tuyuladi. Ularni har kuni bajarish axloqiy va jismoniy jihatdan qiyin.

Loyihalarni amalga oshirish qanday

Biz umuman dizaynerning ishi qanday davom etayotganini ko'rib chiqdik. Har bir alohida loyihani amalga oshirish quyidagicha ko'rinadi:

- Mijoz bilan uchrashuv, birinchi taassurotni shakllantirish.
- Topshiriqni, uning barcha tafsilotlarini va shartlarini muhokama qilish.
- Ishlab chiqiladigan xonaga tashrif buyurish, uning qismlarini suratga olish, chizmalar va chizmalar ustida ishlash.
- Chizmalarda binolarning ko'rinishini yaratish.
- Barcha raqamlar va rasmlarni taqqoslash, muammolarni bartaraf etish.
- Natijani mijoz bilan muhokama qilish.
- Loyihangizni amalda bajarilishini doimiy nazorat qilish.

Va esda tutingki, ushbu bosqichlarning har qandayida mijoz ishlashni to'xtatishi va hamma narsani o'zgartirishni talab qilishi mumkin. Bunga aqliy tayyorgarlik ko'rish qiyin, ammo deyarli har bir dizayner shunga o'xshash hodisaga duch keldi.

Ichki makon: qaerdan boshlash kerak

Shunday qilib, agar siz dizayner bo'lishni xohlasangiz, maqsadingizga erishishning ikki yo'li sizga ochildi. Ulardan birinchisi va eng osoni maxsus ma'lumot olish yoki ixtisoslashtirilgan kurslarni tugatishdir. Agar siz bunga qodir bo'lsangiz, mashg'ulotingiz ushbu rejaga muvofiq amalga oshiriladi:

1. Siz kasbga yo'naltirish bo'yicha sinovdan o'tasiz.
2. Agar sizda san'at maktabi bo'lmasa, siz bitirishingiz kerak.
3. Siz o'zingizning rasmlaringiz portfelini yaratasiz va uning asosida universitetga kirasiz.
4. Siz universitetda vijdonan va g'ayrat bilan o'qiyapsiz.
5. O'qiyotganingizda, siz bir nechta chet tillarni o'rganish uchun kompyuterda ishlash asoslarini mustaqil ravishda o'rganishingiz, birinchi mijozlarni qidirishni boshlashingiz, o'zingiz uchun ijobiy obro'ga ega bo'lishingiz, allaqachon tashkil etilgan mutaxassislardan o'rganishingiz va biznesingizdagi yangi tendentsiyalarni kuzatishingiz kerak bo'ladi.

Tarkibi asoslari

Kvartiraning ichki qismi, unda yashaydigan odamning xohishidan qat'i nazar, uning ichki mohiyatini aks ettiradi.

Shuning uchun sizning xohishingiz, xohishingiz va ta'mingizni shakllantirish juda muhimdir. Faqat buni tushunib, siz kvartirangizning ichki qismini o'zgartirishni boshlashingiz mumkin.

Dizayn bu sizning his-tuyg'ularingiz va fikrlaringizni uyg'unlashtiradigan san'atdir. Faqat bu holda insonning xarakteri va temperamentiga maksimal darajada mos keladigan ichki makonni yaratish mumkin.

Bo'sh joyni tashkil qilish, asosiy zonalarini aniqlash, ta'kidlash uchun siz kompozitsiya haqida tasavvurga ega bo'lishingiz kerak (lat. Kompozitsiya -

"kompozitsiya, kompilyatsiya, aloqa, aloqa"). Tarkibi - tashkiliy element bo'lib, uning yordamida individual elementlar yaxlit bo'lib qoladi.

Har qanday tizim kabi, kompozitsiyaning ham o'z qonunlari bor, ularsiz uyg'un ichki makonni yaratish mumkin emas.

Asosiy qoidalaridan biri asosiy va ikkilamchi, makonni ajratishdir. Ko'pincha siz uyning markaziy tarkibini topishingiz mumkin. Masalan, ibtidoiy jamiyatda klanning hayoti jamlangan markaz g'ordagi tosh markaz bo'lgan. Ushbu qoida hanuzgacha amal qiladi. Shuning uchun uy yoki kvartirani qurish yoki qayta qurish jarayonida ularning tarkibiy markazini aniqlash juda muhimdir. Odatda u yashash xonasi yoki ovqat xonasiga aylanadi.

Ovqatlanish xonasi yoki yashash xonasining kompozitsion markazi nima bo'ladi, siz o'zingizni turmush tarzingizga qarab qaror qilasiz. Ko'p narsa kvartiraning rejasiga, shuningdek dizayner oldida turgan funktsional vazifalarga bog'liq. Bularning barchasi birgalikda rang sxemasiga, bezatish, dekoratsiya, yoritishga ta'sir qiladi.

Bo'sh joyni rayonlashtirishdan so'ng siz asosiy va qo'shimcha kompozitsion aksanlarni tartibga solishni boshlashingiz mumkin.

Rang kombinatsiyasining maqbul tanlovi alohida zonalarini birlashtirishi yoki aksincha ularni bir-biriga qarama-qarshi qo'yishi mumkin va yorug'lik tizimi bilan birgalikda bo'sh joyni kengaytirish yoki toraytirishi, kerakli hissiy effektni yaratishi mumkin. Bunday holda, idrokning ba'zi psixologik tomonlarini hisobga olish kerak. Masalan, oddiy shakllarni o'qish osonroq; nosimmetrik elementlar bir butunga o'xshaydi, ular bir-biriga yaqin joylashgan narsalarga ham tegishli; kontrast idrokni yaxshilaydi va hokazo.

Kompozit markazning tashkil etilishi simmetriya va assimetriya qonunlariga asoslangan mebelning individual elementlarini, jihozlarni va dekorativ san'at detallarini birlashtirishni o'z ichiga oladi.

Simmetriya qurilish amalga oshiriladigan bir yoki bir nechta eksa bilan bog'liq. Kompozitsion uslub sifatida u tartib, tinchlik, yengillik, rasmiylik hissi beradi.

Ammo ba'zi funktsional sohalarda, masalan, ikkita bola uchun mo'ljallangan bolalar xonasida yoki ota-onalarning yotoqxonasida simmetriyadan foydalanish zarur deb hisoblanishi mumkin. Nosimmetriklik hissi to'shakdagi stollarni, stol chiroqlarini va hatto deraza qarshisidagi devorga osilgan oynani tartibga solish nosimmetrikligi bilan kuchayadi.

Asimmetriya, simmetriyadan farqli o'laroq, ichki makonga erkinlik olib keladigan bunday kontseptsiyalar bilan bog'liq, maxsus dinamizm.

Nosimmetrik sxemaga ma'lum assimetriyani kiritish ichki boylikni yanada to'yingan va qiziqarli qiladi.

Asimmetrik qurilish, kerak bo'lganda, funktsional ehtiyojga muvofiq maydonni ajratishga murojaat qiladi.

Tarkibda ikkala usul ham bir xil darajada qo'llaniladi va quyidagi kompozitsion vositalardan foydalanishni o'z ichiga oladi.

- 1) takrorlash;
- 3) kontrast.

Takrorlash simmetriya bilan chambarchas bog'liq bo'lib, unda bir xil ob'ektlar eksa ikkala tomonida joylashgan.

Takrorlash paytida rang, tuzilma, material, o'lcham o'zgarishsiz qoladi, ammo agar biron bir taqdim etilgan tarkibiy qismda kichik og'ishlar paydo bo'lsa, nuance paydo bo'ladi, keskin o'zgarish kontrastni keltirib chiqaradi.

O'lchamini o'zgartirganda shakli saqlanib qolishi mumkin.

Bunday raqamlarning o'lchamidagi farq geometrik yoki arifmetik progressiyaga asoslanadi.

Birinchi va oxirgi raqamlarning geometrik progressiya bilan farqi juda sezilarli, shuning uchun munosabatlarning kontrasti haqida gapirish mumkin. Arifmetik progressiya bilan raqamlar o'lchamidagi farq yumshoqroq bo'lishi mumkin, bu biz nuances haqida gaplashayotganimizni anglatadi. Yashash xonasining ichki qismida so'nggi o'zgarishlarga ustunlik beriladi.

Binolarning nisbati belgilanadigan asosiy joy unga kirishdir. Bu bo'shliq xonaga chuqur yo'naltirilganligini yoki ko'rinishning asosiy o'qi bo'ylab joylashganligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, yashash maydonining nisbatlarini vizual xayollar bilan tuzatish mumkin.

Kornişlar xonani qurishi mumkin, yoki ular, aksincha, vizual ravishda eritish uchun ehtiyotkor bo'lishlari mumkin. Umuman olganda, ular mening fikrimcha qarama-qarshilikka qarab tanlanishi kerak. Ularni ko'z qopqog'i deb o'ylang: ular xonani ramkaga solib, chuqurlik berishadi, lekin ular o'zlariga hamma e'tiborni jalb qilishmaydi.

Ma'lumki, har bir o'ziga xos rang juda ko'p turli xil xususiyatlarga ega (yengillik, to'yinganlik, rang, semiton va boshqalar). Bundan tashqari, siz rang toza yoki iflos, issiq yoki sovuq, engil yoki qorong'i bo'lishi mumkinligini bilasiz. Ammo sanab o'tilgan xususiyatlar va har bir rangning nozik joylari qanday aniqlanganligi haqida ozchilik biladi. Va bugun suhbatimiz shu haqida bo'ladi.

Tajribali rangtasvir bilan boshlang'ich o'rtasidagi farq shundaki, tajribali rangtasvir ranglarning nozik tomonlarini taqqoslashsiz ko'rishi mumkin emas, lekin ranglarni taqqoslamasdan siz bunday nozik narsalarni ko'ra olmasligingizni biladi.

Har yigirma-o'ttiz yilda dizaynerlik dunyosi unutilgan uslubning qaytishini boshdan kechiradi, ammo yanada takomillashgan shaklda. Moda, ranglar va ichki dizayn olami bo'lsin, retro uslubi - bu eski uslublar va yangi shakllarning eklektik aralashmasi, yoki yangi shakllar va eski materiallar yoki qoplamalar (pardalar).

Yetmishinchi asrning psixologik izlaridan tortib elliginchi yillarning kattalashtirilgan yoritish moslamalari va sharsimon shakllarga bo'lgan ishtiyoqiga qadar ichki dizayndagi retro uslubi eng zo'riga qaytdi.

Quyida zamonaviy uy yoki kvartirada ham ichki makonning istalgan retro ko'rinishini qanday yaratish bo'yicha foydali maslahatlar mavjud.

Dizayn - kontsepsiya katta hajmga ega va bu holat unga aniq ta'rif berishga urinishda qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi, shuning uchun "dizayn" so'zi odatda dizayn uslubini anglatadi. Muxtasar qilib aytganda, dizayn - bu almashish orqali ehtiyoj va talablarni qondirishga qaratilgan inson faoliyatining turi. Ushbu ta'rifni aniqlashtirish uchun quyidagi tushunchalar hisobga olinadi: ehtiyoj, ehtiyojlar, so'rovlar, tovarlar, birja, bitim va bozor. Shunday qilib, dizayn asosidagi boshlang'ich g'oya - bu inson ehtiyojlarining afzalliklari, go'zalligi va zaruriyati, ya'ni oddiy qilib aytganda, dizayn go'zallik va yaxshilik g'oyasi. Va shuningdek, dizayn yoqimli deb ayta olasiz.

Ichki dizayn - maxsus turdagi san'at. Ichki makon qaror qilingan uslubga ko'ra, nafaqat aholining ta'mini, kasbi, holati, tasviri, sevimli mashg'ulotlarini, balki xarakterini, mentalitetini, millatini, shuningdek, uyda yashaydigan odamlarning sonini ham aniqlash mumkin. Har bir insonning yuzi boshqalardan farq qiladiganidek, o'xshash yuzlarga ega bo'lsa ham, odatiy ichki makon ham o'zining yuziga ega. O'zingizning ichki yuzingizni, uning uslubini, rangini, ruhini yaratish - bu dizaynning asosiy vazifasidir.

"Arxitektura" kabi ichki makon, biz boshimizni o'girib, bir joydan ikkinchi joyga qarab, ochiq ko'zlar bilan sezamiz. Arxitektura bu darhol seziladigan hodisa emas; u musiqa singari vaqt va makonda ketma-ket bir-birining ustiga tushadigan qator suratlardan yaratilgan ... Odamning ko'zlari erdan o'rtacha 1,6 metr balandlikda joylashgan. Bu bizda arxitekturani idrok etish uchun vositadir. Odamning ko'rish maydoni juda cheklangan; Aniqrog'i, u ong bilan cheklanadi, chunki u vizual apparatlar orqasidan faqatgina o'zi uchun etarli vaqtga ega bo'lgan narsani sezadi,

baholaydi va o'lchaydi. " Le Corbusier dizayner-eksperimentator va me'mor-innovator me'morchilik tushunchasini shunday tasvirlab bergan.

Dizayndagi maqsad va vazifalarni aniqlash. Odamlarning ehtiyojlari deyarli cheksiz, ammo ularni qondirish uchun resurslar cheklangan, shuning uchun inson o'zining moliyaviy imkoniyatlari doirasida unga eng katta qoniqish beradigan tovarlarni tanlaydi.

Odamlar hozirda ishlatilmaydigan narsalardan zerikishadi va xilma-xillik uchun turli xil narsalarni qidirmoqdalar. O'zingizning ijodiy va moliyaviy imkoniyatlaringizni (dizayn va marketing tushunchalarini bir-birini to'ldiradigan) aniqlash, maqsadni to'g'ri belgilash kerak.

Birinchi qadam. Ehtiyojlarni aniqlashtirish.

Ikkinchi qadam Imkoniyatlarni tushuntirish.

Uchinchi qadam Kerakli narsalar to'g'risida qaror qabul qilish.

To'rtinchi qadam Maqsadni tanlash.

Beshinchi qadam Maqsadni aniqlashtirish.

Oltinchi qadam Vaqt chegaralarini belgilash.

Ettinchi qadam. Yutuqlaringizni kuzatib borish.

Maqsadni o'lchash kerak, chunki har qanday hamyonda cheklovlar mavjud; maqsadga erishish mumkin (uyning ichki qismida qimmatbaho ilg'or kosmik texnologiyalardan foydalanish ahmoqdir), natijaga yo'naltirilgan maqsad vaqt ichida cheklangan, chunki uzoq muddatli ta'mirlash, rekonstruktsiya yoki qayta qurish kvartirani qurilish materiallari omboriga aylantiradi va dizayn quvonch keltirmaydi. To'g'ri maqsadni aniqlab va tanlaganimdan so'ng, men darhol rejani amalga oshirishni boshlamoqchiman. Nimadan boshlash kerak? Albatta, tartib bilan.

Uy-joyning tartibi. Pichki tartib (frantsuzcha interyerdan - binoning yoki binoning ichki maydoni: lobbi, xona, zal). Kvartiraning tartibi bu xonalarni

maqsadlariga muvofiq taqsimlashdir. Shaxsiy xonalarning tartibi - funktsiyalar bo'yicha kadrlarni rayonlashtirish. Joylashtirish - kvartirani butun yoki alohida xonalar sifatida tartibga solishning birinchi bosqichi.

Ko'p variantlar mavjud. Siz mebelni o'zingiz xohlagan tarzda tartibga solib, qanday paydo bo'lishiga qarab yashashingiz mumkin va bunday tartibni xohlaganingizcha nomlashingiz mumkin. Arxitektura dizaynida muayyan turdagi sxemalar mavjud: bepul, universal, g'ayrioddiy, studiya kvartirasi.

Uyning rejasi, oilaviy munosabatlar, xotirjamlik o'rtasida tenglik belgisi mavjud. Kvartirani rejalashtirish yoki rekonstruktsiya qilishni davom ettirishdan oldin buni eslash kerak.

Ajablanarlisi shundaki, bir kishi begonalarga yo'l bo'lmaydigan joyda yolg'izlikni izlaydi. Uyda, albatta, hech bo'lmaganda kichkina xona bo'lishi kerak, unda siz kitob bilan to'qishingiz, to'qishingiz yoki ... o'zingiz bilan o'zingizning orzuvingiz bilan, tsivilizatsiya tovushlarini eshitmasligingiz shart.

To'g'ri, erkaklar psixologiyasi mavjud, ammo ayollar psixologiyasi mavjud va organizm tashqi stimullardan himoyalanganida boshqacha harakat qiladi.

Ayollar uchun tashqi dunyo murakkab va xavfli bo'lib tuyuladi, chunki ayol sezgi atrof-muhitni ko'proq sezgirroq sezadi. Ayol turi kamroq himoyalangan deb hisoblanadi.

Erkaklar, aksincha, diqqatni mavjud bo'lishning alohida qismlariga qaratishadi, ularning fikriga ko'ra ortiqcha narsalardan voz kechishadi. Bu o'qish, yozish, o'z ishini qila oladigan, musiqa tovushlariga, bolaning yig'lashiga, olomonning g'azabiga e'tibor bermaydigan odamlar turidir.

Kvartirani rejalashtirish bosqichida sizning kvartirangizni kimning dizayni - vakolatli dizayner yoki havaskor egasi bo'lishidan qat'i nazar sizning turingizni, xonadoningiz turini aniqlash juda muhimdir. Oxir oqibat, egasi uyda yashamaydi.

Aynan shu bosqichda kelajakdagi ichki makonning o'ziga xos xususiyati - ziddiyatli yoki tinch. Barcha omillarni hisobga olish kerak: kattalar, bolalar soni, yoshi va odatlari. Yaxshi tartibning belgilari: kirish zali (koridor) mavjudligi; oshxona-ovqat xonasi; kiler; xonalarni, ayniqsa bolalar uchun etarli darajada yoritish; shaxsiy xonalar; alohida yoki bir nechta hammom.

O'zingizning sevimli stulingiz, umumiy uslubdan yiroq bo'lgan, zamonaviy, ammo juda zarur bo'lgan ichki qismga mos kelmaydigan tikuv mashinasi kabi "qimmatbaho" narsalarning joylashuvi to'g'risida o'ylashni rejalashtirayotganda juda muhimdir. Kichik narsalar juda muhim bo'lishi mumkin va bundan keyin ijarachilarning yashashiga hissa qo'shishi yoki nomaqbul vaziyatlarni yaratishi mumkin.

Ichki mebel. Har doim ham kvartirada "qo'shimcha" hisoblagichlar mavjud emas. Ushbu muammoni ichki mebellarning yordami bilan hal qilish mumkin - shkaflar, shkaflar, bo'limlar, mezzaninalar. Ichki mebel dizaynidagi muhim nuqta antropologik parametrlar, ya'ni. shkaflarning o'lchamlarini odamning anatomik xususiyatlarini hisobga olgan holda to'g'ri aniqlash. Ichki mebelni (masalan, toymasin shkafni) o'rnatish mantiqan, agar xona uy mebellarini metrga zarar bermasdan o'rnatishga imkon bersa. Birinchidan, bu zamonaviy, ikkinchidan, bu qulay; uchinchidan, yotoqxonada zarur bo'lgan oynani osib qo'yadigan joy izlashga hojat yo'q. "Meuble" (frantsuzcha) - mebel, ko'char mulkni anglatadi. Ushbu turdagi mebelning o'ziga xos xususiyati uning ikki tomonlama maqsadidir. Shkaf shkafi narsalarni saqlash uchun ham, xonani turli funktsiyalar zonalariga bo'lish uchun ham xizmat qiladi.

Ichki makonni ishlab chiqishda shkafni shkaf mebelining boshqa elementlari (ochiq bo'limlar, jadvallar, kitob javonlari va boshqalar) bilan birlashtirish mumkin. Sürgülü shkaflarni ichki to'ldirish, mijozning talabiga binoan, laminatlangan sunta, metall chig'anoqli javon yoki ikkalasining kombinatsiyasidan tayyorlangan. Agar kvartirada narsalarni saqlash uchun bo'sh joy bo'lsa (qorong'i xonalar va boshqalar),

kiyinish xonasini tashkil qilish mumkin. Biror narsani saqlash tizimini tashkil qilish uchun uchta turli xil echimlar mumkin: omborxonadan tayyorlangan ramka bilan saqlash tizimi; ko'plab chuqurchalar elementlari ramkali saqlash tizimi; aralash ramka saqlash tizimi (sunta paneli + kamerani to'ldirish). Katta xonaning ichida kiyinish xonasini tashkil qilganda, kiyinish xonasini asosiy xonadan toymasin eshik eshiklari bilan ajratish mumkin.

Shiftlar. Bir paytlar, "yuz yil oldin, me'morlar va mijozlar juda baland shiftlarni ko'rishni xohlashgan, ehtimol" mumkin emas ". Shu bilan birga, maqsad boshqacha edi: odamning befoyda his qilishidan tortib, "osmon bosmasin" degan fikrning kengligiga qadar.

Divanlar. Divan - bu noyob mebel buyumlari. Uning o'ziga xosligi uning ko'p qirrali ekanligidadir. Divan yoki divan uch asr davomida ma'lum bo'lgan va odatiy skameykaning qarindoshi. 17-asr saroyi ichki qismining yaltiroq gullashi yumshoq kreslolar va divanlarning paydo bo'lishiga kuchli turtki berdi. To'ldiruvchi sifatida jun ishlatilgan. Dastlab, divan deb nomlangan mato bilan qoplangan yoki mato bilan qoplangan skameykalar mashhur edi. Divan - bu divanning sharqiy analogi, lekin uning ustida yotish odatiy emas edi, ular xuddi divanda o'tirishdi, xuddi kanapedek - frantsuz divanida. Divanning cheklangan ishlatilishiga qaramay, bu divan otxona bilan o'ralgan yumshoq yostiqlar bilan to'ldirilib, keyinchalik ularni kamon bilan almashtirdi.

Bir asr davomida mebelda turli xil divanlarni yanada kengroq ishlatishga imkon beradigan o'zgaruvchan dizaynlar paydo bo'ldi va zamonaviy ichki divanlar nafaqat yashash xonasi, yotoqxona yoki oshxonaning ichki uslubini uyg'unlashtiradigan yoki to'ldiradigan, balki biznes ofislarining qattiq uslubini yumshatuvchi muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy divan oilasini tanlash keng qamrovli - an'anaviy og'ir statsionarlardan tortib to zamonaviy va zamonaviy mebel sanoatining barcha yutuqlarini o'zida mujassam etgan engil nafisgacha. Kresloning yumshoqligi, kamon bloki, ko'pikli kauchuk, poliuretan ko'pik, sintetik qishlash vositasi yordamida hal

qilinadi. Uy jihozlari, butun tuzilish singari, texnologiyaning rivojlanishi bilan ajralib turadi, ammo allaqachon to'qimachilik va kimyo sohalarida mavjud bo'lib, Teflon kabi qoplama nafaqat suyuqlikni, balki hatto issiq ichimliklarni ham e'tiborsiz qoldirmaydi: barcha mebellarning dushmanlari bu qahva, choy. Suyuqlikda iz qoldirishga vaqt yo'q, u quriydi. Bugungi kunga kelib, bu turdagi qoplama eng qimmat hisoblanadi va mebel va ichimliklarni ehtiyotkorlik bilan ishlatish eng zarurat emas. Ta'm nafaqat ichimlikda, balki umuman to'g'ri uslubni tanlashda yordam beradigan uslubda ham muhimdir.

Uslub nima? Haqiqiy hayotda bo'lgani kabi, har bir odamda ikkita til bor - moslashuvchan og'zaki va to'g'ri adabiy, shuning uchun arxitekturada uslublarning aniq ta'riflari va xususiyatlari bir-biri bilan chambarchas bog'liq. Ishonch bilan aytishimiz mumkinki, "ideal" uslub mavjud emas va bo'lmaydi, chunki uslub, haqiqiy hayotdagi hamma narsa kabi, doimiy ravishda o'zgarib turadi.

"Uslub yoki uslub"- bu ijodiy texnikalarning birligi tufayli badiiy ifoda vositalarining umumlashtirilgan tasviridir. Siz butun davrlarning uslubi haqida, masalan, Uyg'onish davri haqida gapirishingiz mumkin. Shaxsiy uslub haqida, masalan, badiiy va majoziy printsiplarning birligi bilan birlashtirilgan, ma'lum bir ichki makonning dizayn uslubi haqida gapirishimiz mumkin va bularning barchasi uslub haqida bo'ladi. Shunday qilib, umume'tirof etilgan tarixiy uslublar bilan bir qatorda, individual uslublar ham mavjud va haqiqatan ham uslublar, shuningdek, ularni keltirib chiqargan davrlar o'rtasida aniq chegaralar yo'q, shuning uchun ular faqat ikkita uslub - "Klassik" va "Zamonaviy" - deyishganda. bu qisqa ma'lumot yoki reklama hiylasi.

Uslub - bu arxitektura, dizayn, kompozitsiya tiliva boshqa tirik tillar singari, tillarni, individual yo'nalishdagi so'zlarni boshqa yo'nalishlardan oladi. Shunday qilib, uslublarning o'zaro qarama-qarshiligi, ularning qarindoshligi. Biroq, ortiqcha qarz olish, hech bo'lmaganda, uslublarning eklektik aralashmasini keltirib chiqaradi.

Ichki dizayn

Uslubni shakllantirish. Arxitekturada yangi yo'nalish bir uslub allaqachon "rivojlangan", boshqasi esa hali paydo bo'lmagan bir paytda yuzaga keladi. Bu lahzali emasligi aniq va hayot va me'morchilik to'xtamayapti. Bu o'tish davrida eklektizmning "eng yaxshi soati" o'rnatilgan - oldingi uslublarning individual elementlarini qarzga olish. Yomon ta'm har doim ham ushbu me'moriy vinigrettadan olinmaydi, aksariyat hollarda boshqa uslubdagi, ammo "mazali" asar tug'iladi.

Shaxsiy ichki makonni aralash uslubda hal qilish mumkin, ammo eklektizm (aralash uslublar) kitsch uslubidan juda farq qiladi (yomon ta'm, ant art) va ularning orasidagi chegara bir xil ta'm chizig'i bo'ylab o'tadi. Shunday qilib, eski ichki makonni yangitdan yoki yangidan yaratishga qaror qilishdan oldin, me'moriy tendentsiyalar yoki uslublarning asoslarini bilish va tushunish yaxshidir.

Qadimgi Misr. 4000 yil davom etgan uslub, abadiylikka sig'inishga asoslanadi. Uning mavjudligi davomida deyarli o'zgarishsiz. Keng tarqalgan o'simlik turini stilizatsiya qilish. Me'morning diniy binolarida uchta turdagi ustunlar ishlatilgan - lotus shaklidagi (gul yoki lotus kurtaklari shaklidagi kichkina qalpoq), papirus shaklidagi (papirus to'plami ko'rinishidagi kichkina qalpoq) va gatorik (ma'buda boshining tasviri bo'lgan kichkina qalpoq (muallif itning boshi bo'lgan ayol). Vaqt o'tishi bilan uslub yanada o'zgarib boshladi). dafn marosimlari o'rniga demokratik, hayotiy sahnalar tasviri paydo bo'ldi. Misrni evropaliklar kashf etganidan beri qadimgi tsivilizatsiya madaniyati tasavvurni shunchalik hayratga soldiki, uning asosiy printsiplarini ko'rib chiqib, imperiya imperiya deb nomlangan uslub.

Ichki uslublar

Antik davr. Antik davrga kelib qadimgi Rim va Yunonistonning san'atini tushunish odat tusiga kirgan. Ushbu uslub uyg'unlik va go'zallik standartidir. Ushbu uslubning san'ati Qadimgi Misrning san'ati va qonunlari bilan parallel ravishda rivojlandi, ammo Yunoniston va Misr xalqlarining bog'lanishiga qaramay, mustaqil ravishda rivojlandi.

Keyinchalik Uyg'onish, Klitsizm, Neoklassitsizm singari bir-biriga uyg'un bo'lgan keyingi yo'nalishlar Antik davrdan kanon kabi olib tashlandi. Misrlardan farqli o'laroq, yunonlar va rimliklar hayotni tasdiqlovchi hayotga qarashgan. Barcha arxitektura va uyni obodonlashtirish haqiqiy qonunlar va nisbatlar edi. Bunda geometriya kabi aniq fan rol o'ynagan, shu sababli arxitektura va san'atda "ideal" shakllar va nisbatlar paydo bo'lgan. Aniq fanlar va san'atning birlashmasida arxitekturada bezatish tizimi paydo bo'ldi: nurlardan keyingi tuzilmalar - kafolatlar va ustunlar bugungi kunda ham qo'llaniladi. Bundan tashqari, tayanchlarning roli nafaqat tabiatdan "olingan" silindrsimon ustunlar (daraxt shoxlari), balki insonga madhiya singari xudolarning figuralari shaklidagi ustunlar - karyatidlar tomonidan bajarilgan.

BarokMikelanjelo o'tgan yilning may oyida tug'ilgan va barokko uslubining yaratuvchisi hisoblanadi, chunki u uslubni yaratuvchi element - devorning plastikligini anglagan. Uning ijodining toji - Rimdagi Avliyo Butrusning Bazilikasi allaqachon barokko uslubi deb hisoblanadi.

Rokoko.19-asrning oxiridan boshlab olijanob saroylarni bezashda moda yo'nalishi: qimmatbaho san'at kolleksiyalari bilan bezatilgan yashash xonalari hashamati Rokokoning shakllanishining rus versiyasida XIX asrning ikkinchi yarmi, xususan, ichki bezatishdagi me'morlarning xizmatlari haqida. Binoning egasi o'zi xohlagan did bilan bezatilgan, bezak, metrlar soni va natijada kosmosni ajratib qo'yish - bu davr uslubining tipik inqirozi.

KlassizmIsm o'zi uchun gapiradi. Uslubning asosi avvalgi uslublarning turlaridan tuzilgan. Zo'r uslubni yaratishga harakat qilib,

Vizantiya.Ushbu tur kichik derazalar va arklar bilan kesilgan kuchli devorlar bilan ajralib turadi. Ichki makon yorqin gilam bilan bezatilgan.

Gotik (XII-XV asrlar).Gothic uslubi cho'zilgan nisbatlar, keng, haddan tashqari keng xonalar bilan ajralib turadi, bu erda odam o'zini ahamiyatsiz mayda jonzot kabi his qiladi.

XII asrda Fransiya. Tananing befoyda narsasidan farqli o'laroq, yupqa devorli binolarning "tosh dantellari" yaltiroq rangda gullab-yashnagan. Gothic - lanset va tosh ko'rinishidagi vitrajli oynalarning paydo bo'lish vaqti. Ushbu konstruktiv tizim katta derazalar va mukammal yoritish tufayli misli ko'rilmagan ariqlarning balandligiga erishishga imkon berdi.

Uyg'onish (Uyg'onish). Bu davrning eng katta ustasi me'mordan ko'ra haykaltarosh bo'lgan Mikelanjelo Buonarroti edi. Shu nuqtai nazardan, u haykallari uchun o'ziga xos g'olib fon sifatida arxitekturani yaratdi. Xususan, u ustunlar va pilasterlarni ikki baravar oshiradi, ularning ritmini o'zgartiradi

Vizantiya uslubi abadiy va abadiy. Bu g'oya vaqti-vaqti bilan qayta tug'ilib, yana dolzarb bo'lib qoldi. Printsip hanuzgacha universal deb hisoblanadi: "qanday qilishni bilmayapsizmi," Klassikizm "ni yaratasiz. Xonalar va jabhalarni loyihalashda qadimiy arxitektura elementlaridan foydalanish, dekoratsiya deb atalmish "buyurtma" tashkilotini ishlab chiqish.

Romantizm Dekorning tabiiy shakllari. Yovvoyi tosh, zarb, gotika elementlari. Mum kechki ovqat. Bu she'riy tabiatga xos xususiyat hisoblanadi.

Neo-zamonaviy. Zamonaviy texnologik bazada binolarni me'moriy bezatish uchun Art-Nouveau plastik qoliplaridan foydalanish. Naqshlarning deyarli to'liq etishmasligi.

Art-Deco. Parij bir necha bor uslub va moda haqida so'radi. Birinchi va ikkinchi jahon urushi o'rtasida. Dekorning yengilligi va nafisligi yaqinlashib kelayotgan asr mashinalarining tezligi va bosimini sezishga urinib, dekorativ san'at uslubini "Art-Deco" deb atadi.

Modernizm Kubizmning Spawn va Germaniyaning Baauaus Dizayn Maktabi. Narsalarning texnologik va utilitar mohiyatini ochib beradigan ratsional estetika izlash.

Minimalizm Ideal nisbatlar va rang nisbatlarini asosiy shakllarda topish uchun dekorga beparvolik.

Texno-Art.Qo'llab-quvvatlovchi tuzilmalarni va kommunikatsiyalarni tanlash. Parij yana. 20-asr oxiri. Markazi J. Pompidou.

AR-NUVO (art nouveau).XIX asr oxirida Neo-Gotikdan farqli o'laroq Evropaning me'morchiligi, san'ati va dizaynida rivojlangan uslub. U asimetriyaga aniq moyil bo'lgan silliq, silliq shakllar bilan ajralib turadi. Mebel tabiiy va guldor naqshlar bilan bezatilgan. Art Nouveau uslubidagi dekoratsiya uchun sochlar oqadigan ayol figuralari o'ziga xosdir. Rossiyada bu uslub zamonaviy deb nomlangan tarixga kirdi. Ushbu uslubning ramzi o'simlik elementlari, iris va orkide gullari ayniqsa hurmatga sazovor bo'lgan. "Satrlarning nafis she'riyati" bilan ajralib turadi.

Eklektizm (eklektizm).Aralash uslub yoki turli xil kelib chiqish, uslub va vaqt ob'ektlarining kombinatsiyasidan foydalanish. Eklektizm, ranglar, tuzilmalar, me'moriy yechimlar bilan birlashtirilgan ikkita yoki uchta stilistik turni birlashtirish printsipligina binoan ishlab chiqilgan bo'lsa, intererda uslubga aylanadi. Uslubning bunday tendentsiyasi, aniqrog'i, bunday yo'qlik odatda bitta uslub allaqachon "rivojlangan", boshqasi esa hali paydo bo'lmagan paytda gullab-yashnaydi. Aytishimiz mumkinki, hozirgi vaqt, XX-XXI asrning oxiri - eklektizm davri. Yoqimli yoki funktsional bo'lgan har bir narsa moda.

Art Deco (art deco).Art Deco, 20-30 yil - Art Nouveau yo'nalishini davom ettirish. Shu bilan birga, kubizm, Amerika xalq san'ati va tez rivojlanayotgan mashinasozlik va samolyotsozlik sanoatining dizayni unga ta'sir ko'rsatdi. Ushbu uslub yumaloq burchaklar, qat'iy vertikal chiziqlar va "qo'llab-quvvatlovchi" shakllar bilan ajralib turadi. Barcha mebel uslublaridan zigzaglar, doiralar, uchburchaklar, quyoshlar ko'rinishidagi dekorativ elementlardan foydalanish bilan ajralib turadi.

Sanoat uslubi (sanoat).Minimalizmga yaqin. Sanoat uslubi - go'yo ilmiy fantastika filmidan ochilgan, sterillangan bo'shliqlar bilan. Ajablanadigan asboblardan va jihozlarga o'xshash metall buyumlar. Ichki dizayndagi sanoat uslubi ochiq aloqalar (quvurlar, vanalar, simlar) mavjudligi bilan ajralib turadi, ichki qurilish

shakllarida ko'rinadi. Ko'pincha metall stollardan, polda po'latdan yasalgan pechlardan foydalaning. Ko'pchilik uchun uslub "g'ayriinsoniy", yovvoyi, yashamaydigan ko'rinadi, lekin ba'zida u nafaqat ofis xonalarida, balki turar-joy binolarida ham qo'llaniladi. Ushbu uslub sanoatdagi o'ziga xos o'yin.

Yuqori texnologiyalar. U Buyuk Britaniyada XX asrning 70-yillarida vujudga kelgan (Eng. Xigtex - yuqori texnologiyalar). Zamonaviy texnologik yutuqlarni qo'llash asosida uslub va dizayn nazariyasi. O'ziga xos xususiyat shundaki, chiqadigan strukturaviy elementlar va muhandislik uskunalari mavjud. Xrom quvurlari, metall yuzalar, jilolangan o'tish moslamalari, murvat - bularning barchasi kosmik kemalar haqida zamonaviy tushunchalarni aks ettiradi. Barcha sifatlar "yuqori texnologiyalar" ning ichki qismida talabga ega. Yuqori texnologiyali moda yangi struktura va pardoqlash materiallari paydo bo'lishi yoki ma'lum texnologiyalarga talab paydo bo'lishi bilan to'lqinlarda o'sib bormoqda. Masalan, o'tgan asrning 60-yillarida mashhur bo'lgan plastmassa mebel sanoatida, dekoratsiyalarda yana talabga ega; plastik va paxta tolasini birlashtirgan gibril materiallar paydo bo'ldi - bu o'ziga xos "yuqori texnologiyali" tuval.

Akril cho'zilgan shiftlar ham Xigttech elementidir.

Neoklassitsizm (neoklassik). XX asrning neoklassitsizmi XVII-XVIII asrlarning qadimgi Yunon va Rim uslublariga murojaat qilish bilan neoklassitsizmga qaytadi. Klassik motiflardan zamonaviy foydalanish imperiya va Rokokoga xos bo'lgan antiqa, hashamatli va injiq shakllarni o'z ichiga oladi. Neoklassik dekoratsiya akantus barglari, qobiqlar, me'moriy parchalar tasvirlari bilan ajralib turadi.

Post-modernizm (post modern). 20-asrning oxirida arxitektura va san'at sohasida modernistik radikalizmga qarshi rivojlangan Postmodernistlar o'tmishdagi turli xil qotishmalardan foydalanadilar, masalan. Klassikizm va barokko, ko'pincha ularni istehzoli ta'sir bilan qo'llash. Uslubning o'ziga xos xususiyati atrof-muhitning yorqin teatrlashtirilgan tasvirini yaratish vositasi sifatida giperboldir.

KitschPostmodernizmning ba'zi harakatlarining, masalan, Memfis, yoqimsiz ta'm potentsialidan va ommaviy talabning sentimental hunarmandchiliklaridan foydalangan holda. Bu ichki dizayndagi norozilik harakati sifatida paydo bo'lgan, o'z atrof-muhitiga jiddiy e'tibor berishga tayyor bo'lmaganlar uchun mo'ljallangan dizaynga qarshi o'yin.

An'anaviyBurjua hayot tartibini o'zida mujassam etgan hurmatli interyerlar an'anaviy ravishda an'anaviy deb tasniflanadi. Bu o'tmish davrlari uslubidagi mustahkam, mustahkam mebel, har doim tarixiy aloqaga ega bo'lgan narsalardan iborat interyer.

Ekzotik Uzoq va noma'lum hayot aks-sadolari aks ettirilgan etnik madaniyatning o'ziga xos ob'ektlari bilan jihozlangan va bezatilgan intererlar. Har bir mamlakat, madaniyat uchun "ekzotik" atamasi mustaqil ekanligi aniq. Gap shundaki, "rus uchun yaxshi narsa bu nemis uchun o'limdir".

Antiqua uslub (Flea).Antiqua uslub tushunchasi vaqt o'tishi bilan juda noaniq. Bugungi zamonaviy va tarixiy ahamiyatga ega bo'lmagan narsa, 40 yildan keyin "antikalar" tushunchasini anglatadi. Yaqinda fillar modaga kirdi va ularning oval shaklidagi televizorlar va radiolarda joylashishi Sovet oilalarining majburiy atributi edi. Hozirgi kunda bu chinni tumorlari juda noyobdir va antiqua uslub tushunchasiga juda mos keladi.

Zamonaviy uslub.Sanoat, texnologiyalar sohasidagi har bir yangilik o'ziga xos uslub va modani tug'diradi. Moda materialga ta'sir qiladi, material modaga ta'sir qiladi. Shunday qilib, ibtidoiy kommunal tizimda "modada" tabiiy tosh bo'lgan. Shu bilan birga, daraxt qurilish jarayoniga kirdi. Daraxtning hosilasi papirusdir. U nafaqat masofadagi aloqa uchun, balki bezatish uchun ham ishlatilgan. Keyinchalik, metalning kashf qilinishi bilan kundalik hayotda "dastlab" mis, keyin bronza kabi materiallar ommalashib ketdi. Sivilizatsiya kashf etgan shisha va uning plastik va fizik xususiyatlari uylarni loyihalashda faol foydalanilmoqda.

Bir necha asrlar o'tdi, oqim ishlab chiqarish, sanoat kimyosi paydo bo'ldi va "insonning tabiat ustidan qozongan g'alabasi" natijasida qurilish va bezakdagi

sintetik materiallar talabga aylandi. Plastmassa yoshi hali ham ichki makonda, ham jamoat oldida mukammal tarzda birga yashaydi.

Xitoy. "... Sizning xitoycha kesilgan libosingiz oltin ajdaho bilan bezatilgan ...", deb yozgan sharq dostonlari mutaxassisi va fard F. Osmon xitoy falsafasining mohiyatini aniq anglab. Xitoy uyining tartibi boshqa Sharq xalqlaridan farq qiladi. Bunda o'lchovli hayot tarzi va sodir bo'lgan barcha narsalarga falsafiy munosabat muhim rol o'ynadi. "Siz zamon va makonda yashaysiz va biz faqat kosmosda yashaymiz", deb aytiladi xitoy donoligi.

Xitoy uyi. Xitoy ichki makonida o'tkir burchaklar, katta hajmli mebellar va xilma-xillik yo'q. Ham mebel, ham boshqa turli xil buyumlarni ishlab chiqarish uchun material sifatida bardoshli, ammo moslashuvchan bambuk keng qo'llaniladi. Mebel murakkab ko'p qatlamli lak bilan jihozlangan. Bezatish uchun qora lakda o'yma ishlatiladi. Kundalik manzaralar, tabiat, ertak ajdarlari, haqiqiy hayvonlar aks ettirilgan rasmlar bilan Xitoy chinni har kim biladi va har doim yuqori baholandi. Yaponiyaning astsetik soddaligidan farqli o'laroq, xitoylar xonalarning ichki makonidan tobora ko'proq foydalanmoqdalar, bezak buyumlari va o'yinchoqlarni joylashtirish uchun bo'sh joylar, arklar hosil qiladilar. Asosiy mebellardan farqli o'laroq, shkaflar oddiy uy-ro'zg'or buyumlari edi. Naqshinkor bezak va vazalar joylashtirilgan, o'ymakor naqshinkor laklangan jadvallar boy yashash muhitini to'ldiradi.

Oddiy dizayndagi xitoy milliy mebel turi, laklangan taburetkalar bo'lib, ular bir-biriga joylashtirilgan yoki bir-birining ustiga o'rnatilgan va gul stollari, xizmat stoli, choy stoli sifatida alohida ishlatiladi. Lakli uslub soyabonlar va boy naqshli turli xil ekranlarni ishlab chiqarishda ishlatilgan, uning go'zalligi rang-barang kashtado'z ipak matolar bilan yaxshilandi. Devorlarni yopishtirish uchun qog'ozli fon rasmi birinchi marta Xitoyda paydo bo'lgan va Rokoko davrida Evropaga olib kelingan. Evropaliklarga yaxshi ma'lum bo'lgan intarsia mebellari mebelda keng qo'llaniladi - stol, shkaflar yuzasida turli xil soyalarning eng yaxshi kontrplaklaridan

yasalgan bezak. Ammo, asosiy tekislik bilan bitta sathga ega bo'lgan evropaliklardan farqli o'laroq, xitoylar yuzadan chiqmoqda.

Asil xitoyliklarning uylaridagi mebel oddiy odamlarning mebellaridan farq qilardi. Mebelning ichki qismidagi asosiy buyumlar quyosh to'shagi, stullar va stollar edi. Barcha buyumlar bambuk yordamida qilingan va asosan to'rtburchaklar shaklga ega edi. Bugungi kunga qadar, ehtimol, faqat Xitoyda yashaydigan yana bir o'ziga xos xususiyati - derazalarda pardalarning to'liq yo'qligi va uylarda avizalar yo'q, ammo elektr, albatta, uylarni yoritadi, ammo oddiy yoritgichlar yordamida.

Xitoylik uyni tashkil qilishning asosiy g'oyasi - bu haqiqiy hayotni mifologiya bilan o'zaro bog'lash, bu erda asosiy qahramon ajdaho - barcha hayvonlarning eng kuchlisi. Xitoy hayotidagi "asosiy" rang - "tayinlangan" qizil - olov ajdaho rangi, energiya rangi.

Yaponiya

O'z uylarini bezatishning yapon turi, ma'lum qonunlarga bo'ysunsa ham, lekin baribir o'z dunyosining individual ruhini aks ettiradi. Bundan tashqari, birinchi va ikkinchi xususiyatlar hamon tirik. Yapon ta'mining o'ziga xos xususiyati - bu oddiylik va assimetriyaga moyillik. Ichki nafas. Agar xitoycha uslubda ekranlardan qism sifatida keng foydalanilsa, Yaponiyada ekranlar bilan bir qatorda paspaslar ishlatiladi. Bundan tashqari, nafaqat binolarni "rayonlashtirish" uchun, balki devor bezaklari, shuningdek, orolliklar uzoq umr o'tkazadigan pollarni qoplash uchun - gaplashish, ovqatlanish, uy ishlarini bajarish, uxlash.

Uy egasining asosiy vazifasi tashqi dunyodan to'liq izolyatsiya qilishdir, bu xonalarning aniq ishlashi bilan osonlashadi. Shu kabi mebellar etishmayapti. Shkaflar sifatida javonlarda devorlardagi bo'shliqlar (ichki shkaflarning analoglari) ishlatiladi, bu erda nafaqat shkaf joylashgan, balki vazalar kabi to'shak va ichki bezaklar ham mavjud. Shkaflar va kichkina sandiqchalar uyda cheklangan miqdorda mavjud, ammo har qanday yapon buyumlari singari ular ham san'at asaridir.

Mebelda, kassalarda, an'anaviy lak miniatyuralari keng tarqalgan bo'lib, ular asosan o'simlik dunyosining assimetrik va takrorlanuvchi bezaklari bilan almashinadi.

Musulmon uslubi

Ushbu uslub o'ziga xos konglomerat, oldingi uslublar asosida yaratilgan guldasta: Misr, Vizantiya, Rim. Ushbu yo'nalishning o'ziga xos xususiyati murakkab bezaklardir. Islom dini ma'naviy tabiatning tasvirini taqiqlaydi, shuning uchun hayotning "shifrlangan" tasviri.

Ushbu dekoratsiya bu cheksiz jingalaklarning mashhur arab yozuvidan tug'ilgan. Shu sababli devorlar hashamatli fors gilamlari shaklini oldi, ular ko'pincha arab uylarini bezashda ishlatilgan.

Ammo musulmon hayotidagi mebel juda ahamiyatsiz rol o'ynadi. Arablar gilam va yostiqlarga o'tirishni afzal ko'rishar edi va yog'och to'shak o'rniga gilam va ipak matolar bilan qoplangan Usmonlilar uxlar edilar. Shkaflar o'rniga ular eshikli devor tugunlarini ishlatishdi; Ko'pgina eshiklarda, odatda, arabcha yasalgan yog'ochdan yasalgan tokchalar bor edi.

Stollar past va kichkina, o'yma, dumaloq, to'rt, olti va sakkizburchak shaklda bezatilgan; peshtaxtalar yog'ochdan yasalgan. Intarsia yoki bolg'alangan mis (mis piyola). Bundan tashqari, sandiqlar, ekranlar va uyalar turar joylarga kiritilgan.

Mebel sezilarli me'moriy ta'sirga ega. Ko'pincha ustunlar, ot shaklidagi arkadalar, arkallarning stalaktit shakllari va dekorativ bezak sifatida, burilgan elementlar, murakkab panjaralar mavjud. Marvaridning onasi ko'pincha intarsiya uchun ishlatilgan; ushbu uslub Italiya va Ispaniyada keng tarqaldi; ichki mebel bilan bezatilgan (Venetsiyadagi Chertosian mozaikasi) taqlid qilinadigan narsaga aylandi.

Mebelni qoplash uchun (stollar yoki sandiqlarning orqa qismi) Cordoban charm ham kabartmalı va ko'pincha (kitob yopishtirishda) zarhal bilan ishlatilgan. Ko'pincha teridan ishlov beriladigan buyumlar ochiq ishlov beriladigan metall plitalar bilan ishlangan.

Biroq, Evropa san'atiga eng katta ta'sir mashhur musulmon naqshlari edi. Uning kuchi, inoyati, jasorati xayolotga ham, matematik fikrlash uslubiga ham guvohlik beradi. Arab-Moorish bezak uslubi o'ziga xos, notanish, yopiq shakllar dunyosidir; O'rta asrlar san'atining ta'siri kuchli klassik merosdan yanada ortib, O'rta asrlarni xayolot qashshoqligidan qiynalmasdan, juda ko'p, hozirgacha noma'lum, hayratlanarli dekorativ elementlar bilan boyitdi.

Mamlakat (qishloq).U qadar ekzotik emas, balki juda ekstravagant - bu etnik uslub deb ataladigan ichki makon, ma'lum bir davr qonunlariga binoan yaratilgan. Ushbu xalq uslublaridan biri Evropada ham, Amerikada ham janubiy va shimoliy kengliklarda mashhur bo'lgan "Mamlakat" uslubi deb hisoblanishi mumkin. Ushbu uslub "klassika" ga o'xshaydi, shuning uchun organik ravishda u shahar va qishloq kvartiralari, uylar, shunchaki turar-joy binolarining dizayniga mos keladi.

Uslubning nomi ingliz COUNTRY-rustikdan kelib chiqqan. Mamlakat uslubi shunchalik mashhurki, ichki bozorda ishlaydigan butun bir sanoat "ilmoq" uslubida buyumlar ishlab chiqarishni boshladi. "Mamlakat" - o'tgan, 19-asrdan oldingi yil ruhidagi ob'ektiv va hissiy dunyoning timsolidir. Mamlakat uslubi shu qadar universal va ommabopki, u ko'plab mamlakatlarda, barcha yarim sharlarda o'z muxlislariga ega. Biroq, Kountry qishloq deb tarjima qilingan bo'lsa ham, u rus qishloq uslubiga hech qanday aloqasi yo'q.

Amerika mamlakati.Ichki uslubdagi qarorning ushbu yo'nalishi ataylab qo'pol mebellar, pollarni qoplaydigan g'alati darajada keng taxtalar, uy bekasi, havaskor gilam bilan qoplangan. Mamlakat eng muhim narsa - buvisining ko'kragi: yoshi kattaroq, yaxshisi, bu deyarli "burga uslubi", ammo antikdan farqli o'laroq, yanada murakkab talablar mavjud.

Amerikaning janubi-g'arbiy uslubi (janubi-g'arbdagi Amerika).U tabiiy, tabiiy ranglarni - qumning ocher rangini, tabiiy o'simlik rangini - ko'katlar, ko'k, samoviy poklikni afzal ko'radi. Bu erda qadimiylik mavjud - kamin, tubjoy amerikalik madaniyatining atributlari.

Ingliz mamlakati (ingliz mamlakat uslubi).Britaniyalik dekorator Jon Foullerning so'zlariga ko'ra, "ingliz mamlakat uslubida" ichki makon "yaxshi kiyilgan" qiyofasini birlashtiradi. Bular eskirgan yog'och pollarda qo'lda to'qilgan gilamchalardir. Mebel, albatta, yuz yil oldin qarag'aydan yasalgan, chiziq bilan bo'yalgan, tozalangan mebel. Divanlar va kreslolar eski sharflar, jun mato bilan yopilgan bo'lishi kerak.

Fransuz (fransuz davlati).Ushbu turdagi uslub ba'zan "quyoshli" deb nomlanadi, chunki ular tabiiy kelib chiqishi yorqin ranglariga qo'shilishadi: yorqin sariq, yashil, osmon ko'k, pirsing qizil. Yoriqlarsiz qo'pol mebellar ham tabiatga "yaqin".

Adirondak.Shunday qilib, Qo'shma Shtatlarda uylarning ichki qismida ishlatiladigan qo'pol tabiiy materiallar bilan joziba deb atashdi. Ushbu mebel shoxchalar, yog'och chiplari, taxtalar, chiqadigan tugunlari bilan ishlov berilmagan yog'och stullar, o'ralgan, lekin ishlov berilmagan, lekin ishlov berilmagan ish stoliga ega stol.

Zamonaviy qishloq uslubi.Agar pollar va devorlar yangi bo'lsa - ular maxsus "antiqa" ishqalanadi, bu ularga holdan toygan ko'rinishni beradi. Yarim asr yoki asr avvalgi asl narsalar mavjud bo'lgan antiqa uslubdan farqli o'laroq, Adirondak uslubi shunchaki eski yoki butunlay zamonaviy, sun'iy ravishda eskirgan narsalar tomonidan yaratilgan.

Skandinaviya uslubi."Mamlakat uslublari" orasida "Skandinaviya uslubi" deb nomlanuvchi chiziqning tozaligi va to'liqligi, qattiq yog'ochdan panelli eshiklari bo'lgan qattiq mebellar va devorlarga mahkamlangan naqsh bilan ajralib turadi. Biroq, uslub zamonaviy materiallardan foydalanishga "imkon beradi".

Qaysi ichki uslubni tanlashni, qaysi materiallarni - an'anaviy, zamonaviy yoki aralash - rekonstruktsiya qilish yoki ta'mirlashda foydalanish, qaysi uyg'unlik tamoyilini asos qilib olish kerak - har bir egasi o'zi uchun qaror qilishi kerak, ammo dizayn va dizaynni amalga oshirish tamoyillarini bilib, kompozitsion qonunlari, ta'm o'lchovi haqida unutmaslik kerak. , foydalanish qulayligi, natijada eksklyuziv, esda

qolarli "kvartiraning yuzi" ga olib keladi, bu ichki qismga har qanday qarorning natijasi.

35-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish.

Mashqlarning vazifasi talabani usullar ustida ishlash hamda to'g'ri xona ichki dizayn kompozitsini yaratishni o'rgatishdir.

1-klauzura. Xona ichki dizayn kompozitsiyasi.

Talabalar uslublardan foydalanib xona ichki kompozitsiyasini yaratish qonun qoidalarini o'rganishadi. Klauzurada ular kompyutr dasturlaridan foydalanishadi.

Nazat uchun savollar:

1. Interier dizaynini yaratayotganda nimalarga e'tibor berish kerak?
2. Xonaning ichki dizaynida mebellarning to'g'ri tanash qoidalarini nimalardan iborat?
3. Xona ichki kompozitsiyasini to'g'ri tayyorlash nimalarga bog'liq?

36-Ma'ruza: REKLAMADA KOMPOZITSIYANI O'RNI

Ma'ruza rejasini: Reklamaning turlari, Reklamada dizaynni to'g'ri qo'llash.

Ma'ruza: Reklama turlari. Reklama bosib o'tgan taraqqiyot yo'llarida shu narsa kuzatiladiki, uning turlari davrlarga qarab o'zgarib, shakllanib borgan. Reklamalar hayot tarzimizda yangilanib taraqqiy etib boradi. Uning shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi. Hozirga kelib biz reklamaning an'anaviy va zamonaviy turlaridan foydalanib kelmoqdamiz.

Ko'rgazmalar an'anaviy reklamalardan biri bo'lib, unda betakror hunarmandchilik ishlari, san'at asarlari namoyish etiladi. Ular davlatni, millatni, shaxsning obro'sini oshiradi, xalqni jahonga tanitadi.

Bosma (reklama nashrlari) - kataloglar, bukletlar, varaqlar, otkritkalar, axborot xatlari, afishalar, yirik alloma, shoir va yozuvchilarning portretlari, firmalarning

rangli rasmlari, kalendarlar, etiketkalar, nakleykalar va hokazolarni qamrab oladi. Bu reklama turi juda qulay bo'lib, ularni sovg'a sifatida taqdim qilish mumkin. Ko'rgazma, kitob magazini, kutubxona, korxona va muassasalarga bunday reklama nashrlari fayz kiritadi.

Plakatlar – bu axborotni badiiy ko'rgazmaviy targ'ibot usuli bo'lib, uning maqsadi keng jamoatchilikni bo'layotgan voqye'likka undashdir. Plakatlar ko'zga tashlanadigan, ishonadigan, esda qolarli bo'lishi kerak. Plakatlar kompozitsiyasi uzoqdan ko'rinarli va uzoqdan o'qimishli bo'lishi lozim. Ular kitob va chaqiriqlar bilan boyitilishi mumkin.

Plakatlar mazmuniga ko'ra 4 ga bo'linadi:

1. Ish plakati yoki reklama plakati
2. Afishalar, plakatlar.
3. Ijtimoiy-siyosiy plakatlar
4. Telereklama plakatlari.

Plakatlar XIX asr oxiri va XX asr boshlarida san'at darajasida rivojlana boshladi. Plakatlar odatda vaqti-vaqti bilan almashtirib turiladi. Ular shahar maydonlariga, ko'chalarga fayz kiritadi. Bayramlarimiz ko'rki hisoblanadi.

Yaratilishga doir tarixiy materiallarning berilishi, akterlar va taniqli kishilar bilan suhbatlar bunga misol bo'la oladi. Televidenie reklamasida akterlarning, suxandonlarning ishtirok etishi televidenie reklamasini yanada boyitadi. To'g'ridan-to'g'ri reklama xarakteridagi ko'rsatuvlar, masalan, «Assalom O'zbekiston», «Katalog», «Telekurer market», «Kino olami» kabi ko'rsatuvlarni bunga misol qilib keltirish mumkin. Radio reklamasi badiiy kompozitsiyasining eshittirishlar, muloqotlar, turli mazmundagi e'lonlar, xabarlar, mutaxassis, yozuvchi, shoirlar, akter, davlat arboblari bilan uchrashuvlar radio reklamasi hisoblanadi. «Savol-javob» asosida tayyorlangan eshittirishlardan keng xalq ommasi unumli foydalanadi.

Badiiy eshittirishlar, e'lonlar reklamalarning musiqa ohanglarida berilishi maqsadga muvofiqdir. Chunki o'ziga ohanglar sadosida yoki yoqimli ashulalar, musiqalar bilan reklamaning berilishi uning ta'sirchanligini oshiradi.

Ruhshunoslarning ilmiy tadqiqotalrida ham bu usul asoslab berilgan. Yana turli sovg'alar orqali ham reklama amalga oshirilishi mumkin. Shaxslarning mazmunli, unumli mehnati, xalq, san'at, ilm-fan uchun bag'ishlangan hayotlarini namuna qilib ko'rsatish mumkin. Ularni mukofot va sovg'alar bilan rag'batlantirish reklamalar ichida eng sharaflari va yoqimli hisoblanadi.

Afishalar, konsertlar, kino, teatr, ko'rgazmalar haqida ma'lumot beruvchi xabarlarda ham ma'lum bir maqsad ifodalanadi. Afishalarda namoyish etiladigan tadbirlar to'g'risidagi ma'lumot to'liq berilishi lozim. Ya'ni uning o'tadigan vaqti, joyi, kimlar ishtirok etishi ko'rsatilib, rasm va portretlar bilan boyitilgan bo'lishi maqsadga muvofiqdir.

Seminar treninglar – keyingi vaqtlarda ommalashib borayotgan reklama turidir. Seminar treninglar guruhlariga bo'linib, ishtirokchilar ma'lum bir masalani muhokama qiladilar. Seminar trening oxirida yakuniy mulohazalar, ya'ni mavzuning yechimi beriladi.

Reklama vaqtiga ko'ra davriy va mavsumiy reklamalarga bo'linadi. Davriy reklama deb yil davomida berib boriladigan reklamalarga aytiladi. Masalan, dorilar, oziq-ovqat mahsulotlari, atir-upalar, davolanish maskanlari va hokazolar to'g'risidagi reklamalar bunga misol bo'lishi mumkin.

Mavsumiy reklama esa yilning fasliga, davriga qarab berib boriladi. Masalan, Yangi yil sovg'alari mavsumiy kiyimlar, yozgi dam olish, o'quv yurtlariga qabul ishlari va boshqalar. Reklamaning berilish vaqti ham kata ahamiyatga ega. Bularning kishilar dam olayotgan vaqtda haddan tashqarii ko'p berilishi, inson ruhiyatiga salbiy ta'sir etishi mumkin. Ayniqsa, reklama roliklarining qayta-qayta, tez-tez takrorlanishi inson asabini taranglashtiradi. Televideniada doimiy berib boriladigan seriallarda ham reklamalarning uzoq vaqt takror-takror berilishini ijobiy deb bo'lmaydi.

Korxona faoliyati reklamasi. Raqobat darajasi juda yuqori bo'lgan g'arb mamlakatlarida iqtisodiyotning deyarli hamma sohalaridagi bironta firma bo'lsin u

yoki bu shakldagi reklamasiz tirikchilik qila olmaydi. Reklama degan tushunchaga korxona faoliyatining har xil turlari kiradi:

- tayyorlanadigan mahsulot va uni ishlatishga mo'ljallangan reklama;
- korxonaning o'zini ko'zda tutadigan reklama;
- ochiq (to'g'ridan-to'g'ri) reklama;
- yashirin (bilvosita) reklama (masalan, biror filmda buyumning ma'lum bir markasi ko'rsatiladi yoki matbuotda korxonaning faoliyati va mahsulotlarining sifati to'g'risida ijodiy maqola bosib chiqariladi);
- tovarlarni o'tkazish, sotishni kengaytirishga yo'naltirilgan reklama va hokazo.

Demak, korxonaning o'z maqsadiga erishishiga to'g'ridan-to'g'ri bilvosita yordam beradigan hamma choralarni reklama jumlasiga kiritish mumkin.

Reklamani uch jihatdan olib ko'rsak bo'ladi:

1. Firma ichki reklamasi.
2. Jamiyatda korxona obro'-e'tiborini oshirishni ko'zda tutadigan reklama.
3. Tovarlarini o'tkazish, sotishni ko'zda tutadigan reklama.

Firma ichki reklamasi. Bu reklamaning asosiy vazifalaridan biri xodimlarda o'z korxonasiga ishonch paydo qilish, ularda o'zlarining taqdiri shu korxona taqdiriga mahkam bog'liq, degan tuyg'u uyg'otishdir.

Firma ichki reklamasining vositalari quyidagilardir: korxona tashkiliy strukturasining tegishli darajasi va rahbariyat bilan xodimlar o'rtasidagi yaxshi o'zaro munosabatlar; xodimlar uchun ijtimoiy imtiyozlar; firma gazetasi; rahbarlarning jamiyatda o'zini namunali tutishi.

Reklamani shu jamiyatda olib qaraganda korxonaning har bir xodimi ham jamiyat a'zosi, ham potensial mijoz ekanligini hamisha esda tutish kerak.

Jamiyatda korxona obro'-e'tiborini oshirishni ko'zda tutadigan reklama. Yirik korxonalarda ana shunday reklama faoliyatini amalga oshirishga doir maxsus bo'limlar bo'ladi. Ular odatda to'g'ridan-to'g'ri rahbariyatga bo'ysunadi.

Bu reklama quyidagi vositalardan foydalanadi:

- matbuot vakillari bilan muloqot;
- matbuotda to'g'ridan-to'g'ri tovarni reklama qilmasdan, korxonaning yutuqlarini (masalan, homiyliklarini) reklama qiladigan e'lonlar;
- korxona rahbarlarining mamlakat ijtimoiy hayotida ishtirok etishi (masalan, AQSh da menejerlar vaqtincha hukumat organlarida ishlashadi).

Tovarlarni o'tkazish, sotishni ko'zda tutadigan reklama. Bu reklama faoliyatining asosiy sohasidir, u marketing miks tushunchasi bilan mahkam bog'langan bo'lib, tovarlarni sotishga ta'sir o'tkazadigan bir-biriga bog'liq omillarning hammasini uyg'unlashtirib boradi.

Reklama axborotlarining tipologiyasi quyidagilardan iborat:

- xaridorga ta'sir etish usuli orqali;
- ifoda etish usuli orqali;
- asosiy maqsad va vazifalar nuqtai nazaridan;
- reklamaning iste'molchilar bilan mumkin bo'lgan teskari aloqalar nuqtai nazaridan.

Reklama axborotlarining ta'sir etish usullari quyidagilar:

- ratsional (aql-idrok)
- emotsional (his-tuyg'u).

Ratsional reklama potensial xaridorga aqlan murojaat etishdan axborot beradi. U xaridorni ishonitirishga dalillar keltiradi, o'zining dalillari orqali so'z ifodasining shaklini tanlaydi, aytilgan so'zlarining taassurotini kuchaytirish uchun chizma va rasmlardan foydalanadi.

Emotsional reklama xotiralarni uyg'otadi. U fikrlashga olib boradi, his-tuyg'ularga, emotsiyalarga murojaat etadi. G'oya va farazlarga emotsiya orqali ta'sir etadi. Uning foyda beradigan usuli rasm, rang va kam darajadagi ovoz.

Reklamalar sof ratsional yoki sof emotsionallardan iborat. Biroq reklama xabarlarining soni ko'p, juda ko'p desa ham bo'ladi. Shu ikki ko'rinishni o'zida namoyon etadi.

Ifoda etish usuli bo'yicha reklama «qattiq» va «yumshoq» qa bo'linadi. «Qattiq» reklama qisqa, tez usulda maqsadni bayon etish, ob'ektga obraz orqali ta'sir qilish, qichqirish orqali xaridga e'tiborni tortish, e'lonning foydasini hisobga olgan holda targ'ib etish kabilarni o'z ichiga oladi. «Yumshoq» reklama faqatgina tovar va uning markasi haqidagi xabarni ifodalab qolmay, tovar atrofida foydali atmosfera yaratadi.

Ko'pincha emotsional reklama bu belgilarda o'yinlar orqali, chuqur motivlarda o'ynaydigan simvolikalar yordamida amalga oshiriladi. U asta-sekinlik bilan potensial xaridorni qandaydir tovarga qaratib, ichki bir kuch uyg'otib xaridorni xarid qilishga tayyorligini shakllantiradi. Asosiy maqsad va vazifa nuqtai nazaridan reklamaning quyidagi ko'rinishlari bo'lishi mumkin:

- Imidj reklama - bu reklamaning jamiyatda yaratish maqsadida bo'lgan prestij korxonasi.
- Rag'batlantiruvchi reklama
- Reklamaning mustahkamligi
- Firma ichidagi reklama
- Mahsulot sotilishini kengaytirish maqsadidagi reklama
- nasihatgo'y reklama
- solishtirma reklama
- eslatuvchi reklama
- mustahkamlovchi reklama
- axborot beruvchi reklama
- ogohlantiruvchi reklama
- chorlovchi reklama.

Imidjli reklama asosan xaridorning , sherikdagi tovarning va firmaning qulay obrazini (imidj) yaratishga qaratiladi. Unda noziklik ishning foydasi, mijozlarga mehribonlik va mustahkamlik fazilatlarini ko'rsatish joiz.

Rag'batlantiruvchi (qiziqtiruvchi) reklama asosan xaridor ehtiyojini aynan shu firmaning mahsulotini xarid etishga qiziqtirishga qaratiladi. Bunda asosiy urg'u beriladigan jihatlari aynan shu firma mahsulotlarining asosiy afzalliklarini, ularning

boshqa aynan shunday o'xshash tovar va xizmatlar bilan solishtirganda ijobiy natija ko'rsatadi.

Mustahkamlovchi reklama asosan xaridor va sheriklarni firma ishining natijasida mustahkamlik haqida, uning bozor sharoitidagi turg'unligi to'g'risida ham axborot berishga qaratilgan.

Firma ichidagi reklama ishchilarda o'zining korxonasiga ishonch tuyg'usini uyg'otishga qaratilgan, ularda uning tag'diri bilan bog'liq bo'lgan o'zaro tor aloqalar hissini tug'diradi. Agar har bir korxona a'zosi o'z faoliyatiga kerakli choralarni ko'ra olsa, ular uchun javobgarlikni bo'yniga ola olsa, bu holda ishchilar firmadagi ishlaridan qoniqish hosil qiladilar va jamiyatga shu firmaning reklamasini yetkazadigan bo'ladilar.

Ichki firma reklamasining vositalari:

- firma gazetasi;
- ishchilar va rahbarlar o'rtasidagi o'zaro munosabatning yaxshiligi;
- ishchilar uchun ko'psonli ijtimoiy imtiyozlar sharoiti sotilishini kengaytirish maqsadidagi reklama – reklama faoliyatidagi bosh sferadir.

Unaydigan (ko'ndiriladigan) reklama – ko'proq reklamaning agressiv turi, asosiy vazifasi qiyishish – xaridorni aynan shu tovar yoki xizmatni sotib olishga undashdan iborat bo'ladi.

Solishtirma reklama – bu ko'ndiriladigan reklamaning har xil ko'rinishi. U reklama qilinayotgan tovar yoki xizmatlarning raqib tovar yoki xizmatlari bilan solishtirishga asoslangan. Ko'p rivojlangan mamlakatlardagi qonun chiqaruvchilar to'g'ridan-to'g'ri tovar raqiblarini yoki uni ishlab chiqaruvchisini tanqid qilishni man qilganlar, u holda bunday solishtirma reklama bo'lishi mumkin.

Eslatuvchi reklama – potensial xaridorlarga bozordagi firmaning yoki tovarning aniq mavjudligi haqida va uni xarakteristikasi haqida eslatishga qaratiladi. Mustahkamlovchi reklama eslatuvchi reklamaning har xil ko'rinishidir. U iste'molchini xarid qilgan tovarini qo'llab-quvvatlashi, xaridorni qilgan qarori

to'g'riligiga ishonitirishi kerak. U xaridorni doimiy mijozga aylantirishga qaratilishi kerak.

Axborot beruvchi reklama – bu reklama firma haqida va uning mahsulotlari, tovarlari, xarakteristikasi, obro'si, yangilik yaratishlari haqida axborot berishga qaratilgan.

Ogohlantiruvchi (oldini olish) reklamasi – ko'zlangandan ham ko'proq vositalarga ketgan harajat. Bunday reklama kompaniyalarining maqsadi – reklama faoliyatiga katta summa sarflashga qurbi yetmaydigan raqibining pozitsiyasini tushirmoq.

Reklama vositalari quyidagilardan iborat:

1. Ko'rgazmalar (jahon, xalqaro, milliy, firma miqyosidagi ko'rgazmalar, transport, ishbilarmonlarning faoliyatini yorituvchi, doimiy ta'sirchan – ya'ni institut, o'quv yurtlari, tashkilotlardagi ko'rgazmalar, Sotuv va buyum bozorlari ko'rgazmalari).
2. Bosma reklama nashrlari: katalog, buklet, varaqa, Plakat, Afisha, Otkritka, informatsion xatlar, shoir va adiblarning portretlari. kalendarlar (devor uchun, yon daftar uchun), firma o'rov qog'ozlari, etiketka, taklifnoma.
3. Nashriyotda reklamalar murojaati – reklamali e'lonlar, maqola, aylana stol materiallari.
4. Televizion reklama – reklamali roliklar yoki filmlar, kliplar, ishlab chiqarishning ko'rgazmalari, badiiy kecha reportajlari, maxsus ko'rsatuv, kino, teleshoular dasturi orasida tovar va xizmatlar reklamasining qatnashishi.
5. Radio reklama – maxsus eshittirishlar, reklama e'lonlari.
6. Transport reklamasi – reklamali plakatlarning transport ichida joylashtirilishi. Shuningdek, transport vositalari tashqi ko'rinishidagi reklamalar.
7. Elektron reklamalar – Internet tarmog'i va shahar markaziy ko'chalaridagi elektron shitlar.
8. O'zgaruvchan va aylanali reklamalar – markaz ko'chalaridagi maydonlarda o'rnatiladi.

9. Pochta orqali yoki tezkor elektron pochta orqali reklama.
10. Telefon tramog'i orqali reklama.
11. Yodgorlik shaklidagi reklamalar – avtoruchka, brelok, suvenirlar.

Reklama faoliyatida psixotexnologiya. Reklamaning iste'molchilarga qay tarzda ta'sir etganligini reklama psixologiyasi belgilab beradi. Reklama psixologiyasi amaliy psixologiyaning bir bo'limi bo'lib, insonning iste'molchilik xatti-harakatining motivini tadqiq etadi. U insonning ruhiyatiga reklama ta'siri jarayonlarini o'rganadi. Inson ruhiyati shunday tuzilganki, u birdaniga to'la ravishda o'zgarmaydi. Lekin umumiy ravishda inson qarashlari tezroq o'zgarishi mumkin. Bu to'g'rida keng ommaga mo'ljallangan reklama mahsulotlarini ishlab chiqarish jarayonida unutmaslik kerak. Ayniqsa iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlar ketayotgan jamiyatda buning ahamiyati juda katta.

Reklama bugungi kunda asosan ikkita vazifani bajaradi:

- A) Axborot berish
- B) Targ'ibot qilish.

Barcha ko'rinishdagi reklama, xoh u og'zaki, xoh yozma shaklda bo'lsin, yoxud bir ko'rinishdan iborat bo'lishidan qat'iy nazar u kishilarga axborot beradi. Ularning ehtiyojlarini qondirishga harakat qiladi. Bunga radio va televideniedagi reklamalarni ham misol qilishimiz mumkin. Plakatlar, yarmarkalar va boshqa shakldagi reklamalar sizni bizga ta'sir ko'rsatadi. Barcha ko'rinishda ham inson undan yangi ma'lumot oladi, yangilik bilan tanishadi. U yoki bu muassasa, idora, korxonaning xizmat usullaridan xabardor qiladi. Bu vazifalarning barchasini reklama axborot berish bilan bajaradi. Shu sababli ham biz reklamani axborot beruvchi faoliyat deb qabul qilamiz.

Reklamaning targ'ibot qilish vazifasi shundaki, u inson ruhiyatiga ta'sir etgan holda reklama qilayotgan narsani xarid qilishga, yaxshi narsalardan foydalanishga, insonga hayoti uchun zarur bo'lgan fikrlarni, usullarni o'zida qo'llashga undaydi. Yaxshi narsalarga, yaxshi xislat va fikrlarga ishontirishga harakat qiladi.

Reklama insonga yetib kelayotgan barcha axborot xabarlarni qabul qilishda

bozorlarda kundan-kun ko‘plab tavsiya etilayotgan mahsulotlarni tanlab olishda, o‘zi qidirib yurgan, xabari bo‘lmagan yangi mollarni xarid qilishda yaqindan yordam beradi. Kishilar hozirgi davrda o‘zi bilgan, bilmagan davrda g‘ayri ixtiyoriy tarzda har kuni ertadan kechgacha juda ko‘p reklamalar bilan tanishadi.

Radio va televidenie, transport, ko‘cha, xiyobonda, idora va muassasalarda va hokazo joylarda reklama insonning hayot tarziga aylanib qolgan.

G‘arbda marketing sohasida bozorni ruhiy tahlil yo‘li bilan o‘rganish usuli so‘nggi vaqtlarda keng rusum bo‘lib qoldi.

Reklama korxonaning butun faoliyatini, ya'ni uning tashqi ko‘rinishi, xodimlarning yurish-turishi, kotiblarning telefondagi ovozidan tortib tovarning nomi, o‘rovi, mijozlarga xizmat ko‘rsatishigacha bo‘lgan butun faoliyatini har tomonlama o‘z ichiga oladi

Tovarlar sifati jihatidan nechog‘liq kam farq qiladigan bo‘lsa, ularni shuncha ko‘proq reklama qilish kerak.

Keng iste'mol tovarlari reklamasiga bo‘ladigan sarf harajatlar o‘rta hisobda hajmining 5 foizidan 15 foizigacha boradi.

Reklama ishini rejalashtirishda hisobga olish kerak bo‘lgan asosiy narsalar quyidagilardir:

- tovarning holati: iste'molchi rag‘batlariga nisbatan; raqobatga nisbatan; reklama maqsadi: tovarning ma'lumlik darajasi; unga beriladigan ma'lum imidj (obraz);
- reklama ob'ekti: kim (iqtisodiyot sohasi, reklamani kim tavsiya etadi, kim hal qiladi); uning strukturasi (firmaning katta-kichikligi, tuzilishi, ruhiy omillar); reklama mazmuni: konsepsiyasi (nima reklama qilinadi);
- reklama vositalari: qanday qilinadi (reklamani matn, grafika orqali yoki badiiy vositalar bilan eng yaxshi samara beradigan darajaga yetkazish usullari);
- reklama byudjeti: umumiy byudjeti (mavsum omilini hisobga olgan holda); raqobatchilarning reklama imkoniyatlariga qiyosan olganda;

- reklama chora-tadbirlarining rejasi: reklamaning nechog'lik tez-tez takrorlanib turishi; sifati; rentabelligi; konkret reklama vositalari bo'yicha taqsimlanishi;
- vaqt e'tibori bilan olganda reklama chora-tadbirlarining rejasi: reklama komponentlarining muddatlari;
- batafsil kalkulyasiyasi: odatda reklama mahsulotining sotiladigan bahosiga qarab ming donasi yoki boshqa birliklari hisobidan olinadi;
- reklamaning samaradorligi ustidan nazorat: sotuvlar hajmidan sarflangan mablag'larni qiyoslab ko'rish.

Tovar o'rovining roli. Tovarlarining o'rovi birinchi qarashda xalq xo'jaligining uncha ahamiyat tutmaydigan va juda ham zarur bo'lmagan sohalaridan biri bo'lib ko'rinadi, lekin so'nggi o'n yilliklar mobaynida bu soha katta sur'atlar bilan rivojlanib kelmoqda.

G'arbda hamma tovar va mahsulotlar o'rog'liq holda sotiladi.

Tovar yoki mahsulotning o'rovi:

- tovarlarni buzilish va shikastlanishdan saqlaydigan; transportda tashish, unga ortish va tushirish uchun oson va qulay bo'lishini ta'sinlaydigan;
- hajmi va og'irligi jihatidan tovarni sotish uchun eng qulay birliklarni yaratishni ta'minlaydigan;
- muhim reklama rolini o'ynaydigan bo'lishi kerak.

Tovar yoki mahsulot o'rovining ko'rinishiga ta'sir qiladigan omillar:

- tovarning transport vositalari, ombor vositalaridan unumli foydalanishga imkon beriladigan og'irligi va hajmi, bunda transport tariflarining tinmay ortib borayotgani hisobga olinadi;
- avtomatlashtirish, transportda tashish va mijozlar omborida saqlash uchun o'rov vositalarining nechog'lik moslanganligi va hokazo.

Reklama jarayonida 4 ta qiziqarli tomonlar mavjud:

- reklama beruvchi

- reklama tarqatuvchisi
- reklama agentligi
- reklama iste'molchilari.

Aniq reklama agentliklaridan biri ovoza qiladi: «... mustaqil ishbilarmon korxona, ishbilarmon insonlar va ijodiy mehnat shaxslaridan iborat ishlab topadigan, reklamani tayyorlab axborot tarqatish vositalariga joylashtiradigan, mijoz topshirig'i asosida ish yuritadigan, o'z tovari xizmatining xaridorini topishni xohlaydiganlar uchun xizmat qilamiz».

Barcha reklama agentliklarini uch asosiy qismga ajratish mumkin bo'ladi:

- ixtisoslashgan va taklif etilgan reklama xizmatlari
- naqdli yoki xususiy korxonaviy bazaning yo'qligi
- mavjudlik yoki reklama kanali yo'qligi.

Reklama agentligi faoliyati to'rtta asosiy yo'nalishni o'z ichiga oladi:

1. Buyurtmachilarning e'tiborini qaratish va hamkorlik: menejment
2. Reklamani omadli ishlab chiqarish va yo'lga qo'yish san'ati: rassomlar, ssenaristlar, fotograf, rejisserlar yordamida;
3. Reklamani tayyor mahsulot holiga keltirish: poligrafiya va tiraj yordamida;
4. Reklamani gazeta, jurnal va televideniaga taqdim etish.

Kuzatishlarga qaraganda reklama odamni ruhan quvvatlantiradi. Chunki inson o'zi haqida qayg'urishni, e'tiborni, yaxshiroq hayot kechirishni istaydi.

36-mavzu tushunchasi bo'yicha amaliy ish.

Mashqlarning vazifasi talabani firma belgisi kompozitsiyasi ustida ishlashni o'rgatishdir.

1-klauzura. Tavar begisi asosida kompozitiya yaratish

Talabalar biror bir tovarning firma belgisni yaratishadi, uni kompozitsiyasida qonun qoidalarini o'rganishadi. Klauzurada ular kompyuter dasturlari orqali ishlashadi.

Nazorat uchun savollar:

1. Reklamaning qanday turlari mavjud?
2. Emotsional reklamaning qanday xususiyati bor?
3. Ijtimoiy reklamaning o'ziga xos jihatlari nimada?
4. Reklama faoliyatida psixotexnologiyalardan qanday foydalaniladi?

XULOSA

Kompozitsiyaning asosi vizual qabul qilish alifbosi hisoblanadi.

Darslikda bayon etilgan asosiy tayanch ma'lumotlar va tushunchalar, asosiy vizual qonun va qoidalarni tushunishga yordam beradi. "Kompozitsiya asoslari" fanidan auditoriyada bajariladigan va mustaqil ishlar o'quv-uslubiy majmuada batafsil keltirilib, olingan bilimni mustaqil rivojlantirishga va mustaxkamlashga imkon beradi.

Kelajakda, arxitektura muhitlari dizayni talabalariga amaliy, kurs ishlariga va professional faoliyatida, anchagina chuqurroq o'rganishda va hajmli-fazoviy kompozitsiyani amaliyotda qo'llash lozim bo'ladi. O'rganish va egallab borish, insonni ko'z bilan qabul qilish xususiyatlariga tayanib va uning psixofizilogik imkoniyatlariga, berilgan hajmli-fazoviy kompozitsiyani mazmunli va qanday qilib hissiyotli-ma'noli qilib olish masalasi yechiladi. Arxitekturaviy dizayn amaliyotida va nazariyasida, bu keyingi juda qiyin, ammo juda qiziqarli qismidir. Arxitekturaviy muhit dizaynerining barcha ijodiy g'oyalari ichki va tashqi fazoviylik xususiyatlari bilan bog'liqdir.

Kompozitsiya to'g'risida va uning qonuniyatlarida bilimlarni tizimlashtirish yanada amaliy ahamiyatga ega, muxandislik va badiiy konstruklik ijodiy professional qiduruv olib borishda anchagina effektiv yo'l qo'yiladi.

Umumiy nazorat savollari

1. Fanni o'zlashtirishni baholash
2. San'at turlarini aytib o'ting.
3. Formal kompozitsiyaning xarakterli tomonlarini aytib o'ting.
4. Dizayn turlarini aytib o'ting.
5. Stilizatsiya o'zida nimani ifodalaydi.
6. «Kompozitsiya» terminini mohiyatini aytib o'ting.
7. Kompozitsiya nima?
8. Kompozitsiya vositalari nima?
9. Kompozitsiya vositalarini aytib o'ting.
10. Hajmli-fazoviy kompozitsiyadan tekislik kompozitsiyasi nimasi bilan farqlanadi?
11. Qanday kompozitsiyalar bo'ladi?
12. Kompozitsiyaning "ochiqlik-yopiq" tushunchalari nimani bildiradi?
13. Kompozitsiyada dekorativlik nima degani?
14. "Ergonomika" tushunchasi nimani bildiradi?
15. Dizaynda ergonomika nima uchun kerak?
16. Har qanday kompozitsiyaning asosiy vazifasi nimdan iborat?
17. Tekis kompozitsiyani tashkil etishdagi dastlabki elementlarini aytib o'ting.
18. Chiziqlar turini aytib o'ting.
19. Chiziqqachon dog'ga aylanadi?
20. Konturga ta'rif bering.
21. Shaklning asosiy xarakteristikasini ayting.
22. Hajmli shaklning turli tuman turlari qanday paydo bo'ladi? Shaklning kattaligi qanday o'lchanadi?
23. "Massa" tushunchasi ostida hajmli-fazoviy kompozitsiyada nimani nazarda tutadi?
24. Vizual salmoqdorlikning bir necha o'ziga xos xususiyatini aytib o'ting.
25. Faktura va tekstura tushunchalari nimasi bilan farqlanadi?

26. Fakturaning turli ko'rinishlarini aytib o'ting.
27. Kompozitsiyaning badiiy obraziga faktura qanday ta'sir ko'rsatadi?
28. Relyef qanday vujudga keladi?
29. Shaklni qanday qilib yorug'lik bilan o'zgartirish mumkin?
30. Yorug'lik yordamida fazoviylikni qanday qilib o'zgartirish mumkin?
31. Ornamentda (naqshda) rapport nima?
32. Rapportli kompozitsiyalar qayerda qo'llaniladi?
33. Modul tizimi asosida nima yotadi?
34. Modulli tizimlar qayerlarda qo'llaniladi?
35. Modulli tizimlarga namunalar ko'rsating.
36. Chiziqni tekislik chegarasi deb atash mumkinmi?
37. Chiziqqanday tavsiflanadi?
38. Ritmik qatorlarga misollar keltiring.
39. Shakllar stilizatsiyasi nima degani?
40. Shaklning transformatsiyasi nima degani?
41. Stilizatsiya va transformatsiya usullari qayerlarda qo'llaniladi?
42. Stilizatsiyaning qanday usullari ma'lum?
43. Simmetriyaning qanday turlari ornamentda foydalaniladi?
44. Mazmunli ornament nimasi bilan farqlanadi?
45. Barcha ranglarni qanday guruhlarga ajratish mumkin?
46. Nima uchun ranglar garmoniyasi (o'zaro moslik) paydo bo'ladi?
47. Xilma xil ranglar insonga qanday hissiyotli ta'sir ko'rsatadi?
48. Kontrastlar turlarini aytib o'ting.
49. Nyuans nima?
50. Kontrastlarga misollar keltiring.
51. Nyuanslarga misollar keltiring.
52. Tenglik nima degani (tojdestvo)?
53. Mutanosiblikka ta'rif bering.
54. "Oltin kesim" nima?

55. Tabiatda va san'atda "Oltin kesim"ga misollar keltiring.
56. Masshtabga ta'rif bering.
57. Arxitekturaviy kompozitsiyada masshtablilik nima degani?
58. Masshtablilik nima bilan bog'liq?
59. Formaga qanday mahobatli masshtablilik berish mumkin?
60. Standartli masshtablilikka misollar keltiring.
61. Statik tenglik nima?
62. Dinamik tenglik nima?
63. Tabiatda va san'atda simmetriyaga misollar keltiring.
64. Tabiatda va san'atda assimmetriyaga misollar keltiring.
65. Qanday arxitekturaviy uslublar simmetriya usullarida ko'proq foydalaniladi?
66. Qanday arxitekturaviy uslublar assimmetriya usullarida ko'proq foydalaniladi?
67. Harakatsiz kompozitsiya xarakatni ifoda etishi mumkinmi?
68. Dinamika usullari dizaynda qayerda foydalaniladi?
69. Statik usullari dizaynda qayerda foydalaniladi?
70. Dizaynda kompozitsion markazlar qanday usullar bilan ajratiladi?

Atamalar lug'ati

Absolyut rang- toza ochroq va toza to'q, ya'ni ochroq ham, to'qroq ham bo'lmagan rang. Osval'dni xulosasi buyicha toza och va toza to'q ranglarni o'rtasi. Adaptatsiya – ko'zning yorug'likka, qorong'ulikka yoki rangga moslanishi. Misol uchun qorong'i joydan yorug'likka chiqgach ko'z ancha vaqtgacha yaxshi

ko'rmaydi. Oradan bir necha daqiqa o'tgandan so'ng muhitga moslashadi. Shuningdek qorong'u joyga kirganda ham xuddi shunday kechinadi.

Absorbtsiya – biror yuzaga tushayotgan nur, uning jism molekulari tomonidan yutilishi.

Additiv aralashma - ikkita bir biriga qarama- qarshi (ko'k va zarg'aldoq) ranglarni optikyo'l bilan qo'shganda hosil bo'lgan rangsizlik, ya'ni oq rangga aytiladi.

Akvarel buyog'i - tarkibi: yelim, o'ta mayin pigment, dekstrin, glicerin, asal' kabi aralashmalaridan iborat bo'lib, suv bilan aralashtiriladi. Quruq, yarim suyuq, suyuq holatlarda ishlab chiqariladi. Akvarel' bilan quruq yoki ho'l qog'ozga ishlanadi. Guash' buyog'i bilan qo'shib ishlatish mumkin.

Axromatik ranglar - kulrang va oq ranglar. Badiyot vositalari - musavvir barcha tasviriy unsurlar va badiyot uslublarini o'z asarini ifodalash uchun ishlatadi. Bunday vositalarga kompozitsiya, perspektiva, proportsiya, soya – yorug'lik, rang, faktura, shartlilik va h.k.lar kiradi deyish mumkin.

Arxitektonika (grekchadan olinganda – qurilish san'ati ma'nosini beradi) – umumiy ko'rinishda, o'ziga xos konstruktiv tizimda og'irlikka va tayanchga nisbatan, qonuniylik qurilishida badiiy ifodalikning birligi. Tor ma'noda arxitektonika – shakllar birligi, konstruktsiya va material.

Arxitekturaviy bionika – shakllarni tashkil etishdagi funktsional tizimning uyg'un shakllantirishning tadqiqot tamoyili, biologik ilmning tarmog'i

Assimmetriya - hajm fazoviy elementlarning simmetrik bo'lmagan holdagi joylashuvi va o'zaro tarkibi.

Burash, aylantirish – oddiy simmetrik shakllarning o'ng yoki chap tomonga deformatsiyasi. Shakl uning plastikasiga mos ravishda yangi fazoviy orientatsiyaga ega bo'ladi. Aylantirish darajasi sarflangan kuchga bog'liq bo'ladi.

Burilgan joy – dastlabki simmetrik shaklning deformatsiyasi qaysiki, natijada uning sirti va qiyshiq chiziqli o'zakka ega bo'ladi.

Burmalar - bu yuza qismning egilishi, uni qisish jarayonida yuzaga keladi.

Diffuziya – yorug'lik biror yuzaga tushganda va undan qaytayotgan nurlar tartibsiz qaytsa (notekis yuzada) bu diffuziyali aks etish deyiladi.

Dizayn - (loyiha - fikr) asosiy maqsadi uyg'unlashgan jismlar muhitini yaratish. Shuningdek insonning moddiy va ma'naviy, estetik talablarini qondirishga qaratilgan ijodiy faoliyat turlaridan biri.

Egiluvchanlik – materialni shaklini egiluvchanlikdagi harakati ostida o'zgartirish.

Eskiz – bo'lajak asarning homaki qoralamasi. Har bir badiiy asar eskizlashdan boshlanadi va eskiz o'z yechimini topgandan so'ng shu asosda ishlanadi.

Estetika – san'at va badiiy ijodiyotdagi nafosat, tabiat va hayotdagi go'zalliklar haqidagi falsafiy ta'limot.

Faktura - biror jismning sirti, yuzasini silliq yoki g'adir – budurligi. Shuningdek, ranglar ham fakturalik ko'rinishga ega bo'lishi mumkin. Masalan, issiq, yengil ranglar oldinga intiluvchi, fakturalik ranglarga kiradi, og'ir va sovuq ranglar “fakturasiz” ko'rinishga ega.

Fon - har qanday jism o'z foniga ega buladi. (tasviriyl san'atda) kuzatilayotgan jism albatta biror fonga nisbatan yaqqollashadi. Masalan: Daraxtni orqasidagi imorat yoki osmon uning foni hisoblanadi.

Formalli kombinatorika– ob'yektning morfologik sifati o'zgarishiga qarab barcha mumkin bo'lgan operatsiyalar (shakllar, konfiguratsiyalar, hajmlar, qismlarni joylashtirish va hokazo). Bunday operatsiyalarga quyidagilar tegishli: qismlar yoki bir butun elementlar o'rnini almashtirish (joylashtirish); elementlarning bir-biriga mosligi va ularning sifatini tashkil etish; elementlar, bir butunni tashkil etadigan miqdorini o'zgartirish; elementlar bazasini o'zgartirish (hajmli va geometrik detallar), material, fakturalar, ranglarni o'zgartirish.

Garmoniya (o'zaro moslik) (qadimgi grekchadan harmonia) – qismlarni bir-biriga to'g'riligi, mosligi

Grafika - tasviriy san'atning bir turi grafika, odatda oq - qora rangda ishlanadi yoki chegaralangan, shartli ranglarda ishlanib, asosan bosma usulda tasvirga tushuriladi.

Havo perspektivasi - jismlarni kuzatuvchi ko'zdan uzoqlashgan holatida sodir bo'ladigan rang jihatlarini tashqi shakli ko'rinishining xiralashuvi, kuzatuvchi va kuzatuv ob'yekti o'rtasidagi havo qatlamining quyushtashishi oqibatidagi o'zgarish.

Ijodiy faoliyat - har qanday san'at yoki adabiyot sohasidagi yaratuvchanlik faoliyatga ijodiy faoliyat deyish mumkin. Ijod albatta yaratuvchanlik bilan bog'liq. Tasviriy san'atda musavvir kartina yaratadi, ya'ni u kompozitsion mavzu yechimini beradi. Agar biror tayyor shakldan ko'chirilsa u ko'chirma bo'lib ijodkorlikga kirmaydi.

Illyuziya - tasviriy san'atda biror jismni tasvir orqali qayta eslatish, uning aynan shaklini jonli eslatish. Teatr sahnasida suv, quyosh, oy, yulduzlar, harakatdagi bulutlar va h.k.larning illyuziyasini tasvirlash.

Impressionizm- (francuz tilidan – ta'sirot) XIX – XX asrlarda tasviriy san'atdagi bir oqim. XIX asr oxirlarida boshlangan bu oqim tasviriy san'atda hukm surgan “akademizm” va “klassicizm”ga qarshi bo'lib, jonli hayotiylikka, oddiy syujetlilikka muhitning o'z go'zallik holatida tasvirlashga intilganlar.

Inter'yer - binoning ichki ko'rinishi. Xonalar, foye, koridor, va h.k.

Issiq ranglar - doiradagi sariq ranglardan binafsha ranglargacha bo'lgan, ya'ni sariq, zarg'aldoq, qizil, purpur ranglar.

Joyini o'zgartirish - soni va sifat tartibi bo'yicha bir xil bo'lgan elementlar, ob'yektlar, barcha elementlarga teng, biroq tartibi bo'yicha va bu elementlarning joylashish tartibiga qarab har xil.

Joylashtirish – ob'yektlar, son tartibi bo'yicha bir xil, biroq sifatiy tartibi bo'yicha, almashinuvi va joylashtirish tartibi bo'yicha turlicha. Tartib kengaytirish, cho'zish – shaklning geometrik o'zgarishi, lekin shunda ham bir tekislik o'zining ilk

o'rnini saqlab qoladi (cho'zilish tekisligi). Uning boshqa barcha parallel tekisligi cho'zilish tomonga joylashtiriladi.

Kinetizm (grekchadan. kinetiko's – harakatga olib keladigan) – badiiy ijod turi, uning asosida shakl harakati, har qanday o'zgarishi, g'oyasi yotadi. Kinetizm sintez san'atiga intiladi.

Kinetik san'at - zamonaviy san'atda avangardlik yo'nalishi, fazoviy-dinamik tajribaga orientir oladi. Harakatlanish, yoritilish va jarangdor qurilmalarni estetik effektida yaratilishiga asoslanadi. 1920-30 yy. paydo bo'lgan (Tatlin V.E., A. Kolder), 60-yillarda rasmiylashtirilgan (N. Sheffer, X. Le Park).

Kolorit – badiiy asarning rang tonlari jihatida tuzilishi. Rang tonlarining uyg'unligi, obrazlilik koloristik yechim issiq yoki sovuq tonlarda bo'lishi mumkin. Kolorit tomoshabinda zavquyg'otishi, kayfiyatiga har xil ta'sir etishi mumkin.

Kontrast- tonlarning bir – biriga nisbati, axromatik yoki xromatik ranglarni bir – biridan ajralib turishi; soya va yorug'likning o'zaro farqi; qarama – qarshilik, zidlik. Kontrast (keskin farq) – shakllarning, plastikaning o'lchami, rang, fakturaning keskin farqi.

Kombinatorika – bu topilgan turli birikishlarning (kombinatsiyalar), birga qo'shilishlarning, muayyan tartibda ushbu elementlarni joylashtirilishi usullari.

Kompozitsiya (lotinchadan «compositia»- tuzish, bog'liqlik ma'nosini beradi)– asarning badiiy mazmunini ochib beradigan vosita; shakl qismlarining garmonik o'zaro nisbati; asarni yaratish va loyihalash jarayoni.

Konstruktivizm (lotinchadan. constructio – qurish) – XX asr boshida ovrupa davlatlarida san'atlar qatorida paydo bo'lgan badiiy yo'nalish, asoschilari badiiy obraz asosini kompozitsiyada emas, balki konstruktsiyada ilgari surganlar.

Massa (og'irlik) – shakl o'lchamini (katta-kichikligini) assotsiativ qabul qilish.

Materialning formovkaga oid quvvati – uning quvvati detallarni qiyin fazoviy shakllarga maxkamlash va ishlangan narsani ekspluatatsiya jarayonida saqlab qolish.

Modul – bu o'lcham birligi. Dizaynda modul – bu katta-kichiklik, qandaydir predmetning, mashinaning yoki inshootning, yana shuningdek detallar, tugunlar va elementlar hajmlar hisobidan kelib chiqib qabul qilish, qaysiki har doim tanlangan modulga nisbatan qisqa.

Modulli tizim – hisob-kitoblar uchun foydalanishda, modullar va hisob-kitoblar qoidasining majmui.

Mutanosiblik - moslik, predmetlarning alohida qismlarini o'zaro nisbatini aniqlovchi va o'rtasida, o'zaro uyg'unlikni namoyon bo'lishi.

Nyuans (frantsuzchadan. nuance – rang turi, sezilar-sezilmas o'tish) – o'xshaydigan elementlar xarakteristikasining bilinar-bilinmas farqi. Nyuans - ranglarni bir – biridan juda nozik farqlanishi; yorug'lik va soyaning biridan – ikkinchisiga sezilar – sezilmas darajada o'tishi.

Og'ir ranglar - ranglar bunday ranglarga qizil, binafsha, ko'k, yashil, malla, qora kabi ranglar kiradi.

Och ranglar– oq kutbga tomon yaqinlashgan sari ocharib borgan ranglar, oq aralashgan ranglar och ranglar turkumiga kiradi.

Op-ART (inglizchadan. Op-art – qisqartirilgan varianti Optical art – optik san'at) – turli ko'rishga oid illyuziyalarda foydalaniladigan, tekis va fazoviy shakllar xususiyatida barpo etilgan, XX asrning ikkinchi yarmidagi badiiy oqim.

Perspektiva - jismning forma va o'lchamlari, shuningdek uning rang xususiyatlarini masofadan o'zgarib ko'rinishi. Ko'z orqali idrok etilgan fazoviy jismlar formalarini tasvirlash qonuniyatlarini tadqiq etuvchi fan.

Pigmentlar - barcha bo'yoqlar - metallar kukinlaridan tabiiy holda, ya'ni o'simliklar tomirlari, yer yoki mayda hashoratlarni maxsus usulda yanchilib, ularning talqonlaridan tayyorlanadi. Bo'yoqlar rang talqonlariga eylim qo'shilgan suv bo'yoqlar, hamda emal', yog' qo'shilgan, ya'ni yog'li asosda tayyorlanadi.

Polixromiya - ranglar majmui, rang – baranglik.

Puantalizm- impressionist rassomlar (Pol Sin'yak, Sera va boshqalar) tabiatning ertalab, tush payti, kun botish ifodalashda rang “nuqtalari”dan

foydalanganlar; issiq rang “nuqtasi” yonidan sovuq “nukta” qo’yib, rang uyg’unligiga erishish.

Ramz - obraz, ramziylik (tor ma’noda biror rangni ramziyligi, masalan O’zbekiston bayrog’idagi ranglar ramziy ifodalanadi, ya’ni osmon, yer, tabiat va h.k.)

Rang - bu jismning, ko’rinish jihatdan xususiylik alomati. (Temir – kulrang, oltin- sariq, daraxt- yashil yoki qizil mato, ko’k ko’ylak va h.k.).Ranglar jismlarga quyosh nuri yoki sun’iy yorug’lik tushish oqibatida o’z harakterini namoyon qiladi. Quyosh nurida 7 xil spektr ranglari mavjud. Bular- qizil, zarg’aldoq, sariq, yashil, ko’k, havorang, binafsha ranglar. Shuningdek inson tomonidan yaratilgan rang bo’yoqlari turlari ham (sotuvda) 30 ga yaqin.

Rang doglari - biror yuzaga surtilgan, ma’lum maydonda o’z xususiy ta’sir kuchiga ega rang dog’lariga aytiladi.

Rang konstantligi - biror jism rangini va uning umumiy ko’rinishini xotirada saqlanib qolishi. Masalan, oqburni qizil yorug’lik tushgandagi holatini kuzatayotganda uning haqiqiy o’z rangining xotirada gavdalanib turishi.

Ranglar munosabati- ranglarning bir – biri bilan yonma- yon turishi yoki ranglarning o’zaro muhitidagi bir – biriga ta’sirchanligi oqibatida yuzaga kelgan majmui.

Ranglar majmuasi - tasviriy asarda asos qilib olingan ranglar va undagi umumiy rang ohanglari. Masalan, asarda ikki yoki uch rang ohanglarilan, ya’ni qizg’ish bilan ko’kish ranglar.

Ranglar toni - xromatik ranglar o’zining rang tonlari farqlanishi bilan bir biridan ajralib turadi. Masalan, absolyut yashil rangi oq qutbga ocharib boradi; qora qutbga uning rangi to’qlashib, qoramtir tuslanib boradi. Shuningdek rang tonlari bir– biriga qo’shilganda bir – biriga yaqinlashadi. Agar yashilga ko’k rang qo’shilsa ko’kish – yashil ton hosil bo’ladi.

Remissiya - biror yuzaga tushayotgan, (masalan, bo’rli emul’siyada bo’yalgan yuza) yorug’lik oqimining bir qismi o’sha yuzada yutilsa bu holat yorug’likning remissiyalanishi deyiladi.

Ritm (grekchadan *rhythmos*) – muayan ketma-ket, tez-tez takrorlanib turadigan, qandaydir elementlarning almashinuvi.

Ritmik qator (statik va metrli ritm) – bu ritmning oddiy paydo bo'lishi kompozitsiyada bir xil shakllarni ular orasidagi intervallarning tengligi qaytarilishi. Dinamik ritmik qator – bu ritmning elementlar o'lchamini aniq matematik qonuniylikdagi va ular orasidagi intervallarning o'zgarishi, murakkab paydo bo'lishi.

Shaklni yuzaga kelishi – ayrim predmetlar tuzilishi (ajratish va qurilish) va funksional, konstruktiv, fazoviy-plastik, texnologik tuzilishlarni tashkil etish

Simmetriya - shaklning o'ng va chap qismidagi tengligi biron o'qqa nisbatan bir xilda joylashuv holati

Siniq joy – dastlabki simmetrik shakllarning deformatsiyasi, ya'ni siniq joyni o'qqa va yuzaga olib keladi.

Siljish – shaklni qayta o'zgartirish, lekin shunda ham siljishning harakatlanmaydigan tekisligi qoladi. Uning boshqa parallel tekisligi siljish yo'nalishiga o'zi tomonga joylashtiriladi. Plastikaning zaruriy hajmi saqlanadi. Siljish ko'lami, kattaligi siljish tekisligi oralig'idan mutanosib. Siljishning topshiriq o'qi uchun yo'nalishi va siljish ko'lamini ko'rsatib berish kerak, ya'ni o'q yo'nalishi oraliqidagi burchak va joylashtirish tekisligining normalligi.

Siluet - soya profili yorug' fonda biror shaklning chegaralanib yaqqol ko'rinishi, masalan: odamning qomati yorug' osmon fonida, yorug'lik orqa tomondan tushayotgan holatda siluet bo'lib ko'rinadi. Umuman yorug' fonda chegaralanib turgan qoramtir tondagi figura yoki qora fonda oqarib, chegaralanib turgan figura.

Sirtqi tektonik tizim – berilgan shaklni qaytaradi va materialning plastik xususiyatiga, shuningdek konstruktsiya xususiyatiga tayanadi.

Siqish – deformatsiya, shaklni o'rgartirishda ilova qilish o'rniga, shaklni o'zgartirishga zo'r berish. Plastika o'zgaradi, og'irligi saqlanadi.

Shaffof - tiniq narsa shisha, plastik, suv yoki shuning kabi yarqiroq jismlar.

Sovuq ranglar - ranglar doirasidagi binafshadan yashil rangigacha, ya'ni: binafsha, ko'k, havorang, yashil ranglar kiradi.

Spektr - oynada yoki diffraksion prizmadan o'tgan nurning 7 xil rangda ko'rinishi, quyosh nurining spektri.

Subtrakciya - ekranga spektr nurlar yuborilgan oqimni qizil fil'tr bilan to'silsa, u holda faqat o'sha qizil rang fil'trdan o'tadi. Qolganlari kamayib subtrakciya holati yuzaga keladi yoki qarama – qarshi ranglar ko'k bilan zarg'aldoq rangli nurlarni kesishtirganda oq rang yuzaga keladi. Ranglar o'chib subtrakciya holati sodir bo'ladi.

Tuzilish - ushbu tizimning eng ko'p bog'langan muhim elementlarning aks etilishi

Tektonika – konstruksiyada va ish materiallari shaklida badiiy ifoda etish.

Transformatsiya (lotinchadan transformatio – o'zgarish, o'zgartirish) – dinamikaga tayangan holda, o'zgarish xarakatiga yoki uncha katta bo'lmagan shaklning o'zgarishi, shaklning o'zgarish uslubi.

Ton - xromatik yoki axromatik ranglar toni, ular qoradan oqqacha bir necha yuzlab pog'ona tonlar farqlanishi bo'lishi mumkin. Shuningdek yorug'lik tonlari ham mavjud yorug'lik tushayotgan yuzada (cilindr yuzasida) bir necha tonlar farqlanishi mumkin; soyalar ham o'zaro tonlarning farqlanishiga qarab xarakterlanadi.

Tuyg'un ranglar - absolyut ranglardan qora qutb tomonga intilgan ranglar.

Uyg'unlik – ob'yektlar, son bo'yicha bir xil, biroq elementlar tartibi sifati bo'yicha turlicha va almashinuviga, tartibiga bog'liq bo'lmagan.

Xromatik ranglar – o'z rangiga ega bo'lgan barcha ranglar, ya'ni kulrang, qora va oq ranglardan tashqari ranglar.

Qisish – qarama-qarshi cho'zilish, operatsiya. Qisish ko'lami qisish tekisligiga nisbatan oraliqiga mutanosib.

Qiyshiq chiziqli simmetriya – qattiq siqish, eglash, sindirish va burash operatsiyasi, hal qilish yo'li bilan olingan, shaklni qayta o'zgartirish.

O'xshashlik simmetriyasi - shaklning o'xshash bo'lgan barcha qismlarini ko'chirish parallel o'rnini bir vaqtning o'zida qismlar mastshabi va ular oraligi kengatiriladi yoki qisqartiriladi.

Yengil ranglar - bunday ranglarga sariq – zarg'aldoq, och ko'k (havorang) kabilar kiradi

Yorqin ranglar - absolyut ranglardan oq qutbga tomon ocharib, yorug'lanib borgan ranglar.

Yorug'lik - tabiiy, sun'iy tarzda quyoshda, elektr lampada va boshqa yoritgichlardan taraladi. U sekundiga 300000 km tezlikda (havosiz bo'shliqda harakatda bo'lib, fotonlar oqimi, elektromagnit nurlanishning muayyan bir bo'lagi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar:

1. Иоханнес Иттен Kunst der Farbe: Studiena usgabe 2013 г
2. Освальд В. «Цветоведение» Издательство Пром издат 2006г.
3. В. Ю. Медведев. Цветоведение и колористика. 2005. Стр 6-10.
4. Фрилинг Г., Ауэр К. «Человек – цвет – пространство» М., 2003
5. Л. Савахата «Гармония цвета. Справочник». М., 2003 г

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Мухаммадиев Э.М. Рангшунослик (ўқув қулланма) СамГАСИ 2005.
2. Журнал “Декоративное искусство”, “Технологии дизайна”

3. Абишева С.И. Цветоведение ДОС Учебное пособие. — Павлодар: ПГУ им. С. Торайгырова, 2009
4. Азизян И.А., Добрицына И.А., Лебедева Г.С. «Теория композиции как поэтика архитектуры». Москва.:«Прогресс-Традиция». 2002г.
5. Арнхейм Р. «Динамика архитектурных форм». Москва, 2004г.
6. Арнхейм Р. «Искусство и визуальное восприятие». Москва, 2004г.
7. Шубенков М.В. «Структурные закономерности архитектурного формообразования» Москва: «Архитектура», 2006 г.
8. Бодрийар Ж. Система вещей: пер.сфр./Ж.Бодрийар.пер.сфр 2001.
9. Вирильо П. Машина зрения: пер.сфр./ П. Вирильо.пер. 2004.
10. Голубева, О.Л. Основы композиции/ О.Л.Голубева. 2004.
11. Ле Корбюзье. Кархитектуре. Архитектура XX века.
12. Милова Н.П. Объемная композиция: Учебно-практическое пособие
13. Моррис Ч.У. Основания теори и знаков 2000.
14. Робежник Л. Аспекты цветового пластического преобразования среды 2002
15. Розин В.М. Визуальная культура и восприятие. Как человек видит и понимаетмир 2004.

Mavzular tarkibi.

I semestr

- | | |
|-----------|---|
| 1- mavzu. | Kompozitsiya va dizaynda rang ahamiyati |
| 2-mavzu. | Rangni spektral tabiyati |
| 3-mavzu. | Rang va ton. |
| 4-mavzu. | Axromatik kontrast. |
| 5-mavzu. | Rang doirasi |
| 6-mavzu. | Ranglarni ilmiy nomlanishi |
| 7-mavzu. | Ranglarni qo'shish qoidalari |
| 8-mavzu. | Rang uyg'unlgi haqida tushuncha |
| 9-mavzu. | Kolorid haqida tushuncha |

10-mavzu.	Bitta tonda bo'lgan ranglarni uyg'unlikka keltirish
11-mavzu.	Ranglar kontrastining 7 xil turi
12-mavzu.	Rang va fazo
13-mavzu.	Rangni idrok etish psixologiyasi
14-mavzu.	Rangni obrazli-emotsional ahamiyati
15-mavzu.	Dizaynda rangni funksiyasi
16-mavzu.	Dizaynni turli hil sohalarida rangni qo'llash
17-mavzu.	Interyerda rang
18-mavzu.	Reklamada rangni ahamiyati

II semester

19-mavzu.	Kirish ma'ruzasi
20-mavzu.	Kompozitsiya elementlari
21-mavzu.	Kompozitsiya elementlari
22-mavzu.	Kompozitsiya elementlari
23-mavzu.	Kompozitsiyaning vosita va hususiyatlari
24-mavzu.	Kompozitsiyaning vosita va hususiyatlari
25-mavzu.	Kompozitsiyaning vosita va hususiyatlari
26-mavzu.	Kompozitsiyaning vosita va hususiyatlari
27-mavzu.	Kompozitsiyaning vosita va hususiyatlari
28-mavzu.	Kompozitsiyaning vosita va hususiyatlari
29-mavzu.	Kompozitsiyaning vosita va hususiyatlari
30-mavzu.	Kompozitsiya turlari
31-mavzu.	Kompozitsiya turlari
32-mavzu.	Kompozitsiya turlari
33-mavzu.	Kompozitsiya prinsiplari
34-mavzu.	Kompozitsiyaning psixologik hususiyatlari
35-mavzu.	Dizaynni turli xil sohalarida kompozitsiyaning qo'llash
36-mavzu.	Reklamada kompozitsiyaning o'rni

Mavzularning ketma-ketligi “Rangshunoslik” va “Kompozitsiya” fanlari bo'yicha namunaviy dasturlar inobatga olingan holda tuzilgan. I semestrda 2-12-mavzular rangshunoslikning turli vositalariga bag'ishlangan. Bu vositalar to'g'risida olingan bilimni va ularni qo'llash ko'nikmalarini talaba boshlang'ich loyihada (13-mavzu) amalda sinaydi. Bu jihatdan II semestrda kompozitsiyalashga ancha tayyorlanib borilgan bo'linadi. II semestrlarda 19-32 mavzugacha mavzular doirasi faqat kompozitsiya vositalariga bag'ishlangan. Qolgan 33, 34, 35, 36 -mavzular loyihalashning kompozitsion masalalari bilan bevosita bog'liqdir.